

Tral
ȘCOLELE MEDII ȘI SUPERIORE GR. OR. ROMÂNE DIN BRAȘOV.

SERIA II.

CASA ȘCOALELOR
BIBLIOTECA PEDAGOGICĂ

No 3863 II

CONFERENCELE PEDAGOGICE

ALE

CORPULUI PROFESORAL,

ținute în anii școlari:

1897-98, 1898-99, 1899-900.

REPRODUSE CU UNELE ADAUSE ȘI MAI MULTE ILUSTRAȚIUNI DIN
ANUARELE ȘCOL. XXXIV-XXXVI ÎN EDIȚIUNE SEPARATĂ

DE

VIRGIL ORIȚIU

DIRECTORUL ȘCOLELOR MEDII.

BRAȘOV,
TIPOGRAFIA CIURCU & COMP.

1900.

Universitatea Centrală de Cercetare Științifică București

Col. 75.341 Dubl.

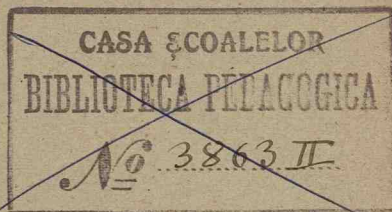
Inventar 547829

B.C.U. Bucuresti

C547829

I.

PROIECT DE MODIFICARE A PROGRAMEI ÓRELOR DE LECȚII LA ȘCOLELE MEDII GR. OR. ROMÁNE DIN BRAȘOV.

De *Virgil Onițiu*, director.

I. Precedențe.

Cu ordinul nr. 6781 școl. ddo 16 Decembre 1896 (înregistrat sub nrul direcțional 111—1896/97) al Venerabilului Consistoriū Archidieceșan din Sibiiū ni s'aū comunicat unele observări făcute de Dl ministru al cultelor și instrucțiunii publice asupra școlelor nóstre încă în anii 1891 și 1892.

Între aceste observări sē află una, care insistă asupra numărului prea mare de ore de lecții la școlele nóstre, un număr, care întrece maximul legal de ore pe săptămână.

Excelența Sa Dl ministru a cerut explicări în acéstă privință dela V. Consistoriū, ér acesta dela direcțiunea școlelor medii.

Direcțiunea școlelor medii în raportul ei nr. 119—1896/97 ddo 31 Decembre 1896 a dat asupra chestiunii următoarele explicări.

«Planul nostru de învățământ la gimnasiu presintă un plus de 4 ore pe săptămână la numărul total al órelor din obiectele ordinare față cu planul statului, avēnd acesta un total de 231 ore, ér al nostru un total de 235 ore ordinare pe săptămână, — ér planul școlei nóstre reale arată un plus de 2 ore față cu planul statului.

«Plusul de ore peste numărul legal (§. 16, art. de lege XXX din 1883) e la clasa a III și a IV gimn. și a III și a IV reală cu câte 1 oră pe săptămână, și la clasa a VIII gimn. cu 2 ore pe săptămână.

«Acest plus provine din faptul, că la școlele nóstre medii numărul obiectelor ordinare întrece cu unul pe cela al școlelor de stat. Acest obiect de învățământ este limba și literatura română, care fiind limba de propunere

a institutului ni s'împune ca obiect ordinar nu numai prin natura lucrului, ci chiar prin citatul articlu de lege din 1883, §. 7.

«Dar legea din 1883 la §-ul 16 deja a trecut cu totul cu vederea dispozițiunea sa din §-ul 7, căci stabilind numărul maximal al órelor ordinare pe săptămână cu 26 óre (fără gimnastică) pentru clasele 4 inferióre și cu 28 óre (fără gimnastică) pentru clasele 4 superióre și ficsându-se ulterior în planul de învățămēt edat de Înaltul Minister numărul órelor din obiectele singuraticе, — am fost aduși într'o situație analogă cu s'ermanii călătorii, cari ajungeau în patul lui Procruste: orî-cum ne-am aduna, orî-cum ne-am întinde, nu putem eși nici cum la mēsură impusă prin legea din 1883 (§. 16).

«Am făcut tótă reducția posibilă la unele obiecte de învățămēt, pentru-ca fără primejduirea rezultatului învățămētului să facem loc și limbei române ca obiect de învățămēt, nu numai, — dar chiar și acest obiect, care în urma spiritului legii din 1883 și îndeoseli a instrucțiunilor planului de învățămēt al statului edate în 1883, este basa întregii instrucțiuni din școlele medii, a fost restrîns la un minim de óre, căci pe când statul are 30 de óre pentru obiectul limbei de propunere la școlele sale, noi nu avem decât 27 de óre pe săptămână pentru limba română, ca limbă de propunere la școlele noastre.»

Pe baza acestor expunerii direcțiunea școlilor medii a cerut, ca Înaltul minister s'aprobe plusul de óre dela școlele noastre, creat fiind acesta prin condițiile speciale ale școlilor noastre pe de-o parte, ér pe de altă parte prin mancitatea dispozițiunilor articlului de lege XXX din 1883.

Exc. Sa Dl ministru de culte și instrucțiune publică prin ordinul s'eu nr. 35512 ddo 6 Aug. 1897, comunicat direcțiunii școlare prin hârtia Venerabilului Consistoriū archid. nr. 5090 școl. ddo 28 August v. 1897 și înregistrată la direcțiunea școlilor medii sub nrul 17—1897/98 nu a luat la cunoscință explicările date de aci și înaintate prin Venerabilul Consistoriū, ci a cerut modificarea programei órelor de lecții strict în sensul legii din 1883 (§. 16), ér Venerabilul Consistoriū în amintita hârtia a provocat direcțiunea s'ă satisfacă ordinului ministerial și s'ă înainteze un proiect de modificare a programei órelor de lecții în sensul indicat.

Étă precedențele acestui proiect, pe care am ținut s'ă'l presint și Onoratu-lui corp profesoral spre discuție și opinare.

II. Principii.

Înainte de ce ași presenta un proiect de modificări în programa actuală a órelor noastre de lecții, țin s'ă demarcăm bine cadrul, în care aceste modificări s'ă vor puté mișca.

Spre acest scop în sensul ordinului ministerial și consistorial, cadrul fundamental ni'l dă în privința maximului de óre pe clasă: §-ul 16 al articlului de lege XXX, din anul 1883. Étă acest §. în traducere literală:

«Numărul órelor de lecții obligátore pentru școlarii din obiectele de învêțământ obligate, cu abstragere dela gimnastică, face în cele patru clase inferióre cel mult 26, în cele patru clase superióre cel mult 28 de óre; și cu obiectele extraordinare cu tot nu póte fi angajat școlarul în cele patru clase inferióre decât cel mult cu 30, în cele patru clase superióre cel mult cu 32 óre pe săptămână.»

Obiectele ordinare sunt înșirate în §-ul 3 și 4 al artic. de lege XXX din 1883 și ele aũ trebuit să fie acceptate decí și din partea autorităților nóstre confesionale. Astfel în conformitate cu §§-ii 3 și 4 obiectele ordinare pentru gimnasiu sunt la noi:

- 1) Religiunea
- 2) Limba și literatura română (la școlele de stat acest obiect lipsesce)
- 3) » » » maghiară
- 4) » » » latină
- 5) » » » germână
- 6) » » » elină
- 7) Geografia
- 8) Istoria (Ist. Ungariei și Istoria universală)
- 9) Propedeutica filos. (Psihologia și Logica)
- 10) Matematica
- 11) Istoria naturală
- 12) Fisica și Chemia
- 13) Desenul geometric
- 14) Caligrafia
- 15) Gimnastica.

În școla reală de 8 clase în locul limbei latine și eline este întrodusă limba francesă, la istoria naturală se adaugă și geologia, chimia se propune ca studiu de sine și pe lângă obiectele gimnasiale se propun ca obiecte ordinare încă geometria descriptivă și desenul liber.

O reducere sau sporire a acestor obiecte *ordinare*, fiind ele stabilite în lege, se înțelege că este exchisă. Programul nostru de învêțământ decí în această privință va trebui să rămână nealterat.

Ce privesce acum obiectele extraordinare, cari nu sunt de natură obligátore, legea în § 6 spune numai atât, că aceste se vor stabili în planul de învêțământ. Ér ministerul într'un ordin emis după promulgarea legii din 1883 a decretat pentru școlele de sub directa sa supraveghiere ca obiecte extraordinare (la gimnasiu): Francesa, Desenul liber, Cântările, Higiena și Stenografia. Autoritățile nóstre confesionale aũ acceptat din partea lor aceste obiecte pentru școlele nóstre medii, întroducând la noi încă Geometria descriptivă, — încolo altă diferență între școlele nóstre și cele de stat în acest punct, nu există.

În aceste am dat o parte a cadrelor, în cari se vor puté mișca modificările ce 'mí voiũ lua voie a propune, anume:

a) am indicat *maximul legal de ore* obligate ordinare pe săptămână, precum și maximul de ore în genere (ordinare și extraordinare), cu care poate să fiă angajat școlariul în școlile medii (§. 16);

b) am arătat, cari sunt la școlile noastre medii *obiecte ordinare* de învățământ, din cari fără a călca legea nu putem omite și la cari nu putem adauge vr'unul (§. 3 și §. 4).

c) am consemnat *obiectele extraordinare*, cari sunt ađi introduse la noi și cari nu sunt ficsate prin lege, pe cari deci le stabilește și le schimbă după trebuințe autoritatea noastră confesională (§. 6).

Maî rămâne să completez acest cadru restrictiv cu dispozițiunile legii citate cuprinse în §-ul 8. În acest §. dreptul de-a stabili programa (planul) de învățământ între marginile maî sus indicate îi compete la noi Consistoriului, ca forului suprem confesional al școlilor noastre, natural deci, că proiectul prezentat aci de mine și primit eventual de Onoratul corp profesoral, va rămâne numai proiect, având Venerabilul Consistoriū dreptul de a stabili după buna sa chibzuință planul modificat. Dar acelaș §. are o restricțiune, de care trebuie să ținem cont, pentru ca să nu depășim marginea lucrării noastre și acesta este ultima linie, cu care închieiū cadrul principial basat pe legea de stat, pe care trebuie să'l observăm necondiționat.

§-ul 8 dispune, că cuantul de cunoștințe, la care tinde instrucțiunea în școlile medii și pe care și-l stabilește fie-care autoritate confesională autonomă pentru școlile sale, nu poate fi maî mic decât cuantul impus de ministru pentru școlile de stat, care cuant de cunoștințe, este de a se considera de minimal. Evident deci, că cu tótă libertatea aparentă a autorităților confesionale, mânilor lor sunt foarte legate, căci printr'o nechibzuită reducere de ore la câte un obiect de învățământ se expun primejdiei de-a nu pute satisface în școlă minimului de cunoștințe stabilit pe basa legii de cătră ministru.

În aceste cred a fi dat cadrul legal complet pentru proiectul nostru de modificare a planului de învățământ.

Înainte de ce am trage consecuențele din aceste premise, țin să relev aci principiile pedagogice și considerațiunile impuse de natura lucrului, principii și considerațiuni, cari vor trebui luate în samă, dar cari durere vor trebui să și sufere față cu dispozițiile rigide, inexorabile și nu totdeauna înțelepte ale §§-ilor. Ne vom strădui deci din tóte puterile ca acest conflict inegal dintre paragrafi și pedagogie, să se resolve cu un minim posibil de perderi în contul celei din urmă.

Constat înainte de tóte, că §-ul 16 al articolului de lege XXX din 1883 este adus în deplină considerațiune a postulatelor pedagogice. Acastă armonie dintre paragraf și pedagogie o constat și o voi expune în scurte cuvinte.

Tendența §-ului 16 este evident aceea, de-a pune ocupațiunii tinerimii n școlă stavile ficse în privința cuantului de timp, adecă de-a împedeca o

prea încărcare (Überbürdung) a școlarilor cu muncă spirituală, pentru de a-le asigura astfel o normală dezvoltare psihică și fizică.

Ér chestia prea încărcării este o chestie, care a fost de actualitate în pedagogie și la anul 1883 și este de actualitate și astăzi.

Tótă lumea s'a plâns și s'e plânge, că tinerimea este prea încărcată cu muncă psihică în vremurile noastre. Anii cei mai de importanță pentru întărirea și creșterea fizică din viața omului, omul modern și-i petrece într-o grea și continuă muncă spirituală în școlă. Atunci când trupul lui cere mai multă mișcare, mai mult aer, ér creierul lui o mai ușoră ocupațiune, — el de fapt este ținut a sta césuri întregi nemișcat, închis în școlă și angajat la multă și la grea lucrare spirituală.

Consecuențele acestui traiu s'e arată în viața modernă pas de pas. Ómenii cu învățătură de carte ađi sunt în număr covârșitor fiscesce debil și indeosebă bólele de nervi în timpul nostru aű ajuns a s'e manifesta în atâtea forme și variațiuni noue și a înpopula sanatoriile de psihiatrie cu atâția nefericiți, cum în seculii trecuți nici nu s'a pomenit. Ce-i drept și viața modernă a omului deja cu poziție de sine în societate este de natură enervantă, căci nervii și creierii lui ađi sunt angajați la o muncă cel puțin îndecită ca acum 60—80 de ani numai, — dar de bună-samă că acéstă condiție puțin prielnică valetudinii fizice și psihice a omului modern, devine cu atât mai ruinătoare, cu cât individul astfel încordat în munca vieții a eșit deja din școle cu creierii și nervii istoviți de munca silnică a școlii, între zidurile căreia și-a petrecut flórea anilor săi tineri.

Între astfel de împrejurări pedagogia nu ar fi pedagogiă dacă nu și-ar ridica glasul de protest în contra prea încărcării tinerimii cu muncă spirituală în școle. Ér statul, care și are forța existenții sale în forța fizică și psihică a cetățenilor săi, are datorința a pune stavilă ruinului psihic și fizic al viitorilor săi cetățeni prin aceea, că nu admite, ca tinerii în școlă să fiă angajați la muncă într'un număr prea mare de óre.

Étă armonia dintre postulatele pedagogice și postulatele de stat.

Legislațiunea țării a ținut să stabilească ca maxim admisibil pentru ocupațiunea în óre de lecții a școlarilor din clasele 4 inferioare 30 de óre pe săptămână (cu gimnastică și cu tóte obiectele extraordinare-facultative cu tot), ér pentru cele 4 clase superioare 32 óre pe săptămână (cu gimnastică și cu tóte obiectele extraordinare-facultative cu tot).

Dacă s'e satisface cu desevêrsire postulatelor pedagogice prin acéstă normă ficsă saű nu, este altă chestiune, care ne-ar scóte cu totul din sfera de muncă, ce ne-am propus.

Vorba este, că legislațiunea țării noastre a ținut cont de reclamațiunile pedagogiei moderne, când a codificat maximul órelor de lecții în școlile medii.

Eű cred că este un interes românesc (abstracție de forța obligătoare a legii), ca școlarii noștri să nu fie angajați la mai multă muncă spirituală în

școlă, decât școlarii institutelor de stat, mai cu samă nu, câtă vreme este foarte probabil, ca la o revizuire a legii actuale, maximul de ađi să fie redus încă cu vr'o 2 óre. Și în acest sens, ordinul ministerial resp. consistorial este de natură a face un serviciu mare postulatelor igienice, prin aceea că cere dela noi o ușurare a tinerimii prea încărcate.

Dar acéstă ușurare de fapt este cu mult mai mică, decum apare și ca să nu fie numai o iluzie, depinde în parte dela zelul și mai potențat și trezvia și mai încordată a membrilor corpului profesoral.

Mă explic și în acéstă explicare voiú fi nevoit a indica acel flagrant conflict, ce există între principiile pedagogice profesate chiar de organele statului și între praxa basată pe lege și impusă nouă.

Am đis că ușurarea apare însemnată, dar în realitate e neînsemnată.

Este evident, că ușurarea școlarilor printr'o reducere a órelor de lecții numai așa constitue cu adevărat o ușurare, o ușurare în realitate și nu o ușurare ilusorică realizată numai pe hărtia prin reducerea unor cifre de óre de lecții, — dacă prin acéstă reducere a timpului de muncă în școlă, li s'e reduce școlarilor și timpul de muncă în afară de școlă și nu li s'e impune pentru órele șterse o încordare de compensație și mai mare ca în cadrul mai extins de óre de până aci. Cu alte cuvinte numai așa putem vorbi pedagogicește de o ușurare a sarcinei de muncă a școlarilor, dacă reducându-le órele la maximul legal, le reducem și cuantul de învățământ, deci și timpul de ocupație privată acasă. Căci altfel, suntem tot acolo unde am fost, numai că în loc de 1 óră redusă din școlă il silim pe școlar a munci și mai greu în școlă în órele mai puține rămase, — un rău, — și'l încercăm cu un plus de muncă privată mai mare și mai grea, căci o va s'evărși acum singur acasă, fără ajutor suficient din partea profesorului, — al doilea rău.

Resultă deci clar din tóte aceste, că o reducție a cuantului minimal de cunoștințe este o condiție «sine qua non» pentru ca reducția formală a órelor de lecții să satisfacă spiritului și intențiunii legislative, incise în ș-ul 16 al legii des citate.

Însă! —

Reducția cuantului de învățământ nu este cu puțință, căci este clar și hotărât oprită în aceeași lege în ș. 8.

Étă dar conflictul acut dintre intențiile pedagogice ale legii și dintre praxa normată de aceeași lege.

Reducția cuantului de învățământ ca consecuență a reducției de óre de fapt este numai la 2 obiecte de învățământ cu puțință fără de a veni în conflict cu vr'un ș al legii, dar creând în acelaș timp nouă conflicte cu principiile pedagogice și cu împrejurările speciale ale școlilor noastre. Aceste 2 obiecte de învățământ sunt: Religiunea și Limba română.

Planul de învățământ al Religiunii la noi, fiind obiectul de propunere însuși (relig. ortodoxă) cu totul altul ca la stat (relig. rom. cath.) póte fi

modificat resp. cuantul de învățământ p^ote fi redus după bunăchibzuiela autorităților confesionale, mai cu s^emă, că în planul ministerial s^e spune apriat, că religiunea s^e va propune după planurile de învățământ ale confesiunilor. Decⁱ în acest punct nu este nici o restricțiune din partea statului.

Tot așa este și cu Limba română. Ac^esta nefiind obiect de învățământ la școl^ele de stat, statul nici nu indică acel minim de cunoștințe, care trebuie ajuns în școlă prin propunerea ei. Care va să dⁱcă și aci am av^e mână liberă.

Étă conflictul! Rig^orea inexorabilă a §§-ilor alătura cu rezonul pedagogic al ușurării școlarilor ne mână să facem reducții tocmai în acele obiecte, în cari a reduce ne opresc considerațiunii grave pedagogice și interesele religioase și naționale ale bisericii, care susține școlă noastră.

Specificul școl^ei n^ostre între celelalte școl^e medii din patriă s^e resumă tocmai în aceste dou^e note esențiale: în împrejurarea că sunt confesionale gr. or. și că sunt românesci. É^r acest specificum al lor s^e manifestă în deosebⁱ în 2 puncte: în studiul detaiat al religiunii n^ostre și în studiul detaiat al limbei n^ostre românesci.

Conflictul aci deja devine atât de complicat pe de-o parte între legea statului și condițiile n^ostre școlare specifice, pe de altă parte între aceste și unele principii pedagogice fundamentale, apoi între aceste și între alte principii pedagogice nu mai puțin fundamentale, în sf^erșit între t^ote între olaltă, — încât de téma să nu m^e extind cu aceste expunerⁱ prea afară din cale, m^e mulțămesc simplu cu atât, că 'l-am indicat.

III. Concluziuni și directive.

Am ridicat în cele de mai sus o serie de principii sau premise de natură parte iuridică, parte pedagogică, am indicat pe t^otă linia congruența sau divergența între unele și altele, dar 'mⁱ-am rezervat pe t^otă linia, ca ulterior să trag concluziile din ele și s^e stabilesc directiva, pe basa cărora să present proiectul de modificare.

Prima directivă, ce va trebui să ne stabilim în acest chaos de chestiuni ce stau în conflict, cred eu trebuie să fiă:

I. Legea din 1883 (art. de lege XXX despre școl^ele medii etc.) trebuie s'o observăm necondiționat, fără considerațiune dacă ne jicnesc în convingeri și sentimente. Noi putem să-i arătăm defectele, mancițările, dar nu o putem nici modifica, nici eluda, — noi trebuie să i ne supunem.

Principiul acesta este atât de evident, încât ajunge să-l exprim numai.

De aci urm^eză ca directivă mai departe, că:

II. Vom salva principiile pedagogice și considerațiunile noastre specifice bisericesci și naționale complet până la acel grad, dela care încolo am călca pe față dispozițiile apriate ale legii.

În sfârșit :

III. În conflictul dintre principiile pedagogice diferite și dintre considerațiunile noastre specifice ne vom atașa (cu restricțiunea de sub II) pe lângă acele principii și acele considerațiuni, pe cari realizându-le și observându-le, ca școlă, ca confesiune și ca naționalitate vom câștiga mai mult și vom pierde mai puțin.

Aceste sunt directivele, din cari îmi iaș voia a trage următoarele conclusiuni basate pe expunerile mele din capitlul precedent.

1. Numărul maximal al órelor de lecții pe săptămână, fiind stabilit în lege (§ 16), nu póte fi trecut în programa noastră de învățământ. Decí plusul de óre dela noi trebuie redus.

2. Obiectele de învățământ *ordinare* fiind stabilite în lege (§ 3 și 4) nu se pot nici spori nici reduce și în acest punct fiind noi în conformitate cu legea, vor rămâne așa cum sunt.

3. Obiectele de învățământ *extraordinare* în cadrul celor admise la școléle de stat se pot spori sau reduce după intențiunile speciale ale autorităților noastre confesionale (pe basa §-ului 6).

4. Pentru ca prin reducerea órelor să ajungem intențiunile pedagogice ale §-ului 16 din art. de lege XXX (1883) ar trebui ca la acele obiecte al căror număr de óre îl reducem, să reducem și cuantul de cunoștințe prescrist; — dar acesta în urma §-lui 8 a aceleiași legi nu se póte face decât dintre obiectele ordinare la limba română și la religie și la tóte obiectele extraordinare.

5. În considerațiunea condițiilor specifice ale școlélor noastre, cari sunt confesionale și românesci, vom face usul posibil cel mai restrîns de libertatea basată pe lege la stabilirea cuantului și a órelor de învățământ din religie și din limba română, reducând numai puțin și la extremă necesitate din órele de lecții ale acestor obiecte.

6. Vom face o reducție în órele de lecții în clasele unde este neapărat a se face pe baza legii și anume din astfel de obiecte, unde avem cele mai multe cuvinte de-a crede, că și în numărul redus de óre, fără o deosebită încordare a elevilor, se póte ajunge minimul legal de cunoștințe prescriste.

IV. Proiectul de modificare.

Pe baza conclusiunilor trase din expunerile principiale de mai sus și pe baza directivelor stabilite aci urméză să presint proiectul meu de modificare în sens reductiv al órelor noastre de lecții.

Spre acest scop alătur aci o tabelă comparativă, care ne presintă planul normal al statului și planul nostru confesional actual, ér în urmă planul proiect propus de mine.

Tabloul comparativ pentru planul de învățământ.

A. La gimnasiu.

Obiectul	Planul școlilor de stat									Planul nostru actual									
	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	total	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	total	
1. Religia	2	2	2	2	2	2	2	2	16	2	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2. Limba maghiară	6	5	3	4	3	3	3	3	30	2	3	3	3	3	3	3	3	3	23
3. „ latină . . .	6	7	6	6	6	6	6	5	48	6	6	5	5	5	5	5	5	5	42
4. „ elină . . .	—	—	—	—	5	5	5	4	19	—	—	—	—	4	4	4	3	15	
5. „ germână	—	—	4	3	3	3	3	2	18	—	—	4	3	2	2	2	2	15	
6. „ română . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	4	3	3	3	3	3	3	27	
7. Istoria	—	—	4	3	3	3	2	3	18	—	—	3	3	3	3	2	3	17	
8. Geografia	4	4	2	—	—	—	—	—	10	4	4	2	—	—	—	—	—	10	
9. Istoria natur. . .	—	—	—	3	2	3	—	—	8	—	—	—	3	2	2	—	—	7	
10. Fizica	—	—	—	—	—	—	4	4	8	—	—	—	—	—	—	4	4	8	
11. Matematica . . .	3	4	3	3	4	3	3	2	25	3	3	3	3	4	3	3	2	24	
12. Geometria	3	3	2	2	—	—	—	—	10	3	3	2	2	—	—	—	—	10	
13. Proped. filos. . .	—	—	—	—	—	—	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
14. Caligrafia	1	1	—	—	—	—	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	—	2	
15. Gimnastica	2	2	2	2	2	2	2	2	16	2	2	2	2	2	2	2	2	16	
16. (Higiena)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2	
— Suma	27	28	28	28	30	30	30	30	231	28	28	29	29	30	31	30	32	237	

B. La școala reală.

Obiectul	Planul școlilor de stat					Planul nostru actual				
	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Total	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Total
1. Religia	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8
2. Limba maghiară . .	5	5	3	3	16	3	3	3	3	12
3. Limba germână . .	5	4	3	3	15	4	3	3	3	13
4. Limba franceză . .	—	—	5	5	10	—	—	3	3	6
5. Limba română . . .	—	—	—	—	—	4	4	2	2	12
6. Geografia	3	3	—	3	9	3	3	—	3	9
7. Istoria	—	—	3	—	3	—	—	3	2	5
8. Matematica	3	4	3	4	14	3	4	3	3	13
9. Istoria naturală . .	2	2	—	—	4	2	2	—	—	4
10. Fizica	—	—	3	—	3	—	—	4	—	4
11. Chimia	—	—	—	2	2	—	—	—	2	2
12. Geometria	5	5	2	2	14	4	4	2	2	12
13. Desenul liber . . .	—	—	2	2	4	—	—	2	2	4
14. Caligrafia	1	1	—	—	2	1	1	—	—	2
15. Gimnastica	2	2	2	2	8	2	2	2	2	8
— Suma	28	28	28	28	112	28	28	29	29	114

Notă. Cifrele tipărite cu caractere mai pronunțate indică acel nr. de ore, care e luat în vedere a se modifica prin proiectul meu (v. mai jos).

Noul plan de învățământ (proiect)

din obiectele ordinare.

A. La gimnasiu.

Obiectul	Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	Total	Modificări față de programa actuală:
1. Religia	2	2	2	2	2	2	2	1	15	Reducere de 1 oră (cl. VIII)
2. L. maghiară	2	3	3	3	3	3	3	3	23	
3. L. latină	6	6	5	5	5	5	5	5	42	
4. L. elină	—	—	—	—	4	4	4	3	15	
5. L. germană	—	—	4	3	2	2	2	2	15	
6. L. română	5	4	2	3	3	3	3	3	26	Reducere de 1 oră (cl. III)
7. Istoria	—	—	3	2	3	3	2	3	16	Reducere de 1 oră (cl. IV)
8. Geografia	4	4	2	—	—	—	—	—	10	
9. Ist. natur.	—	—	—	3	2	2	—	—	7	
10. Fizica	—	—	—	—	—	—	4	4	8	
11. Matematica	3	3	3	3	4	3	3	2	24	
12. Geometria	3	3	2	2	—	—	—	—	10	
13. Filos. proped.	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
14. Caligrafia	1	1	—	—	—	—	—	—	2	
15. Gimnastica	2	2	2	2	2	2	2	1	15	Reducere de 1 oră (cl. VIII)
16. Higiena . . . . . (extraord. obl.)	—	—	—	—	—	1	—	—	1	Reducere de 1 oră (cl. VI)
Suma	28	28	28	28	30	30	30	30	232	Mai puțin cu 5 ore.

B. La reale.

Obiectul	Cl. I.	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Total	Față cu progr. actuală:
1. Religia	2	2	2	2	8	
2. Limba maghiară	3	3	3	3	12	
3. Limba germană	4	3	3	3	13	
4. Limba franceză	—	—	3	4	7	Un plus de 1 oră (cl. IV)
5. Limba română	4	4	2	2	12	
6. Geografia	3	3	—	3	9	
7. Istoria	—	—	3	+	3	Reducere de 2 ore (cl. IV)
8. Matematica	3	4	3	3	13	
9. Ist. naturală	2	2	—	—	4	
10. Fizica	—	—	3	—	3	Reducere de 1 oră (cl. III)
11. Chimia	—	—	—	2	2	
12. Geometria	4	4	2	2	12	
13. Desenul liber	—	—	2	2	4	
14. Caligrafia	1	1	—	—	2	
15. Gimnastica	2	2	2	2	8	
Suma	28	28	28	28	112	Mai puțin cu 2 ore.

Notă. Cifrele tipărite cu caractere mai pronunțate indică orele, cari s'au modificat prin acest proiect.

Din tabloul comparativ de mai sus se vede, că planul nostru de învățământ *la gimnasiu* trece la obiectele obligate peste cadrul maximului legal în cl. III, IV și VI cu câte 1 oră pe săptămână, ér în cl. VIII gimn. cu 2 ore pe săptămână, — total cu 5 ore pe săptămână, — ér *la școla reală* ni se presintă cl. III și IV reală cu câte 1 oră peste maximul legal.

În urma unei cercetări detaiate pot să presint următoarele propunerii de reducere, marcate în planul-proiect de pe pg. precedentă:

a) În cl. III gimn. să se reducă orele de limba română dela 3 la 2 ore pe săptămână. — Reducția acesta (singură ce o admit din nrul total de 27 ore al limbei române în gimnasiul nostru) se poate face fără primejduirea învățământului și fără îngreunarea școlărilor, căci materialul teoretic al clasei: »Gramatica sistematică a limbei române«, nu ofere nici un material nou școlărilor, fiind ea numai sintesa sistematică a cunoștințelor gramaticale empirice ale școlărilor, agonisite în cl. I și II gimn. în 9 ore pe săptămână. Sintesa acesta se poate face în timp foarte scurt, încât fără greutate o să rămână cel puțin 2/3 părți ale orelor pentru lectură.

b) În cl. IV gimn. propun a se reduce *istoria* dela 3 la 2 ore pe săptămână. Propunerea acesta se basază pe faptul, că *istoria antică*, în deosebi a Elinilor și a Romanilor până la Augustus, care se propune aci, este atât de preparată în marea mulțime de cunoștințe agonisite la lectura română, maghiară și latină în clasele precedente, carii toate reflectează foarte mult la *istoria Elinilor și a Romanilor*, încât 2 ore vor ajunge pentru sintesa sistematică și completarea cunoștințelor istorice ale școlărilor, fără o deosebită îngreunare a muncii lor private.

c) În cl. VI gimn. excedentul nostru de 1 oră s'a creat prin introducerea *Higienei* la noi cu 2 ore obligate. Fiind acest obiect un obiect extraordinar și putându-se reduce cuantul de cunoștințe la un minim indispensabil, propun a se reduce orele de *Higiene* din această clasă dela 2 la 1 oră pe săptămână.

d) Mai grea este chestiunea în cl. VIII gimn., unde orele obligate și de altfel reduse față cu planul statului presintă la noi un plus de 2 ore pe săptămână peste maximul legal de ore. Aci alt expedient nu am putut afla decât reducerea orelor de *Religie* dela 2 la 1 oră pe săptămână și a orelor de *gimnastică* dela 2 la 1 oră pe săptămână.

Pentruca această reducere să nu rămână ilusoriă la *Religie*, reducerea cuantului de învățământ prescriș pentru cl. VIII gimn. din acest studiu, este indispensabilă. În această clasă se propune după planul actual: dreptul canonic și constituțiunea bisericii noastre pe basa statutului organic. Părerea mea formată în conștelegere cu D-I catichet gimnasial este, ca Ven. Consistoriū să abstea dela propunerea dreptului canonic, ca fiind un obiect cu adevărat special teologic și și din alte puncte de vedere prea greu de tractat în școlele medii și să lase pentru această clasă numai cunoșcerea temeinică a constitu-

ființii noastre bisericesci pe baza statutului organic, cunoșcere, ilustrată cu unele principii fundamentale din dreptul canonic.

Gimnastica, dacă o vor cerceta școlarii în această ultimă clasă, unde deja în urma vrștei mai mature, necesitatea fizică de-a gimnasta la tot cazul nu mai este așa de mare ca în clasele inferioare, și unde anul școlar de fapt este cu aproape 2 luni mai scurt decât în alte clase, deci corpul e angajat pe un timp mai scurt la stare în loc în clasă, — dic, dacă vor gimnasta în cl. VIII numai într'o oră pe săptămână, care și ea s'ar pute eventual ține în două rînduri de câte $1/2$ de oră, — nu vor perde aproape nimic.

Trecînd *la școla reală*, aci problema ne este cu mult mai ușoră, căci planul nostru de învățămînt în cl. III și IV reală are plusul de câte 1 oră în urma faptului, că în cl. III se propune (fără nici un motiv palpabil) un obiect (Fizica) cu un număr de ore mai mare ca la școlele de stat, ér în cl. IV reală avem chiar (érăș fără reson pedagogic) cu un obiect de învățămînt (Istoria) mai mult decât la stat. Propun deci:

e) În cl. III reală să se reducă orele de *Fizică* în conformitate cu planul de învățămînt al școlilor de stat dela 4 la 3 ore pe săptămână.

f) În cl. IV reală să se sisteze propunerea *Istoriei*, fiind ea aci substituită cu *Geografia politică* atât în planul nostru cât și în planul statului; din orele 2 astfel economisite: una se adauge la orele de *Francesă* ale clasei, propunîndu-se în loc de 3 cu 4 ore pe săptămână (statul are 5), ér 1 se șterge, prin ce ajungem tocmai la maximul legal de 28 al orelor obligate.

g) Ca rezultat al indicatelor modificării stabilim numărul orelor noastre ordinare obligate pe săptămână conform legii și planului de învățămînt al statului cu 28 de ore în cele 4 clase inferioare ale gimnasiului și ale școlii reale și cu 30 de ore în cele 4 clase ale gimnasiului superior.

*

În legătură cu modificarea planului de ore în obiectele obligate ordinare ni se impune de astă-dată imperios și regularea planului nostru (de fapt format mai mult prin us decât prin dispozițiuni reglementare) din obiectele extraordinare.

Acastă regulare trebuie să se facă în considerația restrictivă a legii din 1883 (§ 16), care nu admite o ocupație școlară în orele de lecții mai mare decât de 30 ore în clasele 4 inferioare și 32 ore în cele 4 clase superioare. Evident deci, că suma orelor *extraordinare*, în cari póte să fie angajat la lecții orî care școlar din școlele noastre medii, nu va pute trece peste nrul de 2 ore în fie-care clasă. Faptul acesta va reclama o reformă întrégă în felul de propunere și în planul de ore a obiectelor noastre extraordinare și facultative, cu atât mai mult, cu cât în cl. I reală va trebui să introducem un obiect extraordinar facultativ nou: *limba latină*.

Obiectele noastre extraordinare de present sunt :

1) *la gimnasiu*: Cântări, Francesă, Desenul liber, Geometrie descript. și Higienă.

2) *la reale*: Cântări.

La aceste obiecte propun a se adauge în cl. I reală *limba latină*, — pentru de-a înlesni studiarea acestei limbă în deosebi acelor elevi din cl. I reală, cari s'aũ înscris aci de nevoie neîncăpând în cl. I gimnasială și cari aũ de cuget a intra în anul proxim în cl. II gimn., în care îmbulzela nu mai este așa de mare ca în I.

Vom avé deci obiecte extraordinare :

1) *la gimnasiu*: (ca până acum) Cântări, Francesă, Desen liber, Geometria descript. și Higiena.

2) *la reale*: Cântări și Latina.

Cu aceste s'a tranșat și chestia *cântărilor*, cari nicidecum nu pot fi considerate ca obiect ordinar de învățământ, după cum a fost propus d-l prof. Timoteiũ Popovici la sfârșitul anului școlar trecut.

Aceste obiecte extraordinare (parte ca obligate, parte ca facultative) aũ fost distribuite la noi până acum astfel :

1) *Cântări*: câte 1 oră obligată în fie-care clasă a gimnasiului inferior și a școlei reale; și 2 ore comune pentru clasele gimnasiului superior. — *Total 10 ore.*

2) *Francesa*: câte 3 ore (în comun cu clasa respectivă reală) în cl. III și IV gimn. și 2 ore comune pentru clasele gimnasiului superior. — *Total 8 ore.*

3) *Desenul liber*: 2 ore comune în cl. III și IV gimn, și 2 ore comune în gimnasiul superior. — *Total 4 ore.*

4) *Geometria descript.*: câte 1 oră în cl. VII și 1 oră în cl. VIII gimn. — *Total 2 ore.*

5) *Higiena*: v. mai sus pag. 15 pct. c.

Programa órelor de lecții pentru obiectele extraordinare are să țină samă de faptul, că conform legii în nici o clasă școlarii nu mai pot fi angajați cu mai mult de 2 ore pe săptămână în aceste obiecte. Deci se va cere parte o reducere de ore, parte o dispozițiune strictă, ca acelaș școlar să nu pótă urma mai multe obiecte extraordinare, îndată ce totalul órelor acestora ar trece peste 2 ore pe săptămână.

Ținând acéstă normă în vedere proiectul meu pentru obiectele *extraordinare* il presint în tabela alăturată.

Noul Plan de Învățământ

din obiectele extraordinare.

Normă: Nici un școlar nu poate să urmeze cursuri extraordinare în mai mult de 2 ore pe săptămână.

A. La gimnasiu.

Nr. curent	Numele obiectului extraord.	Natura obiectului	Câte ore pe săptămână?								Total
			Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	Cl. V	Cl. VI	Cl. VII	Cl. VIII	
1.	Cântări	Parte <i>obligat</i> , parte <i>facultativ</i> ; ^{*)} <i>Obligat</i> e pentru toți școlarii în cl. I și II; <i>facultativ</i> pentru școlarii din cl. III și IV.	2 obl.	2 obl.	1 fac.	1 fac.	Probe de cor în 2 ore cu școlarii aleși pentru cor de profesorul de muzică**).				6.
2.	Franceza	<i>Facultativ</i>	—	—	2 fac.	2 fac.	2 (două) ore fac. împreună				6.
3.	Desenul liber și Geometria descript.	<i>Facultativ</i>	—	—	2 ore fac. împreună Des. lib.		2 ore facultative împreună Des. lib. Des. lib. și Geom. d.				4.
4.	Higiena	<i>Obligată</i> în cl. VI g. pentru toți școlarii.	—	—	—	—	—	1 obl.	—	—	1.

B. La reale.

Nr. curent	Numele obiectului extraord.	Natura obiectului	Câte ore pe săptămână?				Total
			Cl. I	Cl. II	Cl. III	Cl. IV	
1.	Cântări	Parte <i>obligat</i> , parte <i>facultativ</i> . <i>Obligat</i> p. toți (cl. II.) <i>Facultativ</i> pentru cl. III și IV.	—	2 oblig.	1 facult.	1 facult.	4.
2.	Latina	<i>Facultativă</i> , pentru cari vor și pot s'o învețe cu succes.	2	—	—	—	2.

^{*)} *Facultativ* este a se lua pretutindeni în acel sens, că depinde de la voința liberă a fie-cărui școlar, dacă înmăneză sau nu cursul. Nici un școlar deci nu poate fi obligat a urma vr'un curs facultativ, dacă el nu voește.

^{**} La aceste probe *trebuie* să iea parte toți, pe cari și-i alege și declară de apți d-l profesor de cântări. Orele acestea de probă nu se consideră de ore de lecții.

Schimbările esențiale față cu usul actual sunt:

Cântările se vor propune în I și II gimn. cu câte 2 ore în loc de 1 pe săptămână în mod obligator pentru toți școlarii și se vor împărți orele așa ca în $\frac{2}{3}$ părți din nrul total al orelor să se dea elementele teoretice de muzică și să se facă exerciții cu cântece lumesci, ér $\frac{1}{3}$ a totalului de ore, să se folosescă a se învăța principalele cântări bisericesci ale liturgiei și unele dintre glasuri, toate aceste cântate unisono (pe o voce). — În cl. I reală cântările nu se vor mai propune, ca să facă loc limbei latine, ér în cl. II r. drept compensație se vor propune în 2 ore obligate. Din cl. III reală începând ele se vor propune numai în mod facultativ acelor școlari, cari vor voi să învețe cântările. — În cl. III și IV gimn. ele se vor propune éraš în mod facultativ tuturor, cari vor voi să învețe cântările și nu francesă sau desenul liber, fără de-a fi însă școlarii absolut obligați de-a urma un obiect extraord. — În gimn. super. orele 2 de până acum au a se considera în viitoriū ca ore de probă ale corului (bisericesc și studentesc), ér nu ca ore de lecții, decī coriștiū vor puté urma și un curs extraordinar pe lângă cântări.

Francesa, obiect extraordinar facultativ în clasele III—VIII gimn. se va propune deosebit de reale în ore anumite: 2 în cl. III, 2 în cl. IV și în 2 ore comune cu clasele V—VIII. Pe lângă aceste profesorul de francesă cu învoirea direcțiunii va puté ținé în cas de extremă trebuință 2 ore cu începătoriū clasei V, VI și VII gimn., având atunci începătoriū clasei a IV gimn. să urmeze cursul cu cei din cl. III gimn., ér din cl. VIII nu se va mai admite nici un începător la cursul de francesă.

Desenul liber și geometria descript. — *Desenul liber* se va propune ca și până aci facultativ în 2 ore comune în cl. III și IV gimn. și în 2 ore comune cu gimnasiul superior, — dar cu esențiala modificare, că în aceste 2 ore va intra pentru septimanī și octavanī și *geometria descriptivă*, care se va propune în orele de desen în $\frac{1}{2}$ geom. descript., în jumătate desen liber, — bine înțeles numai pentru școlarii din cl. a VII și a VIII gimn.

Latina se introduce în cl. I reală cu 2 ore în mod facultativ pentru toți cari vor s'o învețe. Se va propune partea regulară a morfologiei, mai pe scurt ca în gimnasiu, cu exerciții și se va face pe lună o compoziție. — În partea primă a lunē lui Novembre profesorul de latină va propune în conferență o selecțiune din școlarii înscriși la latină, pentru-ca de aci încolo să urmeze cursul numai cei capabili și cei, cari nu 'și primejduesc sporul din studiile ordinare ale clasei.

*

Drept închieiere îmi iaū voia a compune un tablou special asupra chipului cum școlarii pot să urmeze cursuri de studii extraordinare clasă de clasă.

- În cl. I gimn. toți sunt obligați a urma cursul de cântări cu 2 ore pe săptăm.
- În cl. II » toți sunt obligați a urma cursul de cântări cu 2 ore pe săptăm.
- În cl. III » sau a) cine vrea: franceza (2 ore).
 » b) cine vrea: desenul liber (2 ore).
 » c) cine vrea: cântările (1 oră).

Observare: 2 sau 3 obiecte împreună nu pot fi luate de acelaș școlar, și nu se poate îndatora nici un școlar ca să urmeze un studiu extraordinar, dacă el nu vrea.

În cl. IV gimn. ca în cl. III gimn.

- În cl. V gimn. sau a) cine vrea: franceza (2 ore).
 » b) cine vrea: desenul liber (2 ore).
 » c) nici una nici alta.

Observare: Și cei din grupa a) și b) și cei din grupa c) ai clasei a V-a g. întru-cât profesorul de cântări îi declară apți pentru cântările în cor, au să ia parte la probele de cor.

Acelaș școlar nu poate urma și cursul a) și cursul b).

În cl. VI, VII și VIII gimn. e aceeași normă ca și la cl. a V-a, cu aceea observare, că cei din cl. a VII-a și a VIII-a vor învăța în cele 2 ore de desen liber și geometrie descriptivă și că cei din cl. VI gimn. au să urmeze cu toții și cursul de Higienă (1 oră).

*

Terminând cu aceste rog Onorata Conferență să primescă:

1) *proiectul de modificare a planului orelor noastre de lecții în sensul propus de mine;*

2) *să primescă noul aranjament al obiectelor extraordinare (obligate și facultative) împreună cu dispozițiunile de natură regulamentară și cu instrucțiunile pe cari le-am adaus.*

Notă. — Conferența pedagogică I. a corpului profesoral, ținută în 26 Septembrie v. 1898 s'a ocupat cu proiectul acesta și prin conclusele sale cuprinse sub nr. I. «a primit cu unanimitate în întregul său și în detaliurile sale *proiectul de modificare al planului de învățământ, precum și toate propunerile prezentate de Dl director și le recomandă din partea sa spre aprobare Venerabilului Consistoriu.*»

Până 'n momentul punerii sub presă a acestui Anuar Venerabilul Consistoriu nu a comunicat direcțiunii decisiul său asupra chestiunei, ce i s'a transpus spre competență afacere cu hârtia direcțiunei nr. 67 ddo 3 Octobrie v. 1897.

II.

MANUAL DE STILISTICĂ

pentru cl. IV. și V. gimn., preparandii, școle reale etc.

de Ioan F. Negruțiu, profesor. — Blaș, 1896.

Recensiune de Dr. Iosif Blaga, prof.

Onorată Conferență!

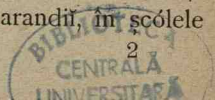
Studiând manualul »Stilistica« de I. F. Negruțiu, profesor în Blaș, cu scop ca să constat, dacă e potrivit a fi introdus pentru limba română în cl. V gimn., îmi permit a raporta următoarele.

Declar dela început, că în această carte am aflat materialul potrivit pentru clasa a V-a dela gimnasiul nostru, pentru care planul de învățământ pentru limba română prescrie ca material teoretic: I. »Din stilistică«: a) »compozițiunea« și b) »genurile stilistice«; ad. a) 1) invențiunea cu noțiunile de logică, 2) dispozițiunea (compozițiunea propriu zisă); — ad. b) 1) descrierea 2) nararea și 3) disertarea cu felurile lor.

Manualul de față își împarte materialul său în 4 capitole. — În I-ul capitolu se tractează *regulele de stil propriu*, într'al II-lea se tractează despre *compozițiuni*; capitolul acesta se subîmparte în trei părți: 1) *Invențiunea*, 2) *Dispozițiunea* și 3) *Elocuțiunea*, a cărei material de asemenea cuprinde 3 părți: a) Prosa istorică, cu a) Descrierea și Narățiunea, b) Prosa filosofică cu a) Disertațiunea și Contemplațiunea și c) Prosa oratorică. În cap. III vine stilistica practică, tractând despre a) Epistole confidențiale și de politeță, b) Epistole de afaceri sau comerciale și g) Acte private și publice. În cap. IV se dau piese de cetire, modele pentru partea teoretică.

După cum se vede în acest manual se cuprinde materialul corăspunzător cerințelor planului nostru de învățământ, plus încă partea despre stilistica practică, care nu se cere în planul nostru și care nu este reclamată nici de considerațiunii pedagogice.

De alt-cum însuși D-l autor ne spune în prefață, unde motivează adaugerea tractatului de stilistică practică că: »am făcut aceste abateri, mai vârtos și pentru aceea, pentru-ca manualul să se pôtă folosi și în preparandii, în școlele

superioare de fete, școlă reală, comercială ș. a. precum și de cătră privați». »Deoarece e lucru știut«, țice mai departe d-l Negruțiu, »că la noi cărțile de școlă trec cam anevoie și așa, în lipsa mijloacelor, e cu neputință a eda manuale deosebite după clase respective pentru fiă-care școlă. Acesta e și motivul pentru care am edat manualul meu în o singură broșură, din care stimaliile colegi vor pute alege materialul după trebuința școlarilor săi.«

Să vede deci, că manualul cuprinde mai mult decât ar trebui, partea de prisos face de altcum 83 pagine din cele 272, cât face întręga carte. Dar e și material destul și potrivit pentru clasa V gimn. dela noi, căci după cum vedem, nu e numai stilistică, ci și alt material recerut de învățământul secundar pus de alți autori la »retorică«.

Partea despre stilistica practică încă își are partea sa bună întrodusă fiind în manual. Dacă o are școlarul adausă la manualul său, pôte să se ocupe în timp liber privatim de chestiuni, de cari în adevăr are lipsă să le scie și să le învețe.

Tractarea materialului e bună și ușoră, clară, în o limbă destul de bună.

Orî-ce parte se pôte înțelege cu înlesnire din modul cum sunt esprimate și scrise în manualul de față tôte chestiunile. Lectura de asemenea e bine alésă, folositoare. Pagubă că e așa de puțină; se extinde numai pe 45 de pagine.

Mai are cartea acésta și favorul, că e aprobată de ministerul reg. ung. de culte și instrucțiune publică.

Recomand deci întroducerea acestei cărți ca manual de limba română pentru clasa a V-a gimnasială.

Notă. — Conferența pedagogică I a corpului prof., ținută în 26 Sept. v. 1898, primind opinia D-lui recensent a decis precum urmază:

»Conferența avënd în vedere pe de-o parte lipsa totală de manuale potrivite și admise de organele statului pentru instrucțiunea stilistică în cl. »V. gimn., pe de altă parte împrejurarea, că acest manual într'o expunere ușoră și potrivită cuprinde tot materialul prescris pentru cl. V. gimn. de plannul nostru de învățământ, decide a recomanda spre aprobare și *introducere în cl. V. gimn.*, »Manualul de stilistică pentru cl. IV. și V. gimn. etc. de »Ioan F. Negruțiu, Blașiü, 1896« — pentru propunerea limbăi române«.

Venerabilul Consistoriu archidiecesan aprobând concludul corpului prof. cu ordinul său nr. 6840 d-dto 4 Novembre 1897 admite manualul din chestiune *pentru propunerea limbăi române în cl. V. gimn.*

III.

DOUË CĂRȚI ELEMENTARE

pentru deprinderea limbei maghiare

de **Fr. Koós** și **Vas. Goldiș**. — Ed. **N. I. Ciurcu**, Brașov.

Recensiune de *Dr. Iosif Blaga*, prof.

Onorată Conferență!

Manualele de limba maghiară: »Abecedar și întâia carte pentru deprinderea limbei maghiare în școlile populare române« și: »A doua carte pentru deprinderea limbei maghiare în școlile populare române«, de **Fr. Koós** și **Vas. Goldiș** apărute în ediția **Nic. I. Ciurcu**, Brașov, sunt destinate pentru școlile populare române.

Cărțile acestea sunt bine compuse, corăspund cerințelor pedagogice pentru învățământul limbei maghiare în școlile populare. **D-l Ioan Popovici**, învățător la școla civilă de fete din Sibiiu, făcând o critică pentru **Ven. Cons. arch.** asupra **Abecedarului** limbei maghiare de **D-l M. Voilean**, a afirmat despre acest abecedar, că e cel mai bun manual românesc, din câte avem.

Am întrebat atunci pe **D-l Popovici**, că cunósce manualul de **D-l Goldiș** și **Koós**.

Mi-a răspuns, că nu-l cunósce. — Eú însă pot díce, cunoscând tóte manualele de acest fel, că cel al **D-lor Goldiș** și **Koós** e cel mai bun, din câte avem.

Dar acest manual e destinat, ce e drept pentru școlile populare. E întrebarea: bun e și pentru școlile medii?

Multe considerațiuni mă îndéamnă, ca să recomand folosirea și introducerea acestei cărți și în clasele inferioare ale gimnasiului și ale școlei noastre reale. 1. Ceí mai mulți școlari, din carí se compune **cl. I gimn.** și reală au învățat până a nu veni la noi, câte doi-trei ani limbă maghiară în școlile populare. Cursul complet al limbei maghiare prin cărțile amintite nu l'a făcut, cu siguranță pot díce, nici un școlar, sosit în școlile noastre.

Din considerațiunea acésta este bine, dacă școlarul din **I cl. gimn.** și reală învață limba maghiară tot în direcțiunea începută, repetind bine și exact,

ce a învățat deja și continuând apoi cu materialul, ce i s'ă oferă în cărțile acestea. În felul acesta terminând cu aceste două cărți, cari stau într'un necs metodic unele cu altele, școlariul p'ote să-și însușească pe o cale lesnicioasă un cuant f'orte mare de cunoscințe din limba maghiară.

E mai rău, mai nepedagogic, când școlarii s'ă ocupă cu învățarea limbei maghiare în școlele poporale după un sistem, după o carte, și până a nu termina acea carte, încep în I gimn. cu alt metod, cu altă carte, care altcum îi consideră tot ca începători. Așa apoi s'ă alege nimic de cunoscințele, pe cari și le-au câștigat în clasele poporale din limba maghiară. Ba împrejurarea, că încep a doua-ora învățarea după un nou metod, îi incurcă, îi face confuși.

În principiu nu sunt deci în contra de a s'ă folosi în clasele inferioare ale școlelor medii și astfel de cărți de limba maghiară, cari sunt introduse în școlele poporale.

Un singur neajuns au cărțile de limba maghiară destinate pentru școlele poporale, introduse fiind în școlele medii. Și anume.

În ele este un bogat material, din limba maghiară, de care are lipsă țeranul dela sate pentru trebuințele sale de vorbire.

Școlariul din școlele medii, care s'ă înv'erte într'alt mediu are lipsă și de alte noțiuni, de multe, cari sunt pentru țeran mai îndepărtate séu de tot necunoscute; dar acesta nu este așa de mare necaz. Gimnastul are ocaziune să-și întregescă cunoscințele; érá dacă învață și cuvinte, de cari nu are indispensabilă lipsă ca gimnast, nu e mare păcat, mai ales av'end în vedere, că mai toți școlarii noștri sunt dela țerá.

În cartea I este materialul de limbă f'orte metodic dat și grupat împrejurul unor noțiuni luate din cercul de interes al școlariilor, așa că învățarea s'ă p'ote face ușor.

S'ă dau piese întregi; mai ántáiú mai ușore și apoi tot mai grele. Obiectele despre cari s'ă tractéză și s'ă ofer cuvintele de lipsă, sunt înșirate după cum s'ă cere ácéta de psihologia báiatului.

În cartea a II-a sunt piese mai mari, cari tractéză diferite obiecte din lumea reală apropiată de mintea copiilor. Aceste piese, ce e drept, nu ofer deosebit material de gândire séu de cunoscințe pentru școlarii de cl. II și III gimn. orí reală, dar ofer bună ocaziune de a face deprinderi de limbă în mod logic, lucru de f'orte mare importanță.

În cartea a II-a s'ă dá și puțină gramatică. Adev'erat f'orte puțină. Limba maghiară în privința gramaticală e atât de simplă și ușorá, încát profesorul p'ote întregi partea gramaticală de lipsă cu sigur succes.

Peste tot gramatica s'ă învață de școlari, după cum s'ă scie, cu mult mai cu succes, dacă nu o au în carte, ci dacă s'ă dá din partea profesorului așa, ca să o însușească din deprindere făcută de-odată cu explicarea.

Recomand, să se introducă aceste două cărți pentru învățământul din limba maghiară în clasele I, II și III gimnasială și reală.

Notă. — Recensiunea acésta s'a prezentat în conferența pedagogică a II-a a corpului prof. dela școlele medii și superioare, ținută în 24 Octobre v. 1897. Corpul profesoral după o măi lungă discuțiune nu s'a identificat întru tóte cu propunerea prezentată de D-l recensent, ci sub nr. 2 protocolar a luat următorul conclud:

»Conferența profesorală la propunerea D-lui prof. Nic. Bogdan avënd pe »de-o parte în vedere, că natura Abecedarului exclude posibilitatea de-a fi folosit ca manual în școlele medii, ér pe de altă parte, avënd în vedere, că »a II-a carte de deprindere nu ofere destul material pentru cele 3 clase inferioare gimn. și reale, — decide cu mare majoritate de voturi să recomande »spre aprobare ca manual pentru cl. I și II gimn. și reală numai Cartea a »doua pentru deprinderea limbei maghiare de Fr. Koós și V. Goldiș, ed. »N. I. Ciurcu, Brașov 1894«.

Venerabilul Consistoriü archidieceșan cu ordinul său nr. 7463 d-dtó 30 Novembre 1897 a aprobat concludul luat de corpul prof. și a admis manualul »A doua carte pentru deprinderea limbei maghiare«, de Fr. Koós și V. Goldiș, ed. N. I. Ciurcu, Brașov, 1894« pentru clasele I și II ale gimnasiului și școlei reale.

IV.

Kalmár Elek: Magyar olvasókönyv, II.

Recensiune de *Nic. Bogdan*, prof.

Onorată Conferență!

Încredințat din partea On. Conferențe, să fac o recensiune asupra cărții de cetire a lui Kalmár Elek (*Magyar olvasókönyv a középiskolák alsó osztályai számára; második kötet. Kalmár Elek*), care provisoriu s'a și introdus ca manual de lectură în clasa IV. g. și IV. r., îmi iașu voie să raportez următoarele.

Praxa pedagogică a arătat, că o limbă streină se póte învăța cu mai mare succes pe basa lecturii. În puterea acesteia un manual bun de lectură înlesnesce instrucțiunea în respectiva limbă și promovază succesul. Prin urmare e chestiune de mare importanță alegerea și aflarea manualului corespunzător pentru acesta. Căci, știut este, că aproape toate manualele de lectură, câte se folosesc în școlile medii la învățarea limbilor streine, nu sunt întocmite pentru școla, în care se propun, ci pentru școla, în care e limba de propunere aceea, în care e scris manualul. Sunt deci întocmite în spiritul și intențiile, ce le au acele școle în a căror limbă sunt scrise. Să mă explic. Atât manualele de lectură nemțesci, franțuzesci cât și cele ungueresci, cari se propun d. e. la școlile noastre nu sunt întocmite pentru trebuințele noastre, ci sunt întocmite cu intenții nemțesci, franțuzesci ori ungueresci. De aceea greutatea, ce ni se impune la alegerea unui astfel de manual e mare.

Noi avem lipsă de un manual de lectură maghiar potrivit pentru cl. IV. g. și IV. reală eventual și pentru cl. III. g. și III. reală. Se nasce întrebarea, cari sunt considerațiunile, ce trebuie să le avem la alegerea unui astfel de manual? După părerea mea aceste sunt de două feluri: *pedagogice* și *economice*.

Trecând peste spiritul și intențiile, în cari este scris manualul, sașu cel mult acomodându-le întru cât se póte spiritului și necesităților noastre, manualul lui Kalmár cred, că de și nu întru toate, dar cel puțin în mare parte împlinește aceste considerațiuni. Să vedem! Manualul este întocmit pentru cl. II. a școlilor medii (se înțelege școle cu limbă de propunere maghiară). Este împărțit în 11 capitole. Între aceste, aflăm capitole, cari conțin povești populare (cap. I.),

poesii populare (cap. II.), proverbe (cap. III.), legende (cap. IV.), povestiri didactice (cap. V.), narațiuni și poesii, diverse (cap. VI.), din istoria poporului ung. din viața poporului unguresc, călătorii etc.

Dacă comparăm acuma manualul de lectură pentru cl. I. și II. g. și reală al d-lui Popea cu acesta, vedem, că conținutul acestuia în multe sémână; ba ce e mai mult poveștile, cari sunt aduse în manualul lui Kalmár: ca »Az édes meg a mostoha leány«, »Péter és Pál«, »A három királykisasszony«, deși nu sunt întocmai ca poveștile noastre aduse în cartea d-lui Popea, dar sunt înrudite cu acelea. Tot asemenea poeziile populare sunt pătrunse cam de acelaș spirit ca ale noastre, așa, că materialul nu e strein pentru elevii noștri din clasele inferioare; ér narațiunile de sub cap. VI. sunt scrise într'o limbă atât de ușoră, că greutate școlarilor nu îi fac.

Prin urmare: materialul fiind în mare parte cunoscut, saú dacă nu, cel puțin sémână cu materialul cetit în manualul de lectură al d-lui Popea — e deci o înlesnire foarte mare pentru băeții din clasele inferioare (în spec. III., IV. g. și reală), căci prin faptul acesta s'a delăturat o greutate capitală; *ér limbagiul fiind destul de ușor manualul lui Kalmár întrunescă considerația pedagogică.*

Fiind materialul din cartea lui Kalmár în parte cunoscut elevilor noștri din clasele inferioare (în special celor din cl. III., IV. g. și reală) manualul ar îndeplini și considerația economică, dacă l'am introduce în cl. III. și IV. gimn. și reală. Materialul potrivit pentru respectiva clasă il póte afla foarte ușor profesorul (mai ales poveștile populare și poeziile populare), ér cartea ar costa pentru 2 ani numai 1 fl. v. a.

Pe basa acestora propun On. Conferențe să apróbe introducerea provisorică a cărței de lectură a lui Kalmár partea II-a pentru cl. IV. g. și reală, ér pe anul viitor să o introducă și pentru cl. III. gimn. și reală.

Notă. — Acéstă recenziune s'a cetit în conferența pedagogică a II-a a corptului profesoral, ținută în 24 Octobree v. 1897, care pe basa expunerilor D-lui prof. Nic. Bogdan »a recomandat spre aprobare manualul de Kalmár »Elek (vol. II.) cu menire pentru clasa III. și IV. gimnasiaľă și reală«.

Venerabilul Consistoriú Archidieceșan cu ordinul său ddto 30 Nov. 1897 nr. școl. 7463 a aprobat concludul citat al corpului prof. și a admis deci manualul din chestiune pentru usul claselor III. și IV. gimnasiaľă și reală.

V.

F. Lurtz: Aritmetică pentru școlile populare, partea II., III. și Aritmetică partea IV.,

traduse de un învățător. 1894—96. Editura librăriei H. Zeidner, Brașov.

Recensiune de *Aurel Ciortea*, prof.

Onorată Conferență!

Un manual de aritmetică în mâna școlarului e ca și cuțitul cu două tăișuri, pe cât de mult îi poate folosi la repetiție, în intervaluri de timp mai mari, la reprivirea unor sisteme de reguli, cari în mintea școlarului nu totdeauna se pot închea într'un capitol complet și rotunjit, tot pe atât de mult îi poate și răpi facultatea și libertatea concepțiunii și a judecăței, dacă d. e. manualul se folosește din partea școlarului pentru prepararea continuă din oră în oră.

Vederea acésta, dacă ea se dovedește mai mult seú mai puțin corectă față de clasele superioare ale gimnasiilor și realelor, apoi față de cele inferioare de sigur că se întărește în adevărul ce'l exprimă.

În clasele inferioare, unde studiul Aritmeticeii, pe lângă înzestrarea elevului cu cunoscințele necesare pentru viața practică mai are și esențiala și frumoasa menire, de a-î desvolta gândirea sănătósă, judecata rece și de a-î strînge combinațiunile vage ale fantasiei totdeauna în cadrul probabilităței, nu e de admis, ca cunoscerea primelor axiome și a celor mai elementare și fundamentale reguli să fie lăsate, prin întrebuițarea continuă a manualului, aprecierei proprii a elevului.

Întroducerea și esplicările profesorului sunt tot atât de necesare, ca însuși studiul.

Îți pare destul de paradox chiar și numai idea de a da școlarilor lecțiuni din aritmetică, din carte, propagând prin acésta neatențiunea lor în decursul explicărei.

Dacă luăm însă în considerare numărul relativ mic al regulelor, pe cari trebuie să le învețe un școlar din clasele inferioare, față cu numărul mare al

exemplilor, pe cari trebuie să le rezolve în partea cea mai mare fără ajutor străin, atunci un manual scris cu intențiunea țintită în special spre o colecțiune bogată și bună de teme, pe lângă care scurtul, dar esențialul cuprins al regulilor nu va servi ca material pentru lecțiuni, ci numai eventual cu ajutor la repetițiune — ne este totdeauna binevenit.

Astfel este Aritmetica D-lui Lurtz, împărțită în 4 părți, din cari pre noi mai de aproape cele 3 din urmă ne interesază.

Partea II. tractează numerii dela 1—10,000. Cele 4 operațiuni fund. cu numerii nenumiți, simplu numiți și cu mai multe numiri și în fine numerii decimali.

Să observă aici, că D-l Lurtz a ținut cont de părerea celor mai mulți pedagogi tratând fracțiunile decimale înaintea celor proprii, cu cari numai în p. III. se ocupă. E dór cu mult mai logic și mai ușor a-i face cunoscută școlarului fracțiunea decimală în strînsă legătură cu sistemul decadic, decât a' l'împretini mai întâiu cu numerii, cari constau din unități de mărime diferită, cum sunt fracțiunile ordinare și după aceea a' l' reîntorce ér la un sistem de numerii, pe basa căruia se ridică fracțiunile decimale.

Săritura acésta ar îngreuna și ar împedeca continuitatea priceperii elevului. E drept, că în partea III. ne întelnim din nou cu fracțiunile decimale, tratate aici mai mult ca o speciă a celor ordinare, premergênd însă explicarea lor corectă în partea II., aici forma lor nouă nu va ștrica impresiunile prime ale școlarului.

După cunoșcerea fracțiunilor ordinare trebuie să urmeze imediat prefacerea lor în decimale și viceversa, fracțiunile periodice și calculul prescurtat cu acești numerii. Aceste tóte le aflăm în aceeași ordine în partea III., cu observarea aceea însă, că fracțiunile periodice D-l Lurtz le desvóltă și în partea II. îndată după numerii decimali, ceea-ce înaintea cunoșcerii fracțiunilor ordinare nu e corect.

În genere observ, că același material, cum e d. e. măsurile metrice, monetele, regula de trei simplă și compusă și calculul procentelor, îl găsesci tot atât mai în fie-care parte a Aritmeticeii, ceea-ce dovedesce, că autorul a căutat separând materialul întreg în 4 părți, să înlesnescă întrebuițarea fie-cărei părți cât se póte de independent de celelalte.

Așa se póte numai esplica, că dăm de fracțiuni periodice și în p. II. înaintea cunoșcerii celor ordinare din p. III.

Partea a III. mai conține practica italiană, regulile de trei, calculul societăței și al alegațiunei.

Autorul aici la resolvarea temelor din regulile de trei și calculul societăței să folosesce și de deducțiunea la unime și nu exclusiv de proporțiuni, precum mai găsesci prin unele manuale; metoda acesta de a rezolva temele amintite ar trebui să afe ađi aprobarea tuturor, cari scriu aritmetică, căci este și mai ușor de înțeles, ia și mai puțin timp în considerare.

Temele, față cu cari avem pretensiunile cele mai mari la un manual de școlă, sunt destul de numeroase și variate.

În partea III, IV se află și rezultatul lor. — Sunt școlari, cari au interesul de a rezolva mai multe teme pe acasă, decât cele 3—4, ce le primesc ca lecțiune și ăr sunt școlari, mai cu sémă în clasele inferiøre, cari din indolență și ignoranță, orî își scriu temele dictate pline cu erori, orî nu 'și le scriu de loc. Rêul acesta e în mare parte redus și în cazul prim și în al doilea, prin introducerea manualelor corëspondëtore.

În aritmetica de față, temele nu numai că sunt astfel aranjate, încât școlarul după fie-care capitlu trece gradat dela mai ușore la mai grele și mai complicate, dar cuprinsul lor e așa de apröpe de viața și spiritul real și simplu al economilor, industriașilor și al comercianților, de modul de gândire și de mediul social, în care trăesc mare parte școlariî noștri, încât resolvarea lor nu îngreunöză pe școlar prin necunöscerea categoriei și speciei mărimilor, cari se găsesc în teme.

Ici colo aflăm chiar teme, cari sunt de un interes local d. e. aflarea numêrului locuitorilor din Brașov după confesiune, calcularea înălțimeî relative a Têpei și a altor piscuri din apropiere. În special mî-a atras atențiunea în p. IV. colecțiunea frumösă de teme, pentru ecuațiuni de gr. I cu una și mai multe necunöscute. Sunt apröpe 400 de teme alese și aranjate cu multă pricepere și de un cuprins, care totdeuna va escita curiositatea și va atrage interesul pentru acest studiu al școlariilor. Încolo, cealaltă parte elementară din Algebră e numai spicuire, ici-colo chiar fără legătură și continuitate, încât ea nu ajunge scopul, pe care'l urmărim în cl. IV din acest studiu. După rădăcinii iraționale urmöză d. e. permutațiunea și combinațiunea, ăr reducerea fracțiunilor, discompunerea în factori, măsura comună cea mai mare etc. lipsesc cu totul, părți, pe cari noi nu le putem omite din elementele algebrei. — Preste tot partea a IV e de un cuprins tare amestecat, affi acolo aritmetică, aritmetică comerc., contabilitate, algebră și geometriă; — cele douë capitole din urmă cu escepțiunea temelor din ecuațiuni, nu sunt așa dezvoltate, ca să ne pötă satisfice pretențiunile ce le avem față cu cuantul de cunöscințe al unui absolvent de cl. a IV.

Primele 2 părți însă sunt mai complete, mai sistematic aranjate și și mai în consonanță cu materialul prescriș, pentru cl. III. Dacă Aritmetica D-lui Lurtz ar avé o împărțelă așa de norocösă pentru materialul din cele 4 clase inferiøre gimnasiale sêu reale, precum în genere e corect și clar scrisă, și precum îi este de avută și potrivită colecțiunea de teme, atunci nu am mai avé nimic de dorit; așa însă trebuie să ne grupăm noi întru cât se pöte materialul cărții în consonanță cu materialul pretins în clasele inferiøre, făcându-ne ea și în cazul acesta bune servicii și înlesnind și așa förte mult dezvoltarea interesului școlariilor față de studiul aritmeticeî.

Recomandând deci partea II-a și III-a, cari de altcum sunt și de ministerul instrucțiunei publ. aprobate, ca text didactic spre aprobare pentru cl. I gimn. ev. reală, a III-a parte pentru cl. a II-a, ér a IV-a parte pentru cl. a III-a. Tot acéstă parte o recomand și pentru cl. a IV-a în lipsă de alt manual mai complet și corëspondător, avënd aici respectivul profesor fórte mult de întregit, așa încât afară dór de temele din ecuațiunii cu nimic nu mai vine manualul într'ajutor.

Observ în fine, că traducerea învățătorului nenumit e fidelă și bună.

Notând totdeodată, că aritmetica acésta a fost și este și acum în mare parte folosită în unele clase inferióre cu destul succes, doresc ca și de aci înainte să afle sprijinul necesar pentru de a-și putea face serviciile întregitoare în interesul studiului aritmeticei în școlă.

Notă. — Recensiunea acésta s'a cetit în conferența pedagogică a II-a a corpului prof., ținută în 24 Octobree v. 1897, care primind expunerile și propunerea D-lui recensent »a decis să recomande Venerabilului Consistoriü »archidieceșan spre aprobare partea II., III. și IV. a Aritmeticei de F. Lurtz »și anume:

- »a) Partea II. și III. ca manuale pentru cl. I. gimn. și I. reală;
- »b) Partea III. pentru cl. II. gimn. și II. reală;
- »c) Partea IV. pentru cl. III. gimn. și III. reală;
- »d) ér în clasa IV. gimnas. și IV. reală să se foloséscă din necesitate »numai, în lipsa unui manual mai potrivit, tot: Partea IV.«

Venerabilul Consistoriü archidieceșan prin ordinul său Nr. 7463 școl. de dato 30 Novembre v. 1897 aprobă concludul citat al conferinței profesorale în întregul lui și admite deci Părțile II., III. și IV. din Aritmetica de F. Lurtz pentru usul claselor I.—IV. gimn. și reale, în sensul indicat în concludul corpului profesoral.

II.

PRO MEMORIA.

Nici în acest an școlar nu au fost cruțate de doliu institutele noastre de învățământ. Un valoros membru al corpului profesoral, **Nicolae Popovici**, fost profesor de cântări la școlile medii, s'a mutat la cele eterne. Memoriei lui dedicăm aceste pagini în anuarul școlii noastre, la care cu atâta zel și pricepere a muncit el.

Dar am mai făcut loc tot pe aceste pagini comemorative și amintirii unui alt membru mai vechi al corpului nostru profesoral, poetului **Ioan Lăpădat**, pe care némul românesc 'l-a pierdut acum sunt 20 de ani, pe când era în flórea vieții sale și a cărui activitate a trecut departe peste marginile salelor de învățământ ale școlii noastre.

Fia-le memoria eternă și binecuvântată!

Corpul profesoral dela școlele medii și superioare gr. or. române din Brașov aduce cu inima întristată de durere la cunoștința tuturor amicilor, colegilor și cunoșcuților, că fostul său membru

NICOLAE POPOVICI

PROFESOR DE CÂNTĂRI

după ani îndelungați de suferință s'a mutat la cele eterne în 7 Septembrie v. 1897, în etate de 40 de ani, după un serviciu de 9 ani ca profesor, pe care defunctul l'a împlinit cu un rar talent și cu mult zel la institutul nostru.

Rămășițele pământesci ale neuitatului nostru coleg se vor depune la eternă odihnă în Sibiiu, unde s'a sfârșit mult truditul lui corp.

Serviciul funebral se va oficia la Sibiiu Marți, în 9 Septembrie a. c.

Fie-î țărîna ușoră și amintirea lui în veci neuitată!

Brașov, în 8 Septembrie st. v. 1897.

Corpul profesoral

dela școlele medii și superioare gr. or. române.

NICOLAE POPOVICI.

— NECROLOG. — *)

Flamura négră filfăe éráş de pe creştetul măreţului edificiu al gimnasiului român din Braşov, vestind durerea şcolei pentru o nouă şi grea pierdere ce a îndurat.

Profesorul de musică şi cântări, artistul român de primul rang: *Nicolae Popovici* nu mai este în viaţă. După o bătă îndelungată de aprópe 3 ani de dăle, care 'ncet, greú şi fără milă l'a schinuit, a trecut nobilul şi genialul său suflet peste porţile vremelnice ale traiului pămêntesc în trista casă din Sibiiú, în care fusese internat de vr'un an şi jumătate, istovit trupesce, répus sufletesce.

Mórtea s'a miluit de el. Nu l'a mai trudit. În 7 Septemvre v. a. c. în órele de diminéţă, l'a luat în nemărginirea negrului ei imperiú.

Perderea lui Nicolae Popovici nu este numai o pierdere a şcolélor române din Braşov. Nicolae Popovici, distinsul artist, baritonul celebru de înaltă şcolă musicală, compositorul dibaciú, interpretul şi înţelegătorul măestru al musicéi nóstre naţionale, a fost un odor scump al némului românesc. Pe el îl jelesc ađi musele artei nóstre naţionale.

Cine 'l va puté uita pe Nicolae Popovici, dintre toţi cari au avut fericirea de a-l aúdi vr'odată cântând? Cui nu i-a trecut prin suflet vibrarea dulce a vocii sale sonore, clare, aurii, cu fineţa artistică a modulării ei, atunci, când cânta în deosebí doine populare, în cari íşi vërşă tot sufletul, totă inima temperamentului său românesc şi artistic? Nuansele lui de coloratură, cu care 'mpodobia doinele sale păreau mărgăritare ce se 'nşirau dulce, lin şi cu o nespūsă uşurinţă din organul său plin de farmec, storcênd dela ascultătorii sei o frenesie de aplause şi urări.

Ca profesor în şcolă şi ca dirigent de cor era neobosit. Cu zelul exagerat nervos, propriú geniului şi (ceea ce este atât de aprópe) omului, care íşi simte apropiatul sfêrşit, el a produs şi a sêvêrşit o muncă uriaşă. El ţinea o sumedeniă de óre de instrucţiă de cântări: la şcolă în clase, la reuniunea de cântări, la corul bisericesc, la corul studenţilor şi încă şi óre particulare, rămânêndu-i timp pentru supravegherea corurilor micé, cari sub

*) Publicat cu prilejul morţii regretatului N. Popovici în nrul 199 din 10/22 Sept. 1897 al „Gazetei Transilvaniei“.

Nicolae Popovici.

impresia însuflețitoare sale activității într'un timp se formaseră de sine în fiă-care clasă ale școlilor noastre medii, ca coruri de clasă.

Ca om în societate și ca Român era de un preț netăgăduit. Cu finețea propriei firei sale, care era un reflex al temperamentului său artistic ales, el ocolia și perhoresca orice notă mojicescă, dură, bătărană în contactul său social cu omenii. Era un cavalier fin, de salon, vioiu și de spirit, a cărui societate nobilita. Simțitor peste fire și duios pentru némul său românesc, se înduioșa foarte des până la lacrimi, dacă aușia de suferințe și prigoniri ce îndurau alții. El însuși ajutara cu bani și cu mâncare pe mulți, foarte mulți școlarii români lipsiți.

Etă câteva trăsături din fuga condeiului asupra neuitatului nostru Nichi Popovici.

Din viața lui notez următoarele date, predându-le spre vecinică păstrare pentru istoria dezvoltării artei noastre naționale.

Nicolae Popovici s'a născut în Caransebeș, în 2 Decembre 1857. Cursul școlilor primare l'a terminat în Caransebeș, cele 6 clase gimnasiale le-a făcut în Lugos, Timișóra și Seghedin. La anul 1876 neuitatul mecenat român, fericitul Ioan Popasu, episcopul Caransebeșului, unul dintre admiratorii vocii tinere și frumoșe a lui Popovici, l'a primit la cursul teologic diecesan, pentru de a-l pute apoi trimite cu un stipendiú diecesan la conservator, cu menirea de a se întórce profesor de musică și de cântări la institutul teologic-pedagogic din Caransebeș.

La anul 1879 el termină cursurile teologice și Popasu îl trimite cu un stipendiú de 500 fl. la conservatorul din Lipsca. După doi ani de studii, încoronate cu cel mai strălucit succes, el merge la Viena, unde își termină într'un an școla musicală.

În anul școl. 1882/83 își ocupă catedra de profesor de musică vocală și instrumentală la institutul teologic-pedagogic din Caransebeș, funcționând aci cu un salariu într'adevăr mai puțin decât modest de fl. 600 pe an, patru ani de zile și grupând în jurul său totă viața artistică mărginită a orașului, românescă și străină. Erau prea mici aceste cadre pentru genul său. Sufletul său se doria mai la larg, mai la aer. În vara anului 1886 proprietarul teatrului „Carl“ din Viena, renumitul Tatarezi (Român de origine) îl aude cântând pe Nic. Popovici în salonul de cură dela băile Herculane și rămâne frapat când înțelege, că comóra lui de voce și școla lui înaltă musicală în ce condiții înguste și sērăcăcioșe se află. Tatarezi îi ofere imediat pentru anul prim 3000 fl. și-l înduplecă de-a părăsi Caransebeșul și a se angaja la „Carltheater“.

Nicolae Popovici primesce angajamentul și în tóamna anului 1886 se află la Viena ca membru la „Carltheater“. Angajamentul acesta însă nu a fost prea fericit. Forța „Carltheatrului“ pe atunci era opereta. Opereta ofere teren pentru tenori și bași, nu însă pentru baritoni, ér Nichi Popovici

era bariton. Chiar pe lângă bune intențiuni, nu i-se puteau da role pe deplin potrivite lui. Dar dacă consideri faptul, că trupa dela Carltheater era compusă aproape exclusiv din Ovrei, în sinul căreia intriga cea mai murdară de după culise era la ordinea zilei! — Aū fost primele mari decepții, cari l'aū ajuns aci. Cu durere, disgust și necaz îmi spunea de câteori îl întâlneam pe-atunci în Viena, că a ajuns între canalii, cari nu-l lasă a se validita. De două-ori i-s'a dat rol în anul întreg. De amândouă ori în opereta „Don Cesar“, odată l'aū batjocurit formal dându-i rolul de statist a Alcaldulei, ér altă-dată rolul deja mare al Regelui, dar ca nu cum-va să se pótă afirma înaintea unui public inteligent, aū dat piesa într'o Duminică după amedzi cu prețuri reduse. Am asistat la ambele reprezentații și am fost exasperat de moșicia ce s'a făcut cu artistul nostru. De-atunci Römer (acesta-i era pseudonimul pe biletul de teatru) a dispărut pentru tot-déuna de pe scena Carltheatrulei; desgustat de străini, el s'a întors la Români seși iubiti, cărora și în Viena le îndulcea serile de atâtea-ori cu vocea sa de priveghitóre.

La 1886 a cântat la Sibiiu în opera „Noptea în Granada“ rolul prim. Ér succesul serii a fost un eveniment epocal în istoria vieții noastre musicale. La 1887 părăsind Viena, concerta în Sibiiu și Brașov cu un succes fenomenal, ér la Bucuresci fū chiebat la Palat, unde avu rara onóre a cânta înaintea Maiestății Sale Reginei României. Augusta poetă îl distinse prin a'l acompania însași pe artistul, care a câștigat-o prin distinsele lui prestațiuni.

După aceste preludii intră el la școlele noastre medii ocupând la anul 1887, tómnă, catedra de musică și cântări, primind apoi conducerea Reuniunii rom. de cântări și a corului bisericii sfintului Nicolae. Opt ani de zile a lucrat și a creat aci Nichi Popovici pe ogorul musiciei naționale, pentru-ca la anul 1895 să fiă nevoit a'și lua concediu de un an spre restaurarea sănătății sale. Concediul nu l'a putut scăpa. După 2 ani și mai bine Domnul l'a slobođit.

*

Am cređut, că sunt dator némului meu românesc, posterității și amintirii prietinelui meu Nichi Popovici, cu aceste șiruri, căci în sufletul meu vibréză viiū și cald încă acele accente de aur ale melodiosului seū organ, pe cari le-am auđit ca băiat dela junișcanul Nichi în biserica catedrală din Caransebeș (1873, 1874), ca gimnast în Seghedin dela colegul mai mare Nichi Popovici, ca student în Viena dela artistul Popovici, apoi la Sibiiu și în sfērșit aci în Brașov . . .

Dormi iubite în pace!

„N'am venit să-ți turbur somnul!“

Brașov, în 9 Sept. v. 1897.

Virgil Onițiu.

Discursul funebral

rostit la înmormântarea lui Nic. Popovici în Sibii

de D-l profesor Dr. Valeriu Branisee.

Ajuns-a călătorul la capetul pelerinagiului său pământean. Părțile vremelnicului recad și particulele eternului în eternitate se reîntorc.

Ce este al pământului se redă pământului, și ceea ce din vecie este, în vecie reîntră.

Stăm în fața înfiorătoare majestăți a morții, înfiorătoare, căci e nepătrunsă de mărginita noastră minte, și înfiorătoare, căci ne desface în mod crudel și fără compensație de palpitări calde ale inimii, cari credeam că sunt pentru totdeauna indisolubil legate de fibrele sufletului nostru, cu cari atât de intim ne-am unit și contopit, încât încovoiați sub prima lovitură a neașteptatului, neînțelesului și nepătrunsului, nici a crede nu mai putem, că fără cel iubit nu vom pute noi mai departe continua a vieții spinosă cale.

Și totuși morțea este un pas înainte spre fericire. Sufletul, schinteia divină din noi scapă din robia păcatului, se desmărginesce din catenele pumnului de pulbere și cenușă, care l'a ținut pentru o clipă locului, dar care totodată prin durerea pământână l'a curățit și întărit, ca în puternic avânt să se înalțe la Cel dela Care a purces, Care este singurul izvor al fericirei, căci este fericirea înșasi.

Și dacă mintea stă locului în fața neînțelesului, inima ne șoptesce clar și limpede, că *prin morțe nu murim, ci ne renașcem în existență încită, lămurită de miserii și nemărginită în dăinuire.*

În faptele, ideile și cugetările noastre ne renașcem prin morțe pentru omenime; — tot ce am făcut, simțit și cugetat va constitui o verigă neperitoare în imensul lanț al-desvoltării omenesci și va construi în cea mai intimă a noastră amintire chipul iubit al aceluia, pe care credeam pentru un moment a-l fi perdut cu desăvârșire, care însă *cu atât mai viu și mai plin de adevărata viață va trăi în sufletul nostru fără de morțe.*

Dar se va renașce prin morțe sufletul nostru și în economia eternității, din care numai pentru o clipă a eșit, pentru de ași face pelerinagiul pământean orânduit de nepătrunsa înțelepciune a Aceluia, care stabilește cursul lumilor, răsăritul sorilor și viața fără de sfârșit.

Stând în fața recelui cosciug, orî cât de mare ne-ar fi durerea cauzată de aparența pierderii grave ce îndurăm, în cel mai discret unghiul al inimii noastre trebuie să simțim, cum încolțesce compensațiunea mângăitoare și întăritore, ce ne-o dă cunoscința celor eterne.

Nu până acuma ai fost, iubite care ne părăsesci, ci de aici încolo vei fi vecinic în cele vecinice, prin morțe scăpat de cele mortale, lămurit și candid,

precum numai iubirea cea mai curată te poate alcătui în amintirea noastră și precum faptele, ideile și cugetările tale îți vor da locul binemeritat în acea viață, care nu cunoște nici dureri, nici chinuri și necazuri.

Iubitul nostru coleg, veselul și duiosul cântăreț, bunul nostru prietin și artistul nostru național, *Nichi Popovici* a împlinit lungul șir al suferințelor, cari în mod fatal au fost legate de înaltul său geniu.

Născut la 2 Decembre st. v. 1857 la Caransebeș, din familiă burgheză fruntașă, și-a primit prima instrucțiune în clasele primare la școala românească și mai târziu la cea germană din orașul său natal până la anul 1870, când a trecut pentru continuarea studiilor sale la Lugoj, unde a urmat primele trei clase ale liceului, clasa a patra și a cincia a urmat-o la Timișoara, ér clasa a VI-a gimn. a absolvat-o la anul 1876 la liceul din Seghedin.

La îndemnul fericitului Episcop al Caransebeșului *Ioan Popasu*, care deja pe atunci a observat predispoziția și talentul musical al fragedului student, a intrat *Nichi Popovici* cu anul școlar 1876/77 în cursul de teologie gr-or. din Caransebeș, pentru de a să îndeletnici mai mult în cele bisericesci, ca după terminarea cursului de teologie să pótă fi trimis la vre-un conservator ca bursier al Dieceșei, ceea-ce a și urmat la 1880, când a fost trimis ca bursier al dieceșei Caransebeșului la conservatoriul din Lipsca, unde a stat doi ani, ér cursul al treilea l-a făcut la școala pentru operă din Viena la anul 1882.

Terminându-și cu succes complet studiile, a fost numit în Septembrie 1882 profesor de musica vocală și instrumentală la institutul teologic-pedagogic din Caransebeș, în care calitate a rămas până la anul 1886. Avisat la salariul său de tot modest de 600 fl. și lipsit de alte venituri, s'a luptat în acest răstimp cu multe miserii, cari îl îndispuneaș foarte mult. Mai adăugând la acesta, că orașelul Caransebeș nu oferia înaltelor lui facultăți terenul absolut necesar pentru o activitate rodnică în stil mai mare, îl vom înțelege pe deplin, când îl vedem la anul 1886 luându-și adio dela catedra ce a ocupat și primind angajamentul oferit de direcțiunea teatrului „*Karl*“ din Viena, care'l remunera deja dela început cu 250 fl. pe lună.

Aici a rămas însă de-abia un an. Caracterul său deschis, sufletul său drept nu s'a potrivit în noul mediu, unde nu talentul și forța, ci intriga subțire și mâna ascunsă de după culise îndreptă sörtea artiștilor. În decursul unui an de-abia de două ori și în două roluri din „*Don Cesar*“ și aceste puțin potrivite tinerului artist, a ajuns să debuteze sub pseudonymul „*Römer*“. Dar întru cât pótă fi vorba de succes, acesta a fost complet.

După un an l-a perdut scena germană, a cărei detentori nu l-au știut prețui, l-a recăștigat însă arta națională și învățământul național de musică.

Venind acasă în vara anului 1887 a dat mai multe concerte în diferite localități, ér în drumul lui spre Brașov, oprindu-să tómnă pentru vre-o

câte-va zile la București, a fost invitat de rectorul universității d-l *Titu Maiorescu* la o serată musicală, la care au luat parte mai mulți distinși cunoscători de muzică, între cari și binecunoscutul *Wachmann*, anume chemat pentru de a-și da părerea asupra prestațiunilor lui Popovici.

La serata acesta a luat parte și dama de onoare a Maj. Sale Reginei dómna *Bengescu*, căreia i-au plăcut atât de mult cântările lui Popovici, încât amintind M. Sale Reginei de talentul lui musical, a doua zi a fost invitat la palat, unde după-ce a cântat 2 cântări, la a treia cântare a avut rara fericire de a fi acompaniat la pian de însași Regina-poetă.

Cea mai mare satisfacțiune, după multele neajunsuri și supărări câte le-a îndurat, a aflat-o tocmai în acest moment, și nu odată am avut noi prietini lui buni ocaziune, de a-i vedea fața radiósă de fericire, când i-se reamintea acest incident al carierei sale artistice.

Cu începutul anului școlar 1887/88 a intrat în serviciu la gimnasiul mare român din Brașov în calitate de profesor de muzică și cântări, unde a rămas pân' ce gravul morb după un serviciu de 9 ani a necesitat corpurile administrative ale școlei să-l dimisioneze, și neputându-l pensiona, lipsindu-i un an de serviciu, conform rigidei dispoziții a statutului de pensiune, i-s'a dat o escontentare finală.....

La anul 1891 a intrat în legăturile fericitei sale căsătorii, binecuvântată cu două fete, idolii a tatălui, care prea timpuriu a trecut la cele eterne și cari astăzi în nesciința nevinovăției copilăresci, póte nici nu știu, că n'au să mai vadă nici când chipul adorat al părintelui, care atât de mult le-a iubit.

Ca profesor a fost Nichi Popovici model. Asediat de iubirea și admirațiunea școlariilor săi, a ridicat și susținut învățământul musical la o înălțime, pe deplin aprețiată de prietin și adversar.

În raportul său cu școlarii era un adevărat părinte. Purta grijă de toate nevoile și necazurile lor. Pe cei săraci și lipsiți îi ajuta cu bani, cu mâncare și cu haine. Datorințele sale de profesor și le-a împlinit cu zel și abnegațiune, ținea lecții extra-ordinare fără nici o remunerațiune, numai ca să atingă rezultatul corăspunďetor așteptărilor sale superioare; străduințele sale erau încoronate de cel mai strălucit succes, cântările deveniseră în sînul școlariilor dela școlele medii atât de predilecte, încât afară de corul societății de lectură și de corul bisericesc, fie-care clasă își formase corul său propriu.

În sînul nostru, între colegi a fost pururea senin, iubit de toți și iubind pe toți, a fost cheagul convenirilor noastre, fie serioase, fie vesele, încât unde lipsea Nichi, pare că lipsea ceva societății; o finetă deosebită îl caracteriza în toate, în privința acesta contactul cu dînsul era o adevărată școlă, de-o-potrivă pentru tineri și bătrâni.

Și când îmi trec prin minte minunatele tale cântări, iubite prietino și coleg, unde voiți afla cuvintele pentru de a exprima fie chiar și palid aceea forță a artei împreună cu adâncul sentiment, cu care sciași interpreta cântecul haiducesc al poporului nostru, storcând lacrimi și din cea mai împetrită inimă.

Dorul de primăvară al Românului, iubirea pentru verdele codru, când din cobuz cântând, din frunze șuerând, din gură cântând, seû precând trece haiducul cu arma la brâu, riđând de poteră, ospătându-se la jăratecul focului, seû restabilind ordinea de drept conturbată prin detentorii ei și ajutând pe cei prigoniți și alungați pentru dreptul lor, — cine le-a sciut atât de intim, atât de adevărat și totodată simplu, nemeșteșugit și nemijlocit exprima prin dulcile accente ale jeluitorii tale voci, ca și tine iubite, care acum ne părăsesci!

Cântecul tău a amuțit . . . durerea ți-a stors versul, ne rămân compozițiile tale tot din durere plăsmuite, probe ale forței tale creatore. „*Érna*“, „*Hora Dobrugeana*“ sunt finele vibrațiuni ale sufletului tău adevărat artistic, simțitor pentru farmecele naturei, simțitor pentru durerile némului! Dar nu este aici locul și nici nu sunt eu cel chemat a-ți releva după merit creațiunile tale, este numai impresia, redeșteptată prin consciința perderii, este ecoul impresiunii adânci ce ne-ai lăsat în suflet, celor ce am avut fericirea a te auzi, asculta și înțelege.

Dar s'a împlinit!

Ai deșertat până 'n fund păharul suferințelor și acum reintri în viața cea de veci!

Durerosul adevăr îmbrăcat în mitul despre Prometeu se perpetuază. Ai furat schințea luminii din cer, ai desfăcut omenimei o lume nouă, ai resfirat întunerecul și lumină ai răspândit, viață nouă ai deschis, și în schimb, legat ești de stâncă, vulturul prădalnic îți ródé đilnic inima, care în nópte se reculege, ca din nou pradă să devină nespusele dureri.

Da, este înfiorător, că geniul cu chinurile nemărginite ale trupului seû trebuie să răsplătască schințea divină, care s'a aprins în dânsul, și pe care a consacrat-o omenimei.

Este lung șirul celor, ce prin țipete fiorose în casa de nebuni încheie viața lor pământénă, distinsă prin înalte daruri sufletesci.

Bolintineanu, redeșteptătoriul gloriei străbune în pepturile românesci, Eminescu, copilul alintat al muselor și vitregul fiu al societății moderne, au sfârșit destinul lor în acel loc al durerii inconșcie, dar înfiorătoare în dimensiuni, din care conducem la ultimul repaos rămășițele trecătoare ale iubitului nostru coleg . . . .

În durere zămislit, prin durere înălțat și ucis de durere — éta data geniului pe pământ.

E fatal — dar e adevărat, că extraordinarele facultăți prin extraordinare dureri trebuie să rescumpere înalta lor menire.

Nichi Popovicî și-a răsplătit pe deplin misiunea.

Și acum iubite, când ne despărțim de rămășițele tale mortale, când alătura cu veduvita ta mamă iubitore, când alătura cu de durere frânta ta soție neconsolată, când alătura cu adânc întristatul și nemângăiatul tău frate, alătura cu jeluitoarea ta soră și nevinovatele tale fetițe depunem o lacrimă ferbinte pe cosciugul tău, luându-ne rămas bun pentru totdeauna, împlinim datoria sacră a iubirii noastre colegiale, fericindu-te, că ai încheiat cu al suferinței robot, avântându-te spre seninele regiuni, cari sufletelor blânde deschise le staă.

Plécă mare suflet, adorat și iubit de noi, în al căror sîn ai trăit și lucrat, adorat și iubit de acei a căror fericire pământénă ai constituit, adorat și iubit de aceia, cari la rațele geniului tău și-au umplut sufletul de căldura binefăcătoare a artei intime, de inimă înălțătoare și dureri alungătoare.

Plécă și fiu fericit, căci suferințele și creațiunile tale pământene la fericire te îndreptătesc.

Plécă . . . căci țarina-ți va fi ușoră și memoria plină de binecuvântare!

Voci de presă

la mórtea lui Nicolae Popovicî.

„Telegraful Român“ în nrul său 98 din 9/21 Sept. 1897 scrie :

Érăș un bărbat harnic și de mare valóre am pierdut.

Nicolae *Popovicî*, unul dintre cei mai fruntași reprezentanți ai artei musicale la Români, a fost doborât de nemilósa mórte.

Harnicul profesor de musică la gimnasiul român gr. or. din Brașov, fostul dirigent al Reuniunei rom. de cântări din Brașov, s'a mutat dela noi.

Cântărețul, de al cărui glas dulce, fermecător a răsunit de atâtea-orî Karl-teatrul din Viena, care a fost admirat de regina Carmen-Sylva și de nenumărați artiști, cel care, ca artist, compositor și cântăreț atâtea cinste a făcut némului său în străinătate, a adormit pentru veciă, ângerul morții 'l-a scăpat de grelele suferințe.

Regretatul Popovicî a încetat din viață erî la órele 7 dimineața, aici în Sibii, unde de mai mult de un an era sub cură. Era tînăr încă, avea

numai 40 de ani și ar fi putut deci trăi și munci încă mult, dacă o bolă înfricoșată, care mai mult de doi ani l-a chinuit, nu-i curma zilele. Timpul din urmă i-a fost numai chin îngrozitor, — și Stăpânul și-a făcut milă și i-a pus capăt suferințelor.

(După o scurtă schiță biografică, „Telegraful Român“ continuă):

N. Popovici a fost un eminent compositor. Compozițiile lui sunt multe, atât bisericesci cât și limesci. N'a dat însă publicității, pe cât scim noi, nici una din compozițiile sale. Are liturgia S. Ioan gură de aur, pentru cor mixt și cor bărbătesc, și mai multe „Irmóse“ și „Picesne“. — Dintre multele lui compoziții limesci noi numai următoarele le cunoșcem: *Hora Dobrogeană*, *Zăpada*, *Tainic se luptă*, *Era micuță*, *Hora Isvorul*, executate de corul Reuniunii noastre de muzică, unele de corul seminarial.

Suntem informați, că cele mai multe compoziții ale decedatului sunt împrăștiate pe la foștii săi elevi și pe la membrii Reuniunii de cântări din Brașov.

Ca cântăreț Popovici a fost celebru. Natura l-a dotat cu o voce (bariton), ce te lasă fermecat. Când Popovici îți cânta o doină jalnică românească, te podideaș lacrimile. Sibienilor le-a fost cunoscut Popovici. În vre-o trei rânduri a debutat aici, și a făcut, ca numele lui să fie în veci cu admirație amintit de toți câți l-au auzit. Prima-dată în 1883 ne-a cercetat. În acel an a dat mână de ajutor „Reuniunii rom. de cântări“ în executarea operei lui Gade „Crăiasa ielelor“. Concertul a fost cercetat de întreg publicul sibiian. Popovici cu vocea-î dulce a fermecat auditorul. În 1886 a cântat aici în „O noapte în Granada“ de Kreutzer. În 1890 a fost a treia-ora în Sibiiu. Atunci la dorința stăruitoare a publicului, care nu'l uitase din 1883, trebui să cânte din „Crăiasa ielelor“. Popovici e cunoscut și în România, unde a cântat de mai multe-ori chiar și la curtea regală, la dorința artistei-regine Carmen Sylva.

„Gazeta Transilvaniei“ în nrul 199, din 9 (21) Septembrie 1897 serie:

† *Nicolaș Popovici*. Alaltăeri a răposat în Sibiiu fostul profesor de cântări dela școlele centrale române din Brașov Nicolaș Popovici. El a suferit mult timp de o gravă afecțiune de nervi, care a degenerat în urmă, așa încât în érna anului trecut răposatul a trebuit să fie internat în casa de sănătate din Sibiiu. Nicolaș Popovici s'a dedicat cu trup cu suflet carierei sale și a fost neobosit în împlinirea nobilei sale chemări, pe care a întrerupt-o în mod crud sănătatea sa sdruncinată. O descriere mai amănunțită a calităților acestui regretat profesor și artist român o face d-l director gimnasial *V. Onișiu* în foiletonul de ađi al ȓiarului nostru. La înmormântarea regretatului N. Popovici corpul profesoral dela școlele medii

și superioare române din Brașov, a trimis o delegație de 3 membrii (Dr. V. Branisce, Dr. I. Bunea și N. Bogdan), ér studentii o deputație de 6 (Al. Bogdan, I. Comanicî, Il. Gonțea și N. Fizeșianu din cl. VIII gimn. și I. Lăpădat și I. Labodă din cl. III com.) — Delegațiunile aũ dus mai multe cununii cu sine pe cosciugul iubitelui lor coleg respective profesor.

„Tribuna“, în nrul 200 din 11/23 Sept. 1897 scrie:

S'a stins un cântăreț.

— † Nicolae Popovicî. —

Vestitul Nichi Popovicî, s'a stins cu totul. Întunecat la mînté de mai mulți ani, suferind grele suferințe, îngerul morții pentru el a venit mîngăitor și i-a adus mîntuirea dorită de a scăpa un suflet sdrobotit de greutatea părții pămîntesci, ce-l învélia. El a murit așa ȓicînd de doi ani, și numai înmormîntarea a ajuns să i-sé facă acum.

Prin el cultura și arta română a perdut un iscusit reprezentant, a cărui valóre acum începem a o apreția, când definitiv a dispărut din mijlocul nostru, ne mai lăsând decât urmele geniului séu străplîntat în alții și amintirea, care va trăi necontentit.

(Apoi urméză un extras din articolul D-lui director Onițiu asupra lui N. Popovicî, publicat în „Gazeta Transilvaniei“ v. mai sus pag. 32.)

„Familia“ din Oradea mare publică în nrul ei 40 din 5/17 Octobre 1897 portretul lui Nicolae Popovicî în fruntea foii și dedică un articlu întreg memoriei lui. Étă articlu:

Aprópe pe nici un teren n'am făcut noi Româniî din acésta monarhiă un progres atăt de mare, ca pe terenul musical. De unde înainte cu trei-deci de ani, abia aveam câte-va coruri pe la catedrale și musica sé cultiva puțin, astăđi avem mai multe reuniuni musicale, o mulțime de coruri în popor, musica e întrodusă în tóte familiile mai culte, ba ni s'a dat să avem și câți-va compositorî, cari fac începutul unei formațiunii artistice.

Cu mare durere am aflat și am scris în fóia nóstră, că unul din acești fruntași ai artei musicale române, Nicolae Popovicî, care atăt ca cântăreț, cât și ca profesor și compositor își făcuse un nume bun, a încetat din viétă. Perderea acésta este cu atăt mai mare, căci mórtea ni l'a răpit în vârsta cea mai frumósă, când talentul și studiile sale ne îndreptățiaũ să așteptăm dela dînsul opere din ce în ce mai valoróse.

Sub impresiunea durerii profunde, venim să ne împlinim datoria, aducînd memoriei sale în fóia nóstră acest tribut al recunoscîntei și stimei

publicându-î portretul și biografia, ca generațiunile viitoare să vadă cine a fost dînsul și ce a făcut pe terenul muzicii române.

Nicolae Popovici a fost un fiu favorit al sorții. Fisis, sănătos și frumos, talent care promitea mult, voce dulce, — avea totul pentru ca să pótă deveni un mare artist. Durere, fatalitatea n'a lăsat să se împlinescă tóte speranțele; fisisul, póte în urmarea neobositelor studii, a sucombat, a întunecat spiritul și mórtea milostivă a venit să-î scurteze suferințele.

(Aci urmează o scurtă schiță biografică, după care „*Familia*“ continuă astfel:)

La mormêntul lui muzica românească se închină cu jale, căci a pierdut pe unul din cei mai talentați cultivatori ai ei.

Ca cântăreț, avea o voce de bariton, dulce și mlădiósă, care încânta pe ascultători. L'am auzit într'un concert la Arad, cu ocasiunea adunării generale a Societății pentru fond de teatru român și par' că vedem și acum entuziasmul care l'a întem্পinat. A cântat în mai multe rënduri la Sibiiu, în concertele Reuniunii române de muzică și totdeauna a lăsat impresiuni neuitate. A cântat în concertele sale din Brașov și aiurea, pretutindenea și totdeauna aplaudat cu cea mai mare însuflețire.

Ca profesor și conducător, sunt martore reuniunile ce-a dirigeat și corurile ce-a condus. Concertele ce-a arangiat, aũ fost adevărate sêrbători muzicale.

Ca compositor a dat probă de un talent extra-ordinar, care însoțit de înaltele studii ce a făcut, a produs nisce opere distinse. A cultivat atât muzica bisericéscă, cât și cea luméscă; dar din multele sale comisiții numai fórte puține s'aũ tipărit. A scris Liturgia Sf. Ioan Gură-de-aur, pentru cor mixt și bărbătesc, precum și alte singuratiche cântări religiose. Din celelalte comisiții ale sale, amintim: Hora Dobrogeană, Hora izvorul, Tainic se luptă, Zăpada, etc.

Inima ni se înmóie de durere, că și pe acest fruntaș musical l'am pierdut atât de timpuriu. Ce ar fi putut să producă el, dacă mai trăia!

Odihnesce în pace, suflet sdruncinat în căutarea unui ideal sfint!

Înmormântarea

lui

Nicolae Popovici.

Dăm aci rapórtele celor două ȃiare române din Sibiiu despre înmormântarea lui N. Popovici, la care atât corpul nostru profesoral, cât și studentii școlelor noastre au fost reprezentate prin câte o delegațiune.

*

Rămășițele pământesci ale vecinic neuitatului Nichi *Popovici* au fost aședate la odichnă vecinică Marți după prânđ, în chip demn de regretatul defunct.

Alaltă-ierii la 4 ore după prânđ capela dela casa de alienați și jurul ei era plin de lume din societatea românescă din loc, venită să dea cu lacrimi în ochi ultimul onor tuturor iubitului Nichi Popovici. În capela fioresei case de sănătate pe un catafalc simplu era întins trupul uscat al artistului de odinióră. Lângă cadavrul rece, soția frântă de durere și de chinurile anilor de singurătate, cu ochii storși de lacrimi se tânguia.

Catafalcul a fost împodobit cu 7 cununii cu următoarele inscripții pe fundele lor: „Neuitatului nostru soț și tată — Miți, Lelia, Marióra“. „Iubitului amic și coleg — George Dima“. „Neuitatului coleg N. Popovici — Corpul profesoral dela școlele medii gr.-or. române din Brașov“. „Neuitatului său dirigent Nicolae Popovici — Reuniunea rom. de cântări din Brașov“. „Valorosului artist — Reuniunea rom. de musică din Sibiiu“. „Iubitului profesor și dirigent al corului — Studentii școlelor române din Brașov“. „Iubitului meu profesor — Nicolae Danielopol“.

Făcându-se obicinuita slujbă bisericescă, prin preoții: Ioan Papiu, protopresbiter, Matei Voilean, protopresbiter asesor cons., parochii: Isaia Popa, G. Bobeș și diaconul Ioan Popovici, profesor al școlei civile a Asociațiunii, — cosciugul fu transportat pe carul mortual. S'a format apoi un imasant cortegiū în următorul chip. În frunte un lung șir de elevi ai seminariului Andreian, urmau apoi: capela orășenescă, corul seminarial sub conducerea d-lui D. Cunțanu, preoții slugitori, carul mortual, pe lângă care pășiau 6 studenți dela școlele rom. din Brașov, urma: jalnica soție a decedatului, condusă de colegul în artă și intimul amic al lui Nichi Popovici, G. Dima, membrii din consistoriul archidiecesen, reprezentanții corpului prof. dela școlele noastre din Brașov: Dr. V. Branisce, N. Bogdan și Dr. I. Bunea, corpul prof. seminarial și cel al școlei civile de fete a „Asociațiunii“, comitetul Reun. rom. de musică, numeroși membrii din societatea română sibiiană și un lung șir de dame cu lacrimi în ochi.

Cortegiul s'a pus în mișcare spre cimiterul dela biserica din Stradalungă. Timpul era trist ca și inimile celor ce acum dedeau cel din urmă

tribut de recunoștință celui ce prin o muncă plină de entuziasm și-a dobândit nemurirea.

Ajuns la cimiter, cortegiul s'a oprit și cosciugul a fost transportat de cei șese studenți și așezat asupra lăcașului strimt, unde va odihni vecinica odihnă regretatul Nichi.

Aci s'a făcut prohodul obicnuit între suspinele întristaților asistenți.

După terminarea prohodului, asesorul consistorial, d-l Mateiū *Voilean*, des întrerupt de lacrimi a rostit un pătrunzător panegiric.

În numele colegilor dela școlile din Brașov ai defunctului, a rostit d-l profesor Dr. Valeriū *Branisce* discursul funebreal.

Amurgise binișor, pe când d-l *Branisce* și-a terminat magistralul discurs. Preoții făcură și cea mai din urmă slujbă asupra mortului, și sieriul cu osămintele reci ale odinioară fermecătorului cântăreț Nichi Popovicî, între jalnicele accente ale sfășietorului „În veci pomenirea lui“, fu slobođit în adâncimea mormântului.

Astfel a fost așezat la repaus vecinic trupul rece al artistului Nichi *Popovicî*, al cărui nume va fi pomenit totdeauna cu pietate de cei ce au fost fericiți să-l admire glasul duios, și de mulțimea elevilor săi, pe care din bogatele sale cunoștințe i-a împărtășit, și pe care cu miloșa sa mână i-a ajutat și îmbrăcat.

„*Telegraful Român*“.

„*Tribuna*“ publică următorul raport despre înmormântarea lui Nic. Popovicî:

Înmormântarea regretatului artist s'a făcut erî d. a. cu o pompă vrednică. Ceremonialul funebreal l-a făcut părintele protopop *Ioan Papiu*, asistat de preoții: M. Voilean, N. Bobeș, I. Popa, vestitul cântăreț din Ocna și diaconul I. Popovicî.

Cortegiul funebru s'a pornit dela capela sanatoriului de alienați, în ordine frumoasă, într'o liniște perfectă, sub cer nouros, posomorit. Pe drum ploua încet și jalnic. Între cei-ce au dat ultimul onor răposatului au fost aprópe toți Români Sibieni, mai ales membrii reuniunei de musică.

În special au fost reprezentați: clerul metropoliei prin archimandritul Dr. Il. Pușcariu și asesorul Z. Boiu. Corpul didactic dela seminar, cu direct. Dr. Roșca, profesorii: Dr. Barcianu, D. Comșa, Ghibu, Dr. Stroia etc. Corpul didactic dela școla „Astrei“, „Albina“, reprezentată prin directorul P. Cosma și mai mulți funcționari; red. „Tribunei“, reuniunea de musică, corpul profesoral din Brașov, studenții din Brașov, elevii seminariaii etc. etc.

Au fost de față și forțe multe dame: d-na Maria Cosma, d-na ved. Dr. Moga, d-na Dr. Vecerdea, d-na Dr. Beu, etc.

Pe cosciug s'aũ depus mai multe cununi. Cununa „Reuniunii de musică din Sibiiũ“, din flori naturale, a fost de un efect admirabil, decoratã cu o lirã, atãrnãnd o latã bandã de tricolor național. Asemenea frumoasă, cu tricolor național a fost și cununa „Reuniunii de cântãri din Brașov“. Amintesc încă cununa corpului profesoral, a studenților etc.

Șese aleși și simpatici studenți din Brașov aũ făcut garda de onore alãturea carului funebru, și aũ dus sicriul dela pórta cimitirului la grópã. Aci dupã sãvêrșirea prohodului, la care a cântat duios și precis corul seminarial, condus de pãrintele Cunțanu, s'aũ ținut douë vorbirĩ. Pãrintele Voilecanu a luat obicinuitele iertãciuni, ér adevêratul panegiric 'l-a cetit d-l profesor Dr. V. Branisce. Discursul d-lui Branisce, lucrat cu deosebitã îngrijire, cu fond filosofic, cuprinðend biografia și aprecierea rãposatului, a făcut adãncã impresiune asupra auditorului. Înserase deja când s'a încheiat acest discurs, și fiind timpul înaintat s'a întrelãsat rostirea unui cuvênt de adio din partea unui student brașovean și sicriul s'a depus spre odichna de veci.

În veci amintirea lui!

IOAN LĂPĚDATU.

Discurs comemorativ, ținut **Mereuri** în **25 Martie** v. 1898 în sala festivă a școlilor centrale române gr. or. din Brașov, de D-l prof. **Andrei Bârseanu**.*)

Onorat public!
Iubită tincrim!

Astăzi se împlinesc două-zeci de ani, de când a închis ochii pentru totdeauna unul din cei mai harnici profesori ai școlilor noastre, un scriitor talentat și productiv, un Român de inimă și unul din cei mai vrednici și mai simpatici membri ai societății noastre din Brașov. Bărbatul acesta vrednic, a cărui morțe prea timpurie a fost regretată așa de mult de întreg poporul nostru și în deosebi de școlile noastre și de publicul român din Brașov, a fost *Ioan Lăpădatu*.

Generațiunea mai în vârstă își mai aduce aminte de bună seamă de figura simpatică a lui Ioan Lăpădatu; mulți dintre cei de față îl vor fi având încă viu pe răposatul și mult regretatul profesor și poet înaintea ochilor lor sufletesci: cu statura lui înaltă, cu fața blăjină și de obicei veselă, cu fruntea frumos boltită, cu ochii senini și plini de viață, cu părul blond ca spicul grâului, cu glasul dulce, dar totodată și expresiv, cu gesturile vii, făcute nu numai din mâni, ci adese-ori cu întreaga parte de sus a trupului; mulți din cei de față își vor fi reamintind cu plăcere emoțiunile produse în sufletul lor la citirea scrierilor lui în versuri și în prosă, sevă la auzul cuvintelor, ce se strecurau curate ca mărgăritarul din buzele lui frumos arcuite. Dar generațiunea mai nouă, și cu deosebire tinerimea studioasă de astăzi, n'a avut de unde cunoște pe distinsul dascăl și scriitor de odinioară. Din cele vre-o câte-va scurte notițe biografice și bibliografice, răspândite prin manualele de istoria literaturii naționale și pôte din unele împărțiri fragmentare despre persoana și lucrările lui Lăpădatu, auzite dela cei mai în vârstă, tineretul nostru cu greu își va pute face o idee, chiar și numai aproximativă, despre valoarea bărbatului, dela morțea căruia se împlinesc astăzi 20 de ani, și care, după-cum am amintit mai sus, a fost atât de regretat și atât de jelit de aceia, cari l'au cunoscut.

*) Sumele încasate cu prilejul serbării școlare din 25 Martie sunt destinate pentru procurarea unui portret al răposatului profesor și scriitor pe seama școlilor numite mai sus.

Joan Lăpădat.

De aceea am crezut, că nu voi face un lucru de prisos, dacă voi încerca să schițez înaintea D-Voastră în câte-va trăsături icona sufletescă a bărbatului, în amintirea căruia ne-am luat voiă a Vă întruni aici pentru câte-va minute; dacă voi căuta să Vă fac cunoscute datele de căpetenie din viața lui, ideile și sentimentele, de care a fost condus, câtă vreme a petrecut între noi, și cu deosebire gândirile și simțirile, ce ni le-a lăsat pentru totdeauna în scrierile sale, astăzi, din nenorocire, prea puțin cetite și cunoscute.

În chipul acesta, cred, că vom pute serba *mai* cu vrednicie aducerea aminte de acest bărbat; în chipul acesta, după a mea modestă părere, vom pute aduce într'un chip *mai* potrivit prinosul nostru umbrei valorosului scriitor și dascăl, răposat acum 20 de ani.

Cine a fost așa-dară Ioan Lăpădatu, cum a trăit el și ce a lucrat în viața sa?

I.

Ioan, seú după-cum se numia în copilărie, Onea Lăpădatu s'a născut în 6 Iulie 1844 în Colun, un mic sat din apropierea Sibiiului, așezat pe ținerele drept al Oltului. Părinții săi au fost Alexe Lăpădatu, econom de frunte din comuna vecină Glâmbóca, și soția sa Ana, de nascere din Colun, unde, după-cum am amintit, a văzut micul Ioan seú Onea pentru întâiași-dată lumina zilei. Anii copilăriei i-a petrecut Ioan Lăpădatu în comuna Glâmbóca, alergând cu copii de séma lui pe delurile dimprejurul acestui mic sat, seú eșind la marginea bătrânului Aluta și privind la undele lui turburi, cum trec lin, dar fără zăbavă, înainte. După-ce se făcú mai mărișor, el începú să dea mână de ajutor părintelui seú, ca toți copiii sătenilor noștri, la purtarea economiei: îl însoția pe tatăl seú la plug, la strênsul bucatelor și al fênului, și din când în când ducea la pășune turma de oi a părintelui seú, care am spus, că era fruntaș între economii din Glâmbóca.

Carte a început a învăța Ioan Lăpădatu mai întâiu în comuna părintescă și apoi nu peste multă vreme a fost dat la școla germână din apropiata comună Hosman. Terminând și cursul de aici, tatăl seú, care era om, ce e drept, cu puțină cunoscință de carte, dar cu minte sănătósă și cu mult bun simț, îndemnat și de preotul catolic din Hosman, care observase talentul și rêvna de învățatură a ténêrului școlar, tatăl seú, dic, îl duse în Sibiiu, unde după-ce făcú clasa a treia și a patra primară, ténêrul Ioan intră în vîrstă de 14 ani în gimnasiul romano-catolic de stat, pe atunci cu limbă de propunere germână și, după-cum spun aceia, cari cunosc împrejurările de mai înainte ale acestui gimnasiu, provăduț cu puteri didactice escelente.

La gimnasiu Ioan Lăpădatu a fost unul din școlarii cei mai eminenti. Îți saltă și acum inima de bucurie, când rêsfoind programele școlare din anii 1860—70 ale gimnasiului, despre care e vorba, unde școlarii din

diferitele clase sunt petrecuți după locațiune, veți numerii din frunte, tipăriți cu litere compacte, ocupați de obicei de tineri români, partea cea mai mare băieți de țeranî, îmbrăcați, cel puțin în clasele inferioare, cu suman și cu cióreci și ținuți cu merinde aduse în traistă de acasă, dar harnici la învățatură și în de obște cu purtările cele mai bune.

Și Lăpădatu, după-cum am amintit, era unul din școlarii cei mai de frunte. Între colegii săi el avea un singur emul, și acela Român, pe Nicolae Cocoradă din Merghindeal, unul din cei mai buni prietini ai lui Lăpădatu, dar din nenorocire răposat prea de timpuriu, ca student în medicină.

Lăpădatu își îndeplina cu cea mai mare scumpătate datorințele sale de școlar, deși o mare parte din timp trebuia să o întrebuițeze ca instructor la elevi din clasele mai inferioare, căci tatăl său, deși era cu ore-care dare de mână, totuș n'avea putere, să-l susțină cu cheltuiala sa timp de zece ani de zile în Sibiiu. Dar cu tóte greutățile materiale, ce avea a-le întâmpina, Lăpădatu nu se mulțamia numai cu urmărirea consciențioasă a materiilor propuse în clasă, ci căuta a-și înmulți cunoscințele și pe cale particulară, prin lectură. Anume el căuta în prima linie a suplini pe calea acesta o lacună, de care avea și aú să sufere toți aceia, cari cercetază școli străine: lipsa unei cunoscințe mai amănunțite a literaturii române și a istoriei poporului românesc.

Printr'o lectură continuă și atentă a cărților românesce de aceste materii, ce-î puteau sta la dispozițiune, Lăpădatu sciú să delátare pe deplin lacuna, despre care e vorba, așa încât la terminarea cursului gimnasial el avea frumoase cunoscințe atât din literatura, cât și din istoria românescă.

Autorii săi favoriți români se par a fi fost: A. Mureșianu, D. Bolintinenu și V. Alexandri. Influențat de scrierile acestor autori, și mai cu semă de poesile lui A. Mureșianu, Lăpădatu începú a se încerca să înciocăleze însuși versuri românesce, dintre care unele aú fost date la ivelă în diarul „Familia“ încă de pe la a. 1866.

În vacanțe Lăpădatu se îndrepta spre casă, adese-orî însoțit de doi trei dintre colegii săi. Aici petreceau împreună la stână, se scaldau în Olt, seú cutreerau comunele de prin împrejurime. Afară de aceea Lăpădatu își făcuse de timpuriu o deprindere, care avea să fie de mare însemnătate pentru desvoltarea sa ulterioară. Anume îi plăcea încă de copilandru, să fie cu luare aminte la vorbele sătenilor, din mijlocul cărora eșise și în mijlocul cărora petrecea, asculta cu plăcere la poveștile seú pildele spuse de vre-un bătrân seú vre-o bătrână, urmăria cu băgare de semă obiceiurile populare și 'și însemna adese-orî doinele, pe care le auđia cântându-se, seú strigăturile (chiuiturile), pe care le rostiau cu veselie flăcăii în focul jocului. Deși el n'a publicat nici-când vre-o colecțiune de poesii seú de povești populare, — cel puțin după-cât imi e mie cunoscut, — totuș observările și însemnările făcute în mijlocul poporului dela țeră aú avut mare înrîurință asupra densusului.

Ele l-au făcut să cunoască modul de cugetare al săteanului nostru și i-au ferit stilul de întorsăturile străine, de care n-au putut scăpa cei mai mulți din scriitorii noștri, contimporani cu Lăpădatu.

În vara a. 1868 Lăpădatu termină cursul gimnasiai în vârstă de 23 ani.

În cătrău avea să se îndrepteze el acum?...

Dorința lui cea mai ferbinte ar fi fost, să urmeze mai departe studiile la vre-o școală superioară, și anume ar fi voit, să se specializeze în studiile literare și filosofice, cătră care se simțea atât de atras.

Dar de unde mijlocele materiale de lipsă, ca să pótă cerceta cursurile vre-unei universități, căci, după-cum am spus, părinții sei n'aveau putere să-l susțină cu cheltuiela lor la gimnasiul din Sibiiu, necum în străinătate la vre-o școală superioară!

Lăpădatu însă nu-și perdū curagiul, ci hotărî, ca de-ocamdată să-și îndrepteze pașii spre Bucuresci, unde scia, că se va puté susține mai cu înlesnire ca airea, și unde în gândul său spera, că mai târziu tot póté că va găsi vre-un sprijin, cu ajutorul căruia să fie în stare a cerceta și vre-o școală superioară din străinătate.

La Bucuresci se duse Lăpădatu încă în August 1869 și, ca să se pótă susține, întră ca instructor la o familie cu dare de mână de aici. Prin înfățișarea sa simpatică, prin naturelul său vioiu și deștept, și nu mai puțin prin atestatele sale escelente și prin câte-va încercări literare, mai cu sémă versuri, pe care le publicase în „Familia“ și, după informațiunile unei persoane, care a cunoscut de aproape pe Lăpădatu în junetea sa, în „Albina Pindului“ redigiată odinioră de Gr. H. Grandea sub conducerea lui D. Bolintineu, precum și în diarul „Traian“ redigiat de d-l B. P. Hasdeu, el atrase în scurtă vreme asupra sa atențiunea mai multor bărbați de distincțiune din capitala României, cari hotărîră a-î înlesni continuarea studiilor. Astfel în toamna a. 1868 Lăpădatu fū trimis de societatea „Transilvania“ la Paris, ca să-și continue studiile după pofța inimii sale, ascultând cursuri de literatură și de filosofie la institutele superioare de învățământ de aici.

Étăl așa-dară pe fiul de țeran din Glâmbóca în capitala Franciei, étăl în acéstă uriașă metropolă plină de străluciri, reședință vestită a artelor și a sciințelor, dar totodată cuib primejdios de ademeniri pentru inimile tinere și neesperte, pentru ómenii cât de cât slabi de ânger. Dar Lăpădatu a mers și pe strălucitele bulevarde ale Parisului, ca și pe modestele strade ale Sibiului, drept spre ținta sa, care era înmulțirea cunoscințelor sale, adăparea spiritului său din bogatele isvóre, ce-î stau deschise înainte, fără să asculte la glasurile de sirene, ce le audia șoptind atât de ademenitor în drépta și în stânga, îndemnându-l să-și opréscă pașii și să-și dea și densus tributul său, ca cei mai mulți dintre tineri, pe altarul petrecerilor și al plă-

cerilor. Cum ȳic, Lăpădatu nu ȳi-a uitat de sine ȳi de datorinȳele sale nici ȳn noul Babilon de pe malurile Senei, ci ȳi aici, ca ȳi ȳn Sibiiu, ȳi-a vėđut serios de lucru ȳi a fost unul din studenȳii cei mai conșcienȳioși.

„Indată (după-ce a ajuns ȳn Paris) se puse serios pe lucru“, ȳice rėposatul Ioan Bozoceanu ȳn cuvėntarea, ce a ȳinut-o la ȳnmormėntarea amicului ȳi colegului sėu. „Numai aceia, cari l'au vėđut la lucru, ȳși pot face o ideia despre rėvna, cu care căuta să profite, căt se pôte mai mult ȳi mai bine, de luminile, ce le respăndia focarul inteligenȳii ȳi culturei unui mare popor. Atuncı uita el totdeuna de miseriile vieȳii materiale, cu care avea să se lupte ȳi aici, ca ȳi la gimnasiu“.

Cursurile, pe care le-a urmat Lăpădatu ȳn Paris, aũ fost mai cu sėmă cele de filologie clasică, de istorie, de literatură francesă ȳi de filosofie. „La colegiul Sainte-Barbe“, spune Bozoceanu, care a studiat ȳn același timp cu dėnsul ȳn Paris, fiind ȳi el bursier al societăȳii „Transilvania“, „a ascultat pe d-l Vacherot, la colegiul de Franȳa (collège de France) cu deosebire pe Philarète Chasles, la Sorbonne a ascultat filosofia dela Caro ȳi Paul Janet, literatura francesă dela Saint-Marc-Girardin ȳi Taillandier, istoria critică dela Egger etc“.

ȳncercărilor literare le continuă el ȳi ȳn capitala francesă, scriind un numėr ȳnsemnat de piese ȳn versuri, unele adevėrate poezii, care vėđură lumina ȳilei, ca ȳi sotele lor de mai nainte, ȳn „Familia“ d-lui Vulcan ȳi ȳn „Traian“-ul d-lui Hasdeu.

ȳn Paris rėmase Lăpădatu pănă ȳn Septembre 1870, cānd ȳn urma erumperei rėșboiului frances-germān, capitala Franciei era ȳn ajun de a fi ȳmpresurată de trupele victorioase germāne. El se ȳndreptă, ca mai mulȳi alȳi tineri, spre capitala Belgiei Bruxella, unde cu ȳnvoirea societăȳii „Transilvania“ ȳși continuă studiile universitare pănă ȳn vara a. 1871, cānd făcũ esamenul de doctor ȳn litere ȳi filosofie la Universitatea de acolo cu succes strălucit.

Așa-dară Lăpădatu era acuma om format ȳn totă puterea cuvėntului, acuma era ȳn stare să pună talentele sale, zelul sėu ȳnvăpăiat, frumoșele sale cunoscinȳe ȳn serviciul poporului, din sinul căruia eșise ȳi pe care l' iubia așa de mult.

Cu diploma de doctor ȳn buzunar, sãnėtos la trup ȳi plin de comori sufletesci se ȳntorse el acasă din strėinătate, gāndindu-se, ce carieră să ȳmbrăȳșeze, ca să pótă fi mai folositor poporului romānesc?

La ȳnceput se cugeta, să se așede ȳn Sibiiu ȳi să ȳnfiinȳeze o foice literară, cāci ȳndeletnicirea cu lucrările literare i se făcuse ore-cum o a doua natură. Dar deschidėndu-se concurs la gimnasiul nostru din Brașov pentru o catedră de filologie clasică, Lăpădatu hotărı, să concureze la acėstă catedră, la care ȳi fũ chemat imediat din partea Eforiei nōstre școlare.

Astfel Lăpădatu se făcù în tómnă anuluí 1871 braşovean şi în Braşov rămase el până la mórtea sa.

Chiar dela prima sa păşire în mijlocul societăţii române din Braşov Lăpădatu făcù asupra tuturor cea mai bună impresiune. Îmí aduc aminte ca acum, cu câtă însufleţire a fost primită vorbirea sa de înaugurare, ţinută la serbătórea Sf. Sofii din a. 1871. Mic şi mare asculta cu admiraţiune cuvintele noului profesor. Toţi erau uimiţi de elocenţa lui şi de bogatele lui cunoscinţe. Lacrimí de bucurie străluciau în ochii multora, mai cu sémă ai bētránilor, şi când oratorul termină vorbirea sa de cuprins literar, o salvă puternică de aplause făcù să rēsune acéstă frumósă sală; toţi, fără deosebire, se îmbulziau să'l feliciteze pe noul profesor, care în câte-va momente electrizase şi cucerise întreg publicul, ce era de faţă. Pare că îl vėd şi acum pe rēposatul protopop Ios. Barac, cum după acéstă vorbire s'a apropiat de Lăpădatu şi l'a îmbrăţişat, dícēndu-i: „N'ai umblat de géba la şcólele cele mari din Paris!”

Dintre toţi însă mai entusiasmaţi eram noi şcolarií, cari priviam cu admiraţiune şi cu iubire pe noul profesor, şi ne simţiam mândri şi fericiţi, că şcóla nóstră íşi căştigase o asemenea putere.

Şi iubirea acésta a şcolarilor l'a însoţit pe Lăpădatu până la sfērşitul vieţei sale, căci el era un adevėrat dascál, un adevėrat luminător al minţilor tinere şi în acelaşi timp un adevėrat prietin şi părinte al tinerimei.

Ca profesor Lăpădatu era un model de conscientiositate şi de esactitate în purtarea oficiului sėu. Înzestrat cu cunoscinţe de tot frumóse în specialitatea sa, provėdut dela natură cu darul de a puté împărtăşi cu înlesnire şi altora ideile şi convingerile sale, avėnd o fire veselă şi atrăgėtóre, el era pare-că menit a influinţa asupra inimilor tinere şi a deschide înaintea ochilor şcolarilor sėi cercuri tot mai largi în domeniul sciinţelor şi al literaturėi. Cu un cuvėnt, pe lângă cunoscinţele sale temeince, individualitea sa fericită îl făcea pe Lăpădatu adevėrat dascál, adevėrat luminător şi povėţuitor al tinerimei.

N'am avut fericirea a fi şcolar al lui Lăpădatu mai multă vreme. Afară de un curs de limbă şi literatură francesă, eú nu l'am cunoscut decăt ca conducător al Societăţii de lectură a studentilor, în care calitate a funcţionat în anii 1875, 76 şi 77. Dar şi numai la şedinţele acestei societăţi conduse de dēnsul m'am putut convinge, ce putere didactică escelentă era Lăpădatu, cât de bogat era isvorul cunoscinţelor lui şi cu câtă măiestrie scia el să împărtěşescă şi pe alţii din comóra nesecată, ce şi-o agonisise. Colegii nóstri însă din clasele, în care Lăpădatu era mai mult ocupat, nu aveaú cuvinte din destul să laude zelul şi învăţătura lui şi să ne povestescă despre progresele în cunoscinţe, pe care le făceauú sub conducerea noului profesor.

„O oră de limba latină seú elină sub conducerea lui Lăpădatu“, îmi spunea mai ȓilele trecute unul din școlarii de odinióră ai rēposatului dascál, cari l'aú avut ca profesor din cl. I—VII gimn., „era o adevératá plăcere. După-ce unul seú doi dintre noi traducea textul, ce ni se dase de lecțiune, după-cum putuse sál înțelegá, dēnsul ne punea diferite întrebări, ca sá vadá, dacá am înțeles cu toȓii feluritele cuvinte și espresii din pasagiul seú pasagele, ce ni se dase de tradus; după aceea ne traducea dēnsul textul respectiv mai întâiú verbal și apoi mai liber. După acēsta ne întreba aprópe pe fie-care, ce expresii románesci corēspundētóre mai cunóscem pentru diferitele locuțiunii latine seú eline din textul tradus. Sá ne fii vėđut atunci, cum ne báteam capul, ca sá aflám espresii románesci cele mai potrivite și ce bucurie simȓiam cu toȓii, atát școlari, cât și profesor, când gásiam vre-o vorbă, vre-o locuțiune néoșá románescá, fie populará, fie pástratá la scriitorii noștri mai vechi, care se potrvia cu espresia latinésá seú grecésá, ce voiam s'o tálmacim.

„Eserciȓiile acestea limbistice Lăpădatu le sēmēna cu dese și interesante deslușiri reale, care adese-orí ocupaú o mare parte a lecțiunii.

„Cát de limpede și de interesant ne scia el esplica tabēra romaná și armătura ostașilor romaní la comentariile lui Iuliu Caesar „De bello gallico“, cât de frumos ne scia povestí și tálmaci miturile din Metamorfosele lui Ovidiu și cu deosebire cu câtá vieȓá ne scia el înfáȓșa diferitele scene și episóde din Iliada lui Homer! . . .

„Cát de mult eram pētrunși, când Lăpădatu ne povestia, așa cum numai el scia sá povestésá, de jalea și mánia, de care a fost cuprins náprasnicul fiú al lui Peleu, când a auȓit de mórtea amicului seú Patroclu; cu câtá încordare urmáriam reintórcerea temutului eroú în tabēra grecésá și lupta lui cu Hectór înaintea zidurilor Troiei; cât de emoȓionaȓi eram în sfērșit, când Lăpădatu ne înfáȓșa în cuvinte mișcátóre scena, când bētránul Priam vine la cortul ucigașului fiului seú și'l rógá cu lacrámile în ochi, sá-l dea trupul iubitului seú fiú, ca sál ducá la Troia și sál arȓá, după-cum era obiceiul pe acel timp! — Cu cea mai mare nerábdare așteptam cu toȓii, sá viná mai curēnd ora de limba grecésá seú latiná, ca sá putem înaintea mai departe cu traducerea și sá cunóscem și mai încolo materialul, pe care profesorul nostru ni'l scia face așa de interesant.

„La esplicările sale Lăpădatu căuta totdeuna sá aducá în legăturá trecutul cu prezentul. La esplicările din mitologie dēnsul ne aducea aminte de poveștile, datinile și superstiȓiunile poporului nostru; întocmirile de stat din vechime le asemēna cu cele de astáȓi; vederile persónelor și modul de esprimare din cele douē mari și vechi poeme ale lui Homer, din Iliadá și din Odisseá, le asemēna cu modul de judecatá și de esprimare al poporului nostru țeran.“

Față de școlarii săi Lăpădatu era bun de inimă, comunicativ, sciind însă în același timp să-și susțină tot-deuna autoritatea cuvenită.

Dar nici nu avea lipsă dânsul de sfortări estra-ordinare, ca să-și valideze în clasă autoritatea de profesor. Școlarii se uitaū ca la un lucéfer la profesorul lor și cu toții se feriaū de a-l supéra cu ceva. Dacă totuș din când în când se ivia câte un cas de neglijență seū chiar de petulantă, era de ajuns un singur semn, o singură vorbă din partea lui Lăpădatu, și vinovatul sta să între în pământ de rușine și de părere de rău. — O singură dată l'aū vèdut în adevèr necăjit școlarii lui și atunci ocara lui față cu cel-ce'l făcuse să-și pérdă răbdarea, a fost: „Să nu mai calc érbă verde, de nu-î păți-o cu mine, la cas când nu te veī indrepta!“

Ca conducător al societății de lectură a studenților, Lăpădatu indreptă atențiunea tinerilor conduși de dânsul cu deosebire în douè direcțiuni: Mai întâiū îi făcū să înțelégă frumusețile literaturii nòstre populare și însemnătatea ei pentru desvoltarea literaturii culte, și al doilea căută a-i deda cu studiarea istoriei poporului românesc, pe care dânsul o cunoscea atât de bine. Dânsul ne îndemna, să ne indeletnicim cu tot dinadinsul cu cetirea cronicarilor și a altor isvóre ale istoriei nòstre mai vechi și tot-odată ne recomanda, să adunăm povești, poesii, proverbe și credințe din gura poporului, păstrându-le în tocmai, după-cum le-am auđit.

Să fii vèdut hârnice pe băteii noștri, mai cu sémă din clasele mijlocii, la adunarea diferitelor produse din literatura populară! O sémă de povești, unii de tot buni, se iviră dintr'odată în mijlocul nostru; cele mai frumoșe doine și strigături ardelenesci începură a se auđi în ședințele Societății nòstre, desfètându-ne pe toți și umplându-ne de admirațiune pentru autorul lor: poporul român.

Afară de aceea Lăpădatu căuta să ne dea îndrumările de lipsă și în privința diferitelor compozițiuni în prosă și în versuri. El cctia cu indulgență lucrările nòstre, le analiza, arèta părțile cele bune și cele rele, și în genere unde vedea ore-care scânteie de talent, căuta s'o încurageze.

Așa era Lăpădatu ca dascăl, și fiind astfel, nu e de mirare, că școlarii il stimaū, il iubiaū, il adoraū chiar.

Față de colegii săi Lăpădatu era în genere conciliant și prevenitor; cu tóte acestea își scia validita totdeuna individualitatea sa, ținend cu tenacitate la ideile și la convingerile sale. Pentru stabilirea adevèrului trebue să constatez, că în câte-va rânduri Lăpădatu a venit chiar în conflict cu unii din colegii săi; conflictele acestea însă, după a mea părere, își aveaū isvorul cu deosebire în divergența de opinii, ce exista între școla francesă, de care se ținea Lăpădatu, și între cea germană, la care aparțineau cei mai mulți dintre colegii lui. Dar aceste conflicte n'aū ajuns nici odată așa de departe, ca colegii să se paralizeze unii pe alții în acțiunile lor, spre paguba institutului, în serviciul căruia se aflaū. Cel puțin Lăpădatu era

unul din ómenii, cari își sciú supune totdeuna ambițiunea proprie față cu interesul general.

Dar nu numai ca profesor scia Lăpădatu să'și facă datoria, ci el a fost în același timp un membru vrednic al societății române din Brașov și al societății române în genere. El a luat parte cu căldură la tóte întreprinderile menite spre înaintarea poporului nostru; peste tot, unde a fost de lipsă, el a pus umèrul, căutând să aprindă și în inimile altora flacăra viă, ce ardea în sufletul său pentru binele și înaintarea poporului, din care făcea parte.

În Brașov Lăpădatu a funcționat mai multă vreme ca secretar al comitetului bisericesc din Cetate, a fost unul din cei dintâi membri fondatori ai „Asociațiunei pentru sprijinirea învățaceilor și sodalilor români dela meserii“ și a luat parte activă la diferitele întruniri literare, sociale și chiar și politice. Înzestrat cu un talent oratoric pronunțat, el era ascultat cu plăcere la întruniri și părerile lui erau adese-orî aprobate.

Dar activitatea dînsului nu s'a mărginit numai în Brașov, ci Lăpădatu a stat în legătură și cu fruntașii din împrejurimea acestui oraș, cu deosebire din Săcele, de unde a fost atât prima soție a lui, Victoria Verzea, fiica răposatului paroch Eremie Verzea, cu care a trăit împreună din 1872 până în primăvara a. 1875, cât și a doua soție, Amalia Circă, cu care a viețuit până la mórtea sa și dela care a avut doi gemeni, astăđi tineri de bună speranță. Afară de aceea Lăpădatu a luat parte și la mai multe adunări de interes general românesc cum a fost adunarea din Deva a „Asociațiunei transilvane“, din vara a. 1874, unde dînsul a ținut un frumos discurs „Despre cultura poporului“.

Așa a trăit Lăpădatu, lucrând din răputeri, cu cuvântul și cu condeiul, pentru progresul intelectual, moral și material al poporului român, — și trăind astfel, orî-cine póte înțelege, că dînsul era iubit și stimat de toți aceia, cari îl cunoscău: de școlari, de colegi, de concetățenii săi și în genere de publicul român din Ardél. Toți priveau la dînsul ca la un pom frumos și plin de vieță, dela care toți erau deprinși să culégă ródele cele mai frumoase și credeaú, că vor mai culege încă multă vreme, — când un vînt turbat s'a năpustit cu putere asupra lui și l'a culcat la pămînt pe neașteptate. Era vîntul rece al morții, căruia Lăpădatu îi căđu jertfă, spre cea mai mare jale a tuturor acelora, cari au avut fericirea de a'l cunosce, în ziua de 25 Martie a. 1878.

Dar înainte de a vorbi de ultimele đile ale vieții sale, să aruncăm o privire asupra lucrărilor literare ale bărbatului, în amintirea căruia ne-am adunat astăđi aici și să cercetăm, întru cât se póte cu acéstă ocaziune, valórea acestor lucrări.

II.

Deși a murit tînăr, Lăpădatu a lăsat după sine un număr însemnat de lucrări în versuri și în prosă. Cele mai multe din acestea însă sunt împrăștiate în diferitele foî, la care a colaborat dînsul din adolescență până la mórtea sa. Puține numai dintr'ênsele sunt adunate în cele două cărțicele, pe care le-a dat Lăpădatu la ivelă în Brașov: una întitulată „*Incercări în literatură*“ și tipărită în a. 1874; a doua publicată sub numele: „*Asupra situațiunei*“ și tipărită în a. 1877.

Să ne ocupăm puțin cu cea dintăiü din cele două cărțicele, în care se află 39 piese în versuri și o dramă în trei acte, întitulată „*Tribunul*“, și să vedem, ce valóre au lucrările cuprinse într'ênsa.

Și anume mai întăiü să cercetăm, ce preț aü versurile lui Lăpădatu.

S'aü găsit ómeni, cari aü contestat aprópe orî și ce valóre estetică pieselor în versuri eșite din péna lui Lăpădatu și din care numai o mică parte sunt cuprinse în colecțiunea, despre care e vorba.

Deși Lăpădatu însuși în modestia sa caracteristică atribue versurilor sale o valóre, care nu se ridică peste marginile mediocrității, dîcînd în prefața „*Incercărilor*“ sale „în literatură“: „In fața neproductivității literare de astăđi, în fața lipsei de puteri extraordinare, nu trebuie acuzate și condamnate mediocritățile, dacă cutéză să pășescă din când în când pe arena deșértă de atleți. Ivéscă-se numai adevératele talente, arate-se geniile, și noi pigmeii vom reintra iute și de grabă în obscuritatea, din care am eșit“... deși așa-dară el însuși se considera pe sine de „pigmeu“ pe cîmpul dalb al poesiei, totuș nu se póte nega, că el a avut un talent poetic destul de remarcabil și că, cu deosebire între poeții noștri, ai celor de dincóce de Carpați, el ocupă un loc de frunte.

Cele mai multe din piesele în versuri ale lui Lăpădatu sunt poesii lirice. Sentimentele, pe care le exprimă ele, sunt în prima linie iubirea de patrie și de neam, amorul, și compătimirea față cu cei lipsiți și asupriți.

„Amorul, patria și jalea“, dîce dînsul în aceeași prefață, „mî-aü fost și mî vor fi cele dintăi isvóre de inspirațiune; dar ele nu m'aü împedecat și nu mă vor împedeca nici-odată de a căuta și alte fețe, alte situațiuni în firea și inima omului. Sórtea orfanului și a sclavului va rămâne nedespărțită de cugetările mele“.

În genere lirismul lui Lăpădatu nu înfățișeză acele manifestări puternice ale sufletului, însoțite de o adâncă reflexiune, după-cum ne-am deprins a le cunoște dela Eminescu încóce; poeziile lui, deși în genere bine simțite, rare-orî dovedesc acele emoțiuni adânci, aceea contopire a întregii individualități într'un singur gînd, într'o singură simțire, care daü farmecul unei adevérate poesii lirice. Cu tóte acestea ele nu sunt lipsite nici de sinceritatea simțirei, nici de căldura espresiunei, nici de vioiciunea espunerei,

care sunt criteriile unei poezii, dacă nu în adevăr artistice, cel puțin acceptabile.

Câte-va din piesele lui în versuri, ca: *La un oțel din an. 1848, Liliicii, Orfanii, Părul de aur* (aceste două din urmă introduse și în antologiile noastre școlare), *Dumnezeul nostru, Năframa Dómnnei, La grijă*, scrisă în 1875, după mórtea primei sale soții, când poetul era grozav de abătut, și publicată în numărul prim al fóiei ilustrate „Albina Carpaților“, — și, póte, în prima linie admirabila visiune tineréscă: „*Vitejii Daciei*“, scrisă în 1869 și publicată în analele societății „Transilvania“,*) dar neintrodusă în colecțiunea „Incercări în literatură“ din motive politice, — sunt poezii în tótă puterea cuvântului și de bună sémă vor ocupa încă multă vreme un loc de onóre în literatura nóstră poetică, deși Lăpédatu în modestia sa era mulțămít, ca fetiți fantasiei sale să găsească în literatura română un loc cât de retras, — după expresiunea lui: fie măcar și după ușă.**)

Drama „Tribunul“, publicată mai întâiu în „Familia“ și apoi reproducă în „Incercări în literatură“, este o încercare, după a mea părere, nereușită.

Subiectul ei este acesta: Teodor, fiul unui iobagiú român, este secretarul lui László, prefectul unui comitat din Ardel. László l'a crescut de mic copil, l'a dat la școlá pe cheltuiéla lui, cređénd, că în chipul acesta va face dintr'ensul un renegeat. Dar s'a înșelat amar în socotéla sa. Teodor era Român cu trup și cu suflet, și începéndu-se mișcările din a. 1848, el însuși se puse, — deocamdată pe sub ascuns, — în fruntea Românilor, ce erau gata a ridica armele. Dar viitorul tribun avea o relațiune de dragoste cu Teresia, fíca prefectului, care de asemenea îl iubia din adâncul sufletului. De aici se nasc diferite complicațiuni, în urma cărora tribunul cade jertfă, bânuit fiind de ómenii sêi ca trădător, de óre-ce voia să ia în căsătorie pe o Unguróicá.

După-cum vedeți, motivul este fórte bine ales, invențiunea este fericită; nu tot astfel însă esecutarea. Lăpédatu era prea puțin psiholog, avea prea puțină esperiență de vieță, când a scris drama sa, ca să póta validita minunatul subiect, ce și'l imaginase, și din care un autor dramatic de valóre ar fi putut și ar puté încă face o adevérată operă de artă.

În lucrarea lui Lăpédatu însă acțiunea nu se petrece atât pe scenă, cât afară de scenă, așa încât cele mai multe lucruri numai li se povestesc privitorilor și nu li-se înfățișézá înaintea ochilor, după-cum trébuie să se petrécă într'o dramă; caracterele sunt slab dezvoltate, dialogurile sunt prea lungi, cuvintele de multe-orí nu se potrivesc cu pozițiunea persónelor, în gura cărora sunt puse... Cu un cuvânt, atâtea defecte, care nu pot califica lucrarea „Tribunul“ de dramă reușită. —

*) Veđi Actele soc. „Transilvania“, Anul II, Bucuresci, 1869.

**) Aici vorbitorul cetesce ca probe poeziile: *Părul de aur, La un oțel din a. 1848 și La grijă*.

Trec acum la a doua din cărțile lui Lăpădatu, de care am amintit mai sus, și care poartă titlul de: „*Asupra situațiunii*“. Cărțica această de 193 pagini cuprinde mai mulți articuli de conținut social și pedagogic, reproduși din fôia politică „Orientul Latin“, redigiată aici în Brașov în anii 1874 și 1875 de d-l Teofil Frâncu și la care Lăpădatu era unul din primii colaboratori, „colaboratorul primar“, după-cum figurază el până în Martie 1875 pe numerii apăruiți din fôia în cestiune.

Nu știu, cum vor fi judecând alții despre opșorul „*Asupra situațiunii*“; eu însă îl consider ca una din cele mai însemnate publicațiuni, ce au vădut lumina zilei în deceniile din urmă la noi, Români de dincôce de munți; o carte, care cuprinde nisce espuneri de idei, deși ocazionale, însă și astăzi de un preț netăgăduit și care, după a mea modestă părere, ar trebui cetită și răscețită atât de tineri, cât și de bătrâni; atât de bărbați, cât și de femei.

În această carte își espune Lăpădatu vederile sale, rezultatul cugetărilor sale asupra mai multor cestiuni de cea mai mare însemnătate pentru poporul nostru, atât în ceea-ce privesce viața lui culturală, cât și cea socială.

Cărțica „*Asupra situațiunii*“ cuprinde sub numirile generale: 1) Poporul și viața socială; 2) Școla și învățământul, și 3) Foișore, următoarele materii:

a) În despărțământul „*Poporul și viața socială*“: Situațiunea și îndreptarea ei; Impoporarea orașelor; Moralizarea poporului; O literatură pentru popor; Espozițiuni pentru popor; Viața la orașe; Musica națională.

b) În secțiunea „*Școla și învățământul*“: La cestiunea învățământului nostru poporal; Un cuvânt în interesul învățământului și al educațiunii; La cestiunea conferințelor învățătoresci; Maghiarii și școlele române.

c) Sub numirea „*Foișore*“: Noi și părinții noștri; Servilismul; Educațiunea sexului frumos, și cum să fie mamele?

Din conspectul acesta puteți vedé, în câte direcțiuni erau îndreptate privirile lui Lăpădatu, când era vorba de binele și înaintarea poporului românesc, pe care el ar fi voit să-l vadă în toate privințele cât mai curând alătura cu poporele cele mai înaintate ale Europei.

Și toți articuli, ale căror nume le-am amintit mai sus, sunt scriși cu acel entusiasm nesecat, ce caracteriséză întregă ființa lui Lăpădatu; cu aceea pricepere, cu acel curagiu, cu aceea sinceritate și cu aceea iubire de adevăr, ce răsflă din fie-care pagină scrisă de dânsul; sunt scriși în aceea limbă energică, cu țesătură neoșă românescă, deși ici-colea împestrițată cu câte un cuvânt de origine latină sêu francesă, care e caracteristică tuturor scrierilor răposatului poet și profesor.

Atențiunea lui Lăpădatu este îndreptată în prima linie asupra poporului dela țără, care forméză marea majoritate a nêmului nostru și pe care dânsul l'a iubit cu totă căldura nobilului sêu suflet, căutând pe toate căile să-l lumineze, să-l ridice, să-l aducă la consciința de om, vrednic a se bucura de toate drepturile, ce sê cuvin ființei omenesci.

Față cu clasa de sus, cu așa numita „inteligentă“, Lăpădatu este în multe locuri destul de aspru. El ia de repetițe-orî în plésna biciului pe pantalonarii eșiți din mijlocul poporului țeran, cari nu vor să mai scie de pătura socială, din care au eșit.

Fie-care din articuli lui Lăpădatu ar merita să fie analizat, din fiecare ar trebui să fac câte-va citațiuni, ca să vă convingeți despre valoarea lor și în partea cea mai mare și despre a lor actualitate; dar nedisponînd de timpul necesar, mă voiî mărgini a cita numai două-trei pasage, care mi sî par mai marcante.

În articolul prim, intitulat: „Situațiunea și îndreptarea ei“, după-ce autorul constată, că poporul nostru suferă cu deosebire de două rele: de lipsa de învățatură și de sărăcie, și după-ce ajunge la concluziunea, că aceste rele se pot delătura numai printr'o instrucțiune temeinică și prin îmbrățișarea meseriilor, se oprește mai cu sémă la mijlocul acesta din urmă și se exprimă în modul următor:

„ — Pecat de Româniî noștri că nu sî dau la meserî!... Tot așa ne vâierăm și ne bocim noi cești „inteligentî“, noi ómeniî cei cu capul mare. — Pecat, dêu! Dar de noi și mai pecat, căci prea puțin ne trudem, pentru a deschide ochiî poporului. Ian să ne punem mîna pe inimă și să ne întrebăm, óre făcutu-ne-am noi datoria în astă privință?... Nu, nici măcar pe departe. E misiunea, o mărêță misiune, a omului luminat, a lua de mîna pe cei nesciutori și a-i conduce, arêtându-le binele, ferindu-i de reu. Așa trebuia să fi lucrat de mult; dar ne-a mai plăcut a perde verile certându-ne și defăimându-ne, decât a purta grijă de bietul opincar, pe care'l vedem astăđi pe alocurea la sapă de lemn și'l auđim fluerînd a sărăcie“.

În articolul „Moralisarea poporului“ Lăpădatu se exprimă astfel:

„Popórele nemorale se pot aseména cu acei pomî, cari deși stricați la trunchiú și roși la rădêcină, totuș mai produc un timp óre-care fructe bune și frumoșe. Dar ce folos?... O vijelie violentă la tot momentul ar fi în stare să-i dobóre, frîngêndu-i în acea parte a trunchiului și a rădêcinei, de unde a dispărut măduva cea dátátóre de viêtă, lăsând în urma ei putregaiul“.

Și mai încolo:

„Cine dintre noi nu scie, că cele mai de frunte instituțiuni moralisátóre sunt *biserica* și *șcôla*?... Însă pentru-că și una și alta să-și pótă ajunge scopul, se recer mai 'nainte de tóte preoțiî inteligentî, dascáliî învățați și aleși, cari nu numai să se scie folosi de cuvênt spre îndreptarea năravurilor scâlciate, ci să premérgă întru tóte și cu fapta bună, cu esemplul demn de imitat. Nici biserica fără bunî predicatorî, nici șcôla fără bunî pedagogî nu vor puté să-și împlinêscă înalta lor misiune moralisátóre; dar apoi și bunî predicatorî și bunî pedagogî trebuie să strălucêscă prin năravurî bune și să fie model de purtare, căci altfel nu vor fi de nici un folos moral pentru popor. Acésta nici ódată să nu o perdem din vedere!“

Și încheiă cu următoarele cuvinte:

„Noi ne mirăm de buna stare și de înflorirea altor popóre ; ne-ar plăcé să fim ca ele. Vedem ce fac ele, pentru-ca să fie cum sunt... și totuș — o Dómné, ce nepăsare condamnabilă! — preferim a sta cu mânilé în sín și a aștepta timpurí mai bune.

Dar timpurile mai bune ómenii 'și le fac!

Noi încă ne vom face pe ale nóstre mai bune, numai să ne moralisăm atât pe terenul vieții familiare, cât și pe acela al muncéi. Când fiecarele din noi se va simți îndemnat a'și împlini cu scrupulositate datoriile precrise de scopul vieții familiare; când toți părinții români vor îngriji cu scumpătate de crescerea morală a copiilor lor; când fiecare va fi la lucrul său de dimineța până séra, unul cu plugul, altul cu instrumentele, al treilea cu condeiu, încă altul cu cuvântul, — atunci rar vom mai vedé pe Român petrecând díle întregi prin birturí; atunci nu ne va mai rămâné timp nici pentru desbinări și certe, nici pentru petreceri și plăceri de acelea, care ruinéză agonisintele, fără să aducă vre-un folos; atunci ne vom simți mai puternici și mai demni, de cum ne simțim astăzi. Nu ne vom mai teme de perire în fața ori-cărui pericol, ce ne amenință.

Atunci vom puté díce cu tot dreptul : „Românul nu pere!“

În articolul „Viéta la orașe“ găsim următorul frumos și instructiv pasagiú :

„Scopul vieții orășenesci nu este d'a întrebuița tot timpul liber de afaceri pe séma acelor petreceri, în serviciul acelor plăceri, care nu țințesc decât la satisfacerea unor poște deserte și momentane. Nime nu vè va díce, să nu eșiți la preumblare, să nu frecuentați balurile și teatrele; nu vè va díce éráș nime, să nu întrați prin cafenele și ospétării. Pe de altá parte însă chiar rațiunea, propria rațiune vè va dicta, ca să observați întru tóte acestea cuvenita măsură, să nu jertfiți escesului cumpétul. Să vè gândiți mai întâiú la părțile serióse ale vieții orășenesci, érá petrecerile cele de tot felul să nu vină decât în urma urmelor; să nu vină decât atunci, când distracțiunea e legitimă și la locul ei, când o reclamă și corpul și mintea și inima ca un mijloc de recreațiune. Împlinirea datorințelor trebue pusă mai pre sus de ori-ce plăceri, de ori-ce distracțiuni.

Voi ómenii noi, provinciali deveniți abia de eri, de alaltă-eri orășeni, căutați în jurul vostru și luați aminte! Uitați-vé bine la fisionomia vieții sociale din orașe și deosebiți partea ei cea seriósă de cea frivolă! Observați bine cele ce se petrec în jurul nostru, și spuneți: ce vedeți?

Vedeți, că în viéta orășenescă predomnesce mai ales ideia concentrării și a raporturilor intime între singuraticii membri ai societății. De aci însoțirile și reuniunile de tot felul pentru scopuri de utilitate, de filantopie, de cultură și chiar de petreceri inocente. Astfel de reuniuni, făcând abstracțiune dela scopul ce'l urmăresc, mai obțin și alte rezultate îmbucurátóre: ele apropie pe singuraticii indiviđi unii de alții, le dau ocaziune d'a se cunoșce mai bine, d'a'și cunoșce puterile și d'a'și schimba ideile, d'a se lega mai stréns între sine și d'a trăi în intimitate unii cu alții, comunicându-și păsurile, dându'și ajutor unii altora. Nisce rezultate ca acestea ar trebui să încurajeze pretutindenea formarea de reuniuni.

La noi însă nu prea aú trecere astfel de însoțiri. Noi Româniú trăim

pe la orașe mai cu totul isolați și înstrăinați unii de câtră alții; nu prea căutam a ne concentra și a intra în raporturi de intimitate, spre a ne conțelege și a ne consulta despre afacerile și interesele noastre. Privim cu nepăsare la ceea-ce fac alte nēmuri în această privință; lăudăm și admirăm mișcărilor lor sociale, — cu tôte aceștea noi la rëndul nostru mai de loc nu ne simțim îndemnați a face întocmai.

Să te mai miri apoi, că ne lipsese mai cu totul simțemântul tinerii la olaltă, al concordiei, că inimile noastre nu se aprind mai nici odată de acel foc divin, care se numesce dragostea între frați și amici. Noi ne întâlnim adese-ori pe strade și trecem nepăsători unii pe lângă alții; abia ne dăm bună ziua, fără însă ca să ne întrebăm și de sănătate. — Și cum să fie altfel?... Ne-am văduț odată, de două-ori la cafenea, într'o grădină publică, la bal și la teatru. Atâta e totul; mai încolo n'avem d'a face unii cu alții, n'avem pentru ce să stăm de vorbă, căci n'avem ce vorbi!

Cine nu vede ôre, că un astfel de mod de a trăi la oraș nu e cel mai bun, nu e cel adevărat? Cine nu simte ôre trebuința înțețitôre a unor îmbunătățiri morale, mai ales în ceea-ce privesce desvoltarea spiritului de însoțire?... Ici-colea câte o societate de lectură, câte o casină, câte o asociațiune pentru ajutorarea meseriașilor și ramificațiunile Asociațiunei transilvane, — étă mai tôte rezultatele nevoințelor noastre pe terenul însoțirilor. Dar nici de aceștea nu ne interesăm, cum s'ar cuveni.

Cu atâta nu e de ajuns!

Trebuie să strîngem mai tare legăturile de sânge și de frățietate în jurul nostru; trebuie să dovedim prin fapte, că ne cunoșcem și recunoșcem ca fi ai uneia și aceleiași națiuni. Să ne însoțim decî în tot chipul și pe tôte terenele vieții sociale; să aducem între noi concordia, pacea și buna înțelegere; să învățăm a ne stima și a ne iubi unii pe alții, să ne întrunim risipitele puteri spre scopuri comune și de comun folositôre!"

O antitesă cât se pôte de reușită cuprinde foișôra „Noi și părinții noștri“, în care generația nouă, umblată pela școli, este pusă față în față cu generația vechiă, trăită în greutate, cu mai puțină învățatură, dar cu mai multă inimă. Antitesa acésta, care-ți aduce aminte de Epigonii lui Eminescu și de contrastul înfățișat în Satira III. a aceluiași nemuritor poet, deși pôte s'a cam anticat în timpul celor 23 ani, de când a fost scrisă, totuș cuprinde nisce pasage așa de admirabile, încât nu mă pot stăpâni de a nu vă comunica două-trei pagini dintr'ênsa:

„Necărturări cum erau, părinții noștri au înțeles totuș, că regenerarea unei națiuni numai cu sacrificii eștraordinare se pôte face; ei nu s'au tras înapoi dela nici un fel de sacrificiu, numai să-și ajungă odată scopul dorit. Să încordară cu o rezoluțiune fără esemplu, rupseră lanțurile sclăviei și prin foc și prin sânge puseră piciorul pe calea mântuirii. Prin purtarea lor din 1848 părinții noștri au dat lumii cea mai învederată dovadă, cum-că „virtutea romană“ nu se stinsese în pepturile lor.

Nu numai în repurtarea biruințelor se arêtară mari părinții noștri, ci și în modul, cum s'au sciut folosi de dênsele. După-ce și eluptară o nouă pozițiune politică, după-ce cererile lor se încuviințară, dênșii îndată începură

a să se convinge, că pentru a pute conserva cele câştigate, aŭ cea mai mare nevoie d'a să lumina. Ei bine sciaŭ, că egala îndreptăţire cu celelalte naţiuni va rămâne numai literă mŏrtă, dacă Românii nu se vor grăbi să înveţe carte pentru d'a o realisa. Drept-aceea fără întârziere să apucară de creşterea noastră, a cărturarilor de astăzi; şi nu cruţară nici un sacrificiu şi nici o ostenelă pentru d'a înălţa dela córnela plugului o generaţiune cultă, carea să continue opera lor prin tŏte mijlócele, pe care civilisaţiunea le pune în serviciul omului.

Şcŏlele străine se umplură ca prin farmec de copii foştilor iobagi, din cari părinţii voiaŭ „să facă ómeni“, — după clasica espresiune a poporului. Cu sudori de sânge ne-aŭ procurat bieţii părinţi resursele pentru studiŭ şi de multe-orî şi-aŭ vëndut din vite şi pământuri, ca să ne trecă şi prin universităţi. Silinţele lor aŭ fost în cât-va secundate de întreaga naţiune prin crearea de stipendii; dar numai în cât-va, căci stipendiile n'aŭ scutit nici pe jumătate pe părinţi de enormele cheltueli, prin care mai mulţi s'aŭ şi dărăpenat. Românii de dincolo încă şi-aŭ dus pe fiii lor pe la cele mai renumite institute şcolare din străinătate, ca să le dea o creşcere, cât s'ar pute mai bună.

Astfel se întemplă, că în restimpul de două decenii să ésa între Români aceea seminţie de ómeni culţi, care se numesce ea însăşi pe sine „inteligentă“. Astfel am ajuns noi dela sucman şi dela anterie până la elegantul frac de salon.

Să vedem în fine, ce speranţe şi aşteptări nutriaŭ părinţii noştri faţă de noi, şi după aceea vom trece la răspunderea întrebărilor de a doua categorie. (Cine suntem noi şi ce facem? Cum răspundem la aşteptările acestora, cari ne aveaŭ ca pe lumina ochilor din cap, când asudaŭ Ńi şi nopte pentru creşterea noastră?).

În decursul întemplărilor din a. 1848 şi 1849 părinţii noştri, atât dincŏce, cât şi dincolo de munţi, erau cuprinşi de admiraţiune pentru cărturarii de atunci. Şi într-adevăr, cărturarii de dincolo învăţau pe Români, ca ei să trăescă înşişi prin sine, făcându-şi ei înşişi legile şi lepădându-se de orî-ce influinţă străină. Cărturarii români de dincŏce éraş învăţau pe popor la înţeles şi pretutindení, luminându'l despre drepturile, ce i se cuvin, despre modul, cum trebuie să-şi croescă sŏrtea pe viitor.

De aci strigătele înfocate ale părinţilor noştri după *domni de Román*. — Şi ce înţelegea poporul prin domni de Román? . . . Înţelegea judecători, advocaţi şi tot felul de funcţionari din sângele sŏu, ca să lupte ca şi conducători din 1848 pentru drepturile şi interesele sale, să facă dreptate bietului ţeran, apŏrându'l de strĕmbătăţile străinilor; mai înţelegea poporul prin domni de Román şi preoţi, dascáli învăţaţi, cari să lăţescă învăţaturile între Români.

Ér' dincolo de munţi, părinţii noştri, roşi de fanariotism, ciocoism şi de venetică străini, simţiaŭ trebuinţa fiilor poporului şi ai patriei în tŏte ramurile vieţii sociale; aveaŭ nevoie de cărturari néoşi români, cari să le îmbunătăţescă sŏrtea, să-I apere de ingerinţa consulilor aŭa numiţi protecŏri şi de aspirările din partea Turcilor.

Din aceste puţine desluşiri se pot cunŏsce aşteptările şi speranţele, pe care părinţii noştri le puneau întru noi, când ne duceau la şcŏlá.

Să vedem acum, cine suntem noi, ce facem şi cum realisaŭ dorinţele generaţiunei-mame?

În cele două decenii de după 1848 noi întreprinseserăm o adevărată cruciadă pe terenul culturii. Nu numai în patrie, ci mai în toate țările Europei ne făcurăm cunoscut zelul înfocat de a progresa prin știință. Universitățile Austriei, Germaniei, Franței și Italiei se familiarisară într'un timp foarte scurt cu numele de Român și nu putură a nu recunoște eminentele noastre însușiri și deosebita noastră capacitate în diferitele ramuri ale învățăturilor.

Astfel etă-ne astăzi o generațiune de oameni culti și învățați. Nici un titlu nu ne lipsește, pentru-ca să putem figura cu tot dreptul în concertul popoarelor civilizate. Câți doctori în drepturi, în științe și filosofie! Câți preoți și dascăli învățați!... Dincolo și dincoace avem destui funcționari, advocați și profesori; avem chiar oameni erudiți, cari ar pute face minuni cu condeiul.

Și după formele vieții sociale noi inteligenții ne-am pus pe același stadiu cu alte națiuni luminate. Nu ne lipsește viața de salon; nu neglijăm nici una din acele petreceri, care se împacă cu pozițiunea claselor mai înalte. Concerte, baluri, teatre, întruniri familiare, toate se bucură de participațiunea noastră; călătorii de plăcere, sesiune de băi și câte alte deprinderi de bun ton dovedesc până la evidență, că noi am intrat în gusturile lumii civilizate. Ba nici chiar amorul lecturii nu ne e străin; cetim cu destulă mulțămire opuri și diare — în limbă străină.

Dar ce sunt toate acestea față de așteptările părinților noștri?... Alta ne este misiunea, alte ne sunt datorințele. — Noi mai întâiu de toate ar fi să imităm pe Bărnuții și pe Câmpinenii întru apărarea drepturilor și a intereselor poporului nostru; ar fi să ne înaintăm literatura și să sporim întru toate *cultura naționalității*.

Ce facem?

Ne-am molesit cu totul prin modul traiului; am pierdut cea mai eminentă însușire a părinților noștri, însușirea de a îndura suferințele. Cine nu mai știe suferi, acela fuge de luptă, și apoi fără de luptă nimic nu se poate apăra. Comoditatea și lupta sunt doi poli opuși, cari nu se pot atrage, ci numai se resping.

Causele noastre naționale se află într'o stare din cele mai critice; drepturile câștigate cu nespusele trude și cu prețiosul sânge al părinților noștri sunt atacate din toate părțile..... Poporul, adecă părinții și frații noștri, sunt striviți de sarcini, sunt espuși la tot felul de strîmbătăți.

Noi nu sărim întru apărare, căci *nu voim a ne periclita esistența*. Mai preferăm a ne alipi lângă puternicii țilei, a urla cu lupii, decât a-i combate, a-i alunga dela turmă..... Lăsăm în pace, numai să fim lăsați în pace; ne uităm cu nepăsare la sdrențele, ce curg de pe popor; ascultăm cu inimă împetrită la țipetele desperațiilor; surîdem la imputările, ce ni se fac.

Dar erăș să nu fim prea riguroși, afirmând, că noi nu facem absolut nimic. Facem și noi câte ceva: ne certăm unii cu alții pentru lână de capră, ne imputăm unii altora ambițiunii, patimi, nelucrare. Va să zică, facem și noi ceva, — n'am fi mai făcut!

Mai mira-ne-vom apoi, dacă poporul nostru nu mai fantaséză și astăzi pentru „domni de Român“ ca odinioară? Mai mira-ne-vom, când auzim pe bietul sătean afirmând, că Românul e mai rău decât străinul? — N'avem cuvânt d'a ne mira, ci trebuie să țicem întru noi: drept are poporul!

O Dómne, ce distanță între noi și între părinții noștri!“

Cu multă cunoștință de cauză și cu colorii vii este zugrăvită și bóla servilismului, de care au suferit așa de mult strămoșii noștri în urma vîregitățîi timpurilor și pe care pare-că am moștenit-o în mare parte și noi, generațiile mai tinere. Lăpădatu ar fi voit, să vadă odată mîntuit poporul nostru de această bóla deșositoare și pe toți Români, cărturarî și opincari, păstrându-și demnitatea de ómenî liberi în tóte împrejurările viețîi.

N'am, în sfêrșit, cuvinte de ajuns, să recomând onor. mele auditóre ceî doî articuli finali din cărticica, despre care e vorba, întitulați: „Educațiunea sexului frumos“ și „Cum să fie mamele?“ — În acești articuli Lăpădatu dá mamelor române, sub forma atrăgétóre de conversațiune între dênsul și mai multe dame, cele mai sănétóse sfaturî și învățaturî asupra datoriilor lor de mame și în privința modului, cum au să crească pe fiil și în deosebí pe fiicele lor.

Am insistat mai mult asupra articolilor din opșorul „Asupra situațiunei“, de óre-ce acești articuli sunt astăđi prea puțin cunoscuți publicului nostru și de óre-cu din cuprinsul lor se póte vedé mai bine modul de cugetare și de simțire al lui Lăpădatu, sê póte cunosce mai evident individualitatea lui.

Am ajuns la ultima întreprindere literară a lui Lăpădatu, la fóia belectrică „*Albina Carpaților*“, pe care dênsul o înființa și pe care o conduse din 18 August 1877 până în 25 Martie v. 1878.

O altă întreprindere, cu care se ocupase creerul sêu neobosit în anîi 1876 și 1877, anume scóterea la lumină a unei *bibliotecî pentru copii*, a rēmas nerealisată. Din lucrările menite pentru această bibliotecă s'au păstrat numai povestirile neterminate: „Candit, copilul sárac“ și „Mira, fatá de 'mpērat“.

Am spus în partea primă a vorbirei mele, că Lăpădatu avea dorința, încă de când și-a terminat studiile universitare și s'a întors acasă, să înființeze o fóie literară, condusă de dênsul. Dorința acesta a dênsului se împlinî în vara a. 1877, când Lăpădatu se înțelese cu rēposatul director de bancă Visarion Roman din Sibiu, să scótá împreună o fóie ilustrată pentru familîi, fiind cel din urmă editor, érá Lăpădatu redactor. Noua fóie avea să pórte numirea de „*Albina Daciei*“. Acest nume însă în urma unei opreliști ministeriale trebui să se schimbe în „*Albina Carpaților*“. Redacțiunea fóiei celei nouē, care eșia odatá pe sētēpmánă în mărime de 1½ cóle de tipar, își avea reședința în Brașov, érá tipárireá se fácea în Sibiu.

Va să dîcă, Lăpădatu era acum și profesor și redactor.

El sálta de bucurie, în tocmai ca un copil, vėđēndu-și vechia dorința împlinită, și se apucá de noua meserie cu acel zel, cu acel devotament, pe care'l dovedia față cu tóte întreprinderile sale.

Și în adevēr noua fóie și corespunse tuturor așteptárilor. Sub conducerea lui Lăpădatu „*Albina Carpaților*“ era una din foile nóstre cele mai

bine redigiate, dacă nu cea mai bună fôie pentru familii, ce am avut-o până acum. În această fôie publică el patru nuvele istorice din trecutul poporului român, întitulate: *Amor și răsbunare*, *O tragedie din ȕila bētrâne*, *Môrtea lui Asan*, și *O dușmănie cu bun sfērșit*, câte-va poesi, două schițe de cālătorie (Bărăganul și Pe Dunăre), biografiile câtor-va din bărbații noștri cei mai însemnați, mai cu sēmă scriitorii, și alte lucrări mai mēruntē și de mai puțină importanță. El se afla în toiul activității și își făcea cele mai frumoșe planuri pentru viitor, când un ôspe neașteptat îl cercetă, un ôspe care nu l' mai părăsi până la ultima lui rēsufflare.

Era o bôlă gravă de plumăni, contractată în urma unei rēceli, care îl cuprinșe pe la începutul lui Noembre a. 1877.

Dar Lăpēdatu nu era omul, care să se dea plecat așa de ușor. Deși greș bolnav, el nu voia să își părăsescă ocupațiunile sale. El urmă mai departe cu redigiarea fôiei sale, cu tôte sfaturile medicilor și ale amicilor săi, cari îl îndemnau, să lase deocamdată tôte grijile la o parte; scrise cu cele mai mari sfortări narațiunea „O dușmănie cu bun sfērșit“, pe care și-o schițase de mai înainte, și vēdēnd, că bôla ține timp prea îndelungat, chemă la dēnsul în câte-va rēnduri pe școlarii din clasele mai superiôre, se informă de progresele, ce le fac în studiile sale, și așa bolnav, cum era, le dete diferite îndrumări folositoare.

În decursul lui Decembre bôla părea, că se mai domolise. Era însă liniștea apēsătore, ce se observă înaintea unei furtuni, care apoi isbucnesce cu atât mai grozav.

Pe la începutul lui Februarie a. 1878 țin minte, că l'am cercetat pe Lăpēdatu, pe care l' stimam și-l iubiam fôrte mult, de când îl cunoscusem mai de aproape în Societatea de lectură. El se afla în pat și era grozav de slăbit. Ochi-i erau căduți în fundul capului și cuprinși de o strălucire suspectă; obraji-i erau supti și acoperiți cu două pete roșii, caracteristice ftsicilor; cu un cuvēnt starea lui sanitară era desolată, așa încât își era mai mare mila de dēnsul. Cu tôte acestea Lăpēdatu nu mi se plânse cu nici un cuvēnt. Dimpotrivă el căuta să mă mângăie de pierderea ce o suferisem cu câte-va ȕile mai înainte, și când îmi lua rămas bun dela dēnsul, îmi adresă cuvintele: „Așa e lumea. Sē premenesce mereu. Să ne facem datoria noi, cari ne aflăm în viētă!“

În 25 Martie v. la nouē cēsuri diminēta urmă catastrofa. Stēgul negru arborat pe acest edificiu vestia tuturor, că șcôlele române din Brașov au pierdut un profesor harnic, poporul român un scriitor distins și un fiu devotat al său.

Înmormēntarea s'a făcut în 27 Martie. Era o ȕi posomorită. Picături mari de plôie amestecată cu fulgi de zăpadă cădeau din cerul cernit, când cortegiul funebru întră în cimiteriul din Grôveri și de aici în capela din mijlocul acestui cimiteriu, unde se ținu slujba de înmormēntare. Ochiul tuturor celor de față erau scâldați în lacrimi. Toți: bētrâni și tineri, Români și

străini, regretați pe acela, care se depărta pentru totdeauna din mijlocul lor în etate numai de 33 $\frac{1}{2}$ ani.

Rare-ori s'a rostit în vre-o cuvântare funebră cuvinte mai adevărate, ca acelea, pe care le-a spus Ven. părinte Bart. Baiulescu înaintea sicriului lui Lăpădatu.

„Deși timpul, cât s'a aflat în mijlocul nostru“, țise dânsul, „a fost foarte scurt, totuș a ajuns, pentru-ca să fim încântați de calitățile sale. Prin însușirile inimei sale atrase iubirea nu numai a școlarilor, a colegilor și a onorațiilor, ci a tuturor, cari l'a cunoscut. Prin temperamentul său cel blând, curat de orî-ce egoism, de orî-ce pasiune, încânta și atrăgea pe fiecare. Cu sinceritatea lui cea liberă de orî-ce prefacere câștiga încrederea tuturor. Concordia între frați era idealul său. Pe lângă acestea a eselat prin două însușiri deosebite: Zelul său național și activitatea sa până la jertfă. — Școlarii lui îl vor ține drept stea conducătoare, ér contemporanii săi vor istorisi ca de o raritate despre activitatea lui extraordinară“.

Mai ținu amicul și colegul lui Lăpădatu, Ioan Bozoceanu, acum răposat și dânsul, un călduros discurs, din care am reprodus mai sus câte-va pasage; vorbi și unul dintre studenți, și acum rămășițele meritatului dascăl și scriitor fură aședate spre vecnică odihnă în mormântul, unde zac și astăzi, și care mai târziu a fost însemnat cu un modest obelisc.

Astfel a fost sfârșitul bărbatului, despre care mî-am luat voie a vă vorbi și pe care, dacă ași voi să'l asemăn cu vre-unul din ómenii mari de mai înainte ai nómului nostru, nu l'ași pute asemăna mai bine, decât cu Nicolae Bălcescu. Aceeași simțire vie și curată, același entusiasm pentru mărirea nómului românesc, același interes față cu trecutul poporului nostru, aceeași iubire față cu țeranul român, aceeași activitate neobosită, aceeași măiestrie de a mânua condeiul. Afară de aceea amēndoî și-au încheiat cursul vieții la vârsta de 33 ani. —

Un om de inimă, un idealist în cel mai nobil înțeles al cuvântului a fost Lăpădatu și de aceea cuvine-se, ca memoria lui să o păstrăm viă încă multă vreme și vieța lui s'o înfățișăm generațiunilor tinere ca pildă pentru viitor.

În deosebii școla noastră trebuie să'și aducă aminte cu fală, că la altarul ei a slujit un bărbat vrednic ca Lăpădatu, al cărui chip va fi o podóbă pentru orî-care din sálile ei.

Că ați binevoit a contribui cu obolul D-Vóstré pentru procurarea acestui chip și ați avut indulgență să mă ascultați până în sfârșit, Vă mulțămesc din inimă.

VI.

DESPRE JOCURILE DE BĂIEȚI.

De *Petru Roșca*, profesor.

Scopul școlii este educațiunea; ea n'are să provadă pe școlarii numai cu o sumă ore-care de cunoștințe, ci trebuie să influențeze și asupra voinei lor dându-i o direcțiune spre tot ce e bun, înalt și nobil, căci numai atunci au cunoștințele noastre o adevărată valoare când ele se bazează pe un caracter moral. Prin însași natura ființei omenesci însă ni se impune datorița ca educațiunea să o estindem și asupra trupului;* spiritul și trupul formeză un întreg, care nu se poate separa de-olaltă; slăbiciunea și scăderile trupului influențază neconținut asupra vieții noastre spirituale, ba uneori o paralizează chiar cu desăvârșire; e deci o datoriță indispensabilă a școlii a se îngriji și de dezvoltarea fizicului.

Acosta se face prin exerciții regulate ale trupului, prin gimnastică. Ținta spre care tindem prin gimnastică, va fi ca prin deprinderi regulate, întocmite după un plan bine chibzuit și amăsurat etății școlarilor să întărim pe de-o parte sănătatea trupului și să-i înmulțim puterea și agilitatea, ér pe de altă parte să dezvoltăm cultura morală a școlarilor, să consolidăm dominațiunea spiritului asupra trupului și să dezvoltăm conștiința de supunere a individului față cu totalitatea din care face parte și mai cu seamă să-i dezvoltăm curagiul, perseveranța în muncă și istețimea.

Din și ce merge se înmulțesc plângerile medicilor asupra scăderilor și morburilor, cari pe de-o parte provin din o prea mare încordare a spiritului, ér pe de altă parte din lipsa unei mișcări corespunzătoare a trupului.

Cel mai simplu și mai sigur mijloc pentru evitarea și delăturarea acestor scăderi este *dezvoltarea rațională a puterilor noastre trupesci*, pre-

*) H. Schiller în manualul său de pedagogie dice: a educa înseamnă să promovăm în mod știut și intenționat trupul și sufletul în dezvoltarea lor normală.

cum se face prin gimnastică. Cumcă gimnastica, care ține cont de dezvoltarea spirituală și trupescă, este chemată și este în mod deosebit potrivită a întări, consolida și conserva puterea și sănătatea trupului, ne învață atât anatomia și fiziologia cât și experiența și observările făcute. Tóte mișcările trupului le mijlocesce sistemul muscular; energia mișcărilor însă depinde dela facultatea mușchilor, de-a se contrage și întinde cu iuțelă. Facultatea acésta însă prin deprindere se desvóltă tot mai mult; dacă un mușchiu se contrage puternic și des el va fi mai bine nutrit și până la o etate anumită se desvóltă atât în dimensiuni, cât și în putere. O dezvoltare puternică a musculaturei înrîuréză însă în mod însemnat și asupra dezvoltării scheletului; anatomii dacă se uită la un os sunt în stare să ne spună, de au fost mușchi puternici séu slabi alipiți de el.

O dezvoltare dréptă a columnei vertebrale și boltirea coșului peptului prin o activitate potrivită a mușchilor se propagă în mod însemnat. Orî-ce lucrare a mușchilor este mai departe strict legată de cele mai însemnate funcțiuni ale organismului omenesc: de circulația sângelui, de respirațiune și de circulațiunea materiei. Contragerea mușchilor, cari pentru întreținerea lor au lipsă de o mare cantitate de sânge, condiționéză o circulație mai vióie a sângelui, ér acésta circulație are de urmare, că materiile trebuincióse pentru nutrirea organismului se primesc, ér cele netrebuincióse se resping mai spontan. Astfel devine sângele mai bun, mai puternic și mai sănătos și este în stare a înrîuri în mod mai binefăcător asupra întregului organism.

Fiziologii sciú că o musculatură, care prin gimnastică este bine dezvoltată, e o condiție neapărată în organismul omenesc pentru a produce un sânge bun și sănătos. La gimnastică inima încă se află într'o activitate potențată; tot așa și organele respirării și ale mistuirii, cari provéd sângele cu acele materii cari pentru nutrirea și susținerea trupului sunt absolut necesare. Dar tóte aceste înrîuriri ale gimnasticei în ultima analiză își primesc impulsul lor prin o putere deosebită, care provine dela creer. Orî-ce mișcare voluntară a mușchilor este urmarea unui impuls, care își are originea în creer și prin nervii motorici se transmite asupra mușchilor; cu cât munca ce mușchii au să sévêrșescă este mai mare, cu atât trebuie să fie și acel impuls mai puternic, — decî activitatea mușchilor își are ultima cauză în activitatea sistemului nervos.

Orî-ce deprindere corporală este o deprindere și a sistemului nervos, este afirmarea voinței prin nervii motorici. Crescând puterea nervilor motorici, ei echilibreză sistemul nervos sensitiv, și astfel se nasce o înrîurire binefăcătoare asupra întregului sistem nervos.

Natura a creat pe om pentru libertate, adecă pentru a fi neatérnat în lucrările sale, spre scopul acesta el însă are neapărată trebuință de stăpânire de sine. Fie-care arc să realizeze această libertate la sine însuși, făcând din trupul său un organ supus al voinței sale, care să devină un servitor și purtător al spiritului ce domnesce în el. Numai prin o deprindere omnilaterală a trupului în serviciul spiritului, cum ea se condiționează prin gimnastică, devine omul *stăpân pe trupul său*, care îi va face servicii cu atât mai bune și fidele, cu cât el a ajuns la o dezvoltare mai completă a puterilor sale și cu cât el depinde mai puțin dela influențe externe. Gimnastica n'are asupra vieții noastre spirituale numai o influință mijlocită, ci chiar și *influență nemijlocită*. La exercițiile gimnastice este indispensabilă o atențiune încordată, o aplețire corectă a picioarelor, a greutății, a spațiului, stăpânirea membrilor trupului. Dacă gimnastica contribuie decî la agerirea puterii de judecată, dacă înainte de toate întărește și produce curajii, energie resolută și prezență de spirit, atunci asta este o influință directă asupra vieții noastre sufletești, asupra formării caracterului. Caracterul presupune o putere mare a voinței, care numai prin o deprindere continuă se poate dobândi, — pentru care gimnastica ne ofere o școlă eminentă.

Să vedem acum *carî sunt mijlocele*, prin care gimnastica ajunge la scopurile indicate. Gimnastica consistă din următoarele 4 grupe de deprinderi: 1. Exerciții de ordine, 2. Exerciții libere, 3. Exerciții la aparate și 4. *Jocuri*. Noi ne vom ocupa de astă-dată cu grupa a IV, cu jocurile.

* * *

În fiecare om *este înăscut boldul de-a să juca* și mai puternic este boldul acesta în copilărie și în tinerețe. Astfel fiind este o datorință pedagogică de-a ține cont de acest bold, de-a-l satisface și de-a-l regula. Boldul acesta la om se manifestă în forțe multe chipuri, și astfel fîresce și jocurile sunt de forțe multe feluri. A da o definițiune pentru noțiunea jocului este un lucru prea anevoios, cu toate aceste în cele următoare întru cât mă-e cu puțință, voi cerca a o face. Fiecare joc are de basă o anumită activitate spirituală și corporală, la unul prealéză activitatea spirituală, la altul cea corporală, dar în tot cazul jocul se arangiează pentru ca să ne distragem, pentru a petrece timpul în mod plăcut. Să înțelege, că e un lucru de tot individual, de ce fel de jocuri au trebuință singuraticii omeni pentru a se distra. Deosebirea de etate, de secs, de cultură, puterea obiceiurilor și a prejudiciilor sunt tot atâți factori horăritori la alegerea jocurilor; prin urmare jocuri carî la unii stîrnesc plăcere și veselie, pe alții pot să-i lase cu desăvêrșire nepăsători, ba chiar să-i disguste; ceea-ce

pentru unul este joc, pentru altul p $\acute{o}$ te fi muncă. Nu fiecare activitate învesilit $\acute{o}$ re este joc, ci ea trebuie s $\acute{a}$ fi $\acute{a}$ de natură, ca s $\acute{a}$ producă impresiă simpatică, s $\acute{a}$ verse în inimă balsamul bucuriei și veseliei — atunci numai urmările ei vor fi a distracțiune binetăcăt $\acute{o}$ re, o adevărată recreare. Dorința de-a s $\acute{e}$ juca s $\acute{e}$ st $\acute{r}$ nesce s $\acute{e}$ u din urit s $\acute{e}$ u în urma unei activități prea încordate, sunt dar așa d $\acute{i}$ c $\acute{e}$ nd doi poli contrari, activitate și neactivitate exagerată, care produc un desechilibru în raportul natural ce există între viața noastră, psihică și cea fizică. Ț $\acute{e}$ r starea ac $\acute{e}$ sta suflet $\acute{e}$ scă, ca tot ce nu este natural, pretinde o schimbare, o nivelare; unde domnesce o astfel de stare, lipsesce mulțămirea și liniscea suflet $\acute{e}$ scă, cari sunt condiții neap $\acute{e}$ rate pentru ca noi s $\acute{a}$ ne simțim bine. Luând t $\acute{o}$ te aceste în considerare sub cuv $\acute{e}$ ntul joc vom înțeleg $\acute{e}$ *o activitate de distracțiune, prin care aducem în echilibru raportul dintre viața fizică și psihică, care în urma unei lipse de muncă s $\acute{e}$ u a unui surmenagi $\acute{u}$ de muncă s' a conturbat*. De aci s $\acute{e}$ vede că jocul este o necesitate a vieții noastre normale.

* * *

Să vedem acum care este *însemnătatea jocurilor?*

Împrejurările în cari trăim noi astăzi aduc cu sine, că legile statului s $\acute{a}$ constringă pe copii a cerceta școlă îndată-ce au ajuns vârsta de 6 ani. În școlă au s $\acute{a}$ petrecă șed $\acute{e}$ nd liniștiți pe bănci un num $\acute{e}$ r anumit de ore pe d $\acute{i}$ adeseori într'un aer nesănătos, stricat, Ț $\acute{e}$ r mai târziu ajung $\acute{e}$ nd școlariul mai mare școlă l silesce a s $\acute{e}$ ocupa spiritualicesce și acasă tot mai mult. Lipsa unei mișcări cor $\acute{e}$ spond $\acute{e}$ t $\acute{o}$ re aduce cu sine o circulațiune mai puțin vie $\acute{o}$ ie a s $\acute{a}$ ngelui și prin urmare s $\acute{e}$ reduce cuantul de s $\acute{a}$ nge, ceea-ce d $\acute{a}$ nascere la o mulțime de b $\acute{o}$ le, cum sunt diferitele afecțiuni nerv $\acute{o}$ se, durere de cap, digestiă slabă, miopiă, strîmbarea columnei vertebrale ș. a.

Medicul Axel Key a expus rezultatul cercetării sale făcute în școl $\acute{e}$ le din Șvedia în o stătică. Din datele adunate de d $\acute{e}$ nsul s $\acute{e}$ vede, că după un an de școlă tot al 13-lea, după 2 ani tot al șaselea până 'n al ș $\acute{e}$ ptelea, după 3 ani tot al cincelea școlar devine anemic; cumcă astfel de indiviđi cad cu mult mai ușor victimă a celei mai r $\acute{e}$ șpândite b $\acute{o}$ le, a tuberculosei, este lucru natural și recunoscut de autoritățile medicale. Împrejurarea, că aceste scăderi (b $\acute{o}$ le) s $\acute{e}$ 'ntilnesc la școlarii, cari sunt născuți și tr $\acute{a}$ esc în orașe mari în m $\acute{e}$ sură cu mult mai mare decăt la cei crescuți la sate, ne indică unicul medicament bun și efin, ce s $\acute{e}$ p $\acute{o}$ te folosi de toți, adecă mișcare multă și puternică în aer curat. Școl $\acute{e}$ le noastre n'au alt mijloc pentru a constrînge pe școlari la mișcare suficientă în aer curat,

abstracție făcând dela puținele excursiuni gimnastice, de patinat, — decât jocul.

Să ne reprezentăm odată un joc de pilă (minge) d. exemplu »Lunga.« Câtă variație de mișcări ne oferă! Mai se bate pila, acum se prinde și îndată se aruncă, acuș trebuie jucătorul să se 'ntorcă mai la dreapta mai la stânga, sau să se plece, orî alergând în fuga cea mai mare să facă us de tôte puterile sale. Să produce prin joc o mișcare puternică, dar nu prea vehementă, cari condiționează o funcționare mai intensivă a plumânilor, cum la respirarea obicinuită nu se 'ntemplă. *Plumânile* se umplu cu aer curat și próspet în locul aerului închis de odaie de multe-orî infiltrat cu microbi prin:ejdiosi. Asupra diafragmei și a organelor ce se află sub ea, jocul are efectul cel mai binefăcător ce se indeverază deja chiar prin apetitul potențat. Influița aerului și a sórelui pe lângă o mișcare corporală puternică asupra circulațiunei materiei și a formărei sângelui nu se póte înlocui prin nimic.

Influița acésta binefăcătoare asupra sănătății se potențază încă în mod însemnat prin *înriurirea favorabilă a jocului asupra sistemului nervos*. O iritare nervosă, care are drept urmare oboselă și nepesare e nota caracteristică a generației de ađi chiar și a celei tinere; leac mai bun în contra ei decât jocul bine ales nu există. Puțina incordare și tonul cel vesel ce domnesce la joc nu irită sistemul nervos, precum o fac multe alte distrații, ci din contră împrospetează nervii oboșiți în mod binefăcător și-i redă tinerimei vioiciunea recerută atât a trupului cât și a spiritului.

Prin cele spuse pună acum, cari s'ar puté întregi încă cu multe, să invederéză în de-ajuns *folósele igienice* ale jocurilor asupra generațiunii, care este în desvoltare; cu tôte aceste voi aminti încă și alte folóse, cari fac de dorit introducerea și lățirea jocurilor în vieța școlară. *Ochiul, urechea și mâna* se eserciteză și se desvóltă prin joc mai mult ca prin orî care alt mijloc de educațiune și întreg trupul își câștigă o flecsibilitate atât de prețiosă pentru vieța. În Anglia unde s'au pus și se pune și acum cel mai mare pond pe lățirea jocurilor în liber, școlarii miopi fac mai puțin de un procent, deși referințele de lumină în salele de învățământ, tipariul bun la manualele de școlá nu's așa mult considerate ca la noi.

Jocul este mai departe *un mijloc de educațiune de primul rang* nu numai pentru trup și diferitele sensuri, ci și *pentru spirit, caracter și suflet*.

Dintre folósele educative ce le are jocul voi aminti pe scurt următoarele: el favoriséză instantaneitatea decisiunei, circumspecția în esecutarea acestei decisiuni, și măresce curagiul și prezența de spirit în casuri neprevăđute. Sistemul nervos se dedă a sevêrși împulsurile voinței la moment, ér judecata se deprinde a apreția iute și corect adevărata stare

a lucrurilor. Aceste însă sunt însușiri de cea mai mare însemnătate în lupta pentru existență.

Dacă pe de-o parte jocul promovază în mare măsură toate puterile acțiunii libere și a voinței libere, el pe de altă parte dintre toate mijlocele de educațiune, ce ne stau la dispozițiune învață pe elev mai bine a prețui și cunoște *valórea unei subordinațiunii conscie de scopul ce'l urmăresce și a ascultărei necondiționate de conducătorii aleși ai jocului*. Ascultarea este un lucru greu și multora le-a stricat viața și existența împrejurarea, că în tinerețe n'au învățat să asculte. În joc însă și cel mai încăpăținat și închipuit băiat trebuie să se convingă că o călcare volnică a legilor séu o neascultare de dispozițiunile conducătorului au de consecuență cele mai rele urmări pentru întreaga partidă; ér dacă el n'ar voi să recunoscă acésta, atunci soții lui de joc de bună samă-l vor convinge și anume nu chiar prin cele mai delicate mijloce. *Educațiunea reciprocă prin joc, desvoltărea și întărirea sentimentului de corp, de ordine și de disciplină* este o calitate specifică a jocurilor; cele mai înțelepte învățături ușor întră la băieți pe o ureche și ies pe cealaltă, esperiențele făcute însă se uită mai greu.

Ades în decursul jocului se întâmplă o schimbare neașteptată a situațiunei, care reclamă un proces repentin de gândire, o hotărîre clară și o acțiune hotărîită; și fiind-că de multe-orî întreaga reușită a jocului depinde dela o astfel de acțiune instantaneă, e lucru natural, că nu póte lipsi nici *circumspectia* de lipsă.

Jocul este în mic o luptă continuă. Băiatul își însușește pe locul de joc acele însușiri de caracter, cari sunt de neprețuit în *lupta pentru existență*. Ar puté óre-cine observa că școla n'are să crească pe elevi pentru luptă, pentru răsboi, și că jocul decî ar influința caracterul într'un mod nefavorabil. Riscând o astfel de afirmație se scapă din vedere, că școlariul la joc învață a cunoște un răsboi fără patimi, fără ură, fără sânge; este o luptă numai cu părți bune, fiind-că ea nu tinde a nimici pe nimeni, nici de a asigura avantaje individuale, ci numai avantaje corporative și pur ideale.

În interesul jocului de multe-orî individul trebuie să se rețină, deși póte ar dori fórte mult să-și arete și să-și dovedescă iscusința și dexteritatea sa, trebuie însă să-și supună eul séu interesului comun.

Un mare avantajü oferă jocurile educatorului, căci nici când și *nicăiri elevul nu-și arată adevărata sa fire ca la joc*. Pentru educator este de neapărată trebuință să cunoască individualitatea fie-cărui școlar, dacă ține la aceea, ca munca lui să nu fie zadarnică. Într'o clasă, în care se află 40, 50 séu chiar 60 elevi, este aprópe cu neputință a cunoște

fiea fie-căruia numai și numai în timpul prelegerilor; precând în liber, cu ocasiunea jocurilor, acésta este cu mult mai ușor. Cât de deschis este sufletul elevului înaintea educatorului, cum se arată tóte însușirile sale individuale atât de clar, tóte părțile internului său, fie ele bune, fie ele rele! — Nu numai dispozițiunile (insușirile) sale morale, ci și facultățile lui spirituale ni se arată pe față!

Să nu uităm că la joc școlariul însuși este cu mult mai activ și mai productiv decât la prelegeri și însușiri și dispoziții, cari în școlă n'au ocașie a se manifesta, ni se presintă aci de sine, dându-i-se profesorului ocașie a-și forma prin observarea la joc o judecată cu mult mai completă despre talentele școlariilor săi decât în școlă. Pentru aceea ar fi de dorit, ca educatorul să frecventeze cât de des locurile de joc, pentru a-și studia elevii săi, cu atât mai mult, că școlariii de regulă sunt profesorului lor foarte mulțămitori, dacă acesta ia parte la jocurile lor fie și numai ca privitor, — ei se revanșează prin o francheță și iubire mai mare. Lucrul principal la educație este iubirea, precum fie-care educător cu timpul se convinge; a-și câștiga iubirea în raportul ce există între profesor și școlar este un lucru foarte greu, trebuie dar să ne folosim de tóte mijlocele ce ne staū la dispoziție, pentru ca inima elevilor să ni se deschidă, prin urmare să cercetăm cât de des locurile de joc ale școlariilor.

* * *

Să vedem acum ce e de făcut, ca *jocurile să se introducă în mod sistematic* și să înflorască. E natural, că mai întâi de tóte avem trebuință de un loc *acomodat*, care să întrunescă tóte condițiile, ce trebuie să le aibă un loc de joc bun și potrivit. În privința acésta Anglia a făcut mai mult ca oricare stat; un director englez s'a exprimat la o ocașie, că densusul mai ușor își póte închipui o școlă englesă fără sală de prelegere, decât fără de un loc frumos pentru jocuri; deși cuvintele acestea se înțelege au fost rostite în glumă, totuș ele au însemnătate caracteristică, fiind-că acolo se pune cel mai mare pond pe locurile de joc, cari de multe-ori sunt de o frumșețe ideală. Ele de regulă sunt atât de mari, încât chiar și toți școlariii se pot juca acolo de-o-dată.

Locuri de joc precum au Englezii de-o-camdată nu vom puté avé; ceea-ce însă pentru noi este de lipsă e un loc în estindere de un hectar care să fie cât de drept și cu iarbă scurtă acoperit, ér împrejur să fie încercuit cu arbori umbroși; locul acesta mare trebuie să fiă împărțit în mai multe părți pentru diferitele jocuri, ceea-ce mai bine se face prin plantare de arbori.

Avem odată locul de joc, ne mai lipsesc încă *unelte de joc*, cari

însă nu sunt scumpe, fiind-că jocurile obicnuite pentru școlari n'au nevoie de unelte costisitoare. La tot cazul nu ar fi bine, ca aparatele să se procure din contribuiri făcute de școlari, căci mulți părinți, cari privesc în joc numai o pierdere de timp, n'ar da nici un crucer pentru asta. Ar fi deci de dorit ca *școla însăși să procure și să administreze uneltele de joc*, precum se face și cu aparatele de gimnastică. Odată procurate aparatele de joc, suma ce ar fi de trebuință pentru susținerea, repararea, învoirea și completarea lor pe an nu ar trece peste fl. 15—20.

Să nasce acum întrebarea: *când să se aranjeze jocurile și cât să dureze ele?* Vor fi mulți de părere, că este de ajuns dacă se jocă ici-colea precum s'a făcut și până acum câte un joc la finea orei de gimnastică. Dela gimnastică se cere însă atât de mult, încât timpul de 2 ore pe săptămână, care-î este rezervat, nu-î nici-decum de ajuns; în Prusia s'au introdus 3 ore de gimnastică pe săptămână și totuș sunt mulți de părere că și atât e prea puțin. *Jocurile n'au să se desvölte pe contul órelor regulate de gimnastică*, ci din contră ele să dea mână de ajutor la promovarea și ridicarea acesteia.

Dacă e, ca înrúirirea higienică a jocului în aer liber să fiă completă, dacă e, ca însușirile educative, pe cari le-am amintit mai sus, să-și exercite influința lor binefăcătoare, atunci este neapărat de lipsă, ca *pentru jocuri să se destineze un timp mai îndelungat*. Numai prin o deprindere continuă și după-ce ne-am câștigat o măiestrie óre-care în diferitele jocuri, se nasce plăcerea de-a le juca regulat.

Dacă voim ca școla să asigure jocurile și pentru viitor, atunci trebuie să pretindem, *ca o după-amedă pe săptămână să se reserveze numai și numai pentru joc*.

La școlile noastre Miercurea și Vinerea după amedă nu se țin prelegeri, deci în timpul acesta s'ar puté elevii obliga a eși afară în liber, pentru a se ocupa cu jocuri corăspunđetóre etății lor; lipsindu-ne de-o camdată un loc destul de mare, pe care de-odată s'ar puté juca vr'o patru seú mai multe clase, s'ar puté fixa pentru fie-care clasă o după amedă de joc, căci dela 3 ore încolo nu mai sunt prelegeri.

Timpul destinat pentru joc să nu fie prea scurt; esperierțele făcute ne-au învățat, că în medie 2 ore sunt tocmai de ajuns. Ocupațiunea privată a școlarilor nu se alteréză prin joc, fiindcă jocurile sunt pentru școlari o adevărată recreare. Ar fi de dorit ca *participarea* la aceste 2 ore de joc să fie obligată pentru toți școlarii. Un regulament de școlă din Anglia đice »Fiecare școlar trebuie să ia parte la jocuri; băieți cam de aceeași etate jócă împreună; numai acei școlari se scutesc de participarea la jocuri, cărora li s'a oprit acésta prin medicul institutului.

Jocurile se aranjează de prefect*) și fiindcă totdeauna sunt de față și profesori, ușor se poate pune stavilă la ori-ce exces de zel său unei atitudinii dure și necioplite“. În Germania s'a experiat, că a constrânge pe elevi în mod rațional la participare nu strică nimic. Până la anul 1895 a fost jocul obligatoric introdus la 139 de școle medii, și experiențele făcute la aceste institute au fost pe deplin mulțamitoare. »Eu însumi« țice profesorul H. Raydt, „am avut dese-orî ocașiune a observa cum școlari, cari numai presiunei cedând se apropiiau fără nici o voiă de locul de joc, deveniau în decursul jocului vioi și voioși, ér mai târđiu se prezentau bucuroși la joc.« Klumpp țice »că o tinerime morosă și obstinată prin introducerea jocului obligatoric în scurt timp s'a schimbat cu desevêrsire în favorul ei.« Dacă școla recunósce nu numai efectele bune igienice ale jocului, ci și cele educative, atunci ea trebuie să se îngrijescă, ca toți școlarii să se facă părtași de ele. Dacă jocurile nu sunt obligate, atunci chiar acei școlari, cari au mai mare trebuință de ele, nu iaă parte.

Sunt jocuri mai mari, la cari se recere un număr anumit de participanți; în cas că jocul nu este obligatoric, ađi va lipsi unul, mâne doi său mai mulți și astfel jocul nu se va puté exercita regulat, ceea-ce de bună samă disgustă și pe acei elevi, care cu cea mai mare bucurie și plăcere s'au apucat de el, și îi face ca în fine să'l neglige și ei, și să nu se mai presente la locul de joc. Mai este a se lua în considerare încă și împrejurarea, că dacă jocul nu-e obligat, de bună samă se va afla un număr órecare de școlari, cari vor spune acasă, că ei merg să participe la jocuri, de fapt însă ei vor merge prin alte locuri petrecênd timpul în mod neiertat, scuzându-se când se vor întórce târđiu acasă cu minciuna, că jocul de astădată a fost atât de interesant, încât nu s'au putut despărți mai curênd de el.

Pentru înflorirea jocurilor e de cea mai mare însemnătate, ca ele să se aranjeze *sub supraveghierea și conducerea unui profesor*; o stare ideală ar fi, dacă acest profesor ar fi profesorul de clasă. La clasele inferioare este o astfel de conducere absolut necesară. Să punem cazul, că avem într'o clasă 50 de școlari; — atunci va fi un lucru fórte greu ca ei să se hotărêscă pentru un joc anumit; unii vor dori să jóce un joc, alții altul și astfel se va pierde cu discussiuni și certuri o mulțime de timp fără nici un folos. În decursul jocului încă se nasc ușor diferințe de păreri și certuri și dacă nu este un om cu autoritatea de lipsă de față, care să împace spiritele agitate, în multe casuri școlarii s'ên depărtéză certafi și astfel jocul se strică. Profesorii, cari supraveghiează jocurile, nu trebuie să

*) Prefecții sunt școlari mai mari, cari în Anglia se întrebuintéză mult la sustinerea disciplinei școlare.

să fi specializat anume în această direcțiune, să recere numai ca profesorul conducător să aibă o inimă caldă pentru educația morală a școlărilor, cari sunt lui încredințați, și astfel de profesori știu că avem în sinul corpului nostru profesoral în de-ajuns. Puținele regule, cari sunt de lipsă pentru aranjarea jocurilor ușor și le poate însuși fiecare profesor. De dorit ar fi însă, ca din când în când să se esmită câte un profesor mai tiner din partea fondului »Coresi« pentru a lua parte la cursurile de joc ce se țin vara în Budapesta.

Să nasce acum întrebarea *să participe în mod activ profesorul conducător la joc s'eu nu?* — Dacă profesorul este încă tiner și sănătos, posedă puterea și agilitatea de lipsă și vioiciunea și elasticitatea tinereței, cari și în joc să-i asigure o superioritate asupra școlărilor, atunci el de bună voie va lua cu acea vioiciune parte la joc, care îi asigură alipirea și iubirea elevilor. Un profesor mai înaintat în etate, de o constituție mai debilă, căruia îi lipsesce și agilitatea și dexteritatea recerută, la nici un cas să nu participe la joc. În genere nu este dat fiecărui profesor să facă trecere dela educatorul, care învață, admoniează și în cas de lipsă chiar și pedepsește pe elevi, la soțul lor de joc nepreocupat, ceea-ce este neapărat de lipsă, dacă e, ca participarea profesorului la joc să nu-'și p'erdă totă însemnătatea ei. Pentru aceea pretensiunea, ca profesorul să ia parte la joc, nu poate fi generală, ea depinde totdeauna dela individualitatea respectivului profesor.

Dacă însă precum am amintit mai sus s'ar introduce jocurile în mod obligator în școlă, atunci și supraveghierea lor prin profesori ar trebui să devină obligătoare. Pentru ca acesta să se p'otă face, *profesorii ar trebui pentru orele de inspecție remunerați* ca și pentru oricare alte ore. Chiemarea profesorului este atât de grea, ocupația lui atât de mare încât nu se poate pretinde, ca el să mai ia o sarcină asupra'si. Spesele, cari ar resulta prin remunerarea profesorilor pentru orele de inspecție, cred că n'ar fi prea mari, cu atât mai mult, că la ori-care institut sunt mai mulți, cari nu sunt ocupați cu numărul maximal de ore.

La unele jocuri cum sunt d. e. Alb și negru, Hoții și gendarmii, etc. este irrelevant câți școlari participă, sunt însă multe jocuri, la cari numărul participanților este limitat, căci altfel jocul ar fi anuiant. Acesta nu-î iertat să o p'erdă conducătorul nici când din vedere, căci dacă li-se uresce școlărilor, jocul nu mai are nici un rost. Dacă avem să conducem d. e. o clasă de 40—50 școlari, ar fi un lucru cu desevêșire greșit, ca la jocuri cum e Lupul și mielul, Borcănelul etc, să-i lăsăm să j'oce cu toți împreună, fiindcă singuraticii școlari ar intra prea puțin în acțiune; de-a aștepta timp mai îndelungat să satură și cel mai pacient școlar și'si

pierde totă voia de joc; în cazul acesta vom lăsa să se jöce școlarii în 2, 3 séu chiar 4 despărțeminte.

S'ar puté obiecta: cum va fi în stare un singur conducător să supaveghieze 2 séu mai multe grupe? Să nu uităm, că la jocuri totdeauna jucătorii au să se bucure de-o libertate órecare; nimic nu strică voia de-a se juca mai mult, ca continuelle observări și îndrumări pedante din partea conducătorului. Conducătorul n'are să și facă la tóte câte le vede și aude în decursul jocului observările sale; dacă observă, că unii dintre școlari se pórtă prost, se folosesc de cuvinte triviale séu înjură, atunci numai decât trebuie să-i îndrume la ordine. Dese-orí obvin diferențe de păreri, din cari se nasc și certuri; conducătorul însă n'are să se amestece până nu observă, că certa fără întervenirea lui nu se mai sfêrșesce, atunci să lămuréscă pe cei ce n'au drept și să mulcoméscă spiritele agitate. Dacă un școlariu în focul jocului este prea tare lovit, conducătorul să nu facă cercetare, ca să afe pe cel vinovat, căci așa ceva se întemplă la orí-ce joc fără de cea mai mică intenție rea. De multeorí în decursul jocului băeții strigă și fac larmă de bucurie; și asta să se trecă cu vederea, căci jocurile de mișcare nu se împacă cu o tăcere impusă și cu forme prescise.

Conducătorul să se nisuiéscă într'acolo, ca jocurile, cari s'au jucat prin repețire să devină o proprietate prețiosă a școlariilor; — cu atât se va juca de cătră elevi un joc mai bucuros, cu cât ei au ajuns în el la o perfecțiune órecare. Purcederea cea mai simplă ar fi decí, să se stabiléscă o ordine, conform căreia la un timp anumit să se repeteze jocurile. Dar în contra unei astfel de ordine fórté des se revoltă plăcerea de joc a elevilor, cari voesc ca și dorințele și înclinările lor să se ia la alegerea jocurilor în considerare. E incontestabil, că un joc ales de înșiși elevii, se va juca cu mai mare plăcere și bucurie, decât unul impus de voința conducătorului. Totuși prin vorbe frumoșe și prin întrebări dibace conducătorul în cele mai multe casuri va ajunge acolo, ca jocurile dorite de densus să se eșecute.

La jocurile, cari pretind formarea de două partide, totdeauna elevii *prin alegere neinfluițată* să se separeze; nimic nu îndispune pe jucătorii mai mult, de cât când le impui soți, despre cari ei a priori sunt convinși, că vor influința în mod nefavorabil asupra mersului jocului. În cazul acesta grupele să fiă alese de 2 jucători, cari vor fi séu cei mai buni séu cei mai slabí, hotărîndu-se prin sörte, cui îi compete dreptul de-a alege dintâi. Un stimul deosebit pentru jueătorii este, dacă din când în când punem 2 despărțeminte ale aceleiași clase, cari alt-cum se jöcă separat, față în față, ca să și măsore puterile; lăsăm d. e. la Luptă com-

baterii să jöce elevii cei mici în contra celor mari. La o astfel de întrecere se nasc lupte înverşunate, cum nici nu te-ai aştepta; e lucru natural, că o astfel de emulare o să aibă cele mai favorabile urmări pentru jocuri. Normă trebuie să fie la astfel de emulări, că la repetirea aceluiaş joc partidele să-şi schimbe locurile lor; la începutul jocului are să se hotărăscă prin sorte, care loc să'l ocupe fiecare partidă, căci dacă acesta nu se face, avantajile adevărate seu numai închipuite ale locului au deseori de urmăre certă şi vrajbă, ceea-ce numai în folosul jocului nu pöte fi.

Dacă e, ca jocurile să-şi valideze influinţa lor binefăcătoare igienică, atunci nu este de ajuns, ca noi să ne ocupăm cu ele numai în semestrul de vară, ci în întreg decursul anului, dacă acesta ne-o permit referinţele climatice; se înţelege de sine, că jocurile vor trebui să se acomodeze anotimpurilor, şi în anumite timpuri vor trebui să fie înlocuite cu alte mişcări înrudite ale trupului; a juca pe vremea cea mai caldă jocuri, cari recer cele mai vehemente mişcări, ar fi nepotrivit; un astfel de timp se destinază mai bine pentru scăldat şi înot. La noi în Ardeal şi special în Braşov este toamna cel mai potrivit timp pentru jocuri, cari se pot continua până 'n érnă. Dă odată gerul şi îngheaţă apa, atunci vom reserva după-amezile destinate jocului pentru cea mai frumoasă şi sănătoasă petrecere de érnă, pentru patinat, şi unde nu se află un loc potrivit, trebuie căutate căi şi mijloce pentru a'l câştiga şi întocmi. Modalitatea cum s'ar puté întocmi şi la noi un loc de patinat potrivit, am tractat-o la finea acestui studiu. Dacă a cădut multă zăpadă, uşor se pot procura şcolarilor şi alte plăceri, şi anume se vor face ómeni de zăpadă seu se va zidi o fortărăţă, pe care o parte dintre băieţi vor avé să o ia, ér altă parte să o apere. Dacă însă nu ar fi zăpadă, atunci se vor arangia marşuri împreunate cu alergări; se 'ntelege, că profesorul conducător va trebui să fiă cu mare băgare de sémă, ca elevii lui încredinţaţi să nu se răcescă, mai cu sémă când bat vânturi reci de ost seu de nord.

Pentru a deştepta şi în profesori interesul pentru jocuri ar fi de dorit, ca pentru sala profesorală să se comande jurnale de specialitate în direcţia acesta; aici aşi recomanda jurnalul »Zeitschrift für Turnen und Jugendspiele» (R. Veigländers Verlag Leipzig. 7 Mărci); cestiile, cari se tractază în jurnalul acesta sunt cu puţine escepţiuni de natură să intereseze nu numai pe profesorul de gimnastică, ci şi pe ceialalţi profesori. A succes odată a stîrni şi în corpul profesoral interes pentru jocurile gimnast., nu va trece mult timp şi ele vor fi cu atât mai mult iubite şi usitate de şcolari, ér efectul lor binefăcător în scurt timp se va aréta atât în privinţa fizică, cât şi în privinţa psihică.

În cele următoare mă voi încerca a descrie unele jocuri, pe cari

le-am aflat mai potrivite pentru elevii școlilor noastre și cari nu pretind recușite costistore.

Lupul și mielul.

Școlarii forméză un cerc prindându-se de mâni. În lăuntru cerului ocupă loc mielul, ér afară de cerc lupul. Acesta vré să prindă mielul încercându-se a intra în cerc, ceea-ce ceialalți elevi vor împedeca lăsând brațele jos, ca lupul să nu pótă trece pe sub ele. Dacă însă lupului i-a succes a intra în cerc, pe miel 'l lasă să iasă afară, ér pe lup 'l vor ținé în lăuntru; când lupul a isbutit să prindă mielul, atunci se vor denumi alți doi școlari, cari să înlocuésă atât pe lup cât și pe miel și astfel jocul se va continua, până când toți școlarii au figurat séu ca lup séu ca miel.

Doi din urmă înainte.

Jucătorii se vor aședa doi cu doi prindându-se de mână într'un șir unul după altul. Unul dintre băieți se postéză înaintea părechei prime întorcându-i spatele și strigând „doi din urmă înainte“ séu și numai băténd în palmi va da semn ultimei părechi ca să fugă. Atunci ultima păreche se lasă de mâni și fuge unul în drépta, altul în stânga de-a lungul șirului séu formând un mic cerc și încercă a se împreuna érăș înaintea băiatului ce stă înaintea șirului, ér acesta în momentul când unul séu altul trece pe lângă el caută să'l prindă înainte de ce s'a împreunat cu tovarășul séu. În cas că-i succede, el se aședă cu cel prins ca prima păreche, ér băiatul rămas singur îi va ocupa locul înaintea șirului și va da el acum semnul ca să fugă ultima păreche. Nu i-a succes însă să prindă pe vre-unul din părechea ce fuge, atunci acesta să aședă ca prima păreche, ér el va căuta să prindă pe unul dintre cei cari urméză a fugi. Totdéuna părechia din urmă are să fugă, ér cel ce are să prindă n'are voie a se uita înderét.

Alergarea în jurul cercului.*)

Jucătorii se înșiră într'un cerc de front încheiat. Un școlar se deșignéză ca să alerge în jurul cercului. Acesta lovesce ușor pe unul pe umeri și grabnic alergă în jurul cercului, în vreme ce cel lovit 'l urmăresce în aceeași direcțiune séu póte chiar și în direcțiunea contrară ca să-î deo lovitura înapoi și să-și reocupe locul. Dacă nu-î succede, atunci celălalt îi ocupă locul în cerc și acesta va trebui să alerge în jurul cercului, spre a continua jocul.

*) Din manualul de Gimnastică de Ioan E. Prodan.

O *variantă**) a acestui joc este următoarea. — Școlarii așezați în cerc de front încheiat țin cu toții mâinile la spate. Școlariul ce merge în jurul cercului ține în mână o batistă înnodată la mijloc, pe care pe ascunsă fără ca să se oprască o pune unuia din cerc în mână; atunci băiatul, la care se află acum batista, începe a bate pe vecinul său din dreapta cu batista peste spate, ér acesta se va încerca a scăpa de lovituri fugind cu posibilă grăbire în jurul cercului urmărit de băiatul cu batista până când își reocupă locul ce l'a avut mai înainte în cerc. Acum va merge băiatul, care are batista în jurul cercului și o va da altuia și astfel jocul se continuă.

Alb și negru seú ȓiua și nóptea.

Jucătorii prin alegere împărțiți în două partide se aședă în două șiruri de front spate la spate la o distanță de 2 seú 3 pași unii de alții; unii se numesc albi adevă fii ȓilei, ér ceilalți negri adevă fii nóptii. Conducătorul jocului se postedă între șire și aruncă în aer o pétră seú țigla lată care pe o parte este alb ér pe ceialaltă negru colorată. Cade partea alb colorată pe pământ atunci conducătorul strigă »alb fuge«, cei negrii se întorc repede și încercă a prinde pe unul seú altul dintre cei albi înainte de ce aceștia ajung la ținta înainte fixată într'o distanță potrivit de mare. Cei prinși ies din joc și așa se continuă mai departe până ce toți dintr'una seú altă partidă au fost prinși.

Sé mai jódă acest joc și astfel, că cei prinși nu ies din joc, ci drept pedepsă au să ducă pe cel ce l'a prins în spate până la locul de unde au plecat. Sé înțelege că în cazul acesta nici una dintre partide nu pierde nici un jucător și jocul se continuă până ce băieții se vor fi săturat de el.

Borcănelul.**)

Jucătorii se aședă câte 2 după olaltă în cerc cu fața spre centrul cercului; fie-care păreche stă la o distanță de 2—3 pași de cealaltă. Din doi jucători, cari nu fac parte din cerc, unul întră în lăuntru cerului, ceialalt stă afară de cerc. Cel dintăi se aședă înaintea unei părechii, ér cel care acum a devenit al treilea, trebuie săși părăsescă locul urmărit de cel ce stă afară de cerc, și caută a se aședă și densusl întrând iute în cerc înaintea unei părechii, din care acum éráș al treilea trebuie să fugă. Dacă-í succede celui ce are să prindă a lovi pe al treilea pe când acesta stă pe loc seú fuge, atunci ei doi schimbă rolurile și cel mai înainte ur-

*) Numită în Brașov »Vulpea roșă«.

***) „Borcănelul“ se numesc jocul acesta în Brașov; sé mai numesc într'alte locuri și „ulcica“ seú „unde-í ai treilea“.

mărit are acum el să urmărească pe al treilea. La acest joc să stăruiească conducătorul ca al treilea să-și ocupe iute un loc înaintea unei părechii și să nu fugă mult în jurul cercului, căci atunci jocul ar deveni pentru ceilalți jucători plictisitor. — Prin aceea că în continuu se aședă cei fugăriți înaintea părechilor în cerc, el devine tot mai îngust, deci va trebui ca din când în când să se lărgescă éraš mergând toți jucătorii 2, 3 seú 4 pași înderét. La început se va juca acest joc astfel, că nu se va ierta a fugi în giurul cercului decât numai într'o direcțiune, seú la stânga seú la drepta; cel ce are să prindă n'are voie să între 'n cerc, ér cel urmărit va trebui îndată ce a intrat în cerc să se așede înaintea proximei părechii din drepta. A da lovitura primită îndată înderăpt nu este iertat. Mai târziu, când jocul acesta se va juca bine de școlarii se va ierta a fugi în orî-care direcțiune, să între prindătorul și în cerc și cel lovit să dea lovitura primită îndată înapoi.

La cas că nu vor fi mai mult decât 12—14 jucători atunci îi lăsăm să formeze un cerc simplu fără ca să stea câte 2 după olaltă. Acela înaintea căruia se va aședa cel urmărit are să fugă. Regulele înșirate mai sus se vor observa și în cazul acesta.

Hoții și Gardiștii.

La jocul acesta se recere un loc de 50 pași în lungime. La o depărtare de 20 de pași dela un capăt al locului se înfige un bêt în pământ, ér pe el se aședă o batistă seú alt obiect. Jucătorii sunt împărțiți în 2 partide egale, cari stau față'n față la distanță de 50 pași; cei ce sunt de bêt, 20 de pași îndepărtați se numesc hoți, ér cei ce stau la distanță de 30 pași sunt gardiști. La un semn dat de conducătorul jocului fuge din fie-care partidă câte un jucător; hoțul alérgă spre bêt, ia batista și se întorce spre locul de unde a plecat, pe când gardistul, care a fugit cu densusul de-o-dată se'ncercă a'l prinde înainte de ce el a sosit cu furtul (batista) acasă. Dacă hoțul e prins seú chiar numai atins de gardist, atunci el devine prizonier și se aședă la o parte a locului de joc. Batista se aședă din nou pe bêt și jocul se continuă fugind acum alți doi. După-ce aú fugit fie-care din ambele partide se numără prizonierii și ei se reîntorc acasă. Acum își schimbă partidele locul și hoții devin gardiști ér gardiștii hoți și jocul se continuă precum am descris mai sus. Pentru ca jocul să mérgă mai iute se numerotéză jucătorii din fie-care partidă începénd cu numărul 1. Când conducătorul jocului va rosti un număr d. e. Nr. 4, atunci atât gardistul cât și hoțul numerotat cu numărul 4 aú să fugă.

Lupta combaterii (Barul).

Înainte de ce am cerca cu elevii „lupta combaterii“ este consult a învăța următorul joc pe care-l putem considera ca o pregătire la adevărata lupta combaterii.

Jucătorii se împart în două partide, cari se așează după mărime la o distanță cam de 50 pași față în față. Sôrtea hotăresce, care dintre partide se începă jocul. Punem cazul că sôrtea a cădută pe Nr. I. atunci conducătorul din dreapta (adecă cel mai mare dintre jucătorii partidei Nr. I.) fuge până la partida Nr. II., a cărei membri cu toții întind mâna dreaptă înainte stând gata de fugă. Conducătorul din dreapta a partidei Nr. I își va căuta un contrar lui egal în fugă, pe care-l va provoca să-l prindă dându-i o lovitură pe mâna dreaptă; îndată el se va întorce și va fugi spre casă pe când cel provocat-l va urmări încercându-se să-l prindă dându-i o lovitură pe spate. În cas că-î succede atunci provocătorul se consideră de prizonier al provocatului și se va așeza la partida Nr. II. după cel care l'a prins, ér la cas că nu-î succede provocatului a prinde pe provocător, atunci el se consideră de prizonier și se va așeza la partida Nr. I. după conducătorul din dreapta., care l'a provocat. Acum va provoca conducătorul partidei Nr. II. și astfel se continuă jocul; odată provocă o partidă, de altă-dată cealaltă. Dacă se va prinde un jucător, care are stând după sine unul séu mai mulți prizonieri, atunci aceștia se consideră de eliberați și se întorc acasă și se jocă și ei mai departe. Partida, care a prins pe toți jucătorii partidei contrare, a învins.

Trecem acum la »*Lupta combaterii*« propriu dișă.

Jucătorii împărțiți prin alegere în 2 partide se așază la o distanță de 50—80 de pași în rînduri de front față în față. Locul de joc va avé în lățime cam jumătate din lungime. Laturile de joc se vor însemna prin bețe séu prin o dungă vizibilă. În partea din dreapta dela fiecare partidă la o distanță de 3 pași mari se va însemna locul destinat pentru prizonieri.

Unul din partida Nr. I, să-l numim A, se va apropia de partida Nr. II, deschidënd jocul cu cuvântul «*eșiti*». Z din partida Nr. II-l va urmări căutând să prindă pre A, înainte de ce acesta ajunge acasă; va trebui însă să se păzescă, să nu fie lovit de B, care din partida Nr. I vine lui A într'ajutoriu, căci la Lupta combaterii e regula principală, că numai acela pôte să facă un prizonier, care a eșit mai târziu decât contrariul séu din frontul séu. Decî jocul se va continua astfel. B va fi fugărit de »V« din partida Nr. II care are dreptul a lovi și pe A și pe B căroră le va veni într'ajutoriu »C« din partida Nr. I. »V« nu are dreptul de a lovi

pe »C«, ci trebuie să se retragă înaintea lui, va căuta însă să seducă pe »C« a să apropie cât se poate de partida Nr. II.

Dacă unul mai târziu eșit din partida Nr. II. ajunge pe C, atunci îi va da o lovitură ușoară pe spate și va opri jocul prin cuvântul »stai«, devenind C astfel prizonier al partidei Nr. II; după-ce s'a oprit jocul, încâtă ori-ce acțiune până ce prizonierul își va ocupa locul înainte destinat pentru prizonieri și ambele partide se întorc la locul lor. După ce s'a așezat prizonierul, cel care l-a prins va redeschide jocul, precum a făcut-o mai înainte A prin cuvântul »eșiți« și jocul se va continua în modul descris pân se va opri din nou; se urmărește să se face éraș un prizonier, se urmărește să se elibereze, când unuia din partida sa îi succede fără ca să fiă el prins, a l atinge cu mâna și a striga »stai! — 2 se urmărește 3 prizonieri făcuți de o partidă fac o partidă. După finirea unei partii jocul se întrerupe până când foștii prizonieri se reîntorc acasă. Dacă se întâmplă ca un jucător să se apropie prea mult de partida contrară, el se poate mântui căutând să ajungă granițele acestei partide fără ca să fie lovit; în cazul acesta el se reîntorce acasă afară de granițele locului de joc.

Regulele de joc vor fi următoarele:

1. Numai acela are drept să lovească, care a fugit mai târziu dela granița partidei sale; acela care n'a fugit dela granița, deși a fugit mai târziu, n'are drept să lovească, dacă el însă totuș o face și opresce prin cuvântul *stai* jocul, atunci drept pedepsă merge el ca prizonier.

2. Acela, care fugind trece granițele laterale ale locului de joc, merge ca prizonier.

3. Cel-ce fără motiv opresce jocul, prin cuvântul „stai“, merge ca prizonier.

Cercul săltăreț.

Școlarii sunt așezați la o distanță de un pas unul de altul în cerc de front cu fața spre centrul cercului. În mijlocul cercului stă conducătorul jocului, care ține în mână o punguliță ușoară umplută cu năsip se urmărește să se o pilă legată de o sfără lungă. Conducătorul învârtese pungulița împrejurul său și învârtindu-se și el dă drumul sfărei, până când pungulița ajunge la picioarele școlariilor și descrie aproape de pământ un cerc asemenea aceluia, pe care l formează școlarii. Școlarii când ved că pungulița ajunge la dânsii sar în sus, ca s'o lase să trecă pe sub picioarele lor. Cel care n'a sărit în sus la timp e lovit de punguliță și astfel o opresce în învârtire; drept pedepsă e scos din joc. Jocul se continuă astfel, până

când jumătate din școlarii au fost eliminați din joc,  r atunci să începe din nou.

Ca să facem saltul mai variat, putem prescrie, ca elevii să sară numai într'un picior, său ca în decursul saltului să cr cesc  s u să  ncrucieze picior le, să  ndoiesc  picior le dela genunchi  nderet, ori să facă la fiecare salt o întorcere de un pătrar s u jumătate la dreapta s u la stanga.

Lupta într'un picior.

Tot c te doi școlarii să pun ca contrarii fața 'n fața la o distanță cam de 3 pași ținend brațele încruciate pe piept și st nd numai pe un picior. La comanda instructorului școlarii sărind într'un picior să apropie unii de alții, căutând fiecare ca prin isbire să silesc  pe contrariul său a pune piciorul cel ridicat pe p m nt; acela care mai  nt i a atins cu ambele picior  p m ntul a pierdut. Isbirea să face numai cu brațele încruciate pe piept și are să fi  îndreptată asupra brațelor contrariului și nici c nd asupra grumazului s u capului. Piciorul, pe care s'a început lupta, nu e permis a să schimba în decursul luptei. Părechile contrare să formeză s u prin alegere s u prin sorte. Dacă voim să r m n  numai unul ca  vingetor, atunci după fiecare luptă lăsăm pe cei  vinși să să retragă,  r  vingetorii să lupte din nou ei între ei, p n  ce în fine să alege numai unul ca  vingetor.

 ntrecerea într'un picior.

Mai mulți școlarii sta  în r nd de front fiecare într'un picior, s u pe piciorul st ng s u pe cel drept, precum va dispune conducetorul mai nainte. La semnul dat de conducetor cu toții alergă sărind într'un picior spre ținta aședat  înaintea lor la o distanță de 30—40 pași său și mai mult. Care a ajuns mai  nt i la țintă, fără ca să fi atins p m ntul și cu celalalt picior, a  vins.

 pa la gard.

R z m m un scaun de un zid său de un st lp și punem pe un elev să să așede pe el. Elevii să împart în 2 grupe; o grupă cai și alta călăreții. Dacă avem mai mulți școlarii   vom împărți în 4, s u 6 grupe, mai mulți de 8 școlarii să nu fi  într'o grupă. Să întelege că dacă avem mai multe grupe, vor fi de lipsă și mai multe scaune. Câte o grupă joc  în contra celei-lalte. Prin sorte să decide, care din grupe să fie mai întâi cai. Cel dint i cal să razim  cu capul și cu brațele pe genunchiul celui de pe scaun, care încă face parte din cai; al doilea sprijinesce capul

și brațele pe extremitatea spatelui celui dintâiu și așa să așadă cu toți. Cu toții trebuie să țină capul mai într'o parte și cât se poate de jos, ca să nu fiă loviți. La o distanță de vr'o câțiva pași de cai stau călăreții unul după altul. La comanda *încălecați* a conducătorului cel dintâiu se repede și încalecă cât mai de aproape de băiatul care este aședat pe scaun; primul călăreț îi urmăzează al doilea, al treilea etc. Dacă caii n'au ținut bine călăreții și s'a rupt lanțul format de ei, seú unul dintre cai cade la pământ sub povara călăreților, atunci nu se schimbă rolurile. Numai atunci se schimbă rolurile, când un călăreț după ce a încălecat cade jos și atinge pământul seú când călăreții n'au cu toți loc pe cai.

JOCURÎ CU PILA (MINGEA).

Domino seú ABC.

Școlarii se așadă în mijlocul curții într'un cerc de front; unul dintre ei, la care se află pila, o aruncă drept în sus chiamând pe nume pe unul dintre jucători, care are să o prindă. Dacă a prins acesta pila, va chiama pe altul și așa mai departe, până când unuia dintre cei chiamați nu-i succede a prinde pila; el atunci se va pleca și va ridica iute pila încercându-se a lovi pe unul dintre jucători, cari în momentul ce observă, că pila cade la pământ fugind se îndepărtează cât mai mult de cerc; dacă lovesce pe vr'unul dintre jucători, atunci cel lovit ridică pila și dă după altul și așa mai departe, până când unul dintre cei loviți aruncă după vr'unul fără ca să'l lovească. Celui care n'a lovit i-se numără o greșelă (o pită) și el ridicând pila fuge iute spre mijlocul curții și aruncând pila drept în sus, chiamă el acum pe un jucătoriu ca să prindă. Jocul se continuă astfel până când cu toții afară de unul au ajuns la numărul greșelelor statorit înainte de începerea jocului.

În caș că se află în curte un părete mai înalt jocul acesta se poate juca și astfel, că pila nu se aruncă drept în sus, ci de părete, având a se prinde înainte de ce atinge pământul.

Drepți*).

Elevii stau în cerc ținându-se de mână împrejurul unui cerc mic tras pe pământ.

Elevul, care începe jocul, se așadă în mijlocul cercului intern, aruncă o pilă (minge) în sus și în același timp bate în palme, după care, fără a eși din cercul cel mic și fără a lăsa mingea (pila) să cadă jos, caută s'o

*) Reprodus din manualul de gimnastică de Mihail I. Ionescu.

prindă. În acest timp elevii desfac cercul și fug în toate părțile. Dar imediat ce elevul a prins mingea, strigă: *Drepti* și la această comandă toți trebuie să se oprască pe locul unde se află și să stea nemișcați. Atunci elevul cu mingea ochesce un elev și aruncă mingea, ca să-l lovească; dacă l nimeresce, cel lovit iea mingea de jos și pe când cei-lalți fug din nou strigă la rîndul său: *Drepti*, la care toți se opresc pe loc ca mai înainte și cel lovit încercă la rîndul său să lovească pe un altul. Și tot astfel înainte.

Când mingea aruncată lovesce, dar ese din limitele determinate jocului, cel lovit o iea, după ce a strigat mai întâiu *Drepti*. Dacă vre-unul nu lovesce, jocul se începe din nou schimbându-se pe rînd elevii, cari aruncă mingea.

Pila călare seú Caii și călăreții.*)

Elevii se aleg părechii orî-câți vor fi. Părechile de elevi să fiă astfel formate, încât ambiî din o grupă să fiă cam egalî în forță și mărime, ca să se pótă ține unul pe altul. Dupăce s'a tras la sorti, cari dintre elevi să fiă dintaii cai, ei se așađă în două cercuri de front, astfel ca să stea caii înainte, ér la un pas după ei călăreții. Părechile vor sta 3—4 pași îndepărtate de olaltă. Când conducătorul comandă *Încălecați*, cei dela spate încălecă pe cei dinaintea lor, astfel încât caii îi apucă cu mânila de pe sub genunchi trăgându-le puțin piciórele înainte. Elevul călăreț, la care se află pila o aruncă unui alt călăreț chiamându-l pe nume, ér acesta altuia și așa mai departe, până când unul dintre călăreți scapă pila. Atunci îndată descalecă toți călăreții și fugind se 'n depărtéză de cerc; unul dintre cai ridică iute pila și fără ca să iasă din cerc se'ncercă a lovi pe unul dintre călăreți. Dacă călărețul a fost lovit, atunci elevii 'și schimbă rolurile, adecă caii devin călăreți, ér călăreții cai. În cazul că călărețul n'a fost lovit, atunci rolurile nu se schimbă și jocul se continuă ca mai înainte.

Î n f o c .

Elevii forméză un cerc de front cu fața spre centrul cercului. Unul dintre elevi, care se anunță de bună voie se postéză la mijlocul cercului. Elevul, la care se află pila, o aruncă unui altuia chiamându-l pe nume și acesta éráș altuia și astfel mai departe. Elevul care a prins pila are voie a se'ncerca a lovi pe cel dela mijlocul centrului cu ea, fără ca el să între

*) În Jucării și Jocuri de copii, adunate de P. Ispirescu acest joc se află sub numele „De-a craia încălecată“ seú „De-a épa călare.“

în cerc; dacă nu l'a lovit atunci întră el în cerc, ér celalalt îi ocupă locul în jurul cercului; când însă cel ce se află în cerc este lovit și pila nu a ieșit din cerc, atunci el o ridică cu grabă și fără ca să iasă din cerc va ochi pe unul din jurul cercului și se va încerca a'l nimeri, care în cas că este lovit, va intra el în cerc, ér în cas contrar rămâne cel vechi în cerc și jocul se începe din nou. Să nțelege dela sine, că elevii ce stău afară de cerc îndată ce vor vedé că elevul din cerc este lovit și are dreptul de-a arunca după eî, alergând se vor îndepărta cât mai departe de cerc.

L u n g a.

La acest joc avem trebuință de un loc mare și liber; el trebuie să fiă cel puțin de 60—80 de pași de lung și de 40—50 de pași de lat. Uneltele necesare sunt o pilă făcută de piele și umplută cu lână séu pěr de vacă, și un beț tare, cu care se bate pila, cam de 1 metru în lungime.

Numărul cel mai potrivit al jucătorilor la acest joc e cam de 20—24. La un capăt al locului de joc se însémnă locul, de unde se bate pila și la stânga lui la o depărtare de 3 pași locul, de unde aũ să fugă elevii (carî aũ bătut deja pila) pãn' la alt loc, să'l numim locul de scăpare, îndepărtat de cest din urmă cam la 60 de pași. Elevii prin alegere se împart în două partide și prin sorte se hotăresce, carî dintre ele să între în lăuntru séu să bată pila și care să stea afară ca să prindă pila. Elevii, carî stău afară, se împrăștie peste întreg locul și designéză din mijlocul lor pe unul, (care este mai dibaciũ atât în aruncarea cu pila, cât și în prinderea eî) pentru ca să dea pila la beț celor ce o bat din lăuntru; să'l numim pe acesta A. — Jocul urméză astfel.

Unul dintre elevi ia bețul și se încercă a bate cu el pila ce i-se dá din partea lui A. Îndată după ce a bătut, pune bețul jos și se duce la locul, de unde are să fugă, așteptând acolo ocazie bună ca să fugă până la locul de scăpare și de-acolo îndărét. După primul băiat bate al doilea, al treilea și așa mai departe. Când vr'unul va bate pila mai departe, atunci elevii, carî aũ bătut deja pila, fug iute până la locul de scăpare și de-acolo înapoi (dacă mai e timp) păzindu-se să nu fie loviți cu pila de vr'unul din partida, care se află afară; în cas că n'aũ timp să fugă dela locul de scăpare îndărét, atunci așteptă acolo o ocazie potrivită. Băieții, carî saũ re'ntors de la locul de scăpare, se nșiră ca ultimii după cei carî n'aũ bătut încă pila și la rîndul lor aũ dreptul de-a bate pila din nou. În cas că pila bătută se prinde de vr'un elev din partida ce stă afară, séu că un elev, care fuge spre locul de scăpare (séu de acolo îndărét)

este lovit cu pila de un elev din partida contrară înainte de a fi ajuns la locul de scăpare séu la locul de unde are să fugă, atunci partidele 'și schimbă locurile, cei din afară întră în lăuntru și bat acum ei pila, ér cei din lăuntru ies afară avënd ei să prindă pila.

Bibliografie.

Dr. Moritz Kloss: Katechismus der Turnkunst.

August Ravenstein: Volksturnbuch.

Iulius Unberath: Der Turnunterricht an unseren Mittelschulen.

M. Zettler: Die Bewegungsspiele.

H. Raydt: Das Bewegungsspiel eine dauernde Schuleinrichtung.

Lion Wortmann: Bewegungsspiele.

Karl Schröter: Turnspiele.

P. Ispirescu: Jucării și jocuri de copii.

Mihail I. Ionescu: Manual de gimnastică.

Ioan E. Prodan: Manual de gimnastică.

VII.

CHESTIUNEA LOCULUI DE PATINAT PENTRU ȘCOLARÎ.

De *Petru Roșca* profesor.

În timp de érnă, pre când avem atât de puțină ocasiune a ne mișca prin aer liber și suntem avisași a petrece cea mai mare parte a timpului în odaie, cea mai plăcută și totodată cea mai sănătósă distracție fără îndoiélă este patinatul. Este o datorință a fiecărui institut, ca să se îngrijescă de-a pune elevilor sei un loc de patinat la dispoziție. De dorit ar fi, ca dela elevi să nu se pretindă nici o recompensare pentru folosirea locului de patinat, ér dacă acesta nu se va poté face, atunci să se incasseze o taxă cât se póte de mică, dacă voim să se împărtășescă cea mai mare parte a elevilor de acéstă plăcere.

Pecând mă aflam în *Budapesta*, am fost însărcinat din partea Onoratului corp profesoral de-a ștudia și modul cum se prefac la institutele din capitală curțile de gimnastică érna în locuri de patinat. Împrejurările din capitală aduc cu sine, că pentru scumpetea locului prea puțin institute aű locuri destul de mari pentru joc, ér acestea încă în cele mai puțin casuri se pot prefăce în locuri de patinat, fără ca să se răpescă elevilor unicul loc potrivit de recreare între óre. Unele ititute nici n'aű sale și locuri potrivite pentru gimnastică și elevii trebuie să mérgă nu arare-orí distanțe considerabile pentru a ajunge la sala de gimnastică. Totuș am aflat unele institute, cari aű locurile lor proprii de patinat.

La *reuniunea națională de gimnastică**) se află o curte de gimnastică,

---

*) Nemzeti tornaegylet.

care érna sã prefãce în loc de patinat; ea are cam 18 pași în lățime și 80 de pași în lungime. Ghiãta sã produce așa, cã pãmântul înghețat sã stropesce fôrte des, pãnã când sã formézã o pãturã de ghiãã destul de grósã. Pe locul acesta pot patina elevii dela tóte institutete, dacã plãtesc o taxã, care pentru împrejurãrile nóstre însã ar fi exorbitantã. Dl. director G. Maurer îngrijesce de susținerea ghietei purtând totodatã și suprãveghierea; natural cã eventualul venit curat e al Domniei Sale.

La *gimnasiul de stat din cercul VII. Str. Barcsay* sã aflã o curte frumósã, care érna sã prefãce în loc de patinat; el este cam de 576 m^2 . Spesele împreunate cu îngrijirea și susținerea acestui loc sunt cam fl. 200 pe érnã, din care sumã fl. 160 sã dau servitorului acestui institut, care are sã 'ngrijescã și sã curețe locul, ér restul de fl. 40 e destinat pentru alte trebuințe mãi mici. Elevii cari patinézã aci numãi în órele de gimnasticã, când profesorul de gimnasticã îi conduce, plãtesc pe saison 25 cr. ér dacã voiesc sã patineze și dupã améđa, atunci plãtesc fl. 2. Pentru elevi dela alte institute taxa e de fl. 3. Amintesc încã, cã șcõla pentru apa folositã nu plãtesce nimic.

La *gimnasiul regesc catolic al universitãții din Buda* (Str. Ilona) locul de joc, care are peste 1000 m^2 , sã prefãce érna în loc de patinat. Cu îngrijirea gheței este încredințat grãdinarul institutului; pentru munca sa primesce la anul noũ o remunerațiune de fl. 20—30. Numãi elevii institutului și internistii (institutul e împreunat cu internat) aũ voie sã folosescã locul de patinat și acésta o fac fãrã ca sã plãtescã ceva. Școlarii îndreptãțiș a patina aci pot face us de acest drept orĩ-când în órele lor libere. În loc de gimnasticã elevii sunt conduși clasã de clasã la ghiãã de profesorul de gimnasticã, pot însã participa și elevii altor clase. Paltónele sã depun în sala de gimnasticã.

Mã sunt unele internate provêdute cu locuri de patinat, pentru noi însã aceste nu pot fi de interes.

Sunt însã aci în *Brașov* la șcõla gimnasticã a *gimnasiului Honterus* și la *șcõla realã superióre de stat* douë locuri de patinat; întocmirea lor pentru noi, cari trãim în aceleși împrejurãri, trebuie sã ne servescã cu îndrumãri prețioșe, dacã nu voim sã facem experimente póte costisitóre.

Locul de patinat dela gimnastica gimnasiului luteran din loc e situat pe un lac, care în timp de varã sã sécã. Suprãveghierea asupra lui o are profesorul de gimnasticã. Apa necesarã pentru producerea ghietei sã ia din canal și nu costã nimic. Elevii șcõlelor luterane plãtesc pe saison 50 cr., elevii dela alte șcõle fl. 1·50. Aici pot însã sã și cumpere

bilete de permanență și ómenî mari cu fl. 150. Garderoba este întocmită într'o căscioră de scânduri, pentru folosirea căreia se plătesc separat 50 cr. Trei părți din venitul curat e al profesorului de gimnastică, ér o parte a școlei.

La școla reală de stat locul de vară al gimnasticeii se preface érna în loc de patinat; el are o mărime de circa 800 m². Supraveghierea asupra lui o are și aci profesorul de gimnastică. Ghiața se produce astfel, că îndată-ce înghiață pământul bine se începe a se stropi cu apă și acésta pe timp rece se repetéază până ce ghiața ajunge să fiă destul de grosă. Spesele împreunate cu susținerea acestui loc sunt următoarele: Îngrijitorului gheței i-se plătesc fl. 15 pe lună; apa costă pe érnă fl. 16—20; se mai adaogă aci spesele neprevădute cu ocasiunea ninsorilor mari.

Elevii de școlă plătesc fl. 1. pe saison, ér familiile profesorilor séu ómenî introduși prin profesori fl. 150. Elevii au voie să patineze orîcând în órele lor libere. Garderoba este în coridorul încălđit din parterre al școlei reale de stat, ér pe timp când nu sunt óre în sala de gimnastică, se depun hainele aci.

Fiind condițiile curții de gimnastică dela școla reală de stat întru tóte egale cu a curții nóstre de gimnastică, ași fi de părere, ca deja în érna viitoare să se întocmescă locul de patinat și la noi ca la școla reală de stat. Spesele ce ar resulta din acéstă întocmire pe an s'ar cifra cam cu fl. 80—100. Avënd în vedere că școlele nóstre sunt cercetate de un număr cu mult mai mare de școlari decât școla reală de stat, avënd mai departe în vedere, că elevii școlelor nóstre în cea mai mare parte trăiesc în împrejurări materiale mai nefavorabile, sunt de părere, ca taxa de patinat pe sezon să se fixeze pentru elevii claselor inferioare cu 30 cr., ér pentru elevii claselor superioare cu 50 cr. de persónă. În cazul acesta cred că și spesele locului de patinat se vor puté acoperi din taxele plătite de elevi, ér scopul ce'l urmărim cu întocmirea locului de patinat de-a face majorității elevilor participarea la patinat posibilă, se va ajunge pe deplin.

* * *

Pe basa conferențelor publicate aci Dl. Petru Roșca a prezentat conferinței profesurale următoarele:

Tese generale.

1. Pentru fiecare clasă să se designeze o după-amědă pe săptămână, în care elevii să fiă obligați a lua cu toții parte la jocurile ce se vor aranja sub conducerea unui Domn profesor.

2. Supraveghierea asupra jocurilor prin un profesor să fiă obligată; pentru supraveghierea acésta respectivul Domn profesor să fiă remunerat ca pentru oricare alte ore obligate.

3. Curtea de gimnastică începěnd deja cu erna procsimă, să se facă în timp de erna în loc de patinat pentru elevii institutelor noastre.

Notă. — Conferența pedagogică a II-a a corpului profesoral dela școlele medii și superioare, ținută în 9 Aprilie v. 1899, în care Dl. profesor *Petru Roșca* și-a cetit studiile D.-Sale în chestiunea *jocurilor și a locului de patinat*, după o discuțiune generală, prin care a aprobat principiile și ideile fundamentale expuse de Dl. conferențiar, a delegat o comisiune specială compusă din Domni Dr. *Iosif Blaga*, *Dumitru Lupan* și *Petru Roșca*, pentru ca acésta supuněnd la o așteptare specială expunerile D-lui *Roșca*, precum și tesele propuse de děnsul, să vină cu un raport special și propuneri pozitive asupra acestor chestiuni de mare importanță educativă și igienică.

Până în momentul punerii sub presă a acestui anuar comisiunea încă nu și-a putut termina lucrările.

VIII.

IOAN PETRAN: GRAMATICA ROMÂNĂ pentru învățământul secundar, Arad. Partea I. 1896; Partea II. 1898.

Recensiune de *Nicolae Bogdan* profesor.

Onorată Conferență!

La însărcinarea D-lui Director, ca să fac o recensiune asupra »Gramaticей rom. pentru învățământul secundar de Dl. Ioan Petran prof., partea I. Etimologia, partea II-a Sintaxa« — îmi iaș voe a constata următoarele.

E fapt, că limba maternă forméză în școlă criteriul instrucțiunii. Dela învățarea corectă și temeinică a ei depinde progresul și în celelalte obiecte; ér învățarea ei mai cu rezultat depinde dela profesorul propunător. E fără îndoielă însă, că un manual potrivit pentru acesta garantéză un progres și mai mare.

Dar trebuie să constatăm, că la noi în literatura noastră didactică (înțeleg din Ungaria) nu ne putem făli cu manuale, nici chiar corespunđtore cerințelor de ađi.

Cărți de lectură mai avem, n'avem, însă gramatici potrivite, căci și acelea, cari le avem și le folosim în clasele noastre inferioare sunt astfel întocmite, ca și când gramatica — înțeleg regulile acelea seci stabilite cu atâta pedanterie — ar fi chemată să reguleze limba în desvoltarea ei, — cu alte cuvinte, sunt astfel întocmite, ca și când limba s'ar forma după regulile stabilite de dl. X. Y. în gramatica domniei sale — ér nu gramatica după limbă. Pe când tótă lumea scie, că gramatica nu-ı altceva decât »*complexul observărilor scóse din organismul și vieța limbei.*«

Și cu tóte acestea nici ađi nu sě pot emancipa bărbații noștri de școlă de acel sistem vechiú, primejdios chiar pentru desvoltarea limbilor,

dar mai primejdios pentru dezvoltarea limbei noastre române, care și acum e în formațiune.

Noi am folosit până acum și folosim în clasele noastre inferioare ca manual de gramatică »Gramatica« d-lui N. Pilția.

O cunoșcem cu toții și fiecare din noi e convins, că o folosim fiindcă n'avem una mai bună decât acesta. Căci se țice »Trebue să ai manual«. — Eū din contră țic: »Decât unul rău mai bine nimic« — și acesta cu deosebire în cl. I. și a II-a.

Apărând cartea d-lui Petran și rugat fiind și de dl. director să fac o dare de samă asupra ei, m'am ocupat cu ea ca eventual aflând-o potrivită, seū cel puțin mai potrivită decât cele, care le avem până acuma, să o introducem la școlele noastre.

Cartea e întocmită pentru învățământul secundar; la noi îndeosebi pentru cl. I. II. și III. Am cetit-o, am comparat-o cu cele esistente și am constatat, că Dl. Petran a lucrat cu zel și conștiențiositate, așa încât se pôte țice, că gramatica Domniei sale le întrece pe tôte câte le avem la noi, le întrece cu deosebire în exemplele, ce le folosește. Densul cel puțin nu fabrică anume exemple pentru regulile gramaticale făcute de Domnia sa, ci le caută în literatura noastră artistică și poporală și le potrivește bine. Dar cu trecutul nici densul n'a rupt, a rămas fidel sistemului vechiū și deductiv. Își are Fonologia, Morfologia, și Sintaxa sa aședate șir una după alta. Și ca nu cumva acestea să se lovescă în capete unele cu altele, la fiecare ne spune legea, »care e suverană« și înaintea căreia trebue să se plece limba.

O limbă viită în clasa I. și a doua, și între acestea limba românescă, după un astfel de sistem nu se pôte învăța cu destulă înlesnire. Și sistemul acesta de altfel nici nu este admis în școlele din Ungaria.

De aceea eū gramatica domniei sale pentru tôte 3 clasele inferioare ale gimnasiului și ale școlei reale nu o pot recomanda ca manual de școlă pentru învățământul secundar.

La învățarea limbei materne în clasele inferioare se face, conform planului nostru de învățământ, o deosebire esențială între modul de a învăța pe copii limba maternă în cl. I. și a II. și între modul din cl. III.

Planul de învățământ al limbei române de dl. V. Onițiu dă nisce instrucțiuni fôrte clare, cum are să se propună limba maternă în clasele inferioare. Indică și sistemul, și acesta s'a și dovedit de cel mai bun între tôte sistemele de până acum.

Este sistemul inductiv. Fiecare din noi îl cunoșce. Ca să vin eū și să Vă arăt valorea lui, e de prisos, căci se impune el însuși. După acesta

doresc să fie întocmite și manualele noastre de limba română pentru clasele inferioare, dar în special cele pentru cl. I. și a II-a gimn. și reală.

Sistemul urmat de dl Petran în gramatica sa e tocmai contrar acestuia. Prin urmare Manualele dînsului nici nu pot fi folosite în clasa I. și a II.

Presupunînd însă, că limba română s'a învățat în cele două clase prime (I. și II.) în mod empiric-inductiv, conform planului nostru de învățămînt, atunci se pôte folosi cu succes gramatica d-lui Petran ca gramatică *sistematică* în clasa III-a gimn. și reală.

Pe basa acestora propun : De-óre-ce n'avem o grămatică corespunzătoare pentru cl. I. și a II., limba maternă să se propună în aceste două clase conform planului nostru de învățămînt pe basa Cărții de lectură introduse la noi, ér pentru cl. III. gimn. și III. reală să se introducă în locul gramaticii D-lui Nic. Pilția ca manual de gramatică : Gramatica d-lui I. Petran partea I. și a II.

Notă. — Acésta recenziune s'a prezentat în 'I. conferența pedagogică din acest an școl., ținută în 2 Octobré v. 1898. — Conferența prof. a decis să »*recomande manualele din chestiune pentru propunerea limbii române în cl. III. (a treia) gimnasială și reală.*«

Conclusul acesta a fost înaintat Venerabilului Consistoriū cu hârtia direcțiunii școlare Nr. 84—1898/99 ddato 21 Octobré 1898, ér Venerabilul *Consistoriū Archidecesan* cu ordinul Nr. 7913 școl. ddto 5 Novembre 1898 (depus în archiva direcțiunii sub Nr. 116—1898/99) a decis *introducerea provizorică pe acest an școlar a manualelor amintite în usul clasei a III. gimn. și a III. reale.*

IX.

POMPEIU GRIGORIȚĂ: GEOGRAFIA

pentru clasa I. gimnasială, reală și pentru preparandii.
Bistrița, 1898. — Prețul 1 fl. 20 cr.

Recensiune de *Dumitru Lupan* profesor.

Onorată conferență!

Lipsa unui manual de geografie acomodat pentru cl. I. gimnasială, ne spune autorul acestei cărți, D-l Grigoriță, în prefață, l'a îndemnat pe D-Sa să compună manualul de față intitulat »Geografia pentru clasa I. gimnas., reală și pentru preparandii.« Și de fapt un manual *bun* de geografie, care să cuprindă *întreg* materialul prescris pentru cl. I. a școlilor noastre medii, nu am avut.

D-l Grigoriță are deci nu numai meritul de a fi înmulțit literatura noastră didactică cu un nou manual, ci și acela, de-a fi îndeplinit un gol simțit la noi de mult.

Cartea este întocmită în conformitate cu planul mai nou de învățământ și cuprinde întreg materialul prescris pentru clasa I., adică: *Geografia Ungariei și Geografia celorlalte țări din Europa* și pe lângă aceea într'un capitol separat tractează *noțiunile fundamentale de geografie*.

Acestui capitol i-a dat autorul o estindere neobișnuită tractându-l pe vre-o 10 pagini și n'a greșit, căci pentru înțelegerea geografiei speciale a Europei au școlarii neapărată lipsă de unele cunoștințe generale, era presupunerea, că acestea și le-ar fi însușit în clasele normale — și în I. gimnas. sau reală ar trebui numai repetate sevă recapitulate pe scurt, este absolut falsă. Ce-i mai mulți școlari, când intră în cl. I. a școlilor medii, au cunoștințe așa de puține și de nesigure din geografie, încât profesorul nu poate repeta sevă recapitula cu ei, căci nu are ce, ci trebuie să începă cu *elementele* geografiei tocmai așa, ca și când școlarii nu ar fi învățat nici-odată geografie.

Imprejurarea acesta l-a îndemnat de sigur și pe Dl Grigoriță să tracteze mai pe larg aceste lucruri și să dispenseze astfel pe școlarii de facerea notițelor, cari cel puțin la cei din cl. I. sunt mai totdeauna greșite.

Pentru geografia specială i-a servit D-lui Grigoriță ca model manualul de *Körösi Albin* intitulat »*Földrajz a gymnásiumok I. osztálya számára*«. Acesta este unul dintre cele mai bune manuale maghiare, care se deosebesce de celelalte prin o tractare metodică și o alegere potrivită a materialului. Aceleași însușiri bune le are și manualul D-lui Grigoriță, cu tóte că D-sa nu s'a ținut strict de manualul maghiar, ci și-a păstrat întru cât-va independența atât în alegerea materialului, cât și în metod.

Unele schimbări erau însă și necesare din punct de vedere pedagogic, căci manualul de Körösi fiind scris pentru gimnasiile maghiare și luând ca punct de mănecare șesul cel mare al Ungariei, o simplă traducere verbală a lui nu ar fi corespuns nici-decum trebuințelor școlilor noastre. Alucrat deci foarte corect Dl Grigoriță abătându-se dela metoda manualului de Körösi și tractând mai întâi ținutul transilvan și după aceea celelalte ținuturi ale Ungariei.

Mai independent a purces Dl Grigoriță la alegerea materialului. A ținut însă și aici cont de recerințele pedagogice, și s'a ferit de a-și încărca manualul cu prea multe nume geografice. O scădere fundamentală a celor mai multe manuale de geografie este tocmai aceea, că îngrămădesc pe paginile lor mii de nume de munți, de riuri, de orașe, ba chiar și de castele de óre-care însemnătate, fără ca să descrie cum se cade natura țărilor sau a continentelor, ce le tracteză și fără de a încerca să arete legătura, ce există între cauze și efecte. Este evident, că dintr'un astfel de manual nu-și vor puté câștiga copiii nici-odată cunoștințe temeinice. Vor învăța póte în mod mechanic sute de nume de munți și de riuri, vor fi unii în stare să reciteze la finca anului o mulțime de nume de orașe, ba chiar și date statistice, dar nici-odată nu-și vor puté face o idee clară despre relațiunile fizice și economice ale unei țări, căci vor fi deprinși să memorizeze și nu să judece. Și rezultatul final al unui astfel de învățământ va fi, că preste un an, doi, se va produce în capul copiilor o confusie colosală, un mixtum-compositum de tot felul de nume și date posibile. Astfel se esplică apoi faptul, că prin clasele superioare, dacă nu și mai curénd, mulți școlarii nu mai știu nici atâta din geografie, cât au învățat în clasele primare și caută bunăórá riul Ganges prin America și Kopenhaga prin Grecia.

Resultatele aceste triste ale învățământului în geografie au îndemnat în timpul din urmă pe mulți pedagogi, ca să pășescă energic contra acestei direcții greșite, care făcea din geografie un studiu de

prisos — căci îl învățau copiii numai ca să aibă ce uita — și să cêră ca materialul statistic și numărul cel mare de nume geografice să se reducă la strictul necesar. Și cu bucurie trebuie să constat, că Domnul Grigoriță a ținut cont de lucrul acesta și punând mai mare pond pe elementele fizicale în descrierea diferitelor țări ale Europei, reduce foarte mult numărul numelor geografice, ără datele statistice cele mai multe le pune numai între paranteze.

O altă scădere a manualelor mai vechi era și aceea, că dau prea mare însemnătate împărțirii politice și administrative a diferitelor țări. La descrierea orașelor se grupa materialul după comitate, provincii etc. și nu după regiunile naturale, după provinciile geografice, ale căror hotarē nu sunt indentice cu ale celor politice. Era curios să veđi în manualele mai vechi 2 orașe d. e. Hamburg și Altona, amândouē în același stat și despărțite unul de altul numai prin o stradă, cu tóte acestea însă descrise unul pe o pagină, ără celălalt numai pe a 3-a sau a 4-a. Dar abstragēnd dela celelalte defecte, mai avea sistemul acesta și scăderea, că cel puțin la descrierea Ungariei nu se putea aplica strict. Materialul referitor la geografia Ungariei trebuia adecă împărțit în 7 capitole după diferitele ținuturi naturale, din cari constă Ungaria. Sunt însă și comitate de aceea — și nu tocmai puține — din care o parte se află într'un ținut, ără cealaltă în altul, așa d. e. părțile vestice ale comit. Aradului și Bihorului se țin de Șesul cel mare al Ungariei, ără părțile ostice fiind muntóse se țin de Ținutul muntos sud-ostic. Aici trebuie o nouă împărțire; trebuiaū adecă aceste comitate rupte în câte 2 părți și fiecare parte tractată separat în capitol deosebit.

Este evident, că aceste împărțiri și subîmpărțiri politice îngreunau numai priceperea copiilor fără folos, și trebuia să aibă într'adevăr o memorie extraordinară un copil de 10—12 ani, care putea să țină minte până la finea anului tóte comitatele și provinciile statelor din Europa, câte erau în manualul de geografie. După câte-va luni, se înțelege, copiilor celor mai buni le rămânea mângăerea, că le-aū știut odată, ără cei mai slabi se puteau lauda, că nu le-aū știut nici-odată.

De direcția acēsta greșită s'a ferit Dl Grigoriță. Materialul geografiei politice pe lângă aceea, că îl reduce mult, îl și arangiează foarte bine grupându-l după ținuturi naturale și nu după provincii și comitate. Prin acēsta pe de o parte ușurēază munca copiilor, pe de altă parte făcēnd materialul mai accesibil priceperii lor, face ca cele învățate odată să li se și întipărescă mai bine în memorie.

Pe lângă însușirile acestea bune cartea D-lui Grigoriță are și unele scăderi, între cari cea mai însemnată este aceea, că nu arată și *modul*

de pronunțare al numelor geografice streine. Acésta e de alt-cum o greșală generală a manualelor române și maghiare; singura escepție între cărțile românesce o face manualul D-lor Făgărășan și Bârsean, în care aflăm însemnat între parenteze și modul de pronunțare al numelor geografice franceze și engleze. N'ar strica, dacă pe viitor în tóte manualele de geografie s'ar nota și modul de pronunțare și nu numai al numelor franceze și engleze, ci și al celor spaniole, portugeze etc., căci alt-cum școlarii s'è deprind să accentueze și să pronunțe greșit numele străine.

Alte greșeli mai mari în cartea D-lui Grigoriță nu sunt; s'au strecurat însă unele greșeli mai mici, mai cu samă greșeli de tipar scăpate din vedere. Acestea însă ușor pot fi corese, fiind școlarii făcuți atenți la ele din partea profesorului.

În fine mai observ, că manualul e în genere bine scris românesc, hârtia și tiparul sunt bune, ilustrațiunile însă slabe.

Având în vedere, că greșelile amintite sunt neînsemnate și în genere cartea D-lui Grigoriță este un bun manual, având mai departe în vedere, că alt manual bun, care să cuprindă întreg materialul prescris pentru cl. I. gimnasială și reală, după cum am amintit la început, nu avem, căci partea I. din manualul D-lor Făgărășan și Bârsean (Ungaria și țerile din jurul mării mediterane) este oprită, érá partea II. nu cuprinde nici jumătate din materialul prescris și pe lângă aceea acum e și cam învechită, căci a a părut în a. 1888: *Recomând să se introducă cartea D-lui Grigoriță ca manual de geografie în clasa I. (primă) gimnasială și reală.*

Notă. — Recensiunea acésta s'a cetit în I. conferență pedagogică a corpurilor profesionale, ținută în 2 Octobre v. 1898. Conferența profesorală a decis conform propunerii D-lui recensent »*să recomande Venerabilului Consistoriū archidiececan introducerea manualului de Pomp. Grigoriță pentru cl. I. gimnasială și reală*«.

Conclusul acesta a fost înaintat Venerabilului Consistoriū cu hârtia direcțiunii școlare Nr. 85 ddo 21 Octobre 1898, ér Venerabilul Consistoriū archidiececan cu ordinul Nr. 7914 școlar, ddo 5 Noemvrie 1898 (depus în archiva direcțiunii gimnas. sub Nr. 114—1898/99) a decis »*introducerea provisorică pe acest an școlar a manualului amintit în usul clasei I. gimnas. și reale*«.

X.

Dr. IOSIF BLAGA: TEORIA DRAMEI

cu un tractat introductiv despre frumos și artă. — (Tipărit ulterior în Brașov, 1899.)

Recensiune de *Andrei Bârseanu* profesor.

Onorată Conferență!

Colegul nostru, d-l Dr. Ios. Blaga, m'a rugat săptămânile trecute, să cetim împreună manuscriptul său despre »Teoria dramei«, lucrat în decurs de trei ani, de când propune limba română în cl. VII. gimn., și să-î fac observările, ce voi crede de cuviință, față cu acest manuscript.

Am dat cu plăcere ascultare rugărei colegului meu, mai cu seamă de-ore-ce se tracta de o materie, cu care m'am ocupat și eu în cât-va, atât ca profesor, cât și în particular; am urmărit cu atențiune aprópe întreg manuscriptul; am făcut ici-colea unele observări, care parte cea mai mare au aflat și consimțământul autorului, și în genere am constatat față cu lucrarea »Teoria dramei« următoarele:

1. D-l Blaga a prelucrat materialul din manuscriptul »Teoria dramei« după cei mai buni autori germani, români și maghiari, ce i-au stat la dispozițiune.

2. Gruparea acestui material, la care d-l Blaga a purces cu totul independent, este următoarea. În primele opt capitole (introducere; despre frumos și plăcere în general; ființa, condițiunile și formele frumosului în lumea reală; frumosul în artă; sublimul în artă peste tot și special în poezie; frumosul obicnuit în artă; comicul în artă; problema și efectul artei) densus deslușese noțiunile de lipsă din estetică, pe basa cărora desvoltă apoi întreg materialul ulterior. Desvoltarea acésta, adevăratul obiect al lucrării, se face în următoarele capitole: Drama ca artă; diferitele genuri de poezie dramatică; caracterele dramatice; psihologia faptelor omenesci; basa și ființa acțiunii dramatice; universalul, — după cari apoi

se tractează în deosebii, din toate punctele de vedere, cele trei mari despărțimente ale poeziei dramatice: tragedia, comedia și drama propriu zisă. Capitole comune, explicative pentru tus-trele aceste genuri de poezie dramatice sunt: obiectul dramei; fabula dramei și dramatisarea ei; unitatea în dramă; părțile constitutive ale compozițiunii dramatice; împărțirea dramei în acte și scene; forma externă a dramei, reprezentarea dramei. Ca încheiere să dau câte-va cunoștințe despre originea și dezvoltarea istorică a dramei și în fine să explică etimologia cuvintelor »dramă«, »tragedie« și »comedie«.

După-cum se vede din această scurtă indicare a materiilor, gruparea materialului din manuscriptul d-lui Blaga este naturală și consecventă.

3. D-l Blaga nu tractează materiile din deosebite capitole ale lucrării sale în mod dogmatic, dând mai întâiu noțiunile, pe care voiesce a le limpezi și apoi aplicându-le la diferite exemple, — după-cum fac aproape toate din puținele noastre manuale de poetică, în care se tractează și despre dramă (căci lucrări speciale mai mari despre această materie, afară de câțiva articuli publicați în foile noastre literare și de studiile critice ale d-lui Gherea, nu știu să existe până acum în limba noastră), — ci densusul porcede mai peste tot în mod inductiv, pornind dela lucrurile din lumea reală și apoi căutând analogiile respective în artă, de asemenea analizând unul seiu mai multe exemple și scoțând astfel în relief însușirile și particularitățile, cu care voiesce a se ocupa în deosebii. În chipul acesta, ca să facă mai ușor accesibil materialul, pe care-l tractează, densusul analizază din diferite puncte de vedere un număr însemnat de lucrări dramatice de diferite genuri, — se înțelege, partea cea mai mare din literatura universală, — pe care le ia ca basă la espunerile sale.

Lucrul acesta este împreunat cu un dublu folos: mai întâiu prin aceste analize se ușurează în mod însemnat înțelegerea noțiunilor relative la dramă și la genurile ei, care noțiuni altfel cu greu ar pute fi concepute cu destulă claritate chiar și de școlarii din clasele din urmă ale școlilor medii; al doilea, prin analizele în cestiune, școlarii, și în genere cetitorii de orî și ce categorie, fac cunoștință cu o mulțime de lucrări însemnate literare, care altfel le-ar rămâne cu totul necunoscute, seiu le-ar cunoște numai după nume, fără a avé nici o idee despre cuprinsul lor. — Se înțelege însă, că tractându-se astfel lucrurile, scrierea d-lui Blaga a luat o dimensiune cam mare; densusul însă afirmă, pe basa esprienței sale de trei ani de țile, că materiile cuprinse într'ênsa se pot percurge în timpul destinat pentru limba română în cl. VII. gimnasială, rămânând timpul necesar și pentru teoria discursului, care de asemenea are a se propune în această clasă.

4. Deși redigiarea manuscriptului d-lui Blaga încă nu era definitivă, când am cetit împreună cu dânsul acest manuscript, având lipsă întregă lucrarea de o corectură stilistică, la care în prima linie trebuia evitate dese repetițiuni, asupra cărora mi-am și luat libertate a atrage atențiunea autorului, totuș pot afirma, că și în privința stilistică lucrarea »Teoria dramei« este destul de succésă, și pe lângă îndreptările indicate mai sus s'ar puté considera de corăspundătoare pe deplin.

Pe basa acestor constatări cred, că nu greșesc, declarând, că lucrarea d-lui Blaga s'e pôte întrebuița cu folos în cl. VII. gimn., și astfel neexistând în literatura noastră școlară nici o carte, care să s'e ocupe în deosebii cu teoria dramei, sunt de părere, că autorul merită a s'e ajuta din Fondul Coresi, ca s'o pótă da la lumină.

Notă. — Recensiunea acésta s'a prezentat în conferința pedagogică I. ținută în 2 Octobree v. 1898, care a adus următorul conclus:

»*Propunerea D-lui A. Bârseanū s'e primesce și conferința decide să s'e dea din »Fondul Coresi« ca ajutor 75% din speșele totale ale ediției de 1000 (una mie) exemplare, sub condiția, ca autorul să cedeze 15 exemplare pentru diferitele biblioteci școlare și câte 1. exemplar fiecărui profesor, ér din partea conferinței să i-s'e recomande autorului, ca prețul să nu trecă peste fl. 120.*«

Pe basa acestui conclus direcțiunea școlară a înaintat Venerabilului Consistoriū sub Nr. 86 ddto 21 Octobree 1898 manuscriptul și recensiunea cu conclusul corpului profesoral, ér *Venerabilul Consistoriū* cu ordinul s'eu Nr. 7915 școl. ddto 5 Nov. 1898 (depus în archiva direcțiunii gimn. sub Nr. 115—1898/99) a *aprobat »Teoria Dramei« de Dl Dr. Iosif Blaga ca manual pentru cl. VII. gimn. și 'l-a întrodus în mod provisoric pe anul acesta școlar.*

XI.

PLANUL DE ÎNVĂȚĂMÎNT

al limbei maghiare la școlile medii gr. or. române
din Brașov.

Clasa I. gimn. — 2 ore pe săptămână.

a.) Propozițiunea simplă, părțile ei; suficsarea (ragozás) substantivelor; adiectivele și compararea lor; adverbe, numerele, pronume. Formele cele mai simple și indispensabile ale verbului.

b.) *Lectură* de piese ușoare în versuri și în prosă, împreună cu *memorisarea* de poezie.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa II. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) Conjugațiunea completă a verbelor; feliurile verbelor (factive, potențiale, auxiliare.

b.) *Lectură* și *memorisare* de piese potrivite în versuri și în prosă.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa III. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) Verbele neregulate, impersonale și defecte. Postpozițiunile simple și compuse. Repetirea sistematică a întregii gramatici formale. *Introducere* în sintaxa maghiară.

b.) *Lectură* de piese narative și descriptive din cartea de citire. *Memorisare* de poezii.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa IV. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) Sintaxa limbei maghiare.

b.) *Lectură* și *memorisare* ca în cl. III. gimn.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa V. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) *Lectură: Toldi* de Arany János, analiză, comentar și traducere. — Date despre viața și producțiunea literară a lui Arany János. — *Versificațiunea* în poezia maghiară.

b.) Memorisarea de 1 saŭ 2 cânturi din Toldi.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa VI. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) Lectură de *balade* populare și artistice, analiză, comentar și traducere. — Noțiuni despre baladă și romanță.

b.) Memorisarea mai multor balade.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa VII. gimn. — 3 ore pe săptămână.

a.) Istoria literaturii maghiare de la început și până la Kisfaludy Károly.

b.) Lectură din autorii tractați în istoria literaturii.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

Clasa VIII. gimn. 3 ore pe săptămână.

a.) Istoria literaturii maghiare dela Kisfaludy Károly până ađi.

b.) Lectură din autorii tractați în istoria literaturii.

c.) Pe lună o lucrare scripturistică.

*

Planul de învățământ al clasei I—IV. reale este identic cu planul claselor respective dela gimnasiu, numai că în I reală maghiara se propune cu 3 ore pe săptămână.

Notă. — Acest plan de învățământ, care este o scurtă codificare a praxeii de ani de ȃile în propunerea limbei maghiare la noi, a fost aprobat de Venerabilul Consistoriu archidiececan prin ordinul Nr. 8237 școl. ddtto 12 Novembre v. 1898 (Nr. direcț. 129—1898/99.)

II.

ADAUS.

Corpul profesoral dela școlele medii și superioare gr. or. române din Brașov aduce cu inima întristată de durere la cunoștința tuturor amicilor, colegilor și cunoșcuților, că emeritul său membru

DR. VASILIE GLODARIU

PROFESOR GIMNASIAL ÎN PENSIUNE,

s'a mutat la cele eterne în 16 Ianuar v. 1899 la óra 11 și $\frac{1}{2}$ din ȕi, în etate de 67 de ani, în anul al 5-lea al binemeritatei sale retrageri, urmate dupá un serviciu de 31 de ani ca profesor, pe care defunctul l-a împlinit cu o rară abnegațiune și cu mult devotament la institutul nostru.

Rămășițele pământesci ale neuitatului nostru coleg se vor depune la eternă odihnă din locuința sa, str. Prundului nr. 20, Lună în 18 l. c. st. v. la órele 3 p. m. în cimitierul bisericii Sf. Nicolae din Scheiü.

Fie-i țerina ușóră și amintirea lui în veci neuitată!

Brașov, în 17 Ianuar st. v. 1899.

Corpul Profesoral

dela școlele medii și superioare gr. or. române.

I.

† DR. VASILIE GLODARIU.

Din datele autobiografice scrise în Iuniu 1894 de repausatul Dr. Vasile Glodariu, credem de interes a reproduce unele notițe, cari sunt caracteristice și tipice atât pentru personalitatea lui Glodariu, cât și pentru istoria noastră culturală.

Șchița biografică și aprețiarea personalității și activității lui Glodariu este dată în discursul funebral, ce 'l publicăm mai la vale.

* * *

1. Din autobiografia lui Dr. V. Glodariu.

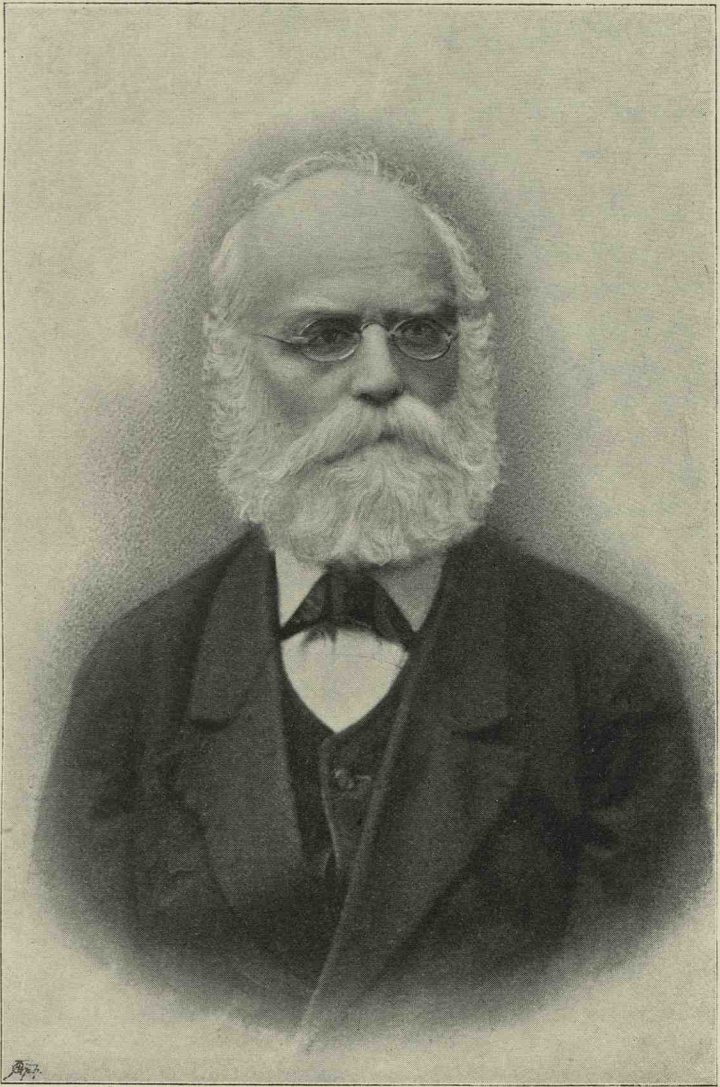
Eu din cea mai fragedă prunciă am avut mare atragere de inimă și dragoste cătră carte și cătră școlă.

Îmi aduc aminte ca acuma, că școlă cea vechie românească sătescă (din Luduș) era de bârne, cu ferestruici foarte mici, coperită cu șise; bănci nu erau, decât trei laviți lungi pe lângă pereți, în colo în școlă erau făcute scaune de pociumpi umplute cu pământ, ca scaunele, pe cari șed pëcurarii la strungă când mulg oile. Dascălul avea o măsuță mică; tabela încă era mică și mai mult ștersă.

Cărți didactice nu aveau școlarii, ci dascălul le scria literele pe câte un petec de hârtie sau pe o tăbliță de fag, de unde apoi lecțiunea se numia *tablă*. Dascălul după ce îi scria literele pe hârtie sau tăbliță, apoi pe începătorii îl da pe mâna unui școlar mare, care îl învăța literele sau azbuche. După ce cunoscea bine tot azbuche, care se compunea din 42 litere ciriliane, apoi îi scria bietul jupânul dascăl silabisarea, apoi cuvinte.

Într'o ernală întregă de abia putea băiatul să ajungă la »Pentru rugăciunile.«

Erau și bocóvne (abecedare) tipărite, dar numai prea pușini copii aveau de acestea. Apoi câte unii din cei mai mari aveau și ceaslóve și catechise.

Dr. Vasile Glodariu.

Bietul dascăl n'avea alta de lucru, decât să le scrie copiilor table și să-î asculte după ele, ceace se ținea: *'mî-am dat tabla.*

Șcôla cea veche de lemn s'a vîndut și s'a zidit o șcôla mare frumôsă de zid cu ferestri mari și cu douë odăi, una mare, alta mică.

.....

Eu am mers regulat la șcôla cam de-pe-la 1839. Eû încă am trecut prin purgatoriul tablîi și al azbuchii și de abia după trei ierni am ajuns la ceaslov.

În șcôla școlarii nu învățau a scrie, ci dascălul le scriea pe câte o còlă de hârtie câte un rînd și școlarii trebuiau să scrie acasă. Dascălul le scriea cu litere latine, de aceea se și numia scrisòrea aceea: *literat.*

În șcôla din sat sub conducerea scumpului meu dascăl Ioan Branea am învățat elementele limbei române. Din ceaslov imi dam tabla de câte douë-trei-orî pe țî. Am învățat toți psalmii și tóte rugăciunile de rost.

Dascălul nostru era cîntăreț fórte vestit în tot ținutul. Șcôla din Luduș era fórte bine frecventată. Veniau copii de-pe tóte satele de-prin prejur. Dascălul ne învăța cîntările și noi cîntam în biserică, de resuna.

Pedepsele la șcôla erau punerea în genunchi pe bône de cucuruz, băgarea cu pèrul în gură și baterea la palmă. Plaga era un vătariu rotund cu o gaură în mijlocul cărigii. Loviturile dureau grozav în palmă. Pe copiii, cari nu veniau la șcôla îi aduceau cu rotilele de plug. Mână dascălul câte 5 școlari de cei mari cu rotilele după el și îl puneau pe rotile și așa îl aduceau prin sat în rotile până la șcôla.

În primăvara anului 1843 vine la examen Moise Fulea, directorul școlelor române gr. or. și mă întrebă între altele și despre porunca a cincîa, care ținea: cinstesce pe tatăl-tèu și pe mama-ta, ca să trăiesci mulți ani și să ți fie ție bine pe pămînt. Mă întrebă, că cine se înțeleg sub tată și mamă. Eû rîspund, că nu se înțeleg numai părinții, cari ne-au născut, ci și învățătorii și preoții. Acest examen și acest rîspuns au decis viitorul meu. Popa din satul nostru George Rêu avea doi feciori și el la șcôla. Popa se hotăresce să-și ducă copii la șcôla la Orlat.

În Orlat era o șcôla nemțescă militară fórte vestită pe vremea aceea. Eû auđind că preotul nostru voiesce ca să-și ducă copiii la șcôla nemțescă dela Orlat, mă rog și eû de tatăl meu, ca să mă ducă și pe mine la Orlat. Șcôla din Orlat era de trei clase. Clasa întâia era împărțită în douë despărțăminte și era condusă de Mihail Stoita (?) a doua și a treia era condusă de Cuirinû (numele indescifrabîl.) În Orlat am

rămas până la 1846 și terminasem clasa II normală cu foarte bine, dar fiindcă preotul și-a dus copiii săi la școala normală c. r. nemțescă, așa toamna rog și eu pe tatăl meu să mă ducă și pe mine la Sibiiu, dar eu m'am dus cu o lună și jumătate înainte cu tatăl meu la directorul, ca să mă primescă pe clasa III. normală, dară directorul m'a întrebat, că știu ungurește? și din cauza limbei ungurești am trebuit să repetez clasa II, ceea-ce nu m'i-a stricat nimic, că la finea anului am eșit din toate foarte bine și am câpătat premiū: Istoria biblică. Am avut profesor pe Engerlein, Kelner și Kovács și director pe Thomas, un om tare învățat.

În clasa III. învățam pe lângă obiectele din cl. II. și limba latină după pars prima lui Emanuel Alvari. În vara anului 1848 termin cl. III. normală cu un testimoniū din toate studiile foarte bine.

În prima Octomvrie a aceluī an mă duc la Sibiiu la Gimnasiul rom. cath., care'l conducea Ignatiu Schlauf. Mă înscrise între școlarii primei clase gimnasiale, pe care o conducea după sistemul cel vechiū un singur profesor, Kolosy, român de origine. Am stat la școlă în Sibiiu până în Ianuarie 1849 și tocmai în ajunul bătăii dela Sibiiu am plecat acasă la părinți, unde am petrecut până toamna.

La sărbătorile Paștilor ne-am pomenit în sat cu 20 de husari, care au dus din câmp dela cârdurile de oi trei miei, care i-au adus la tatăl meu de i-au tăiat și le-au făcut o tocană zdravănă. După aceea au adus vin, au beut, au început să jöce și au luat și pe tatăl meu la joc. Un căprariū tot suduia pe tatăl meu de Dumneđeū romănescce, că nu voia să bea cu ei cu paharul cel mare vin. Când s'au dus din sat au luat dela sat 600 fl. m. c. și un cal negru frumos dela judele. De unde au venit, cine i-au trimis, până 'n diua de ađi nu știu.

În toamna anului 1849 mă duc érá la școlă la Sibiiu, ca să-mi continuu în clasa I. studiile tot la gimnasiul rom. cath. Dar acuma nu mai aveam pe Kolosy, ci pe Ad. Weber. Acesta începe semestrul I tot după sistema cea veche, propunédu-ne studiile în limba latină. În semestrul II. se schimbă sistemul, se mai adauge și geometria și se propun studiile în partea cea mai mare în limba germăná. În cl. II. gimn. se introduce un sistem nou cu profesori specialiști. Tot când mă aflam în clasa II. gimn. am câpătat dela guvernul absolutistic un stipendiū de 50 fl. În clasa III. m'am continuat studiile și am câpătat la clasificățiunii din toate escelent (ausgezeichnet.)

La Catolicí erau numai patru clase gimnasiale și nu era nici o speranță, că peste un an se va deschide și clasa V gimn., de aceea am trecut

la Gimnasiul luteran evanghelic, unde după depunerea unui examen de primire am fost primit în clasa IV. gimn. Acuma așteptam să capăt stipendiul avut; când colo nu-l-am mai căpătat. Am dus-o în anul acela foarte rău. În clasa V. aveam nisce condițiuni și așa o duceam. La finea anului mă chiamă conrectorul Mihail Fuss, tocmai pe când decurgeau examenile și mă intrăbă, că nu m'ași duce la dânsul, că el s'a făcut conrector și are de a face cu tot didactrul și salarele profesorilor și are decî lipsă de un om de omenie. Eū i-am đis, că mă mut bucuros. La strigarea clasificățiunilor am căpătat premiū o carte. Eū am fost cel dintăiū Român, care am fost premiat la gimnasiul evanghelic luteran. La conrectorul Fuss aveam 3 fl., tôte cărțile didactice, scutire de didactru și mergeam la copilul Barcsay Zsigmond de îi dam lecțiune, de unde căpătam prânđul și cina. Mai aveam încă vr'o 3 lecțiuni acasă. Acuma eram bine.

Cu începutul clasei VI daū érá o petițiune la guvern pentru dobândirea stipendiului avut, dară și acum capăt rezoluțiune negativă. Atunci mă duc la bunul Episcop Andrei Baron de Șaguna și îi fac cunoscute împrejurările mele și îndată imi đice: »Fătul meu de ađi încolo ai dela mine pe lună câte 3 fl.« Și mă duceam la dânsul în fie-care lună și primiam cei 3 fl. În clasa VI. m'am apucat de vocabulariul pentru operele lui Iuliu Caesar și aveam de gând să lucrez pentru toți autorii latini, dară împrejurările fatale nu m'aū iertat. În clasa VII. gimn. m'i-am esoperat dela guvern érá stipendiul de 50 fl. m. c. Atunci m'am dus la Episcopul Șaguna și i-am mulțamit pentru ajutoriul de 3 fl. În 1857, când eram în clasa VIII, mă duc prin luna lui Maiū la Episcopul Șaguna și îi descoper intențiunea mea de a mă face profesor. Tot odată 'l rog, că dacă va puté, să mă ajute și pe mine. Atunci 'm' đise: »Fătul meu, cum am ajutat pe alți tineri români, te voi ajuta și pe tine.« Îi mulțumesc foarte frumos și mă duc. La finea anului, la cetirea clasificățiunilor, capăt un premiū de 5 fl. m. c.

După depunerea examenului de maturitate mă prezentez la Episcopul Andreiū Baron de Șaguna, îi arăt testimoniul de maturitate și atunci mai era la el un domn mare român. După aceea đic „m'aș ruga Escelență să știu, cum stău cu ajutorul; intențiunile mele mi-le cunosc“, atunci dânsul bine dispus 'm' đise: »Kerl du bekommst 4 mal 25.« — Atunci eū îi reflectez, că ce să fac cu 4 mal 25 și ved că trebuie să'mi părălesc patria.« „Și unde vreai să te duci fătul meu?“ Atunci dise domnul cel mare, »în România«. »Da, poté că acolo, dară nici acolo nu stău plăcintele pe gard.« Mulțamesc prea bunului părinte și mă duc acasă la părinții mei, vrënd cu ori-ce preț să mă duc la universitate. De acasă 'm'

iaŭ 40 fl. și o straiță și pornesc prin Ardeal, că voiam să 'mî cunosc țara din fir în pîr. Umblu prin părțile clasice ale Ardélului, trecui pela Bontari în Bănat, mă duc la Mehadia, de acolo la Orșova, la Baziaș, apoi la Biserica albă, Verșeț, Timișóra, Lugoj, Lipova, Arad, Oradea mare, Cluj, Turda, Ernot (Radnoth), Blaj, Alba Iulia, Miercurea, Ludoș, de aci mă duc la Sibiiŭ. Aici mă duc la cancelaria archidieceșană, unde mi sê spune, că mi s'a făcut un stipendiŭ de 200 fl. din fundațiunea Francisc Iosefină și că 100 fl. mî-a lăsat-o Escelența Sa. Iaŭ banii, 'mî cumpêr ce-'mî mai trebuie. Sara mă duc la bunul meu conrector și profesor Mihail Fuss, care mai pe urmă 'mî dărucesce 20 fl. m. c.

Cu acêta ocașiune aduc omagiile de pietate și recunoscința umbrelor acestui bărbat nobil și generos pentru tôte binefacerile, de care m'am bucurat din partea lui.

Din suta de florinî până m'am așeđat în cuartir în Viena am chiełtuit peste 50 fl. M'am înscris la facultatea filosofică și fiindcă mă era un amic al meu pentru gimnasiul român din Brașov și ca să nu fim amândoi pentru filologie, eŭ mă înscriŭ la Matematică și Fistică, la Istorie și Filosofie.

.....

În 1865 am ținut un *discurs funebral* la mórtea scumpului meu amic *George Petrean*, care aŭ murit prea de vreme spre dauna instrucțiunii.

În 1866 trimit o *epistolă filologică* lui Cipariu, pe care aŭ publicat-o în arhivul sêŭ pentru filologie și istorie, anul II.

În 1870 am publicat un *Apel frățesc cătră toți profesorii*, ca să ne adunăm la mormêntul lui George Lazar la Avriș, ca să formăm o reuniune generală, ca ale nemților. Acêta adunare nu s'aŭ putut ținé.

În 1871 am publicat *Vocabulariul latin-român* pentru operele lui *C. I. Caesar* și cu o întroducere filologică limbistică.

Am mai publicat în »Gazeta Transilvaniei« mai multe *recenziuni* și dări de samă despre Programa gimnasiului din Beiuș, din Năsêud, Brașov. Nisce *cestiuni filologice* și răspunsuri tot în »Gazeta.«

Mai am nepublicate o *cuvêntare*, ce am ținut-o la iubileul de 50 de ani al *Ep. Ioan Popasu*; 14 côle despre *formațiunea cuvintelor în limba română*. Mai am 14 côle dintr'un *Dicționarîu Român-latin nepublicat*; un *discurs*, care l-am ținut la 25 Februarie 1881, când am înăugurat la *Bitolia în Macedonia primul gimnasiu românesc*.

.....

Despre misiunea sa la Bitolia (în Macedonia) scrie Dr. V. Glodariu între altele:

Sâmbătă în 14 Februar (1881) pela apusul sórelui ne apropiám de Bitolia (Glodariu era cu un profesor și o profesórá din România), unde ne ies trei învățători din Bitolia dela șcôla normală călări cu o trásură înainte și ne pun în trásură și ne duc la casa unui fruntaș român Unca, unde furám primiți fórte bine.

A doua di mersem la biserică, de mulțamirám lui Dumneđu, că ajunserám în pace și sănătoși. Luní și Martí umblarám după local și și închiriarám un local acomodat. În vr'o 10 zile făcui mobiliarul necesar pentru instalarea primei clase gimnasiale. *În 25 Febr. 1881 inauguraiu primul gimnasiu român în península balcanică* printr'o ceremonie religiósă în condițiunile cele maí modeste.

Bitolia are o populațiune de vr'o 30 de mií de locuitori, dintre carí vr'o 10 mií sunt Bulgarí, vr'o 10 mií Români, vr'o 7 mií Turcí, Albanezi și vr'o 3 mií Ovrei spaniolí. E reședința unui guvernator, a unui Metropolit grecesc, măcar că în Bitolia nu sunt decât 4—5 familii grecesci și în tot ținutul nu e picior de grec. Șcôle sunt multe. Era un gimnasiu grecesc susținut de Români, gimnasiu bulgăresc de 2 clase, șcôle elementare bulgăresci, de băieți și de fete, grecesci, turcesci, catolice și ovresci.

Eú, fără să cer dela nimenea nici o autorisațiune, am deschis gimn. și nice nu m'a întreat nimenea absolut de nimica, cât am stat în Bitolia, deși șcôlele române au dușmaní fórte aprigi și puternici pe archiereii grecesci, carí prin ele își véd amenințată dominațiunea lor despotică.

În Turcia episcopii au putere fórte mare, de unde le și dic credincioșii »despota«.

În 25 Iuniú seara ne-a făcut tinerimea română grecomană demonstrațiunii ostile pe dinaintea ferestrilor și numai din respect cătră bătrânețele mele nu 'mí-au spart ferestrele.

În 24 Iuniú am făcut examenul din tóte studiile, la care a asistat multă lume, și consulul austro-ungar a fost de față, dar cel rusesc și autoritățile turcesci nu au venit, deși au fost invitate. Idea mea, care mă preocupa de mult, era acum în parte realistă.

2. Discursul funebral

rostit la înmormântarea lui Dr. Vasilie Glodariu

de **Virgil Onițiu**, director gimnasiai.

Jalnic! ascultători! Adânc mișcat este sufletul nostru, când în acest trist moment ne-am adunat tineri și bătrâni la sicriul unui bătrân dascăl, pentru-ca să ne depunem pe acest sicriu ultimul tribut de stimă și venerațiune către umbra aceluia, care cu adevărată abnegațiune și desintere-sare ideală a muncit la altarul culturii românesce în răstimp de mai multe decenii.

Călător, care și-a împlinit porția sa de muncă și suferință, de dureri, speranțe și desiluzii în viața vremelnică a acestei lumi, el plcă ađi spre eterna lumină, din care o schinteie desprinsă a fost sufletul lui și spre care astăđi, candid și curat, se reîntorce.

Un moment te mai oprim în pragul eternității, suflet călător, un scurt moment, pentru-ca icóna ta bună și blândă să ni-se întipărescă în inimă, ca o senină amintire, ca un viu îndemn la lupta pentru lumină, ce ai săvârșit. Și de óre-ce ochiul pământénului nu póte cuprinde cu vederea sa mărginită nemărginirea sufletului eșit din cătușele sale vremelnice, voiú cerca să evoc în ochii D-vóstre, jalnici ascultători, imaginea vieții și activității pământesci a acestui bătrân dascăl și în acest cadru pământesc: imaginea sufletului seú însetat după lumină și dornic de ideal.

* * *

Dr. Vasilie Glodariu s'a născut la anul 1832, în 4 Martie, din părinți țerani, în comuna românescă Ludoș, în apropiere de orașelul Miercurea din comitatul Sibiiului.

Basele învățaturii de carte le-a primit în comuna sa natală, în școla căreia a petrecut dela an. 1839—1843. De aici, la stăruința sa, tatăl seú îl duce la școla grănițárescă din Orlat (1843), apoi la 1846 la Sibiiú. Cu 1 Octobree 1848 întră în cl. I-a a gimnasiului rom. cat. din Sibiiú, de unde după absolvarea clasei a III. gimn. trece la gimnasiul ev. lut. din Sibiiú. Aici își continuă cu succes eminent studiile sale și face la anul 1858 examenul de maturitate.

Ajutorat de marele mecenat, neuitatul Șaguna, tinerul Glodariu își vede la anul 1858 visul cu ochii; stipendiul oferit de marele Andreiú îi face cu puțință să mérgă la Viena, unde se înscrie la secția filosofică a universității, cu gând de a se face profesor, un gând, care în timpul stu-

diilor sale gimnasiale i-a răsărit și care până în cele mai adânci bătrânețe îl scia încălzi.

La 1863 termină cursurile universitare și luând diploma de doctor în filosofie e angajat în toamna aceluiași an ca profesor de fizică și matematică la gimnasiul nostru, la care — cu întrerupere de $\frac{1}{2}$ de an în anul 1881, când a funcționat în Bitolia ca întemeietorul primului gimnasiu român din Macedonia, — a servit cu devotament și zel neobosit vreme de 31 de ani, adecă până în vara anului 1894. Cu acest termin a intrat bătrânul dascăl în pensiune și a trăit în tăcută retragere până Sâmbătă în 16 Ianuarie a. c., când după grele suferințe și-a sfârșit viața lui trupescă, lăsând în urma sa în cea mai adâncă jale o familie iubitore, al cărei razim fusese.

Étă, jalnică ascultătoră, cadrele vremelnice, în cară sufletul, acum deslănțuit de trup, și-a împlinit misiunea sa pământescă, — étă forma, în care Vas. Glodariu și-a pus comóra sufletului său în folosul obștei.

Căci era o comóra, o schinteia divină în sufletul acestui dascăl bătrân. Cu cât mai restrâns părea că este orizontul ochiului său fizic, cu atât mai nemărginit era orizontul ochiului său sufletesc. Vas. Glodariu a trăit o lume întregă de fericire în gândul înălțat al sufletului său, fără de-a ține sémă de nimicniciile și nevoile vieții reale. Era între noi și părea totuș, că nu este între noi. Sufletul lui părea, că nu și-a pierdut nici pe o clipită conștiința originii sale eterne, atât de străin trăia de lumea acésta și atât de ades îl purta pe iubitul repocat pe plaiurile eterne ale idealelor neajunse. Adevărata fericire nici nu a căutat-o repocatul nici-odată în podóbele și favorurile lumii pământescă, ci în lumea ideală a sciințelor, a studiului necurmat și a problemelor mari și nobile. Un dor nesecat, o sete nestinsă după lumină, étă ce era una dintre cele mai de căpetenie însușiri ale sufletului său. Sufletul lui era o lume de carte, o comóra de cunoștințe, pe cară și-le sporea prin continuă lectură până în timpul cel din urmă al vieții sale.

Un suflet astfel constituit era dela început croit spre idealism și ore-cum predestinat pentru cariera de dascăl, pe care și-a ales.

Da, idealismul lui V. Glodariu nu cunoștea piedeci pământescă în avântul său. O problemă ideală pentru el era mai pe sus de ori-ce altă considerațiune practică. Astfel spre pildă, la anul 1881, după un serviciu de 18 ani la școlele noastre, el abđice de postul său și plăcă la Macedonia îndepărtată, pentru-ca să aprindă prima făclia a culturii românesce la confrății români, să inaugureze primul gimnasiu român al Macedoniei în Bitolia. Nici rugămintele prietinelor, nici lacrimile familiei sale, nici sfaturile binevoitorilor seși nu pot să-l rețină. El plăcă fără témă de țera

streină și plină de primejdii, fără nici o considerație la piedecile multe și reale, ce avea să învingă, — plécă condus numai de splendórea idealului, ce 'și-a zugrăvit în suflet, și firm convins, că entusiasmul nemărginit al sufletului său idealist în sine, deja ajunge, ca să asigure orí-ce isbândă.

Étă o notă sublimă, jalnică ascultătorí, o notă, ce va înălța tot-déuna inimile ómenilor. Abnegațiunea în cultul curat al idealelor a fost și va rămâne în veci obiectul admirațiunii și venerațiunii ómenilor, cu tóte că idealul a rămas și va rămâne neajuns pe pământ. In lupta pentru ideal *»et voluisse sat est«*.

Dacă fericirea pământescă a omului se cumpenesc după mulțămirea internă a fie-căruia, în-deosebí după mulțămirea cu sórtea, care l'a ajuns, cu cariera, în care a întrat, — apoi veteranul nostru coleg a fost unul dintre cei mai fericiți ómení. Nu odată l'am audít dícend, că ar dori să mai fie odată tinér, numai pentru-ca să se pótă face éráș dascál. Profesura pentru el era singura chiemare, care coréspundea pe deplin idealismului său. Cele mai fericite óre ale vieții sale aũ tost acele, pe carí le putea petrece între păreții șcólei, în fața elevilor.

* * *

Étă titlul de profundă durere, jalnică ascultătorí, care face ca corpul profesoral dela șcólele române din Brașov să-și verse lacrimile sale alătura și împreună cu întristata familiă. În Dr. Vasilie Glodariu deplângem ađí pe un coleg veteran, pentru care șcóla română a fost cel mai sacru templu, în Dr. Vasilie Glodariu jelim perderea unui suflet entusiast și dornic după ideale, în Dr. Vasilie Glodariu ni-s'a luat un exemplu viu al muncii fără preget pentru lumină.

Étă icóna părții eterne din bêtránul nostru dascál, așa cum ochii noștri mărginiți aũ putut-o cuprinde după imaginea inmaterială și in-finită a sufletului său....

Pasă acum, suflet visător, pe care în pragul eternei lumini, spre care tot-déuna ai tins, te-am invocat; pasă înainte la isvorul cel nesecat și etern al cerescilor ideale și al divinei lumini, și ai parte în lumea cea inmaterială de acea eternă pace și odihnă, pe care prin lupta bună, ce ai purtat pe pământ, atât de mult o ai binemeritat. Amin!

3. Voci de presă la mórtea lui Dr. V. Glodariu.

„**Gazeta Transilvaniei**“ în nrul 13 ddto 19 Ianuar v. 1899 după ce publică o schiță biografică despre reposatul, adaugă următoarele:

Ca Român Vasilie Glodariu a fost în tot-déuna la înălțimea celui mai curat entusiasm pentru orî-ce faptă și întreprindere bună în favorul națiunei sale. Deși adese-orî îl răpia acest entusiasm în sfere prea ideale, ce se contrariau cu dura realitate, el nici-odată nu se descuragia și în tóte împrejurările se manifesta caracterul său constant național, șimțul său de desinteresare și de abnegare pentru cauza cea mare, pentru interesul comun.

Numai atunci vedù, că i-sé apropie sfirșitul, când sórtea nemilósă nu-î mai permitea să-și póta petrece órele cele mai liniștite ale vieții între cărțile din biblioteca sa, căci ochii i-sé slăbiseră întru atâta, încât nu mai putea ceti. Mórtea l-a scăpat de tóte suferințele.

Suflet bun și nobil, Vasilie Glodariu ne lasă după sine amintirea scumpă a unui dascăl cu zel apostolic, a unui Român înflăcărat, a unui soț de luptă credincios.

Binecuvântată fie amintirea lui !

„**Tribuna**“ în nrul 13 ddto 19 Ianuar v. 1899 scrie :

† *Vasilie Glodariu*. O tristă știre aflăm dela Brașov. Vasilie Glodariu, unul dintre cei mai vechi profesori ai liceului român de acolo, a încetat din vieță Sâmbăta trecută. Numéroșii seî elevi și toți Româniî vor afla cu regret acéstă știre. Cu el s'a stîns o venerabilă figură a corpului didactic român, un bătrân muncitor în ogorul culturéi naționale, care întodeauna a muncit cu inimă caldă românescă.

Vasilie Glodariu s'a născut în Ludoșul-mare, lângă Sibiiu. După-ce și-a terminat studiile universitare în Viena, a fost denumit de profesor la gimnasiul nostru din Brașov, unde a funcționat peste 30 de anî. De câțiva anî a fost pensionat. Reposatul a fost unul dintre cei mai zeloși profesori ai șcólelor române din Brașov și un Român înfocat și desinteresat. Mai nainte a fost ales în mai multe rînduri deputat sinodal și congresual. A fost profesor și în Macedonia, la una din primele șcóle române, unde însé n'a stat decât un an, întorcându-se la postul seú în Brașov. Studiul seú de predilecție a fost filologia, în care ram a și scris mai mult.

Vecinică să-î fie memoria !

În „Gazeta Transilvaniei“ nrul 14 ddo 20 Ianuar v. 1899, cetim :

La înmormântarea mult regretatului Dr. Vasile Glodariu a luat parte un public numeros din toate clasele societății noastre. Dela locuința reposatului până la biserica Sf. Nicolae studenții din gimnasiu și școlarii din norme formau cordon. Coștiugul a fost purtat dela locuință de către studenții din clasele superioare. În biserică, după cetirea evangheliei, d-l director gimnasial a ținut un frumos discurs funebral.

II.

ÎNFIINȚAREA MESEI STUDENȚILOR.

Primul pas pentru înființarea unei mese a studenților la școlile noastre s'a făcut în conferența comună a corpurilor profesionale dela gimnasiu, reale și comerciale, ținută în 6/18 Novembre 1898.

În conferența acésta directorul gimnasiului *Virgil Onițiu* a prezentat în scris următoarea :

I. Propunere.

Onorată conferență!

Nu cred să fiă multe școle medii în țera noastră, la cari numărul școlarilor săraci să fiă atât de mare, în același timp condițiile de traiu locale atât de vitrege și, s'o spunem pe față, sprijinul dat școlarilor săraci de societate, de autoritățile bisericesci-școlare, atât de insuficient, ca la noi.

Condițiile de traiu îndeosebi se înăspresc pe ți ce merge. Scumpirea pieții din Brașov, în deosebi a alimentelor, este într'o creștere atât de rapidă, încât nu este nici o esagerare în aceea, dacă cifrăm acésta scumpire numai pe ultimii 3—4 ani cu 30—40 la sută. Intervenția unui școlar, care încă acum 5—6 ani costa în Brașov 14—16 fl., — adî costă 20—22 fl., o diferență în mediă de vre-o 70 fl. pe an, care ca plus de cheltuielă li se impune bieților părinți.

Bine e de cei-ce pot acoperi acésta cheltuélă de 200—250 fl. pe an, la care se mai adaug celelalte spese (vestminte, cărți, didactru etc.) de circa 100 fl., în total cam 300—350 fl. pe an! Dar vai de cei-ce nu dispun de aceste mijloce. Incuartirați în locale scunde, umede, murdare și lipsite de lumină, lipsiți de-o hrană bună, ba răbdând chiar fόμε, ei își istovesc corpul, încât dacă sfêrșesc școléle, nația românescă nu mai prea pôte face us de învățătura lor, anihilată fiind acésta de trupul lor bolnav. Și din numărul cel de circa 550 al tuturor școlarilor, cari frecuentéază școléle noastre medii și superioare, *cel puțin 50* se află în starea

cea mai deplorabilă, ce-am zugrăvit aci, *ér alți 100 din ei*, sunt în condiții pôte cevaș mai bune, dar nici aceștia nu trăiesc și nu se hrănesc ast-fel, cum neapărat ar trebui.

În fața acestei situațiuni întristătoare, mă întreb, ce s'a făcut pentru ajutorarea acestor școlari sërmani?

Din marinimia alor trei binefăcători: a repositurilor G. Christurian și D. Ionciovici cu soția, avem 2 mititele internate, în cari se acioiesc cu totul 7, ȕi: șapte școlari pe an. Mai departe avem un fond numit al școlarilor sëraci și bolnavi, din care se cheltuesc în termin mediū 60 fl. pe an pentru medicamente și arare-orii și pentru ajutóre de câți-va fiorini. Dacă mai luăm îngrijirea medicală gratuită, de care beneficiază școlarii noștri, — am spus, cred, tot ce se face sus pentru școlarii sëraci la noi. Resumând deci, ce vedem? Din 50—100, cari ar merita și ar trebui să fie întreținuți gratuit, întreținem: 7, — pe ceilalți, dacă se bolnăvesc, îi luăm în grijă, dar pentru-ca să nu se bolnăvescă, pentru sănătatea lor, nu facem mai nimic.

E evident, că adevăratul remediū aci ar fi *înfînțarea unui internat* pentru vre-o 100—200 de școlari. În împrejurările actuale însă ale bisericilor, ce susțin școléle, și cari în prima linie, ar fi chiesmate a sări într'ajutor, de realizarea acestei dorințe atât de juste nu pôte să fiă vorba. Dar putem și trebuie să pregătim calea viitorului internat. Spre acest scop mi-së pare mie un pas intermediar fôrte potrivit și ușor de realizat: *înfînțarea unei mese pentru școlari, unde să provedem cu prând gratuit un numër cât vom puté mai însemnat de școlari sëraci.*

Spre acest scop trebuie să usăm *de fondul nostru pentru școlarii sëraci și bolnavi*, care va trebui exploatat mai rațional în favorul sëracilor noștri ca până acum, ér pe de altă parte va trebui și îmbogățit în vederea scopului măreș, cu noue și abundente resurse.

Fondul nostru pentru școlarii sëraci și bolnavi, a avut cu sfârșitul anului școlar expirat un capital de 3046.38 fl., din interesele căruia, de 116.49 fl. s'aū chieluit cu totul 73.27 fl., adecă 62.5%, capitalisându-së restul de 37.5% a intereselor, plus tot sporul anual al fondului provenit din donațiunii în suma de fl. 410.62. Cu alte cuvinte: din intratele de fl. 527.11 ai anului întreg s'aū spesat pentru ajutorarea școlarilor sëraci și bolnavi numai fl. 73.27, ér restul de fl. 453.84 s'a capitalisat. Acest economisitor sistem s'a practicat și mai 'nainte la administrația fondului, el e fôrte bun pentru a face ca fondul să créscă, dar nu bagă în sémă necesitățile ardente, pentru a căror acoperire s'a creat fondul.

După calculii, ce i-am făcut pe ultimii 4—5 ani de gestiune ai

acestui fond, media sporului anual al fondului a fost de fl. 427, ér media speselor pentru școlarii sêraci și bolnavi numai de fl. 60.

Eú cred, că acum a sosit timpul dela care încolo proporția va trebui întorsă: de acum să capitalisăm o parte mică a intereselor, ér restul de interese, precum și tóte întratele anuale (întru cât rêmân în cadrul de până acum) să le folosim în mod efectiv pentru școlarii sêraci și bolnavi.

Media sporului anual pe anii proximî (pe basa calculilor ce am făcut) sê póte stabili cu fl. 450, din cari fl. 150 folosindu-sê pentru medicamente, capitalisare și micî ajutóre, — rêmân anual la dispoziția fondului spre întrebuiñtare încã fl. 300.

Acești 300 fl. propun, ca fondul sã-i folosescã pentru înființarea unei mese, la care școlarii noștri cei mai lipsiți sã fiã împãrtășii de beneficiul prãndului gratuit.

Deóre-ce însã din suma acêsta nu ar puté fi împãrtășii mai mulți de cel mult 5 școlari pe an, propun, ca sã sê ia încã urmãtorii pași pentru atingerea scopului indicat.

Din »Fondul Coresi« sã contribuim câte 100 fl. pe an, asemenea sã apelãm la ambele societãți de lecturã ale studenților noștri dela gimnasiú și șcõla comercialã, pentru ca sã contribue împreunã cu 100 fl. anumit pentru scopul mesei studenților.

Astfel chiar din puterile nóstre, ale corpului prof. și ale școlarilor, am dispune în primul an de **fl. 500**, — din cari deja putem întreține vre-o 8 școlari cu prãnd gratuit pe timpul celor 10 luni de șcõlã.

Dar, D-lor colegi, cu aceste încã nu am epuizat resursele *ordinare*, la cari va trebui sã ne refugiãm și, cred, cu deplin succes.

Biserica S.-tului Nicolae din Scheiú-Brașov a remunerat pe școlarii noștri, cari făceau parte din corul bisericesc, cu fl. 400 anual, cari bani sê împãrțiau între coriști. Cu anul acesta școlar comitetul bisericei S.-lui Nicolae a sistat plătirea acestei sume, un lucru, pe care eú din punct de vedere chiar pedagogic l'am aprobat. Școlarii noștri nu-i permis sã sê obicinuésã a fi salarisați pentru -cã participã în mod activ la serviciul nostru divin. Acêsta este o datorință de onóre pentru ei. Ei bine, dacã asta așa este, apoi eú nu-mi pot imagina o mai frumoasă elocare a celor 400 fl. pe fie-care an, decât dacã biserica S.-lui Nicolae drept mulțamită pentru serviciul benevol de cântãreți, ce-l fac școlarii noștri în bisericã, destinã acêstã sumã fondului pentru școlarii sêraci și bolnavi, cu menirea specialã a sê folosi pentru masa studenților. Propun, ca în acest sens sã sê facã o representație la comitetul bisericei S.-lui Nicolae, care sunt convins, că nu ne va refusa cu justa nóstrã cerere.

În fine propun a sê interveni la direcțiunea, respective adunarea

generală a institutului »*Albina*« din Sibiiu, ca ajutorul anual de 100 fl. ce ni-l dă la fondul nostru, în vederea scopului măreț, umanitar și național, ce urmărim, să ni-l ridice la 500 fl. pe an.

Pe lângă acestea, cu susținerea obiceiului frumos al *colindatului*, am pute în fie-care an constitui una séu 2 trupe de colindători dintre studenți, cari bine pregătiți *sub conducerea câte unui profesor, să colinde pe la Crăciun și anul nou* la familiile române fruntașe din Brașov folosind prilejul *de-a colecta oferte benevole pentru scopul indicat*.

Dacă tóte aceste demersuri își vor avé succesul dorit, și eu nu mă indoiesc despre acésta, atunci budgetul intratelor *anuale* pentru acoperirea speselor prânđului gratuit al școlarilor noștri sêraci sê va presenta astfel:

1) Fondul pentru ajutorarea școlarilor sêraci și bolnavi din venitele sale ordinare	fl. 300.
2) Fondul »Coresi«	> 100.
3) Cele 2 societăți de lectură ale studenților noștri.	> 100.
4) Dela biserica S-luî Nicolae pentru participarea în corul bisericesc al studenților.	> 400.
5) Dela »Albina«, (pe lângă 100 fl. luați în vedere sub 1), plusul contemplat de:	> 400.
6) Dela colindatul în favorul fondului.	> 100.
	fl. 1400.

Suma acésta cred, că va ajunge pentru a da prânđ gratuit pe 10 luni de țile la 22—24 școlari.

Rog onorata conferență, ca să primescă în pricipiú ideile aci espuse și să autorizeze direcțiunea școlară, pentru ca în conțelegere cu reprezentanța fondului pentru școlarii sêraci și bolnavi, *să facă toți pașii necesari pentru câștigarea și asigurarea resurselor financiare mai sus indicate*.

Pe basa acesteî propunerî corpul profesoral a adus sub nrul protocolar 2. cu unanimitate următorul conclus :

»*Conferența decide a încredința pe D-l Virgil Onițiu pentruca în conțelegere cu reprezentanțiú fondului pentru școlarii sêraci și bolnavi, să facă toți pașii necesari pentru câștigarea și asigurarea resurselor necesare*«.

2. Demersurile direcțiunii școlare.

Dupăce corpul profesoral a dat autorisarea cerută pentru câștigarea și asigurarea resurselor materiale ale mesei studenților, direcțiunea școlólor medii a adresat reprezentațiunii, petițiunii și recercări cătră :

a) *Biserica Sf-luî Nicolae din Brașov-Scheiú* (nr. direct. 107—1898/9).

pentru o subvenție anuală de fl. 400, în locul aceleiași sume de fl. 400, care până acum se împărția între școlarii, cari făceau parte din corul bisericii, având să înceteze de-acum această remunerație; —

b) către *Biserica Sf-lui Nicolae din Brașov-Scheiu* (nr. direcț. 272—1898/9), pentru a ceda fără chirie localitățile edificiului parterre din curtea școlei comerciale (Șirul Bisericii nr. 6), pentru ca să se instaleze aci masa studenților; —

c) către »*Albina*» *institut de credit și economii în Sibiiu*, (nr. direcț. 117—1898/9.) pentru de-a ridica ajutorul de fl. 100 anual al fondului școlarilor săraci și bolnavi la fl. 400. — în vederea mesei proiectate; —

d) către *Representanța Fundațiunii Gozsdu în Budapesta* (nr. direcțiunii 198—1898/9.) pentruca să susțină anual 10 locuri la masa studenților, echivalând acésta cu 10 stipendii à fl. 60. — anual; —

e) către *Reuniunea femeilor române din Brașov* (nr. direcț. 144—1898/9.) pentru ajutor, precum și pentru intervenția binevoitoare a membrilor reuniunii întru conducerea și controlul la masă; —

f) către *58 Institute de credit și economii din patriă* (nr. direcțiun. 160—1898/9.) pentruca din venitul lor curat să contribuie anual cu câte o sumă anumită pentru scopul umanitar al mesei studenților; —

g) către *Președinții societăților de lectură dela gimnasiul nostru și dela școléle nóstre comerciale* (nr. direcț. 108—1898/9.), pentruca să destineze o parte din venitul curat al ședinței lor publice pentru masă. —

h) Cu ocașia sf. sêrbători a Crăciunului s'aũ originat 4 trupe de *colindători* din studenți de-aĩ școlélor nóstre, dintre cari 3 trupe sub conducerea D-lor profesori Nic. Puican, Tim. Popovicĩ și Petru Ciorogariũ aũ colindat la familiile române din Brașov, ér una sub conducerea D-lui prof. Lazar Nastasi a colindat în Zêrneșți, destinând ofertele benevole pentru masa studenților.

i) *Propunerea* directorului gimnasial pentru înființarea mesei studenților *s'a tipărit în 100 exemplare* și s'a expedit la adresa mai multor bărbați cunoscuți ca sprijinitori ai cauzelor nóstre culturale și umanitare.

l) Direcțiunea școlară a înaintat prin Venerab. Consistoriũ o petițiune (nrul direcț. 396—1898/99 ddto 19 April 1899) către *Venerabilul Sinod archidieceșan* în Sibiiu, pentru a sê da *autorisarea, ca să inițieze o colectă generală pentru masa studenților.*

3. Resultatul demersurilor direcțiunii școlare.

ad a.) și b.) — *Biserica Sf-lui Nicolae din Brașov* până la punerea sub presă a anuarului nu a rezolvat încă petițiunile cele două ce i s'au adresat. Direcțiunea școlară însă cunoscând bine spiritul de jertfă și gândul înălțat al membrilor comitetului și sinodului parochial așteptă cu deplină încredere rezolvarea favorabilă a justei sale rugări.

ad c.) Direcțiunea institutului »*Albina*« a trimis tótă suma de fl. 400 (dată de adunarea generală la dispozițiunea direcțiunii) pentru masa studenților.

ad d.) *Representanța Fundațiunii lui Gozdsu* cu hârtia nrul 9—1899 ddo 12 Aprilie 1899 nu a putut încuviința rugarea direcțiunii, provocându-se la dispozițiunile literelor fundamentale. — Direcțiunea școlară speră, că Onorata Representanță va reveni asupra concludului luat. Direcțiunea va lansa în acastă privință o nouă adresă către Onorata Representanță a »Fundațiunii lui Gozdsu.«

e.) *Reuniunea femeilor române din Brașov* cu hârtia ddo 24 Ianuarie 1899 (depusă în archiva direcț. sub nrul 234 -1898/9) asigură direcțiunea școlară de tot sprijinul ei și pune în vedere un ajutor anual de fl. 100 în exercițiul bugetar al anului proxim.

f.) *Dintre cele 58 institute de bani din patrie* răspund cu ajutoare ocazionale (v. sumele mai jos) 15, ér una: »*Casa de păstrare*« din Seliște ne asigură un ajutor anual de fl. 60, ca suma necesară pentru intertenția unui școlar pe an. — Suma contribuțiilor celor 16 institute de bani din patriă face: fl. 711.—

g.) *Societățile de lectură dela gimnasiu și dela școla comercială* au dat jumătatea venitului curat dela I. ședință publică, în sumă de fl. 50.— pentru masa studenților.

h.) *Cele 4 trupe de colindători* au adunat la Crăciun cu totul fl. 478⁰⁶ pentru masa studenților.

i.) Numeroși Domni, cari au primit cu poșta propunerea tipărită a directorului gimnasial, precum și alți binefăcători au trimis oferte benevole (a se vedé mai jos.)

l.) *Venerabilul Sinod archidiececan* în ședința sa a VIII-a, ținută în 1 Maiu v. 1899 a încuviințat rugarea direcțiunii școlare și a permis, ca să se arangeze o *colectă generală în tótă metropolia noastră* pentru masa studenților.

4. Deobligări pentru contribuțiuni anuale.

Cât de viu a fost resunetul în publicul nostru românesc, cu care a întimpinat idea înființării mesei studenților în Brașov, ne dovedește împrejurarea, că deși nu s'a lansat nici o listă de colectă publică până aici, pe lângă multele și frumoasele contribuțiuni benevole ce ni s'au trimis, — o samă mare de ómenii de inimă s'au anunțat de bunăvoie, că se deobligă a contribui an de an cu o sumă anumită pentru susținerea mesei.

Dăm aci lista acestor marimonioși binefăcători, indicând și sumele anuale puse în vedere:

1. Reuniunea femeilor române, Brașov, ...	fl. 100.—
2. »Cassa de păstrare« din Seliște	» 60.—
3. Petru Pop, jude reg., Brașov, în loc de felicitări de an nou	» 5.—
4. N. P. Petrescu, oficial la »Albina«, Brașov » » »	1.50
5. Corn. Aisër, cassar » » » » »	1.50
6. Iosif Pușcariu, avocat, Brașov, în loc de A. N. F. »	5.—
7. Dr. Vas. Saftu, paroch gr.-or. Brașov » » » » »	2.—
8. Timot. Popovici, prof. Brașov » » » » »	2.—
9. Virgil Onițiu, director gim. Brașov » » » » »	2.—
10. Dr. Aurel Halic, Lipova » » » » »	2.—
11. Alexe Verzea, paroch gr.-or. Satulung (cu prilejul onomasticeii sale)	» 5.—
12. Dr. Nic. Comșa, (Seliște)	sumă nedeterminată
13. Petru I Comșa, comerciant (Seliște) » »	
14. Dómna Balașa St. Blebea, București-Brașov	lei 20.—

5. Starea fondului mesei studenților per 4/16 Maiu 1899.

Întrate.

1898

Dec. 10. Dela Dl Teodor Nica, directorul băncii națion. a României în Bucuresci în memoria sorei sale Maria Sécărean, reposată în Brașov	fl. 100.—
» 19. Dl avocat Simeon Damian Brașov	fl. 50.—
	<hr/>
Suma: fl.	150.—

Transport . fl. 150.—

1899

Ian. 6 n. Dobrescu & Paraskeva, Ploesci (200 lei) . . . . fl. 94.60

» „ Cu ocazia *colindatului* în 4 grupe:a) I. grupă, prof. *Nic. Puican* (Braşov):

Domnii: Petru Nemeş fl. 10, Dr. G. Baiulescu fl. 5,
 Dr. N. de Lemenyi fl. 5, N. Fizeşian fl. 2, I.
 Socol fl. 2, Ios. Puşcariu fl. 20, Ioan de Lemenyi
 jun. fl. 2, I. Bran de Lemenyi sen. fl. 10, Dómna
 Euf. Kertsch fl. 10, Vict. Popescu fl. 10, G. de
 Iekim fl. 10, Ioan Ciurcu fl. 5., Dr. Eugen de
 Lemenyi fl. 10, D. Platoş fl. 2, D-na Ecat. Rădu-
 lescu fl. 2, total . . . . . fl. 105.—

b) II. grupă, prof. *Timot. Popovici* (Braşov):

Domnii: Oct. Sorescu fl. 5, P. Ungur fl. 1, M.
 Safrano fl. 5, Dr. A. Mureşianu fl. 5, Bart. Baiu-
 lescu fl. 5, I. Săbădeanu fl. 10, Casina română
 fl. 10, C. Aiser Săvulean fl. 2, I. Burduloiu fl. 10,
 Gr. Birea fl. 5, D-na vęd. N. Ciurcu fl. 3, G.
 Zănescu fl. 5, Mih. G. Stănescu fl. 10, D-na
 Elena Mocan fl. 7, N. P. Petrescu fl. 5, D-na
 Otilia Bidu fl. 3, N. Bărbucean fl. 2, G. Navrea
 fl. 1.50, Teod. Nicolau fl. 2, D. Pop fl. 1.50,
 Sim. Dămian fl. 3, Nic. Fluştorean fl. 5. Total . fl. 106.—

c) III. grupă, prof. *P. Ciorogariu* (Braşov):

Vęd. Herm. A. Moldovan fl. 2, I. Chifa fl. 2, V.
 Oniţiu fl. 2, vęd. Maria M. Branisce fl. 1, Rud.
 Orgidan (5 franci) fl. 2.36, Elena A. Popovici
 fl. 15, Teodora Literat fl. 4, Maria Cernea fl. 2,
 Hareti Russu fl. 1, Elena Voina fl. 5, I. Petric
 fl. 5, Dr. V. Saftu fl. 5, Dum. Muntean fl. 3,
 Helena Muntean fl. 3, Elena Sfetea fl. 2.50, D.
 Lupan fl. 3, St. Stinghe fl. 5, I. Vătăşan fl. 2,
 Elena Bogdan fl. 1.50, D. Iarca fl. 2, And. Bidu
 fl. 5, Mih. Russu fl. 5, Ioan Duşoiu fl. 10,
 Christodorescu fl. 2.50, Iosif Moldovan fl. 5, D.
 Stinghe fl. 5, Maria N. Popovici fl. 2, N. N.
 fl. 2, Const. Popp fl. 2, Ioan Seniută fl. 10, total . fl. 116.86

Suma: fl. 572.46

1899

Transport . fl. 829.36

Ian.	15 n.	Contribuțiunii ulterioare <i>pentru colindat</i> (Brașov): Tim. Popovici fl. 2, D. Haller fl. 1.50, Chr. Orghidan fl. 2, Const. Voicu fl. 3, Emilia Sanciali fl. 2, Ilie Savu fl. 3, N. G. Eremias fl. 6, Teod. Spudercă fl. 5, I. Purcherea fl. 1, G. Șerban fl. 3, I. Pricu fl. 1, M. C. Jiga fl. 1, D. Lupan fl. 1, total . . . . . fl.	31.50
»	»	Bas. Podóbă Cluj (în loc de felic. d. a. n.) . . . . . »	1.50
»	»	P. Proștean, Brașov » » » . . . . . »	2.—
»	»	Dr. V. Saftu » » » » . . . . . »	2.—
»	»	Dr. Gavr. Tripon, Bistrița » » . . . . . »	2.—
»	16 n.	I. caval. de Pușcariu, Bran . . . . . »	5.—
»	»	Simay Geró, comerc. Brașov . . . . . »	5.—
»	»	»Oraviciana« societ. pe acții, Oravița . . . . . »	25.—
»	»	I. Popea prof., Brașov . . . . . »	2.—
»	»	Dr. Aurel Halic, Lipova în loc de A. n. f. . . . . »	2.—
»	»	Const. Alexiu, avocat și deputat, fost elev al nostru, Brăila . . . . . »	94.60
»	»	Mih. G. Stănescu, Brașov . . . . . »	20.—
»	17 n.	Aur. Ciortea profesor și d-șora M. Navrea (la logodna D-lor) . . . . . »	10.—
»	19 n.	Tache Stănescu, Brașov . . . . . »	50.—
»	»	George Dănilă, primar, Huniedóra . . . . . »	5.—
»	»	Nic. Muntean, inspector rural, Huniedóra, ... »	5.—
»	21 n.	Vasilie Dan, Mezótelegd . . . . . »	1.50
»	»	Ioan Bibescu, » . . . . . »	1.50
»	»	Moise Micu, preot, Poiana Mărului . . . . . »	2.—
»	»	Ioan Mandaiu iunior, Dobrogea . . . . . »	2.—
»	24 n.	Vasilie Domșa, protopresb., Orăștie . . . . . »	2.—
»	30 n.	George Babeș, preot, Sohodol . . . . . »	2.—
»	»	Comitetul parochial al Bisericii din Brașov-Cetate din fondul iubiților reposați . . . . . »	40.—
»	31 n.	Aron Gogonea, preot, Poiana Mărului . . . . . »	2.—
»	»	Pomp. Dan, prof. Zărnești . . . . . »	1.—
Feb.	2 n.	Un anonim din Ungaria . . . . . »	100.—
»	5 n.	Iosif Vaida, Sinaia . . . . . »	5.—
»	»	Ștefan Dobrean, Galaț . . . . . »	5.—
»	6 n.	Eman. Ungurean, avocat, Timișóra . . . . . »	5.—
»	»	Dr. I. Mihu, Orăștie . . . . . »	50.—

Suma: fl. 1310.96

Transport . fl. 1310.96

1899

Feb.	8 n.	Societățile de lectură ale studenților dela gimnas. și dela școla comercială, Brașov	fl. 50.—
	»	17 n. I. Hamzea, preot, Rîșnov	» 2.—
	»	23 n. »Cordiana«, institut de băni, Fofeldea	» 5.—
	»	27 n. I. Maximilian, preot, Stupini	» 2.—
Mart.	1 n.	Dna Balașa St. Blebea, București	» 9'47
	»	6 n. Sofron Stan, Blaj	» 10.—
	»	» » »Auraria«, cassă de econom., Abrud	» 20.—
	»	» » Iac. Zorca, preot, Vlădeni	» 2.—
	»	» » G. Cârlan, notar	» 2.—
	»	9 n. »Parsimonia, inst. de cred. și econ. Bran	» 30.—
	»	» » »Sentinela«	» » » » Satul nou . . . . .
	»	15 n. »Economia«	» » » » Lugoș . . . . .
	»	» » »Sebeșana«	» » » » S. Sebeș . . . . .
	»	» » »Doina«	» » » » Câmpești . . . . .
	»	18 n. »Detunata«	» » » » Bucium . . . . .
	»	19 n. Véd. Susana And. Murășian, Brașov	» 10.—
	»	» » Andr. Blaga, nepotul lui A. Murășianu, Brașov	» 5.—
	»	21 n. Familia Mocsonyi	» 200.—
	»	» » Dr. Maximil. Popoviči, chimist	» 9'48
	»	25 n. »Mielul«, cassă de împrum., Poiana	» 20.—
	»	» » I. Popescu, comerc., Brăila	» 2'37
	»	31 n. Alexe Verzea, preot, Satulung	» 5.—
April	3 n.	»Crișana«, soc. de econ. și cred., Brad	» 15.—
	»	5 n. Direcțiunea instit. »Albina« Sibiiu	» 400.—
	»	7 n. Vêduva anonimă, Brașov	» 5.—
	»	11 n. I. Broju, preot militar, Sibiiu	» 5.—
	»	12 n. »Ardeleana«, instit. de cred. și econ., Orăștie	» 50.—
	»	13 n. »Cassa de păstrare«, Seliște	» 60.—
	»	15 n. Scarl. I. Parascheva, Ploesci	» 20.—
	»	» » G. Gavrilesco, Ploesci	» 10.—
	»	» » Un anonim	» 20.—
	»	» » I. Christescu, Ploesci	» 9'46
	»	» » Bucur Balcaș, ...	» 9'46
	»	» » Atan. Crăciunescu, Ploesci	» 2'37
	»	29 n. Un anonim	» 474.—
	»	» » Dr. Nic. Calefariu, medic, Seliște	» 5.—

Suma: fl. 2841.57

Transport . fl. 223.99

1899

Maiu 10 n. Porto postal p. 600 fl. trimiși ca deposit la	
»Ardeleana« Orăștie . . . . . »	— 39
> 13 n. Pentru vinul dat la Paști la masă . . . . . »	2.—
> 16 n. Dări de samă în »Gaz. Trans.« . . . . . »	2.—

Suma eșitelor : fl. 228.38**Saldul casei per 4/16 Maiu 1899 : fl. 2786.58.**

Din suma acésta fl. 2600.— sunt depuși cu 6⁰/₁₀ la institutul »Ardeleana« din Orăștie (libel nr. 3653/899), ér fl. 18658 pentru trebuințele curente sunt depuși la filiala »Albina« Brașov cu 4⁰/₁₀ (libel nr. 12869/899.)

6. Inaugurarea mesei studenților.

Directorul gimnasial raportând conferenței profesorele comune III. din 19 Febr. v. 1899 asupra rezultatului pașilor întreprinși în interesul mesei studenților, și arătând, că starea fondului la acel timp era de fl. 1340.85, a făcut o propunere pozitivă pentru punerea în fință a mesei studenților încă în acest an școlar.

Reproducem verbal din protocolul conferenței amintite propunerea și concludul luat :

»Dl director având în vedere rezultatul îmbucurător ce l-a avut pașii făcuți în chestia mesei studenților până acum la publicul român, propune ca *deja în 15 Martie v. a. c. să se începă a se prevedé până la finea anului școl. curent 20 școlari sêraci cu prânđ gratuit*; spre scopul acesta să se publice în »Gazeta Transilvaniei« concurs pentru acele familii, care ar fi aplicate a da prânđ corêspunđetor pentru o remunerație maximală de fl. 6. pe lună de cap; prânzul să consiste dintr'o supă de carne și rasol cu sauce (sêu mâncare grósă) sau o supă (nu de carne) și friptură sau tocană, ér Vinerea din mâncare de post. În timpul duratei concursului să petiționeze și acei școlari, cari ar dori să beneficieze de prânđ gratuit.«

»Conferența primesce propunerea și alege o comisiune de 5 cu domniî : V. Onițiu, G. Chelariu, D. Făgărășanu, Ip. Ilasievici și G. Vătășanu însărcinându-o cu publicarea concursului necesar, cu alegerea locurilor și cu arangierea modalităților de plasare. Tot-odată se hotăresce, ca școlariî din fiecare clasă sub conducerea profesorului de clasă să designeze dintre cei mai vrednici și sêraci conșcolari câte 3 inși, pe cari să-î recomande conferenței profesorele a le acorda prânđ gratuit.« —

Pe baza acestuî conclud direcțiunea școlară a dat în nrîi 40 sqq. ai »Gazetei Transilvaniei« următoarea:

P u b l i c a Ț i u n e .

Corpul profesoral dela școlele medii și superioare gr.-or. române din Brașov a decis, ca din *fondul mesei studenților* să provadă cu prânț pe timpul dela 15 (27) Martie până la 30 Iunie v. 1899: 20 de școlari săraci dela aceste școle. Spre acest scop se escrie concurs pentru *oferte deschise* din partea acelor familii române din Brașov, cari ar dori să ofere pe bani prânț la un anumit număr de școlari.

Terminul de concurs este până în 7 (19) Martie a. c.

Doritorii au să-și înainteze ofertele lor în scris *în cancelaria direcțiunei gimnasiului român*, arătând:

a) *strada și n-rul casei unde locuiesc;*

b) *numărul școlarilor, pentru câți ar voi să dea prânț (cel puțin 2, cel mult 10 școlari),*

c) *ofertul de plată, ce reclamă pe lună pentru prânț (ofertele, cari vor trece peste 6 fl. pe lună, nu se vor lua în considerare).*

Prânțul va consta: seú 1) dintr'o supă de carne cu rasol și sauce (=zos), seú în loc de zos o mâncare grósă (Zuspeise), seú 2) dintr'o supă simplă (nu de carne) și o friptură seú tocană, — așa-dar totdeuna din câte două feluri de bucate. — Cantitatea de *carne* va fi cam 200 grame de câte un școlar. *Pânea* o dă tot oferentul. În zilele de Vineri mâncarea va fi de post.

Brașov, în 20 Februarie v. 1899.

Direcțiunea școlelor medii gr.-or. române.

Virgil Onițiu, director.

*

În urma acestei publicațiuni au întrat până la terminul de concurs 12 oferte la direcțiune, din cari 10 oferte cu fl. 6 de școlar pe lună, 1 ofert sub fl. 6.—, ér unul peste fl. 6.—

Dupăce comisiunea profesorală exmisă a cercetat mai de-aprópe atât ofertele, cât și casele oferenților, a fost de acord ca pentru timpul din 16 Martie v. până în 30 Iuniu v. a. c. să plaseze 20 de școlari pe spesele fondului (à 6 fl. pe lună) la următorii oferenți: la Dómna Efrosina Rîșnoveanu 10 școlari, la D-na Elena Rîșnoveanu 8 școlari și la D-na Paraschiva Dariu 2 școlari. Conferența profesorală din 8 Martie v. a. c. decide tot în acest sens, și transpune comisiunei o listă de 33 elevi săraci, dintre cari comisiunea să alégă pe 20, cari vor fi mai săraci, stabilindu-se ca normă numai atât:

a) școlarii admiși trebuie să aibă notă »bună« din moralitate;

b) nota generală din studii trebuie să fiă cel puțin »suficient«.

Tot-odată conferența acésta a dat mandat comisiunei de 5 a face tot ce crede de cuviință pentru punerea în ființă a mesei studenților cu ziua de 16 Martie v. 1899.—

*

Comisiunea fondului înainte de tóte a făcut o *Învoelă* cu cele 3 gazde. *Étă* :

Î n v o i é l a .

(*Depusă în archiva direcțiunii școlare sub nrul 303—1898/99.*)

Subscrișii în chestiunea mesei studenților am făcut următórea învoielă :

I. Dómna Paraschiva Darius primesc la masă (pentru a le da prânđ) 2 (doi) școlari, Dómna Efrosina Rișnovean primesc 10 (đece) școlari, ér Dómna Elena Rișnovean primesc 8 (opt) școlari.

II. Condițiunile prânđului sunt acele stabilite în concursul publicat în »Gazeta Transilvaniei«, pe care numitele Dómne le primesc întocmai.

III. Plata va fi de fl. 6.— de școlar pe lună.

IV. Să va începe cu darea mesei Marți în 16 Martie v. a. c.

V. Prânđul în fiecare ți va trebui servit la 12 și $\frac{1}{4}$ óre. La masă școlarii vor rosti și înainte și după masă câte o rugăciune anumită.

VI. În cas că vr'un școlar e bolnav, are dreptul să trimită însuși pe cineva, ca să-ı ducă máncaarea acasă.

VII. Dacă vr'un școlar dela masă vrea să plece din Brașov pe una séu mai multe ȃile, are să anunțe cu 3 ȃile înainte atât pe gazda mesii, cât și direcțiunea școlară, pentru ca să fiă trimis alt școlar sêrac la masă.

VIII. La școlarii dela D-na Efrosina Rișnoveanu și dela D-na Elena Rișnoveanu unul dintre școlari să va numi conducător al celorlalți (șef de masă), care are să pórte tótă grija de ordine la masă și să scie totdeuna să raporteze direcțiunei școl. despre cele ce se petrec acolo.

IX. Observăm că în sêptemána patimilor școlarii au să capete tótă sêptemána máncaare de post.

X. Plătirea să va face din partea direcțiunii școlare în mod decursiv și anume prima plată la finea lúnei Martie v. a. c.

XI. Atât dómnele, carı dau masa, cât și comisiunea fondului își

rezervă dreptul, resp. sunt datorî — în cas, că nu le-ar mai conveni punctele acestei învoeli din motive binecuvântate, — a abdice cu 15 zile înainte.

Braşov, în 11/23 Martie 1899.

Comisiunea fondului:

Virgil Oniţiu m. p.

Ip. Iliasievici m. p.

G. Chelariu m. p.

D. Făgărăşianu m. p.

G. Vătăşanu m. p.

Paraschiua Dariu m. p.

Elena Rîşnoveanu m. p.

Efrosina Rîşnoveanu m. p.

*

Directorul şcolilor în numele comisiunii de 5 a stabilit dispoziţiunile de ordine ale mesei studenţilor, cari s'au publicat celor pe cari îi privesce şi cu ziua de 16 Martie v. 1899 s'au pus în praxă. Reproducem aci întocmai aceste :

Dispoziţiuni de ordine pentru masa studenţilor.

1.) La fiecare masă va fi un şef de masă dintre studenţii mesei, eventual un subşef (care'l substitue pe primul în cas de lipsă şi-i va fi de ajutor la susţinerea ordinei la masă).

2.) Şeful şi subşeful de masă sunt responsabili pentru ordinea la masă şi pentru executarea conscienţiosă a tuturor dispoziţiunilor direcţiunii şi a gazdei. Toţi elevii dela masă au să asculte şi să se supună la masă necondiţionat dispoziţiunilor lor. Drept de-a pedepsi nu au, ci au datorinţa a face imediat arătare la direcţiunea şcolară în contra renitenţilor.

Toţi şcolarii dela masă au să se porţe cu cuviinţă şi stimă faţă cu şefii mesei, cât şi faţă cu gazda.

3.) Şefii meselor raportază în fiecare lună de 2-ori la direcţiunea şcolară despre mersul mesei, purtarea şcolarilor şi eventualele observări sau dorinţe ale gazdelor sau ale elevilor.

4. Tot ei designază ordinea celor cari au să spună dilnic rugăciunile prescrise înainte şi după masă, şi grijesc ca fiecare elev să fiă împărţit de cuantul necesar de bucate.

5.) Dacă vr'un şcolar dela masă are de gând să absenteze din Braşov, fiă în ferii, fiă în concediū, are să anunţe cu cel puţin 2 zile înainte pe şeful său de masă, care va comunica acesta îndată gazdei şi direcţiunii şcolare; ér direcţiunea şcolară va trimite pe timpul absenţii respectivului alt şcolar sêrac, ca să-i ia locul până la rentôrcere.

6.) Școlarul împedecat prin bătă are dreptul de-a trimite pe timpul mesei pe cineva să-i aducă mâncarea acasă la cuartirul său.

7.) Timpul mesei este precis 12 și $\frac{1}{4}$ ore la amedei. La ora acesta se începe prânzul fără considerare dacă sunt toți de față sau nu. Cei cari vin mai târziu își capătă prânzul, când vin. După 1 oră și $\frac{1}{4}$ nu se mai dă prânzul nimereu nici chiar în cas de motivată împedecare.

8.) Înainte de ce s'ar așeza școlarii la masă precum și la ridicarea mesei au să rostescă câte o rugăciune.

9.) Rugăciunea dinainte de masă va fi »Tatăl nostru«, (în timpul de după Paști până la Înălțarea Domnului: „Christos a înviat“) — 6r rugăciunea de după masă va fi acesta :

»Mulțămim Ție Christose, Dumneđeul nostru, că ne-ai săturat pe noi de bunătățile Tale cele pământesci; nu ne lăsa pe noi lipsiți nici de ceresca ta împărăție, ci precum în mijlocul învățăceilor tei ai venit Mântuitorule pace dându-le lor, vino și la noi și ne mântuesce pe noi, 6r pe binefăcătorii mesei acesteia, vii și morți, pomenesce-ți D6mne întru împărăția Ta. — În numele Tatălui și al Fiului și al Sf. Duh. Amin!« —

10.) Rugăciunile se rostesc pe rind în fiecare 6i de alt școlar.

11.) Elevul, care nu se supune de bună voie dispozițiunilor de-aci, va fi brevi manu îndepărtat dela masă, va fi lipsit de beneficiul prânzului și se va înlocui de cătră direcțiunea școlară cu alt școlar s6rac.

*

Școlarii admiși la masa studenților în acest an școlar.

	<i>Ioan Șortan,</i> (din Sohodol, comit. Alba de jos),	gr.-or., școlar de cl. VIII. gimn.
	<i>Ioan Damian,</i> (din Herțegani, comit. Hunied.)	„ „ „ VII. „
	<i>Iovian Moldovan,</i> (din Șinca vechiă, comit. Făgăraș),	gr.-cat., „ „ „ „
	<i>Avram Imbroane,</i> (din Coșteiă, comit. Timiș),	gr.-or., „ „ VI. „
5.	<i>Ioan Căldărea,</i> (din Zărnești, comit. Făgăraș),	„ „ „ V. „
	<i>Vasilie Cucu</i> (din Ucea de jos, comit. Făgăraș),	„ „ „ V. „
	<i>Nicolae Ilie,</i> (din Zărnești, comit. Făgăraș),	„ „ „ IV. „

	<i>Samuil Urian,</i> (din Vad, comit. Făgăraș),	gr.-cat.,	școlar	de cl. IV,	gimn.
	<i>Alexe Sulică,</i> (din Turcheș, comit. Brașov),	gr.-or.,	"	"	III. "
10.	<i>Dumitru Sêrbu,</i> (din Dêrste, comit. Brașov),	"	"	"	II. "
	<i>Valeriu Florea,</i> (din Brașov-vechiu, comit. Brașov),	"	"	"	I. "
	<i>Nicolae Crăciun,</i> (din Tohanul vechiu, comit. Făgăraș),	gr.-cat.,	"	"	III. comerc.
	<i>George Măciucă,</i> (din Brașov, comit. Brașov),	gr.-or.,	"	"	" "
	<i>Grigore Domilescu,</i> (din Valea-Bolvașnița, comit. Caraș-Severin),	"	"	"	II. "
15.	<i>George Muntean,</i> (din Lissa, comit. Făgăraș),	gr.-cat.,	"	"	I. "
	<i>Emilian Lupea,</i> (din Sărata, comit. Făgăraș),	gr.-or.,	"	"	" "
	<i>Radu Odor,</i> (din Turcheș, comit. Brașov),	gr.-or.,	"	"	III. reală
	<i>Nicolae Țîrea,</i> (din Brașov, comit. Brașov),	"	"	"	" "
	<i>Ioan Ilie,</i> (din Zêrnești, comit. Făgăraș),	"	"	"	" "
20.	<i>Ioan Maftciu,</i> (din Paloș, comit. Têrnava mare),	"	"	"	II. "

* * *

În ziua de 16 Martie v. 1899 s'a inaugurat masa studenților.

În ziua acêsta comisiunea fondului a condus pe elevi împărțindu-i la cele 3 mese, luând dispozițiunile de ordine la fața locului și asistând până la sfêrșitul prânzului. Tot comisiunea sêvêrșesce inspectiunea la masă și de atunci încôce.

*

Astfel dar idea filantropică a corpului profesoral, mulțămită interesului peste tôte așteptările de cald al publicului românesc, trup s'a făcut.

Modalitatea plasării mesei studenților în case private la tot casul o privim ca fiind provizorică și până atunci nu vom puté considera cheștiunea mesei studenților ca deplin resolută, până când ea nu va fi plasată într'un local anumit în apropierea școlii și în ochii tuturor binefăcătorilor ce s'ar interesa de ea.

Èr scopul acesta 'l vom ajunge, îndată-ce Biserica Sft-luî Nicolae din Scheiû (Braşov) ne va pune la dispoziție spre acest scop casa din curtea şcolêi comerciale, — un lucru pe care 'l aşteptăm cu legitimă speranță.

Astfel masa studenților va ajunge o instituție de binefacere de primul rang și dacă sprijinul publicului românesc va continua a se manifesta cel puțin în aceeași proporție ca până acum pentru ea, — atunci în fine vom ajunge să ne realizăm și proximalul ideal, pentru care masa studenților este de fapt numai o pregătire: — să ridicăm *un internat mare de băieți*, cea mai ardentă dintre necesitățile noastre școlare.

*

Și acum după-ce am dat sémă bunului public românesc despre modul cum am chivernisit obolul ce ne-a dat, după ce am arătat căile pe cari am mers, pentru de-a traduce în fapte vii niște dorințe vechi și ideale abia nădăjduite, după-ce am indicat ținta la care tindem, și spre care fără șovăire alergăm, — ni-să impune cea mai plăcută dintre datorințe: datorința de-a mulțumi din inimă acestuî public românesc pentru însuflețirea caldă cu care ne-a sprijinit în acțiunea noastră. Mulțămim deci tuturor binefăcătorilor mesei studentilor, căci sprijinul ce 'l-am primit dela dênșii, este de natură a ne oțeli în munca fără preget pentru idealele ce ne-am pus, dovedind clar, că aceste ideale sunt isvorite din sufletul aceluia, pentru care muncim, din sufletul neamului românesc.

Încheiăm aceste rînduri cu cuvintele simple dar atît de elocvente, cu cari đilnic școlarii noștri sêraci își ridică glasul lor rugător cătră cerescul Părinte:

» . . . *Èr pe binefăcătorii mesei acesteia, vii și morți, pomenesce-î Dómne întru împêrăția Ta.*« —

Notă. — În momentul punerii sub presă a acestor pagini aflăm cu plăcere, că comitetul bisericii Sf-luî Nicolae din Scheiû (Braşov) a decis să dea pentru masa studenților anual suma de fl. 400, ce-î s'a cerut.

ÎNTRU AMINTIREA
PRIMILOR
50 DE ANI
DIN VIETA
GIMNASIULUI NOSTRU.

CANTATĂ

la serbarea jubilară a gimnasiului român din
Braşov.

I.

*Cu inima ferbinte
Copii, să ne-adunăm
Şa moşilor morminte
Cu flori să 'ncununăm,*

*Căci ei ne ridicară
Acest măreţ altar,
Ştiinţei închinându'l
Pe veci fără hotar!*

II.

*Cufundat în întunerec greū gema un vechiū popor ;
 Jale grea era trecutu-i, viitoru-i negru nor.
 Când, ah, când puté-va bietul să mai scape de-al său chin ?
 Când luci-va cerul aspru pentru dēnsul măi senin ?*

III.

(O voce).

*Cu armele sciinței
 Inarmă mintea ta,
 Ea singură, Române,
 Din chin te va scăpa !*

*Tu gingașelor Muse
 Înaltă sfînt altar
 Și ele alunga-vor
 Din pept al tēū amar !*

IV.

*Cu braț vênjos veniți, copii,
 Un templu să clădim
 Și mândru când va străluci,
 Sciinței să'l sfințim !*

*Aduceți stânci, aduceți var,
 Zidirea s'o durăm
 Și Muselor măreț altar
 Cu drag să ridicăm !*

V.

*Iată templul se înalță falnic, mândru către nori ;
Pe altar aduceți jertfe, puneți lauri, puneți flori !
Viă în sînu-î se aprinde al științei foc divin,
Rađe mândre de lumină împrejur se varsă lin.*

*Românași din patru unghiuri mulți la pragul lui sosesc,
Mintea lor și-o luminează, inimile'și încăldesc.
Iată vremea se strecórá, crește-al anilor șirag ;
Templul nostru stă puternic, Musele'l privesc cu drag !*

VI.

*Cerescule Părinte,
Genunchii noi plecăm
Șo rugă prea ferbinte
La tronul'ți îndreptăm.*

*Tu, Dómnne, odihnesce
Pe-aî noștri bunî strămoși,
In ceruri îi primesce,
Rugămu-ne pioși !*

*Ér' templul nostru ține'l
Cu drépta ta încins,
De viscole și rele
Să fie neatins.*

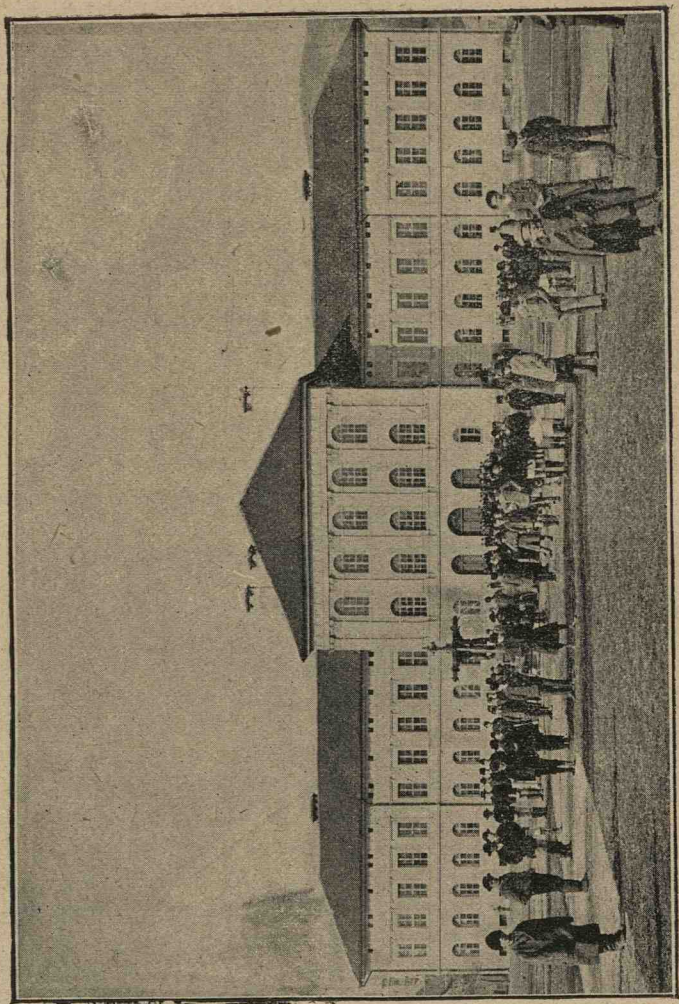
*De bine fă'l să fie
Un nesecat isvor,
In veci să lumineze
Al nostru scump popor.*

*Ascultă ruga noastră,
Puternic Dumnezeu,
Că 'n veci noi lăuda-vom
Prea sfînt numele Tău !*

A. Bârseanu.

Gimnasiul român gr. or. din Braşov.

Istoricul și Programă generală a serbărilor noastre jubilară.

Conferența profesorală a exmis încă în anul școl. trecut o comisiune, care să presinte la începutul acestui an școlar un proiect ținut în principii generale pentru serbarea demnă a jubileului de 50 de ani a gimnasiului nostru.

Comisiunea exmisă (A. Barseanu, D. Făgărășianu și G. Chelariu) a prezentat Conferenței prof. comune din 24 Sept. v. 1899 următorii raport:

Onorată conferență!

Întrând în anul al 50-lea al existenței gimnasiului nostru, matca, pe lângă care s'au grupat apoi și celelalte școle, în serviciul cărora ne aflăm, este timpul suprem, ca să ne cugetăm la chipul, în care să serbăm împlinirea restimpului de 50 ani dela înființarea celei mai vechi din școlile noastre medii.

A ținé o asemenea serbare jubilară ne obligă atât pietatea, ce trebuie să o avem față cu trecutul școlilor noastre, cât și interesul bine înțeles al acestor școle, de óre-ce la astfel de ocaziune se póte constata mai bine, ce s'a lucrat la școlile noastre în timp de 50 de ani, în ce stare se află aceste școle de present, și totodată o astfel de serbare ne póte da îndemn și îndrumare pentru lucrările noastre viitoare.

Este întrebarea însă, *când* să se serbeze acest jubileu și *cum* ar fi mai bine să se întocmescă această serbătoare?

Cu studiarea acestor întrebări am fost însărcinați de conf. prof. comună, ținută în 14 Maiu v. a. c., și în următoarele ne luăm voie a prezenta onor. conferențe propunerile noastre în această privință.

I. În ceea-ce privește *timpul*, în care să se țină serbarea jubilară, părerea comisiunii este, că ocaziunea cea mai potrivită pentru ținerea acestei serbări ar fi *încheierea anului școlar, în care am intrat*. Cu ziua de 29 Iuhie a. 1900 se împlinesc în adevăr 50 de ani, de când gimnasiul nostru se află în funcțiune, și afară de aceea comisiunea crede, că la finea anului școlar, când munca școlară e terminată, se póte întocmi cu mult mai bine o serbare ca aceea, despre care e vorba, decât d. e. la începutul anului școlar viitor, când cu greu s'ar poté face pregătirile de lipsă.

II. Cu privire la *modul, în care să se serbeze* amintirea deschiderei gimnasiului nostru, comisiunea având de o parte în vedere pietatea da-

torită trecutul școlilor noastre,  ră de altă parte, cre nd, că va fi de folos a să pune fa  cu acest trecut de 50 de ani starea, în care să află de present institutele noastre de  nv tam nt, este de părere, că afară de însăși serbarea jubilară, să să pregătescă pentru ac stă ocaziune:

a) *Un istoric al celor 50 de ani din trecutul gimnasiului nostru*, care istoric să va publica în Anuarul școlilor medii, și care va av  să cuprindă:
 1) Istorical  nfiin ării gimnasiului, pe baza datelor autentice, păstrate în archiva școlară și în arhivele bisericilor, care susțin școlile noastre,
 2) Fazele principale, prin care a trecut gimn. nostru și școlile surori, împreunate cu d nsul, până în present. 3) Organizațiunea  nternă a școlii (planul de  nv tam nt, modul de recrutare al profesorilor, mijl cele de  nv tam nt etc.)  n decursul celor 50 de ani. 4) Frecuența școlii în decursul acestui timp (numărul școlarilor în fie-care an, ținuturile din care au venit ei, naționalitatea și confesiunea lor). 5) Corpul profesoral și lucrările literare, științifice s u artistice ale membrilor săi.

b) *O expozițiune a mijlócelor de  nv tam nt* folosite de present la școlile noastre, precum și a desemnurilor și a lucrărilor de peste an (1899/900) ale școlarilor, și eventual a publicațiunilor diferiților profesori, cari au funcționat la școlile noastre în decursul celor 50 de ani.

Însăși *festivitatea jubilară* comisiunea crede, că ar fi bine să se țină în ziua de încheiere a anului școlar 1899/900 și să constea dintr-o serbare școlară, (disertațiune festivă, c ntări etc.)  mpreunată cu premiarea școlarilor distinși, — ambele precese de serviciu divin și urmate de o masă comună, la care vor lua parte membrii corpului profesoral, ai Eforiei școlare și  speții  nvațai la ac stă serbare (foștii elevi ai gimn. nostru, și prin delegații lor: școlile medii din loc, școlile medii române și institutele teologice-pedagogice române gr. or. din patrie, consist riile române gr. or. din patrie).  n pređiua festivității jubilar  să va face din partea profesorilor și a elevilor pelerinagi  la mormintele întemeietorilor și ale principalilor ajutători ai școlilor noastre, precum și la mormintele profesorilor răposați și  nmormențați în Brașov, și aceste morminte să vor încununa.

La cas, când onor. conferență află de bine a întra în vederile comisiunei, ne luăm voie a face următoarele propuneri:

1) Onor. conferență av nd în vedere scurttimea timpului să binevoiescă a designa 4 s u cinci din membrii săi, cari să fie  nsărcați cu lucrarea celor 5 capitle din istorical gimnasiului nostru.

2) Să  ntrevie prin direcțiunea școlilor medii la onor. Eforie școlară, la onor. comitete ale bisericilor conproprietare, ca acestea să binevoiescă a pune la dispozițiunea comisiunei de mai sus arhivele lor pentru studierea istoricalului gimnasiului,  ncep nd dela primele pregătiri pentru înființarea lui.

3) Să binevoiescă a alege o comisiune, care să  ngrijesc  de cu vreme de pregătirea expozițiunei mijlócelor de  nv tam nt și a lucrărilor școlarilor și profesorilor, despre care s'a făcut amintire mai sus.

4) Să binevoiescă a alege o a treia comisiune, care la timpul său să ia măsurile de lipsă pentru festivitatea jubilară dela finea anului școlar.

5) Comisiunile de sub 3 și 4 să vină la una din conferențele comune proxime cu propuneri pozitive în ceea-ce privește speșele împreunate cu lucrările încredințate îngrijirei lor și cu modul de acoperire a acestor speșe.

* * *

Corpul profesoral s'a ocupat cu chestiunile puse de comisiunea exmisă în mai multe conferențe.

În special, conferența profesorală din 1 Octobree v. 1899 a decis, ca *monografia istorică* a gimnasiului și a școlélor noastre centrale, care va avé să fie momentul principal al jubileului nostru, să fie încredințată unei singure persóne, care să se pótă ocupa până la finea anului școlar exclusiv cu acéstă lucrare.

Conferența profes. din 9 Octobree v. 1899 a însărcinat cu acéstă lucrare pe D I prof. al școléi comerciale *Andreiú Bârseanu*, pentru care Direcțiunea școlară a exoperat dela Venerabilul Consistoriú un concediu până la finea acestui an școlar spre scopul elaborării *monografiei istorice* a școlélor noastre. Spre înlesnirea D-lui prof. A. Bârseanu s'aú angajat ca ajutător, îndeosebí pentru colectarea datelor statistice din archiva direcțiunii școlare, D-nii profesori: N. Puican, A. Ciortea, G. Vătășan, P. Roșca, Dr. St. Stinghe și N. Sulică.

În cele din urmă atât corpul profesoral cât și Onorata Eforie școlară aú exmis câte o comisiune din sinul lor, cari într'o ședință comună, ținută la începutul lui April v. 1900, a fixat cadrele festivităților jubilaré în mod definitiv.

Étă *punctele stabilite și primite* ulterior atât de Eforia școlară cât și de conferența profesorală (28 April v. 1900):

1) În principiu se hotăresce, ca festivitățile jubilaré să se țină strict în cadrul școlar.

2) *Monografia istorică* a școlélor se va tipări în 1000 exemplare pe speșele Eforiei școlare.

3) În pređina Sftului Petru (Miercuri în 28 Iunie v. 1900) se va oficia parastas festiv în memoria profesorilor și binefăcătorilor decedați ai școlélor, în biserica Sf. Nicolae din partea preoților ambelor parochii proprietare a școlélor.

După parastas se va face procesiune la cimitere, unde se vor încununa cu flori vii de cătră școlari mormintele profesorilor și a binefăcătorilor

repozați, având câte unul din profesorii actuali să rostescă în fiecare cîntirim un mic discurs acomodat.

4) **În ziua de Sân-Petru** se va oficia serviciu divin festiv de mulțumită în biserica Sf. Nicolae. De-aci se va purcede la școlă, unde în sala festivă se vor rosti discursurile ocazionale și se vor împărți premiile la școlarii distinși. Corul școlarilor va cânta un imn festiv.

La festivitățile acestei zile vor fi invitați a participa în mod oficial: *Eminența Sa D-I Archiepiscop și Metropolit, Venerabilul Consistoriu archidieceșan, Preaonor. Oficiu protopresbiteral al Brașovului, autoritățile bisericești și școlare gr. or. române din Brașov, Reuniunile române din Brașov, toate școlile medii și superioare din Brașov; ér prin trimiterea programului jubileului vor fi avizate și celelalte școle medii și superioare române din patriă.*

5) Cu ocazia jubileului se va aranja în edificiul școlii o **expozițiune școlară**, care se va extinde asupra mijloacelor de învățămînt, a produselor literare ale corpului profesoral, a monumentelor istorice, cari privesc trecutul școlilor noastre.

6) Reuniunea română de cîntări din Brașov va fi rugată, ca în sara zilei de Sân-Petru 1900 să aranjeze un concert în onóra óșpeților, cari se vor întruni pe atunci în Brașov.

* * *

Conferența profesorală din 28 Aprilie v. 1900 a exmis 3 comisiuni din sînul său, cari în cadrul acestor puncte fundamentale în conțelegere cu Direcțiunea școlilor să îngrijescă de executarea în detail a programului:

Comisiunea I (pentru aranjarea festivității din 28 Iunie v.): V. Goldiș, I. Socaciu, I. C. Panțu, Dr. C. Lacea, G. Vătășan, Dr. St. Stinghe și P. Roșca.

Comisiunea II (pentru pregătirea și aranjarea festivității din 29 Iunie v.): G. Chelariu, A. Vlaicu, Dr. I. Bunea, N. Bogdan, G. Dima, Ax. Banciu și Nic. Sulică.

Comisiunea III (pentru aranjarea expozițiunii școlare): L. Nastasi, G. Chelariu, D. Lupan, Dr. Iosif Blaga, D. Făgărășan, A. Bârșeanu, Ip. Ilasievici, A. Ciortea, A. Percea.

* * *

Din monografia istorică a școlilor noastre scrisă de D-nul prof. A. Bârșeanu, care va apărea cu finea acestui an școlar ca un op de sine și care sperăm că va fi cel mai frumos monument comemorativ al jubileului nostru de 50 de ani, reproducem în cele următoare și noi *partea, care tractează despre înființarea gimnasiului și a primilor 10 ani de existență ai lui.*

INFIINȚAREA ȘCOLERELOR CENTRALE. PRIMUL DECENIU DIN VIAȚA ACESTOR ȘCOLE. (1850—1860.)

— Reproducere din opul ce se află sub presă »*Istoria școlilor centrale române din Brașov*« de A. Bârseanu. —

Anul 1848 este un an epocal pentru multe din popóarele Europei; pentru Români de sub coróna S-tului Ștefan el încã are o deosebitã însemnãtate În anul acesta se manifestarã pãrinții noștri pentru prima órã ca un element etnic ajuns la cunoștința de sine; acum pentru prima órã, în memorabila adunare dela Blaj din 3|15 și 4|16 Maiu 1848, își arãtarã Români în fața lumii întregi durerile lor, dorințele și aspirațiunile lor; acum pentru întâia órã își crearã și ei un program politic, pe care erau gata a'l apãra chiar și cu prețul vieții lor.

Nici chiar în momentele acelea supreme însã, în care era vorba de existența sãu neesistența lor în viitor, Români nu dãdurã uitãrii interesele lor culturale, convinși fiind, cã cultura este stãlpul cel mãi trainic, pe care se razimã viitorul unui popor și astfel în programul votat în adunarea dela Blaj în ziua de 4|16 Maiu 1848 întâlnim ca una din cererile cele mãi de cãpetenie ale Românilor punctul al 13-lea, în care se ñice: «Națiunea romãnã cere înființarea școlerelor romãne pe la tóte satele și orașele, a gimnasiilor, institutelor militare și tehnice și a seminariilor preoțesci, precum și a unei universitãți romãne, dotate din cassa statului în proporțiunea poporului contribuent, cu dreptul deplin de a'și alege directori și profesori, și de a sistemisa învãțãturile dupã un plan școlastic, și cu libertate de a învãța (docere)» *)

*) Veđi: Barițiu — Pãrți alese din istoria Transilvaniei. Vol. II. Sibiu 1890. pag. 123 și 124.

Necesitatea de a avé ómenî bine pregătiți în privința culturală se simți la poporul nostru în modul cel mai imperativ atât în decursul frământărilor și turburărilor din anii 1848 și 1849, cât și pe timpul reacțiunei, ce urmă după acești ani epocali. Din cauza acesta după pacificarea țerii dorința cea mai ferbinte a Românilor din Ardeal și din Ungaria era, să'si ridice cât mai curênd diferite institute de cultură, în care să'si pótă pregăti o generațiune luminată, capabilă a purta în viitor lupta pentru asigurarea existenței naționale. În numărósele petițiuni, ce le adresară conducătorii poporului nostru noului domnitor după încetarea rêsboiului civil, se face în continuu amintire de lipsa cea mare, ce o simt Români, de școli, și se cer cu insistență ajutóre din partea statului pentru cultivarea poporului român, ce zăcuse atâtea vécuri în robie și în întunec.

Români brașoveni aũ fost între cei dintâi, cari aũ înțeles însemnătatea cestiunei școlare și cari aũ stărunit îndată după restabilirea păcii pentru organizarea învățămêntului în tóte părțile locuite de Români. Astfel îi vedem pe membrii parohiei din cetate dând deputatului lor, care avea să ia parte la soborul diecesan, conchemat de Șaguna în Sibiu pe ziua de 12/24 Martie 1850, un program complet pentru organizarea bisericei române rêsăritene din Ardeal și Ungaria și în deosebi pentru întocmirea învățămêntului în satele și orașele cu populațiune românescă. Observ aici, că multe din punctele cuprinse în acest program, la alcătuirea căruia se observă fórte bine influința lui Bariț, s'aũ realizat mai tâdiu în «Statutul organic» și în celelalte întocmiri ale bisericei române rêsăritene din Regatul Ungariei.

Pe timpul acesta protopopul I. Popasu nu era în Brașov, ci se afla în Viena împreună cu alți fruntași români, pregătind o nouă rugare, care avea să fie așternută tinerului domnitor în favorul poporului român. Îndată-ce se întórse acasă însă (în Martie 1850), el nu zăbovi un singur moment a relua firul întrerupt prin turburărilor anilor 1848|9 și a se interesa cu cel mai mare zel de cauza școlară, căci iată ce convingere își câștigase dênsul în decursul sguuirilor din cei doi ani memorabili și în decursul îndelungatelor călătoriî, ce le făcuse la Viena și Innsbruck pentru asigurarea drepturilor poporului român : »*Singura garanție a tuturor drepturilor naționale,*« țice dênsul în

ședința reprezentanței dela biserica Sf. Nicolae din 19 Aprilie 1850, »sunt și vor fi bărbații națiunii române credincioși, desăvârșiți prin școli și înzestrați cu științe solide, cari numai în școli se pot forma de cătră națiune după lipsele ei.«

În conformitate cu această convingere a sa el și începù imediat a lucra. Șcôla comună proiectată în a. 1844 de reprezentanțele celor două biserici române din Brașov trebuia neapêrat să se realizeze, acuma însă nu numai ca șcôlă primară centrală, ci ca șcôlă normală, împreunată cu un gimnasiu românesc de legea răsăritenă, care avea să fie susținut, «până la o organizațiune comună a șcôlelor și înzestrarea acestora din partea stăpânirii,» de cele două comune bisericesci înfrățite.

Lipsa unui gimnasiu românesc în părțile sud-ostice ale țerei se simția cu atât mai tare, căci în urma relațiunilor celor nouë, inaugurate în decursul anilor 1848|9, Românii nu mai erau eschiși dela viața politică ca mai'nainte, ci puteau să ia parte și ei, ca tôte celelalte popóre, la conducerea intereselor comune. Copiîi de Român puteau să învêțe la orî-și-ce șcôlă, și deveniți maturi, decă erau înzestrați cu pregătirea necesară, puteau să obțină orî și ce funcțiune publică, se puteau aplica la orî și ce ocupațiune, fără să mai fie încătușați ca până acuma de diferențele sociale, fără să mai fie oprîți de zidurile puter-nice ale breslelor.

Încă în ședința din 19 Aprilie v. 1850 amintită mai sus Popasu propune reprezentanței dela Sf. Nicolae, ca împreună cu fruntașii români din cetate să ia măsurile de lipsă pentru înființarea unui gimnasiu, «in care să se adune toți tinerii români, cari acum umblă fără a puté continua studiile» și anume acest gimnasiu să se și deschidă în tóamna a. 1850.

Reprentanța bisericescă și primesce în principiu propunerea zelosului protopop și decide a se angaja cu acoperirea părții celei mai mari a cheltuielilor împreunate cu susținerea proiectatului gimnasiu, cu condițiune însă, ca și biserica din cetate să ia asupra sa o parte corêspundătoare din cheltuieli, mai departe să se facă colecte și în districtul Brașovului, și în fine, ca tótă întreprinderea plănuită să afle consimțemântul episcopului Andreiu Șaguna.

De-abia trecură câte-va zile, și în 28 Aprilie v. neobositul protopop și conchemă o consultare a reprezentanților bisericeii

din cetate, la care luară parte și Gheorghe Bariț, împreună cu profesorul dela gimnasiul catolic din Brașov Iacob Mureșianu, ca bărbați de școlă. Cei adunați primiră cu toții ideea vrednicului protopop și luând în considerare prescrierile paragrafului 3 din noul plan de organizare a gimnasiilor și a școlilor reale din Austria, îndată se și cugetară la cheltuelile împreunate cu susținerea unui gimnasiu inferior cu patru clase și la modul, cum s'ar pute acoperi aceste cheltuieli.

Representanța dela Sf. Nicolae făgăduise 2160 fl. (în ședința din 19 Aprilie fusese vorba de 2620 fl.) anual, reprezentanța dela capela Sf. Adormiri era gata să dea din partea sa 500 fl. pe fiecare an, »până la timpul, când acest gimnasiu ar fi ajutat séu de cătră stat séu chiar de cătră națiunea română « Până la suma de 3660 fl. m. c., cât se socotia, că ar costa pe an susținerea unui gimnasiu cu 4 clase și cu 7 profesori, precum și a școlii normale, mai lipsia încă suma de 1000 fl.

Îndată se și aflară între cei de față câți-va bărbați, cari se obligară a împlini din pungile lor pe timp de 10 ani diferența de 1000 fl. m. c.

Acești generoși bărbați erau:

<i>Ioan Iuga</i> , care oferì anual câte 100 fl. (»însă îi numeră înainte pe toți 10 ani, adecă	1000 fl.«)
<i>Vasilie Lacea</i>	anual 100 «
<i>Rudolf Orghidan</i>	« 200 «
<i>Nicolae Teclu</i>	« 100 «
<i>Gheorghe Iuga</i>	« 100 «
<i>Bucur Popp</i>	« 100 «
<i>Vlad Pêrlea</i>	« 50 «
<i>Gheorghe Nica</i>	« 50 «
<i>Toma Vasilin</i> (preot)	« 25 «
<i>Gheorghe Ioan și fii</i>	« 200 «
<i>Dumitru Eremie</i>	« 20 «
<i>Iacob Mureșianu</i> (profesor)	« 10 «

Iată dovada cea mai lămurită, că setea de cultură pătrunsese adênc în pepturile Românilor brașoveni și că ei erau gata să aducă ori și ce jertfe pentru înființarea gimnasiului, a cărui lipsă se simția așa de tare!

Tot în consultarea din 28 Aprilie se decise adunarea unui fond școlastic, »care se va compune: 1) din taxele școlarilor,

Frontul sălii festive a gimnasiului.

2) din colecte, 3) din legături (diate), cum și din alte venituri, ce s'ar întempla. Scopul și menirea acestui fond va fi a mai adauge după trebuință vre o catedră de profesor, a închiria încăperi pentru studenți, a mai înmulți lefile profesorilor, ér' crescând el de ajuns, a ridica o zidire școlastică pentru clase normale, comerciale, gimnasiale și pentru toate lăcașele trebuincioase, care mai de aprópe se vor arêta în statutele, care se vor compune spre acest scop«. De asemenea se hotărî, ca pentru administrarea fondului școlastic să se așede o Eforie, compusă din reprezentanții celor două comunități, precum și ca pentru realizarea cât mai în grabă a planului hotărît să se facă pașii cuveniți la locurile mai înalte.

Pentru punerea în lucrare a decisiunilor luate, și în deosebi pentru pregătirea actelor necesare la înaugurarea gimnasiului proiectat, se alese în 4 Maiu o comisiune compusă din *Ioan Iuga, Gheorghe Bariț și Iacob Mureșianu*, ca reprezentanți ai parohiei din cetate, lângă cari se alăturară reprezentanții bisericei Sf Nicolae: *Ioan Pantazi, Nicolae Dima* și archidiaconul *Iosif Barac*. Acéstă comisiune, care 'și luă ceva mai târđiu numirea de »Eforie școlastică« și în fruntea căreia se afla neobositul protopop *I. Popasu*, se puse îndată pe lucru, deși întrunirile ei erau împreunate cu multe greutăți în timpul acela al legilor marțiale, care nu suferiau a se aduna la un loc mai mulți de 5 ómeni. Întrunirile acestea se făceau séu acasă la *I. Popasu* séu la *G. Bariț*, séu la altul din membrii comisiunei.

În vara anului 1850 comisiunea continuă cu adunarea subscrierilor de oferte în favorul gimnasiului proiectat, închiria 6 odăi din aripa dréptă a caselor Băcanului, astăđi ale Albinei, din Șirul spitalului Nr. 10, unde aveau să fie instalate deocamdată »șcólele centrale«, pregăti planul de învățământ pentru șcóla normală de copii cu 4 clase și de copile cu 3 clase, care avea să se deschidă cu 1 Septembrie 1850 și totodată făcú actele necesare pentru deschiderea gimnasiului, anume: contractul între cele două parochii pentru susținerea gimnasiului proiectat, invoiala particularilor de a ajuta gimnasiul timp de dece ani și petițiunea destinată a se trimite Ministrului de culte și instrucțiune publică pentru concesiunea deschiderii gimnasiului și pentru investirea acestui gimnasiu cu dreptul de publicitate.

Tóte aceste acte, înainte de a fi așternute autorităților statului, fură trimise împreună cu un raport al protopopului

I. Popasu episcopului Andrei Șaguna spre examinare și aprobare. Bunul episcop luă cu plăcere act de silințele Brașovenilor de a 'și înființa un gimnasiu și binecuvântă întreprinderea lor prin următoarea scrisoare arhierescă:

Nr. 796—1850.

Onoratelor Reprezentanții!

Cu mare mângăere am vădut din hârțiile mie așternute prin domnul protopop Ioan Popasu propusul cel nobil al Domniilor Vóstre de a ridica din fondurile Bisericelor, a căror reprezentanți sunteți D-Vóstră, și din ajutóarele unor bărbați însuflăți de un zel ferbinte pentru binele și înaintarea tinerimeii nóstre, un gimnasiu român. Decă eă, împărtășind archierésca'mă binecuvântare acéstei întreprinderi mari, care dee Dumneđeșă să fie încoronată de cel mai bun sfêrșit, Vê apromit și din parte'mă tot ajutoriul și sprijinéla, încât imă va fi prin putință.

Cu care împărtășindu-Vê archierésca mea binecuvântare, rămăi

Al Domniilor Vóstre

Sibiiu în 7 Septembre 1850.

de tot binele voitóriu

Andrei Șaguna, m. p.

Episcop.

Credem, că va fi de interes a reproduce aici atât contractul încheiat între cele două biserici pentru susținerea gimnasului și ratificat de reprezentanța dela Sf. Nicolae în 14 Sept. v. 1850, cât și obligămêntul dat de particulari de a ajuta proiectatul gimnasiu timp de dece ani, și în fine rugarea cătră Ministeriul de înștrucțiune austriac, revidată de Șaguna, și așternută Ministeriului prin Ioan Maiorescu, care pe acel timp petrecea în Viena în cause naționale.

A)

Contract.

Noi subscriși, de o parte Curatori și Reprezentanții Sf. Bisericii românesce răsăritene dela Sf. Nicolae, ér' de alta Curatori și Reprezentanții Sf. Bisericii cei românesce răsăritene dela Adormirea Maicii Domnului din Cetatea Brașovului, facem cunoscut tuturor celor de acum și celor

viitori, cari vreaŭ și doresc a sci, cum-că recunoscând noi neapărata trebuință a unei educații mai bune pentru tinerimea noastră, și înaltul folos al unei lățiri mai ușore a științelor, încredințați pe deplin, cum-că școla este și trebuie să fie fundamentul și razimul bisericii, cu ajutoriul lui Dumnezeu ne-am învoit și ne-am îndatorat în numele sus numitelor Sf. Biserici la următoarele puncturi:

1) Aceste două comunități române, pătrunse de neincunjurata trebuință a întemeerii unui Gimnasiu românesc aici în Brașov și neputând aștepta spre nespusa daună a nației și junimei noastre, până ne-ar veni ajutor în privința acésta din alte părți, *punem prin acésta temelul la un Gimnasiu ferbinte dorit* de către toți drept simțitorii.

2) Dechiarăm și dorim, ca organizarea acestui Gimnasiu românesc să se întreprindă întru înțelesul legiurii împărătesci, emanate la anul 1849 pentru toate Gimnasiile Imperiului Austriei, așa încât alegerea și denumirea profesorilor, a directorului și a Eforiei gimnasiale din partea Comunităților, cum și sfera lucrărilor să urmeze după regulile prescrise în acea legiuire.

3) Pentru coperirea unei părți din trebuințioasele spese la ținerea acestui Gimnasiu se îndatoréză cele două comunități bisericésci sus-numite prin aici subscrișii, cum-că dênsele vor numéra din veniturile acelorași anuale curente, în curs de de ce anŭ dela ziua deschiderii Gimnasiului, pe fie-care an Cmze fl. 1712, adecă: una miă șépte sute doi-spre-dece fiorinŭ în monetă convențională, și anume: Biserica Sf. Nicolae, preste suma de 524 fl., đic: cincŭ sute două-deci și patru fiorinŭ în monetă convențională, cu care se ține Norma, încă mai numérah pe séma Gimnasiului câte Cmze fl. 1476, adecă: una miă patru sute șépte-deci și șése fiorinŭ în monetă convențională; ér' biserica dela Sf. Adormire a Maicii Domnului, preste suma de Cmze. fl. 264, đic: două sute șése-deci și patru fiorinŭ convenționalŭ ce dá școlei Normale, mai numérah încă 236 fl., adecă: două sute treŭzeci și șése fiorinŭ în monetă convențională: cu totul 2500 fl. Cmze, adecă: două miŭ cincŭ sute fiorinŭ convenționalŭ. Pre lângă acésta, aici numiții preoiți, resignând la baniŭ Sfințiilor Sale, ce-ŭ primesc dela St. Biserică drept ajutor de quartir, îi lasă pe séma Gimnasiului pe de ce anŭ următori și anume:

D-1 protopop și paroch *Ioan Popasu* . . . . . 48 fl. Cmze,

D-1 tit. protopop și paroch *Ioan Petric* . . . . . 48 fl. Cmze,

D-1 protodiacon *Iosif Barac* . . . . . 24 fl. Cmze,

D-1 paroch *Toma Vasiliu* din adjutul său . . . . . 25 fl. Cmze,

carŭ cu totul fac 145 fl. m. c., adecă o sută patruđeci și cincŭ fiorinŭ monetă convențională.

4) Acest ajutor de 2645 fl. m. c. adică: două mii șese sute patruzeci și cinci fiorini convenționali, va curge pentru ținerea claselor normale și gimnasiale, ér' mai cu deosebire pentru plățirea profesorilor.

5) Pentru adunarea veniturilor școlastice, cum și pentru administrarea lor regulată și cu cuget curat, se va alege de cătră ambele comunități o Eforie stătătoare din 6 membri: patru mirenți și doi preoți, cum și din tot atâți membri onorari, ómenți cualificați, a cărei statute la timpul său se vor așterne la prea Înaltele Locuri.

Ér' pentruca acéstă a nóstră învoélă să-și aibă tăria și valórea sa legătóre și îndatoritóre pentru noi și urmașii nóștri în deregătoria de Curatori și Representanți bisericesci, întru înțelesul puncturilor mai sus arătate, o făcurăm și o întărirăm în trei asemenea esemplare originale, prin chiar subscrierea numelor nóstre și prin punere de pecetile acestor două Sfinte Biserici.

S'aú dat în Brașov la anul Domnului 1850, luna lui Sept. în 26/14.

Curatorii și Representanții Sfintelor Biserici și bărbații Comunităților.

Ioan Poppassu, m. p.
protopopul local.

Petrus German, m. p.
Archidiaconus tertius et parochus
Bolgarszeigiensis.

Ioan Petric, m. p.
tit. protopóp, (cât timp voiú fi catichet
și secret. prot.)

Iosif Barac, m. p.
protodiacon.

Thoma Basiliu, m. p.
paroch déla biserica dela Adormire.

Ioan Zippa m. p.
representant.

Nicolae Dima, m. p.
curator.

Gheorghe R. Leca, m. p.
curator.

Dumitru Oțoțoiú, m. p.
representaș.

Ioan Leca Renuș, m. p.
representaș.

Ioan Manolie, m. p.
representant.

Gheorghe Manole Burbea, m. p.
representant.

Ioan Pantasi, m. p.

Gheorghe Nica, m. p.
curator.

Ioan Iuga, m. p.
representant.

Rudolf Orghidan, m. p.
curator.

Vasilie Lacea, m. p.
representaș.

Gheorghe Ioann, m. p.
representant.

Nicolaus Tecló, m. p.
representant.

Dimitrie Cepescu, m. p.
representant.

B)

Contract.

Prin care noi subscrișiî neguțatori români din Brașov ne legăm și ne îndatorăm către institutul gimnasial românesc, care este să se fundeze și să se deschidă aici la Brașov, cum că din ziua, în care se va deschide la noi proiectatul Gimnasiu, în curs de zece ani următorî unul după altul vom număra, fie-care din noi și pentru sine la cutia (cassa) aceluiași pe fiesce-care an și anume:

1. <i>Ioan Iuga</i>	100 fl. (însă numără banii înainte pe zece ani 1000 fl.)
2. <i>Vașile Lacea</i>	100 »
3. <i>Rudolf Orghidan</i>	200 »
4. <i>Nicolae Teclu</i>	100 »
5. <i>Gheorghe Iuga</i>	100 »
6. <i>Bucur Popp</i>	50 „
7. <i>Vlad Pêrlea</i>	50 »
8. <i>Gheorghe Nica</i>	50 »
9. <i>Gheorghe Ioann</i>	200 »
10. <i>Dumitru Eremia</i>	20 »
11. <i>Iacob Mureșanu</i>	10 »
12. <i>Ioan Pantazi</i>	100 »
13. <i>Nicolae Dima</i>	50 »
14. <i>Nicolae Măciucă</i>	30 »
15. <i>Gheorghe R. Leca</i>	10 »
16. <i>Ioan Manole</i>	10 »
17. <i>Ioan Leca</i>	10 »
18. <i>Gheorghe Burbea</i>	10 »

Suma totală face 1200 fl., adică una mie și două sute fiorinî în valută convențională.

Êr' pentru deplina siguranță a Institutului ne îndatorăm prin polițe date dela mâna noastră, pe care inspecțiunea Gimnasiului prezentându-le în fiecare an la firmele noastre, noi le vom plăti în tocma și întru înțelesul legilor de polițe. Întemplantu-se însă, că în decursul următorilor zece ani unii din aici subscrișiî să se mute la altă viață, de care Dumnezeu să apere, atunci suma ce ar mai fi a se număra la Gimnasiu pe restul anilor, mai înainte de urmarea împărțelei între clironomî, să se scotă din massa, ce va fi rămas, prin care polițele ce ar mai fi, să se desființeze.

Acest contract s'aù făcut și s'aù scris de către noi înși-ne în

două exemplare originale, dintre care unul se depune în lada Eisericilor, érá al doilea se dá la mâna Inspecțiunei provisorie.

Braşov, 1850. Sept. 26/14.

(Urméză subscrierile.)

C)

Conceptul românesc al rugărei adresate Ministeriului este următorul:

Inalt c. r. Ministeriu al învățăturilor!

Trebuința aședemintelor de învățătură și creștere în sinul credinciosei națiunii române fú simțită totdeauna adânc și cu durere, și dorința de a se deschide cât mai curênd asemenea aședeminte aú devenit mai vêrtos în timpul din urmă lățită preste tot. Acestă trebuință și preste tot părăsita stare a națiunei nóstre va fi ajuns fără nici o îndoială la cunoștința Inaltului Ministeriü c. r. de învățătură atât prin organele Inaltului Guvern, cât și prin credințarii națiunei române, încât socotim, că e de prisos a ne întórce la trista stare dinainte de 1848 și a mai atinge, cum-că după-ce junimea nóstră nu era suferită a cerceta școlele compatrioților noștri, noué din vistieria provincială, la care Româniî contribuira așa mult, în privința acesta nici odată nu ni s'aú făcut vre-o parte, ci din contră dela națiunea română se subtraseră încă și acelea isvóre, care sta în dispozițiunea ei spre acest scop mântuitor, ba nici că fú suferită a deschide școle din colecte, ce s'ar fi putut face dela connaționalii sêi.

Mulțămită lui Dumnezeu, aceste timpuri aú trecut, și astăzi sub scutul egalității de drepturi și al drepturilor constituționale este conces fiecărei națiunii, precum și fiecăreia religii recunoscută în legile țerei a 'și întemeia aședeminte de învățătură din chiar mijlócele sale. Din acest temeiü, cum și pentru ca să îndestulăm trebuința comună, ér' mai vârtos cea locală a connaționalilor noștri, Româniî din Braşov se învoira a întemeia aici pe loc un gimnasiü românesc pentru coreligionariî de Biserica răsăritenă, din mijlócele lor și întru înțelesul decretului Ministerial din 1849 și în conformitate cu principiile de organizațiunea învățăturilor în Transilvania; ér' fiind-că mijlócele, asupra cărora putem noi dispune astădată, spre a întemeia un gimnasiu complet după modelul gimnasiilor de Stat încă nu ni sunt de ajuns, dorința nóstră este a deschide deocamdată un gimnasiu mic.

Mijlocele, asupra cărora subscrișii pot dispune astă-dată, sunt următoarele:

1) Un loc în partea cea mai sănătoasă a cetății, de 39 stânjini în lățime și de 41 stânjini în lungime s'au cumpărat de mai mulți ani spre a se clădi pre dânsul trebuincioșele încăperi de școlă.

2) Un venit anual de 1712 fl. c. m. din partea celor două comunități bisericesci din Brașov, precum se vede din aici alăturata învoială, — afară de suma anuală de 788 fl. c. m., care se dă de mai mulți ani din aceleași fonduri pentru școlile normale, ce se află în ființă de mai mulți ani, și afară de c. m. fl. 145, cari, amăsurat contractului aceluiași, acolo însemnații preoți din ajutoarele lor dela biserică îi lasă la gimnasiu tot pe dece ani.

3) Un ajutoriū anual de 1200 fl. c. m., care este asigurat de cătră câți-va benefactori pentru acest scop pe cursul celor mai de aproape dece ani, precum se adevereză prin documentul de sub //.

4) La acēsta se adaugă tacsă școlastică, care va da o ajutorință însemnată la acoperirea speselor, mai vĕrtos pentru că în Brașov și în cercul aceluiași locuiesc preste 60,000, ér' în vecinațul district al Odorheiului și în cercul Făgărașului la 140,000 Români, ér' acești din urmă, din pricina tristelor urmări ale greutăților feudale apăsătoare din vécuri, n'au fost în stare a 'și deschide nici măcar școluțe sătesci. Din acestea se cunoșce învederat, cum-că gimnasiul mic, despre care se vorbesce aicea, va fi cercetat de o tinerime a unei poporațiunii, ce numără aproape la 200,000 suflete.

5) Până la clădirea caselor gimnasiale, se vor deschide localități provisorie de ajuns.

6) S'au îngrijit și pentru bărbați înzestrați cu calitățile cerute și prescrise în planul Ministerial spre a puté primi catedrele profesoriale.

Îndatorirea pe 10 ani de la Nr. 2 și 3 nu este a se înțelege așa, ca și cum acei, cari s'a îndatorat acolo, după trecerea celor 10 ani s'ar trage la o parte dela acēstă întreprindere binefăcătoare, ci noi avem speranță tare, cum că în decursul acestuī restimp vom aduna trebuincioșele fonduri atât spre a complini gimnasiul, cât și spre a ușura pe comunitățile bisericesci și pe privați, cari s'au îndatorat acuma.

Pornind dintru acestea, subscrișii rōgă pe Inaltul c. r. Ministeriu al învățăturilor, ca să se îndure:

1) A da voie pentru deschiderea unuī gimnasiu național românesc și încă de-ocamdată a unuī gimnasiu mic.

2) A l' dechiara de aședământ public școlastic, căci adecă organizarea acestuī fiitor gimnasiu român va coresponde întru tóte organizărei celorlalte gimnasiuri ale statuluī.

3) Pentru ca numărósa junime școlastică, a cărei carieră mai vértos în cei din urmă 3 ani se precurmă spre cea mai mare daună a totului, să nu rămăie și în viitorii fără învățământ, a defige terminul deschiderii acestui gimnasiu cel puțin pe 1-a Noembre a. c.

4) Școlă normală a comunității dela St. Nicolae, ca una, ce este primul fundament a fiitoriului gimnasiu, și precum se vede din decretul gubernial, fusese întărită și de cătră gubernul de mai înainte, a o recunosce de școlă publică;

5) A concede aședarea unei Eforii școlastice, a cărei datorință va sta întru administrarea veniturilor gimnasiale, și a cărui statute îndată după dorita dobândire a învoinei pentru deschiderea gimnasiului se vor subșterne la Înaltul c. r. Ministeriu al învățământului.

Întru cea mai vie speranță, că oferința noastră va fi bine primită și prea umilita noastră rugămintă va fi ascultată, ca una, care după a noastră părere stă în cea mai deplină armonie atât cu dorințele poporului nostru, cât și cu cele mai învederate trebuințe a junimei noastre școlastice, avem onóre a rămăné întru cea mai profundă reverință.

A Înaltului c. r. Ministeriu al învățămintelor.

Brașov, 1850 Octombre 7.

servi prea umiliți

*Repreșentanții celor două comune bisericesci
dela St. Nicolae și dela Adormirea din cetate.*

(Urméză subscrierile.)

Astfel în tómnă a. 1850 se deschise în casele Băcanului școlă centrală a celor două parochii însoțite. Cum am amintit și mai sus, această școlă consta din 4 clase pentru copii și două pentru copile. Clasa a patra normală era întocmită astfel, încât să pótă servi ca clasă pregătitoare pentru gimnasiu, având studiile: Religiunea, Limba latină, L. română, L. germână, Geografia, Aritmetica și Istoria naturală. Ca învățatori la clasele numite erau angajați pe anul școlar 1850/1: *Iosif Barac*, care avea să funcționeze totodată și ca rectorul școlei, *Andronic Androne*, *Nicolae Preda*, *Vasile Oroianu* și *Irimie Verzea*. Postul de profesor la clasa a patra, care în adevăr era clasa I. gimnasială, încă nu era ocupat și pentru acest post se căuta

un bărbat destoinic, înzestrat cu cunoștințele necesare și totodată cu aptitudini practice, care cu timpul să pōtă sta în fruntea gimnasiului, ce era în formare.

La stăruința reprezentanței din cetate, și în deosebire a lui Gheorghe Bariț, se decise, ca la acest post să se cheme *Gavriil Munteanu*, fost profesor la seminariile din Buzău și Rîmnic între anii 1834—1848, carele se distinsese prin câte-va lucrări literare și care pe atunci petrecea în Sibiiu, fără să aibă o ocupațiune potrivită cu pregătirea sa și cu aplicările sale. Munteanu și primi oferta făcută de Eforia școlară din Brașov, deși salariul, ce avea să-l primescă, era de tot modest,*) și în 1 Noembrie 1850 deschise cl. IV. normală, care era totodată prima clasă a gimnasiului. Școlarii acestei clase și prin urmare *primii școlari ai gimnasiului nostru*, erau:

1. <i>Ioan Meșotă</i>	13. <i>I. Pușcaș</i>
2. <i>Titu Maiorescu</i>	14. <i>I. Murășanu</i>
3. <i>Nicolae Străvoiu</i>	15. <i>I. Odor</i>
4. <i>Mihail Preda</i>	16. <i>P. Gonța</i>
5. <i>Ioan Stoian</i>	17. <i>Dim. Apostol</i>
6. <i>Leonte Pușcaș</i>	18. <i>I. Irimie</i>
7. <i>B. Bellissimus</i>	19. <i>C. Daniilopol</i>
8. <i>Nicolae Țiorlea</i>	20. <i>P. Tipeiș</i>
9. <i>Octavian Popeiș (Popea)</i>	21. <i>Alexe Verzea</i>
10. <i>Simeon Rădoiș</i>	22. <i>Sofr. Papiș (Popescu)</i>
11. <i>Const. H. Todor</i>	23. <i>G. Peteu</i>
12. <i>Nicolae Iosif</i>	24. <i>I. Roșculeț.**)</i>

Așa-dară comisiunea școlară alēsă în primăvara a. 1850 își făcū pe deplin datoria sa, și acum, la finea lui Octombrie al aceluiași an, după-ce pusese la cale tōte lucrurile mai neapērate pentru înăugurarea gimnasiului de mult dorit și după-ce aduse la cunoștința celor două reprezentanțe bisericesci lucrările sale, cerū să fie absolvată de însărcinarea sa și în locul ei să se alēgă o Eforie școlară pentru mai multă vreme.

Reprezentanțele luară cu bucurie act de pașii întreprinși până acum în cauza școlară, și avēnd tōtă încrederea în membrii comisiunei, îi rugă să rămână și mai departe ca Efori școlari.

*) 400 fl. m. c.

**) Școlarii 17—24 aū părăsit școla în decursul anului.

Acésta se și întemplă, cu o singură exceție, anume, declarând membrul de până acuma al comisiunei Nicolae Dima, că nu mai póte lua asupra sa sarcina de efor, se alese în locul dên-sului ca membru dela Sf. Nicolae comerciantul *Ioan Fippa*.

Noua Eforie se constitui în 20 Noembre v. 1850, alegându-se ca președinte I. Popasu, érá ca al doilea președinte și totodată cassier Ioan Iuga, Ca secretar funcționa de obiceiú proto-diaconul Iosif Barac, care, după-cum am amintit mai sus, era totodată și rectorul școléi. Eforii se înțeleseră între dênșii, ca la aducerea concludelor să fie de față cel puțin 4 inși și ca aceia, cari din cauza afacerilor ar fi siliți să absenteze din oraș mai multă vreme, să fie înlocuiți prin suplenti.

Deși avea să se lupte cu multe greutăți, dintre care insuficiența localelor și lipsa de manuale corêspunđetóre în limba românescă erau cele mai simțite, totuși școlá cea nouă mergea destul de bine, mulțamită activității profesorilor, dintre cari cu deosebire Munteanu era un bărbat cu cunoscințe de tot frumoșe și de o activitate estraordinară. Numérul școlarilor se urcă încă în semestrul I al anului școlar 1850|1 la 302, interesul pentru noua școlá centrală creștea din și în și între Românií din Brașov și împrejurime, numérul acelora, cari erau gata a da mână de ajutor pentru susținerea ei, încă se înmulția în mod îmbucurător. Cu tóte acestea mijlócele materiale, de care dispunea noua școlá, erau așa de restrênse, încât în decursul anului școlar 1850|1 nu se putú înmulți cu nimic salariile de tot mici ale profesorilor, érá dintre mijlócele de învățamênt se procurá numai ceea-ce era de cea mai extremă necesitate. Nici chiar profesorului de desemn *Ștefan Emilian*, care încă din primele luni ale anului 1850 deschisese un curs gratuit de desemn și de sciințe tehnice în locuința sa proprie și tóamna se mutase la școlá centrală, nu i se putú da în semestrul I vre-o remunerațiune, și numai în sem. II i se dete modestul onorar de 100 fl. m. c.

În ceea-ce privesce manualele școlare, a căror lipsă se simția nu numai la noua școlá din Brașov, ci și la cele două gimnasii mai vechi românesci (din Blaj și din Beiuș), referenții din secția școlară a guvernului transilvan: *Gavriul Dorgo* și *Dr. Pavel Vasici* luară mészuri, ca să se traducă în limba română câte-va din cărțile pentru școléle medií, aprobate de Ministeriu și spre acest scop se adresară (19|31 Ian. 1851) cătră tînéra

Eforie din Braşov cu întrebarea: ce persoane le crede Eforia mai potrivite şi totodată şi aplicate a traduce unele din cărţile însemnate pe lista manualelor admise din partea Regimului? Îndată se şi oferă trei dintre profesori a traduce său prelucra câte una său două din cărţile recomandate de cei doi consilierii şcolari, dar dintre toţi numai Gavriil Munteanu îşi putu împlini promisiunea, lucrând şi prelucrând în anii următori cu cel mai mare zel cărţile cele mai necesare pentru gimnasiul, în serviciul căruia intrase. Bariţ încă se declarase gata a traduce său prelucra manualele de lipsă din Istorie şi Geografie, şi totodată, voind ca şcolile să pôtă fi provădute cât mai curënd cu cărţile de învăţatură trebuincioşe, propuse a se recomanda guvernului, ca persoane competente spre acest scop, Florian Aron, Ioan Maiorescu şi A. Tr. Laurianu. Tot în şedinţa din Februarie 1851, în care se tractă hârtia referenţilor şcolari din Sibiiu, se decise, ca să se înfiinţeze şi o bibliotecă a şcolii centrale, care să fie administrată de unul dintre profesori.

Interesul, ce se arăta din tôte părţile faţă cu nouă şcolă îndemnă pe conducătorii ei la lucruri şi mai mari. Anume, vădënd Eforia, că localele închiriate, în care era adăpostită şcolă, erau necorespunďetóre şi totodată forţe scumpe, se cugetă, decă nu ar fi timpul să se realizeze *zidirea şcolară* proiectată în a. 1844, pentru care se cumpăraseră grădina din Gróveri dela Joh. Beer. Membrii Eforiei se puseră în înţelegere cu arhitectul Ştefan Emilian şi'l însărcinară, să facă un plan pentru o clădire şcolară, în care să se pôtă aşeđa şcolă primară de copii şi de copile, 4 clase gimnasionale, precum şi două clase comerciale şi tehnice (reale).

Arhitectul şi profesorul Emilian se şi puse îndată pe lucru, dar la îndemnul lui I. Popasu nu făcu planul de clădire numai pentru clasele amintite, ci proiectă o zidire cu mult mai mare, în care eventual să pôtă încăpé, pe lângă şcolile primare, un gimnasiu întreg cu opt clase şi în care, până la completarea gimnasiului, să pôtă locui şi personalul didactic

»Să zidim Ierusalimul românesc!« erau vorbele favorite ale lui Popasu, şi inimosul protopop, nu se îndoia o singură clipită, că clădirea proiectată de densus în înţelegere cu Emilian, care avea să cuprindă peste 20 de odăi şi o sală festivă spaţioasă şi care avea să coste 30—40 mii fiorini, se va şi aduce

la îndeplinire. deși întreg capitalul destinat pentru acest scop erau numai cele 6000 fl. m. c. făgăduite de reprezentanța dela Sf. Nicolae în a. 1844 și afară de această sumă, grădina cumpărată în același an din colecta neguțătorilor din cetate și înTABULATĂ pe numele lui Bucur Popp.

În cassa școlii nu era o singură para pe sēma clădirei, dar cu tōte acestea clădirea trebuia făcută cât mai curēnd, căci lipsa ei era adēnc simțită și după înșeși cuvintele Eforiei din hārtia adresată în 9/21 Maiu 1851 celor două comunități bisericesci în cauza edificiului școlar, »partea națiunei române locuitorē în Brașov și în districtul lui, fără cea mai mare scādere și rușine a sa, nu va mai putē întârđia nici un an dela clădirea și ridicarea cu ajutorul ceriului a unui edificiu, în care să încapā de o cam-datā numai clasele normale, două clase comerciale și tehnice, cum și patru clase ale gimnasiului mic.» Școla trebuia ajutatā cu ori și ce preț și înzestrată cu clădirea de lipsă, căci, ȓice Eforia mai departe în aceeași hārtie a sa: *»Pe lângā bisericā, școla este singura mântuintā, scāpare și scut apērător al viitorului și al fericirei nōstre naționale. Dēcā națiunea nōstrā în vișorōșele timpuri din urmă nu afla în bărbații sēi apērători înțelepți, ea se afla în cel mai vederat pericol de a cādē cu totul, pentru-ca să nu se mai pōtā ridica.«*

Prin urmare din nou trebuia apelat la bunăvoința reprezentanțelor bisericesci și a publicului românesc din Brașov și împrejurime, din nou trebuiaū făcute colecte, ca edificiul școlar plānuit să se și realizeze.

Și Popasu împreună cu soții lui din Eforie și aveāu cea mai mare încredere în simțul de jertfire al Romānilor brașoveni, așa încāt pare-cā și vedeāu zidirea de jumētate înălțată. De ore-ce însă numai cei 7 Efori nu erau de ajuns, să îngrijescā și de afacerile școlare curente și în același timp să facā și pregătirile de lipsă pentru clădire, se hotāri, ca pe lângā Eforie să se institue și o comisiune pentru clădire, și în această comisiune se aleserā din partea bisericeii Sf. Nicolae protopopul onorar *Ioan Petric* și *Nicolae Măciucă*, ērā din partea bisericeii Sf. Adormiri comercianții: *Bucur Popp* și *Ioan G. Ioan*. Comisiunea acēsta avea să cerceteze și să punā în exploatare tot felul de isvōre pentru săvērșirea cât mai curēnd și mai ieftin a clădirei școlare. Astfel: să inițieze colecte în bani dela bisericī,

dela comune și dela particulari; să îndemne pe Români din Brașov și din împrejurime să dăruască diferite materiale, ca: var, cărămidă, lemnărie ș a.; să stăruască pe lângă ómenii din oraș și dela sate să facă clăci cu carele și cu mânil; — érá la cas când aceste ajutóre nu ar fi de ajuns, să facă și vre un împrumut în condițiuni, cât s'ar poté mai favorabile; în fine împreună cu arhitectul Emilian să examineze planul edificiului și terenul de clădire, și totodată să'și dea părerea, decă într'o parte a spațiosului loc procurat pentru școle nu s'ar poté construí nisce clădiri, care ar aduce venite sigure școlei, ca d. e. prăvălii, odăi de închiriat, băi etc.

Membrii Eforiei școlare și ai comisiunei pentru clădire nu lăsară necercat nici unul din mijlócele indicate: cercetară, de unde s'ar putea procura materialele de clădit într'un mod mai avantajos; se adresară la fruntașii diferitelor comune din împrejurimea Brașovului, ca să dea mână de ajutor la căratul materialului; deschiseră liste de contribuiți pe séma edificiului plănit; se puseră în înțelegere cu măiestrii cei mai de frunte din Brașov pentru a se convinge mai de aprópe despre spesele ce vor fi de întépinat și despre modalitățile cele mai practice de clădire etc. Totodată Eforia și comisiunea învitară pe comerciantul Bucur Popp, să transpună locul, pe care avea să se ridice clădirea, pe numele bisericilor comproprietare. Acesta se făcú, pentru evitarea cheltuielilor și a dificultăților din partea autorităților comunale, astfel, că în 17/29 Iulie 1851 se făcú un schimb fictiv («schimb economicos», cum se numesce în actele de atunci) între grădina, ce avea să servescă ca loc de clădire, și între casa de lângă móra din Prund (Nr. prot. 702), unde fusese mai 'nainte școla bisericei Sf. Nicolae. Acestă casă se întabulă pe numele lui B. Popp și numai după mórtea densusului se întórse éráși bisericei, nu fără óre-care greutăți din partea autorităților.

Măsurile acestea față cu școla de curénd deschisă, și în deosebí dispozițiunile luate pentru ridicarea unui edificiu propriu al școlelor centrale, I. Popasu se grăbi a le aduce la cunoscința episcopului Andreiú Șaguna; dar mare fú mirarea și póte chiar și mahnirea lui, când atât în scrisórea din 12 Martie, datată din Viena, a marelui Archiereú, cât și mai vértos în ordinațiunea din Sibiiú din 17 Iulie, zelusul protopop observá óre-

care rezervă și chiar unele nedumeriri față de întreprinderea, la care se angajase cu atâta drag și la care îndemnase într'un mod atât de călduros și pe concetățenii săi să ia parte.

În scrisoarea din Martie Șaguna își arată nemulțămirea sa față cu modul, cum s'a întocmit Eforia școlară. El aduce aminte celor dela Sf. Nicolae de «Instrucția» din a. 1843, de care în alte cestiuni «se țin cu amândouă mâinile», și le spune, că această Instrucție prescrie, ca afacerile școlare să fie conduse de întregă reprezentanța bisericească și în deosebi de inspectorii școlari, numiți de această reprezentanță. O întocmire analogă are și biserica din cetate față cu școla sa. Prin urmare lucrul cel mai natural ar fi, ca afacerile școlilor centrale să fie conduse de cele două reprezentanțe bisericesti. De ore-ce însă în împrejurările de atunci era greu să se întrunească și să lucreze la un loc o corporațiune așa numărösă, părerea Episcopului era, ca în locul Eforiei să se institue un inspectorat compus din 3 persoane: un inspector dela Sf. Nicolae, altul dela bis. din cetate și ca conducător protopopul, și acest inspectorat să conducă afacerile școlare în continuă înțelegere cu reprezentanțele celor două biserici și cu Episcopul, ca supremul director al școlilor din diecesă.

În ordinațiunea din 17 Iulie Șaguna, după-ce 'și exprimă bucuria sa față cu planul Brașovenilor de ași ridica o clădire școlară, spune, că avea de gând a veni însuși la Brașov la serbătorea prorocului Ilie (20 Iulie), ca să se sfătuască cu dênșii «în această a lor grandiosă întreprindere»; spune mai departe, că dênșul încă din 1 Iulie 1850 a întreprins pe lângă Guvern, «ca să se ridice șese gimnasilor mari pe sêma Românilor transilvani de legea noastră țitori, cu spesele statului, și adecă: la Sibiiu, Brașov, Deva, Cluj, Chióra și Cohalm». Dêcã comunitățile bisericesti din Brașov nu voiesc să aștepte până la rezolvarea acestei cereri și stăruesc mai departe în lucrarea începută, să informeze pe Episcopul, de au luat tôte dispozițiunile de lipsă pentru recunoscerea noului gimnasiu din partea statului, și dêcã gimnasiului i se va păstra caracterul potrivit corporațiunilor, care îl susțin. Mai departe Episcopul cere, să i se trimită un conspect al averilor celor două biserici, «pentru ca să pot vedé, de cum-va bisericile nu sunt prea tare împovărate prin ajutóarele făgăduite și nu cum-va li s'a luat pentru viitor putința de a mai jertfi

ceva și spre alte scopuri sfinte». În fine dispune, ca cele două reprezentanțe bisericesci să nu spezeze sume mai mari de 100 fl. fără încuviințarea Episcopului.

Prin urmare două preocupări avea marele Andreiș față cu întreprinderea școlară, inițiată în Brașov: Mai întâiu voia, ca gimnasiul român din Brașov să corăspundă tuturor recerințelor legilor în vigóre și să aibă caracter confesional, și al doilea, ca clădirea proiectată pentru gimnasiu nu cum-va să sleiască tóte puterile materiale ale celor două biserici, așa încât ele să nu mai fie capabile a ajuta și alte întreprinderi de interes național-bisericesc și póte nici să nu fie în stare a termina lucrarea odată începută.

Nedumeririle acestea ale marelui Archiereș trebuiaș delăturate, de óre-ce Românii brașoveni bine sciaș, că fără puternicul seș sprijin întreprinderea lor cu greș va puté ajunge la bun sfârșit.

Popasu aduse, ce e drept, la cunoscința celor două reprezentanțe bisericesci scrisorile Episcopului și cerú împlinirea fără amânare a celor cuprinse într'ensele, de altă parte însă tot el le sfátuș, ce răspuns să dea, ca să-ș alunge bănuelile și să-ș atragă bunăvoința față cu lucrarea inițiată.

De un deosebit interes este representațiunea, ce aș dat-o cele două corporațiunii bisericesci lui Popasu, ca să-ș servescă ca substrat la răspunsul, ce avea să 'l dea Episcopului, și care deși scrisă de mâna lui Iosif Barac și provăduță ică-colea cu observări din condeiful lui Bariș, dovedesce în modul cel mai lămurit participarea istețului protopop la compunerea ei, puterea argumentațiunei lui și căldura în exprimarea ideilor sale.

»Incunoscinițai despre strălucitele merite, ce și-au căștigat Inalt Prea Sfințitul domnul nostru Episcop Andreiș Șaguna,« începe representațiunea din 14 August 1851, »(față) de tronul împărătesc, biserica și națiunea nóstră, și pėtrunși de înalta înțelepciune și ravnă, cu care Prea Luminat Măria Sa conduce treburile bisericii și națiunei nóstre, am îmbrățișat cu cea mai mare bucurie părintesca milostivă ordinațiune ddto 17 Iulie, Nr. 330 a. c. și nu o am putut privi altfel, decât ca pe o purcedere a părintescei Prea Sfinției Sale dragoste și îngrijiri, ce are spre noi; de aceea venim cu adencă umilință a răspunde.«

După acestă întroducere, autorii representațiunei reamintesc Episcopului pașii făcuți la autoritățile politice pentru deschiderea gimnasiului, arată lipsa cea mare de o clădire școlară, care

cred, că va fi sprijinită din partea Românilor din Braşov cu aceeaşi căldură, cu care au fost sprijinite şi alte întreprinderi obştesci, ca d. e. biserica de pe Tocile*) şi capela din cetate; arată, că râvna pentru şcolă a Românilor din Braşov şi împrejurime a crescut »de minune« după anii 1848/9, aşa încât numărul şcolărilor este acuma întreit ca înainte de 1848, că organizarea şcolărilor proiectate şi în deosebi a gimnasiului se va face după prescrierile ministeriale şi astfel cele două reprezentanţe sunt de firmă speranţă, că aceste şcolă vor fi recunoscute de autorităţile statului.

»Noi credem tare,« se dice în reprezentaţiune, »că Înaltele Locuri ne vor împlini cererea noastră peste tot, cu atât mai vârtos, că noi suntem hotărîţi, *ca de am căpăta de o sută de ori negativă, de o sută de ori să recurăm la dreptatea şi mila prea înduratăului nostru Împărat*, care au garantat la toate naţiunile, aşa şi la a noastră, libertatea de a se pute cultiva; am hotărît, *ca să nu ne lăsăm de această întreprindere, de am merge pe jos măcar până la Înălţatul Tron împăratesc în Viena*, ca să cădem acolo în genunchi şi să ne rugăm. Şi această tărie a hotărîreii noastre vine de acolo, că sunt mii de fraţi de ai noştri Români, mai cu sémă în comunitatea dela biserica Sf. Nicolae, a Sf. Treimi din preurbul Braşovului şi a Adormirei din Braşovechiu, tăcând despre ceilalţi nenumăraţi din Ţera Bârsei şi învecinatele ţinuturi, cari n'au casă, pământ seú altă avere, n'au nimic alta, decât două mâni, cu care se chinuesc, deşi hrănesc numeroşii membri ai familiei lor. Aceşti muncitori fără nici o prindere, nu va trece mult, mai cu sémă după-cum se îngreuiază astăzi traiul vieţii şi se înmulţesc dăjdiile şi greutăţile publice, şi vor lua câmpii, de se vor duce în alte ţeri, vor sta grămadă pe drumuri, lungii şi morţi de fómă, decât nu le va deschide şcolă reală şi gimnasială calea norocirii, ca să 'şi pótă câştiga hrana de toate dîilele. Şi acest trist şi ameninţător viitor l'au cunoscut bieţii muncitori mai de mulţi ani, dar mai cu sémă astăzi; de aceea ne-au grămadit cu jebî peste jebî, ca să le facem şcolă; de aceea în Instrucţiunea bisericii, aici cu respect alăturată, punctul 12, ne-au pus să jurăm, că vom avé grijă de cultura lor cerută de duhul vremii şi de nefavorítóarele împrejurări ale stării lor; de aceea noi ne-am ţiné, că facem păcat de mórte, că ucidem pe fraţii noştri, că suntem duşmani statului, decât n'am cheltui parte din banii comunităţilor aflători la biserică, parte din pungile noastre, ca prin şcolă să-î facem pre aceştii ómeni a puté trăi în lume şi a fi membri folositori ai ţerii şi ai statului.»

*) În a. 1825 se ridicase pe Tocile din colecte dela diferiţi particulari braşoveni o nouă biserică de zid, în locul celei de lemn din 1813.

Ioan Iuga († 1860).

În ceea-ce privesce observarea din ordinațiunea din 17 Iulie a Episcopului, ca școla să aibă caracter confesional, representațiunea glăsuiesce astfel:

«Aducerea aminte, ca școlele noastre să fie confesionale, adecă numite naționale pravoslavnice, ne veni cu atât mai neașteptată, cu cât tăria în credința religioasă strămoșescă a Brașovenilor este cunoscută și vestită din vécuri, pe care nici cele mai înfriçoșate ispite nu aũ putut-o clăti; afară de acésta, cea mai învederată pildă aũ dat-o Brașovenii în vremea dela 1838 până la 1843, în care anii o comisiune gubernială lucrase neincetat, ca să se întemeieze la Brașov un gimnasiu din pungile Românilor, însă sub cea mai nemijlocită înriurință a altei confesiuni, și decă acel gimnasiu nu s'aũ înființat, pricina fũ, că Românii nu s'aũ abătut dela drépta lor pretensiune de a se numi acel gimnasiu: național românesc pravoslavnic».

Mai departe se spune în hârtia celor douë reprezentanțe, că conspectul despre averea bisericilor, cerut în ordinațiunea episcopescă, se trimite spre orientarea Arhiepiscopului și tot-odată se face observarea, că cele douë obști bisericesci, «pre lângă ce pörtă o socotélă regulată a veniturilor sale depuse la biserică, apoi nici cheltuesc dintr'ênsele pentru scopul școlastic, decăt numai prisosuri». Și chiar de ar fi silite să întrebuinteze pentru școle o parte din capitalele bisericilor, se simt îndreptățite a o face acésta pe basa întocmirilor bisericesci, aprobate de guvernul țerii, cum și în considerarea intențiunilor diferiților testatori. Că de multe ori averile ținute în bani gata sunt espuse a fi pierdute, după-cum s'a dovedit și în turburările anilor 1848/9; «pentru aceea», dic reprezentanții bisericilor din Brașov, «prin întreprinderea noastră pe de o parte voim să ne asigurăm averile noastre comunale, depuse la biserică, pe de altă parte vrem să ne asemănăm omului din Sf. Evanghelie, care și-aũ vëndut tot și s'aũ dus, de aũ cumpărat moșie cu comoră».

Cu privire la întocmirea Eforiei școlare representațiunea arată, că acésta Eforie s'a ales în tótă regula din partea celor douë reprezentanțe bisericesci, că doi séu trei inspectorii cu greũ ar fi putut îngrijii de afacerile școlare, complicate prin întrunirea celor douë școle și prin deschiderea gimnasiului, că în cele din urmă chiar și referenții școlari ai guvernului provincial aũ încuviințat constituirea acestei Eforii și aũ făcut-o cunoscută Ministeriului și guvernului țerii. În fine autorii ei termină cu speranța, că deslușirile date vor contribui la liniștirea Arhiepiscopului

și la păstrarea armoniei între capul bisericeii și între fiii săi duhovnicesci, și cu rugarea, ca Episcopul să binevoiască a veni la Brașov cu ocasiunea punerii petrei fundamentale a proiectatului edificiu gimnasial, «și a pune cu înseși sfintele sale mâni pétra unghiului, ca așa încă odată dela început să putem fi mângăiați cu nădejdea, că această a noastră întreprindere va fi binecuvântată cu cele mai spornice rezultate, érá inimile creștinilor noștri, ba chiar și a tuturor pravoslavnicilor, să se umple de cea mai vie bucurie».

Și ca să dovedéscă și în faptă interesul pentru școle, arătat în cuvinte așa de căldurose în hârtia către episcopul, Eforia și comisiunea pentru clădire se puseră pe lucru cu cel mai mare zel, conchiemară dese întruniri ale celor două reprezentanțe bisericesci și îndemnară pe fruntașii români din Brașov, să facă subscripțiuni pe séma edificului proiectat. Silințele lor nu rămaseră zadarnice. Încă în întrunirea din 6/18 August 1851 se subscriseră, afară de cele 6000 fl. asigurate din partea bisericeii Sf. Nicolae, 5300 fl.; în 11/23 August 4270 fl., așa încât acuma era la dispozițiune pe séma clădirei suma de 15,570 fl. m. c. Mulți dintre subscriitorii, și anume dintre aceia, cari subscriseseră sumele cele mai mari, erau totodată subscriși și în lista de cotisațiuni regulate pe timp de zece ani pentru susținerea gimnasiului, așa încât jertfele aduse de dênșii erau în adevér foarte mari. Pe lângă contribuirile în bani însă se făcură și multe contribuiți în diferite materiale. Așa d. e. zelosul membru al comisiunei *Nicolae Măciucă* a dăruit 58 mii cărămiđi și făgădui, că va mai dăruí încă 40—50 mii. *Românii din Țințari* dăruiesc 50 stejari și promit, că vor ajuta la căratul materialului; de asemenea făgăduiesc, că vor ajuta la căratul cărămiđilor obștile românesci din comunele *Sân-Petru*, *Herman* și *Preșmer*. Tot în timpul acesta véduva *Elena Nicolae Prișcu*, în înțelegere cu ginerele său *Dumitru Oțoșoiu*, dăruiesc pe séma școlelor celor noué *muntele Radu-Slovelu* său *Prișcu* de lângă Vama Șanțului, care munte a ajuns definitiv în proprietatea școlei prin testamentul lui *Dumitru Oțoșoiu* din 2/14 Iulie 1852, érá véduva *Paraschiva Radu Borcan* alias *Butmăloiu* dăruiesc o grădină frumoasă, în valóre de două mii de fl., situată «După iniști» sub Nrii. prot. 1240—1242.

Era un adevérat entusiasm pentru școlii între Românii din

Braşov şi împrejurime; cu toţii, tineri şi bătrâni, bogaţi şi săraci, erau gata să dea mână de ajutor, care cu ce putea, pentru ridicarea clădirii gimnasiale. În astfel de împrejurări Popasu şi soţii lui din Eforie şi din comisiune hotărîră a nu mai întârîia o singură clipită.

În 3 Sept. n. ei şi încheiară contracte cu măestrul zidar *Ioseph Fisoler* şi cu lemnarul cetăţii *Bartholomäus Kertsch*, cu condiţiune, ca dênşii să esecute clădirea în timp de doi ani după planul făcut de Şt. Emilian şi sub conducerea acestuia, cu lucrul şi ómenii dênşilor (afară de argaţi), însă din materialele date de comune, şi totodată se ceru dela oficiul orăşenesc concesiune pentru clădire, rugându-se reprezentanţele bisericesci a se esmite din partea Magistratului o comisiune, care să determine linia de clădire.

În acelaşi timp cele două comune bisericesci prin reprezentanţii lor încheiară între dênsele o nouă învoială, numită «Legămênt,» prin care se obligară pentru totdeuna a susţine în bună stare şcólele centrale, pe séma cărora avea să se înalţe noul edificiu. Actul acesta, subscris în 1 Septembrie 1851, al cărui concept a fost lucrat de G. Bariţ în înţelegere cu I. Popasu, este pactul fundamental, pe basa căruia s'aú condus şi se conduc şcólele române din Braşov până în ziua de astăzi.

Textul lui este acesta :

Legămênt,

prin care subscrisele două comune şi respective reprezentanţele bisericesci române de religiunea răsăritenă drept-credincióasă din Braşov, se îndatoră şi se légă între sine in solidum, atât pentru vremea de acum, cât şi pentru tot viitorul din neam în neam, ca să zidescă încăperi pentru *şcole naţionale române centrale* de religiunea drept-credincióasă răsăritenă din Braşov, şi tot-odată să îngrijescă nu numai pentru ţinerea lor în stare bună, ci şi pentru *necurmata adăogare şi crescere* a aceloraşi şcóle, atât în privinţa *spirituală* cât şi *materială*.

Acesta este scopul legămêntului, ér' temeiurile, pe care, şi condiţiunile, cu care ne-am propus cu ajutorul lui Dumnezeu tare şi vértos, ca să-l ajungem, sunt următoarele :

I. Comuna bisericăscă dela *Sf. Nicolae* din suburbiul românesc și comuna bisericăscă din lăuntru cetății dela *Adormire*, în privința bisericăscă și în orî-care altă privință neatîrnătoare una de alta, la tréba și însărcinarea însă de a zidi aici numitele școle, de a le ține și administra pentru tóte vécurile, se socotesc pe sine de astăđi încolo, ca una și singură comună, astfel, încât această sarcină a ținerii școlilor sale să aibă dreptul și datorința de a o purta cu puterile și sfaturile tot-déuna împreunate și nici-odată desbinate, cum și fără a fi iertată măcar umbră de întâietate séu prerogativă a uneia asupra alteia, ci se vor socoti améndouă ca unele, care împreunate într'un scop și la un loc servind comunelor bisericilor ortodoxe și națiunei, împlinesc porunca Apostolului: »de a fi tuturor tóte«. Îndatorându-se aceste două comune, și respective reprezentanțele lor, spre sus atinsul scop și solidaritate, își reînosc prin acesta și hotărîrile lor din 18, 19 și 21 Noemvre 1844, făcute sub Nr. protocolar 68, 69, 70, 71 și 72, cum și contractul séu legăminteia din Octomvre 1850, primind întru tóte și provocându-se la învoelile făcute sub aceste daturî între aceste două comune și respective reprezentanții. — Deci

II. Școla are să rămână în veci națională confesională, nefindu-î nici-odată iertat a îmbrăca alt caracter séu natură, decât ce se cuprinde în numirea ei de sus. — Acesta o înțelegem așa: că zidirea acestor școle și fondurile, ce i se vor aduna, trebuie să fie și să rămână numai proprietate a Românilor de religiunea răsăritenă drept-credinciosă, sub blăstēm și afurisenie, tocmai și profesorii să se alegă și să se denumescă numai din sînul națiunei române de religiunea răsăritenă drept-credinciosă, precum se cere chiar și în instrucțiunea bisericeii dela *Sf. Nicolae* din anul 1843.

III. Școlile acestea naționale române centrale de religiunea răsăritenă drept-credinciosă din Brașov se zidesc, se înzestră și se fondéză din colecte séu daruri, ce se adună dela binefăcătorî din sînul națiunii române, prin urmare ele aũ să fie deschise pentru toți fiii Românilor, căți ar trage la dênsele; cu acesta însă nici-odată nu se socotesc închise pentru alte națiuni și confesiuni. — Însă

IV. Pentru-că aceste două comune, și respective reprezentanțe, aũ fundat mare parte, aũ întreprins și aũ luat asupra-și această sarcină de a întemeia și administra aceste școle, își și păstréză dreptul deplin de a le susține pentru *toți veci sub nemijlocita și neatîrnata lor cârmă și administrațiune*, fără a suferi nici-un fel de amestec străin, decât numai suprema inspecțiune a Monarchului și a guvernului séu.

De aici urmăză, că comunele prin reprezentanții și inspectorii seü eforii seü își vor alege, seü își vor denumi pururea profesorii, atât în puterea acestui legământ, cât și întru înțelesul organizațiunii ministeriale seü guverniale din 1849, care ține, ca profesorii să fie aleși și denumiți de cătră aceia, cari îi și plătesc. — Tot de aici urmăză, că și acum în present vor întreprinde clădirea școlilor cu modul și mijlôcele, care vor afla dênsele mai princiiose. — Dar'

V. Nouă zidire a școlilor naționale române centrale de legea dreptcredincioasă răsăritenă, neapêrat trebuincioasă, din pricina totalei lipse a unor încăperî școlastice, se va întreprinde așa :

Reprezentanțele amêndouê în corpore vor îngrijî, ca să se adune capitalul de bani, cum și materialele cerute pentru ridicarea unei zidiri școlastice; tot ele vor încheia și vor subscrie contracturi și învoeli cu toți maisterii, câți se cer la îndeplinirea clădirei, cum și alți ajutători; — ér' plățile se vor face prin un cassier anumit, și tôte hârtiile privitoare la plăți vor fi contrasemnate și de cătră un secretariu, care apoi va avê însărcinarea de a le petrece pe tôte la catastivele cerute; se înțelege însă de sine, că cassierul și secretariul în această a lor calitate nu vor lua asuprași cătră contraccii nici un fel de datorință personală de a plăti, ci plățile se vor face de cătră cassier numai din sumele ce se vor da la mâna dên-sului, pentru care este responsabil cu socotêlă curată cătră reprezentanție, ér' adevêrata responsabilitate a împlinirii condițiunilor legate în contracturi cade asupra corpului ambelor reprezentanțe de 26 de inși, cum și totodată asupra tuturor acelora, cari s'aũ îndatorat prin subscrierile lor, că vor numêra o sumă ôreși-care pentru clădirea școlilor, — pe suma, cu care s'aũ îndatorat, ér' mai mult nu. — Decî rămâne la datorința și înțelepciunea ambelor reprezentanțe, ca să încheie contracte astfel, încât să le stea în voie a mărginî înființarea planului arhitectonic al clădirei după mêsura puterilor bănesci și materiale, câte le vor veni la mână.

VI. Tocmai pentru-că aceste douê comune și respective reprezentanțe își rezervă nu numai sie-și dreptul administrării pe viitor al acestor școle, precum îl avură de vécuri, — reprezentanții acelorași se și îndatoră pe sine și pe toți urmașii lor în deregătoriile de reprezentanți, inspectorii seü efori *din veac în veac*, a pune la cale și a căuta tôte mijlôcele, câte ar adăoga la îmbunătățirea, înavușirea, lărgirea și tótă putincioasă înflorire a de multe-orî pomenitei școle naționale confesionale, atât prin crescerea fondului din feliuri de isvóre și prin regulata lui administrare, cât și prin tótă putincioasă înmulțire a profesorilor cu lefi cuviinciose și a sciințelor într'ênsele; — de unde urmăză, că reprezentanții vor primi

în sinul lor și vor denumi la curatela școlilor numai bărbați, cari vor fi în tota privința cunoscuți de evlavioși, amici ai școlii, în tocmai ca și ai bisericeii, ér' pe *contrarii* se vor silii a-i depărta.

VII. Organizațiunea din lăuntru a acestor școle va fi totdeuna aceea, ce se va prescrie de către înalt. guvern pentru *școlile statului de același rang*.

VIII. Cât pentru acurata și neprihănită administrare a acestor școle, se va compune o instrucțiune deosebită, care se va supune la timpul său înalt. guvern spre întărire.

IX. Profesorii se vor alege prin *concurs* de către reprezentanțele comunelor tot în înțelesul organizațiunii guverniale.

X. Reprezentanții comunelor vor administra tota treaba școlilor prin atâți inspectorii său eforii, cari se vor alege în număr egal din amândouă, pe cât va cere trebuința ; se va alege și cap Eforiei, se va da un secretariu cu lăfă, a căruia datorința se depune în instrucțiunea menită pentru densusul.

XI. Tote cauzele și oricare alte lucruri privitoare la administrarea trebilor școlastice se vor consulta de către reprezentanțele adunate și se vor hotărî prin majoritate absolută (mulțimea glasurilor), ér' când voturile s'ar desface în două părți de o potrivă, atunci votul majorității se va socoti acela, lângă care va sta președintele, ce va fi după timpuri. — Reprezentanțele se socotesc adunate atunci, când se vor afla la un loc cel puțin cu unul mai mult decât jumătate.

XII. În cele din urmă subscriesele reprezentanțe se îndatoră înaintea ceriului și a ómenilor, că vor păzi și apăra tote punctele și condițiunile acestui legământ din cuvânt în cuvânt, cu atâta sânțenie și tărie nestrămutată, încât, decă cumva, ceea ce nu credem, din nenorocirea religiunei drept-credincioase și a națiunei s'ar întâmpla, ca după timpuri și vécuri una din aceste două reprezentanțe să se prefacă întrégă în partidă său taraf vrășmaș culturii și fericirii națiionale, voind a strica școlilor prin apucare de măsurii *contrarii* acestui legământ și înaintării școlilor, atunci cealaltă reprezentanță, care va rămâne întru tote credincioasă, apărătoarea punctelor de mai sus, are prin acesta dreptul de a provoca în contra reprezentanței necredincioase la comuna respectivă, din a cărei sin va fi purcedând aceeași ; ér' când și cea comună ar lucra pe față tot în înțelesul reprezentanței sale necredincioase legământului, atunci reprezentanța păzitoare de acest legământ rămâne în dreptul său de a cârmui și a administra școlile singură. — Tot acesta se înțelege și despre cea reprezentanță său comună, care ar părăsi drept-credincioasă sa religiune și ar trece la alta ; una ca această adeca, își va perde tot dreptul său asupra acestor școle.

Sub aceste condițiuni, pe care le primim și le subscriem fie-care cu bucurie și cu deplină convingere, pentru ca să aibă deplină valoare și tărie în vécuri, sunt și determinate aceste comune a întreprinde înființarea nouelor școle cât mai curând, ér' începutul lor a-l face încă în anul acesta, arătând mai întâiu această voință comunelor și respective a reprezentanțelor și la locurile cuviinciose.

Datu-s'au în Brașov la anul Domnului și Mântuitorului nostru Isus Christos 1851 în 1 Septembrie, și s'au întărit cu subscripțiunile nóstre, ale tuturor reprezentanților, punându-se atât sigilele sfintei biserici, cât și ale fie-cărui dintre noi.

(L. S.) <i>Reprezentanța sfint. bis. dela Sf. Nicolae:</i>	(L. S.) <i>Reprezentanța sf. biserici dela Adormire din Cetate:</i>
(L. S.) <i>Ioan Poppassu</i> m. p. prot. locului.	(L. S.) <i>N. Voinescu*</i>). m. p. represent.
(L. S.) <i>Petru Gherman</i> m. p. prot. și par. Bolgárszeg.	(L. S.) <i>Ioan Iuga</i> m. p. represent.
(L. S.) <i>Ioan Fippa</i> m. p. reprezentant.	(L. S.) <i>Rud. Orghidan</i> m. p.
(L. S.) <i>Dim. Cepescu</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>Nicolae Teclu</i> m. p.
(L. S.) <i>Ioan Pantazi</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>Gheorghe Nica</i> m. p.
(L. S.) <i>Dim. Oțoțoiu</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>M. Flușturanu</i> m. p.
(L. S.) <i>Ioan Leca</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>Gheorghe Iuga</i> m. p.
(L. S.) <i>G. M. Burbea</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>Bucur Popp</i> m. p.
(L. S.) <i>G. R. Leca</i> m. p. curator și represent.	(L. S.) <i>Vasilie Lacea</i> m. p.
(L. S.) <i>Ioan Manolie</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>I. G. Sasu</i> m. p.
(L. S.) <i>N. Măciucă</i> m. p. represent.	(L. S.) <i>Gheorghe Ioan</i> m. p.
(L. S.) <i>N. Pădure</i> m. p. represent.	
(L. S.) <i>Vasilie Stinghe</i> m. p. represent.	
(L. S.) <i>N. Th. Ciurcu</i> m. p. represent.	

Actul acesta însemnat a fost provédut de episcopul Șaguna cu următoarea clausulă de aprobare :

*) Deși subscris aici, N. Voinescu nu era repres. din cetate, ci dela Sf. Nicolae.

Învoirea acésta a obştilor nóstre bisericescî din Braşov o am vëduť, şi nu numai o laud în tot cuprinsul eî, ci încă o şi binecuvënt, făgăduindu-më a înainta lucrul acesta vrednic de tótã lauda, cuprins în invoirea acésta.

Braşov, în 17 Septembre 1852.*)

(L. S.) *Andreiü Şaguna* m. p.
episcop.

După-ce se luară aceste dispoziţiuni pentru începerea clădirii de mult dorite, reprezentanţele rugară din nou prin protopopul I. Popasu pe episcopul Andreiü Şaguna, să încuviinţeze paşii întreprinşi de dënsese şi să binevoiască a veni cât mai curënd la Braşov, ca însuşi să pună pétra fundamentală la noüa clădire şi să dea binecuvëntarea sa archierescă întreprinderii Braşovenilor.

Mare fû bucuria Românilor din Braşov, când li se vesti, că marele Archiereü a primit cu plăcere invitarea lor şi că în curënd va veni în mijlocul lor, ca să le vadă lucrările şi să fie de faţă la punerea petrei unghiulare.

O deosebită activitate domnia între Români braşoveni în primele zile ale lui Septembre 1851, înainte de venirea lui Şaguna la Braşov. Locul, pe care avea să se ridice clădirea, se regulă; toţi din tóte părţile aduceau felurite materiale: pétrã, cărãmidã, lemnãrie ş. a., şi primitorul lor, ales de Eforie, *Gheorghe M. Burbea*, abia putea rësbí cu luarea lor în sémã.

Vineri în 7/19 Septembre Şaguna sosi la Braşov, întâmpinat cu o nespusã bucurie de fruntaşii români şi fû încuartirat în casele comerciantului *Ioan Pantazi*.

Iată cum descrie Gazeta Transilvaniei din 10 Sept. 1851 primirea lui Şaguna în Braşov şi primele zile petrecute de dënsul în acest oraş:

«*Braşov*, 21. Septembre. — În 19 ale curgëtórei dupã miađã-đi sosi Mãria Sa, Illustrissimul Domn episcop român de legea orientãlã *Andreiü Şaguna* în mijlocul nostru, comitat de fruntaşii comunitãţilor de aici, carí, auđind de venirea Illustritãţii Sale, îi eşirã de timpuriü spre întâmpinare.

*) E curios, că în protocolul şedinţei reprezentanţei dela Sf. Nicolae din 2 Dec. 1851 aflãm urmãtorul pasagiü, din care s'ar päré, că Legãmëntul a fost aprobat de Şaguna deja în Sept. 1851 şi nu în 1852: „În legãturã cu hotãririile făcute în privinţa înfrãţirii Representanţiilor de aici şi din Cetate dupã cuprinsul punctelor 68, 69, 70, 71, 72, s'au încheiat speţific un contract sêu legãmënt stãtãtor din 12 puncte, despre cele-ce sunt a se păzi la şcõla nóstrã centralã, şi acest contract *este întãrit şi cu subscripţiunea Domnului Episcop Andreiü Şaguna*,» (v. protoc. sesiilor repr. din 1851, punctul 70).

Spre onórea Archipăstorului s'aú făcut séra o serenadă musicală. Er' a servit Ilust. Sa la capela din cetate în prezența unui număr mare de popor, nutrindu'l cu predicarea cuvântului evanghelic. Astăđi a săvêrșit cele sânte în biserica parochială din suburbiul Scheiú. În finele serviciului divin ținú Archipăstorul cătră turma sa cea sufletéscă, ce se afla de față într'un număr fórte însemnat, o cuvântare părintéscă, a cărei esență se concentréză în următóarele :

»Cum-că copii sunt odorul și bucuria ce covêrșesce tóte bucuriile, ba și însa bogăție a părinților ; ca bucuria acésta să pótă dura până la ora morții, face trebuință, ca să li se dea la prunci o crescere bună ; mijlocul de a da crescere potrivită sunt singur numai șcólele ; pentru aceea, đise: *»Eú vê laud pentru frumoșa D-Vóstră întreprindere de sine și doresc, ca să și sfêrșiți ; că a aceluia e cununa faptei, care nu numai începe, ci și sfêrșesce, ce a început.*« — În fine se apromise Sf. Sa, că încât îl vor ajuta puterile, va sprijini și din parte-'și acésta întreprindere folosítóre, nu numai cu cuvântul, ci și cu fapta. « — După finea serviciului divin a servit și parastas la mormintele celor repausați. Ér' după acésta primí éráși visite din partea corpului oficeresc c. r. La 2 óre după međinale dete Illuștritatea Sa un prânđ pompos, la care fură invitați reprezentanții comunităților bisericesci și corpul oficeresc din reg. c. r. Bianchi. Toaste s'aú ridicat de Illuștritatea Sa, devotând, cum-că neîncetat se rógă și se va ruga lui D-đeú, dimpreună cu turma șiie încredințată, pentru îndelunga sănătate a cavalerescului nostru imperator Francisc Iosif I, la care vivatele nu voiaú a înceta. Al doilea toast se ridică pentru înalții părinți ai Maj. Sale ; al treilea pentru Seren. Sa principele gubernatoriú de Schwarzenberg ; pentru Escel. Sa general-locușininte de Bordolo, Domnul colonel, tot corpul oficeresc și tot regimentul împ. Bianchi. Domnul colonel al reg. acestuia se exprimă, ridicând toast, cum-că D-lor sunt fórte mulțumiți cu societatea nóstră, și nu doresce mai bună armoniă, decât e acésta în faptă. Ér' D. protopop I. Popasu a urat fericire Archipăstorului în numele tuturor, ca să trăiască pentru binele națiunei și al bisericei. Coróna încheetóre de toaste se împleti de un demn bărbat al națiunei rom. din Bucovina. D-l președinte al județului criminal din Sângeorgiú, de *Ioanovicí*, bărbat de stat solid și zelos servitoriú al împêrăției, fú acela, care coronă urările cu ridicarea unui toast pentru fericirea națiunei române. — La acest toast poftesc, să respundă în faptă și toți D-Dniú cititori. Máne diminéță plécă Sf. Sa la visitațiune canonică prin district, ér' la 'ntórcere, cred, că va fi față la de mult dorita solenitate a punerii petrei unghiulare la șcólele centrale române de aici. D-đeú să ajute și să sporéscă averile jertfitorilor și zeloșilor pentru șcóle și așeđeminte binefăcétóre, unica fericire a națiunei!»

În timpul cât zelosul episcop cerceta frumoșele comune din împrejurimea Brașovului și îndemna pe locuitoriú lor, să caute

a înainta în toate cele bune și de folos, Români brașoveni urmau mai departe cu pregătirile pentru punerea temeliei școlilor lor. În deosebi în ziua de 14 Septembrie, după-ce comisia Magistratului demarcă linia de clădire, se făcură *primele săpături* pentru temelia părții de cătră Gróverii a edificiului.

Gheorghe Bariț, care a fost de față la acest lucru, îl descrie astfel: *)

»In 26/14 Sept. 1851 pela 11 óre diminéta eși la grădina școlilor din suburbu, de sub Nrii 1130—31, comisiunea magistratuală spre a defige linia frontului pentru edificiul școlilor naționale românesce. Membrii acelei comisiunii erau: senatorul și directorul de poliție Closius, inginerul Hutter, spițerul Greissing, tipograful Ioan Gótt și încă alți câți-va membri din reprezentanții sutași ai comunei Brașovului. Din partea comunelor române erau față: Frații *Ioan și Gheorghe Iuga, Vasile Lacea și Dimitrie Oțotoiu*, amândoi acești din urmă trecuți de 72 ani, *Gheorghe Bariț*, fostul profesor și redactor, ér' acum secretar al comunei și al Gremiului neguțătoresc român, *Ioan G. Ioan*, neguțator, *Ștefan Emilian*, arhitect și profesor c. r. de desemn, și *Gheorghe Burbea*, tatăl de vecinî. — Locul din frunte și de cătră vale se măsură și linia se regulă cu prea puțină opozițiune ridicată numai de cătră doi meseriași sutași, încât se câștigă în front ca un stânjîn din locul comunal, ér' de cătră vale se perdú ca de două urme.

După amiađi pela 3 óre, măsurându-se patru stânjîni în lung la mijlocul frontului prin numitul arhitect cu maisterii Fisoler și Kertsch, ne apucarăm de săpat: mai întâiu *Vasile Lacea* bătrânul, *Gheorghe Bariț*, *Ioan Petrovič*, neguțator, *Ștefan Emilian*, *Gheorghe Burbea*, junii: *Dimitrie Teclu*, *Ioan Stafoveanu*, *G. Ancăn*, *Bellissimus*, *Ioan Corvin*, căsătorit.»

În sfêrșit sosi și ziua de *Luni 17/29 Septembrie*, alésă de episcopul Andreiú Șaguna pentru *punerea petrei fundamentale*. Era o ți împêrătéscă, cum ție Românul. Pare-că însuși cerul se bucura de fapta frumósă și mărêță, ce avea să se întempe în acea ți, și de aceea se îmbrăcase cu vestmêntul său cel mai pompos. Sunete de clopote și bubuituri de tréscuri (piulițe) vestiaú des de diminéță serbarea de bucurie, ce avea să se petrócă în acea ți însemnată.

La 8 césuri diminéta se începú slujba dumneđeéscă în biserica Sf. Nicolae din Prund, pontificând însuși episcopul, in-

*) Insemnarea de pe pag. 48 a protocolului ședințelor repres. comunei bisericesci din cetate, la care Bariț funcționa ca secretar.

cunjurat de o asistență preoțescă numărösă. La 10 césuri, după terminarea sfintei Liturgii întreg poporul adunat în biserică, în frunte cu episcopul și cu preoții slujitori, îmbrăcați în ornate bisericesci, se îndreptă în procesiune, cu capetele descoperite, spre locul de clădire. Era un impasant și totodată mișcător tablou. În frunte mergea tinerimea școlară; după dënşa urma preoțimea cu praporii bisericeii, cântând imnuri evlaviöse în lauda Părintelui ceresc, care învrednicise pe Românii brașoveni a se puté bucura de o asemenea și de mult dorită; în sfârșit urma o mare mulțime de popor, bărbați și femei, tineri și bătrâni, îmbrăcați în haine de sêrbătóre și mulțămind în inimile lor Tatălui lumii, care le făcuse parte de o și așa însemnată.

Când conductul ajunsese în spațiosul loc din Gróveri, în fruntea căruia avea să se înalțe clădirea plănuită, musica militară a regimentului Bianchi îl salută cu un frumos marș național. Pe piața festivă se și afla adunată o mare mulțime de ómeni, cu deosebire óspeți de diferite naționalități: funcționari civili și militari, reprezentanții diferitelor confesiuni din oraș, invitați de mai 'nainte la acéstă serbare, și cari veniseră în număr deosebit de mare, ca să vadă, cum se vor presenta la acéstă ocaziune «Valachii», cari până acuma fuseseră priviți peste umér de concetățenii lor.

Indată-ce convoiul sosi pe locul de festivitate și se aședă, se începù sfințirea apei, pontificată de însuși episcopul și de asistența sa preoțescă. Locul pentru pétra fundamentală era tocmai la mijlocul proiectatului edificiu, acolo unde se află acuma treptele dela întrare. Pentru adăpostirea preoților slujitori și a óspeților celor mai de frunte se aședase în nemijlocita apropiere a acestui loc un cort de pânză estins, sub care se afla și masa de slujbă. După terminarea sfeștaniei și după-ce stropi cu apă sfințită temeliile noului edificiu, episcopul, urmat de cei din jurul sêu, îngenuchiă și cu glas plin de emoțiune ceti molitva pentru clădire, în care imploră pe Părintele îndurărilor, să reverse harul sêu peste edificiul școlar, a căru clădire avea să se începă, și să trimită asupra tineretului, ce va învăța într'ênsul, «Duhul înțelepciunei, Duhul înțelegerei, Duhul temerei de Dumneđeu.»

Era un moment din cele mai mișcătóre. Nenumărata mulțime de ómeni, ce acoperia extinsa piață de jur împrejur, era

plină de cea mai profundă evlavie; ochii multora, mai cu sémă ai bătrânilor, cari nici nu visaseră în tinerețea lor să aibă parte de un moment așa de înălțător, erau plini de lacrimi. Mai emoționat însă decât toți trebuie că era protopopul Ioan Popasu, care după atâtea greutăți își vedea în sfârșit visul său întrupându-se, deși chiar în acele clipite mărețe trebuie că 'și da sémă de povara, ce o luase pe umerii săi. Dar': «Bun e Dumnezeu!» erau vorbele sale favorite, și și atunci trebuie că le-a repetat în inima sa.

Terminând rugăciunea, bunul episcop, pe fața căruia se vedea o emoțiune și o însuflețire deosebită, se cobori la pétra unghiulară, în o scobitură a căreia se aședase o cutie de tinichea cu mai multe acte comemorative, luă însuși cu lingura tinciū din barca, ce se afla în apropiere, și aruncând asupra petrei, binecuvântă din nou clădirea, dorind, ca ea să fie în veci locașul sciinței și al virtuții. Puternice bubuituri de tréscuri salutară momentul acesta solemn și de o deosebită însemnătate pentru viitor. După Șaguna aruncară cu var asupra temeliei mai mulți dintre cei de față.

Sfârșindu-se ceremonia religioasă, marele Archiereu se urcă pe o estradă ridicată în apropierea mesei de slujbă și în mijlocul celei mai încordate atențiuni rosti cu glas puternic acea memorabilă vorbire festivă, în care esplică celor de față însemnătatea ȃilei Sfintei Sofii și a fiicelor sale: Pistis, Agapi și Elpida, însemnătatea actului sêvêrșit al punerii petrei fundamentale și în sfârșit scopul înștițuțiunei, pentru care Românii brașoveni plănuiseră un locaș atât de măreț.

«Am eșit sêrbătorește din casa lui Dumnezeu», începù marele episcop vorbirea sa, «și ne-am aședat în locul acesta, care de aȃi înainte are să ne fie sfânt și prea sfânt. Locul acesta, unde stăm astăȃi, este menit pentru Gimnasiu, va să ȃică pentru nisce școli mai înalte, de cum am avut până acum».

După aceea urmă astfel :

»Vê pot încredința, că nu am căutat după călindar, când m'ați poftit să hotărêsc o ȃi pentru punerea și sfințirea pietrii fundamentale la viitorul nostru Gimnasiu, ci simplu, fără multă gândire am ȃis, ca pe astăȃi să fiă punerea și sfințirea pietrii fundamentale. Însă îmi vine a ȃice, că Pronia dumnezeéscă a vrut, ca pétra cea din capul unghiului a Gimnasiului nostru în ȃiua de *astăȃi* să se sfințéscă și să se pună, ȃic astăȃi

să se întemple acésta, când Sfînta Maica noastră Biserică prăsnuesce ȃia Sfîntei Sofii. D c  g ndesc la ac st  imprejurare, la s rb t rea de astăđi a Sfîntei Sofii, trebuie să mărturisesc, că mă cuprinde uimire, cum de s'a int mplat s rb t rea Sfîntei Sofii în acea ȃi, care e  fără multă g ndire am hot r t de ȃi pentru sfinȃirea  i punerea pietrii fundamentale la Gimnasiul nostru. Cine dintre noi, evlavioșilor ascult rori, va ȃice, că nu cu voia lui Dumnezeu s'a int mplat s rb t rea Sfîntei Sofii în ȃia de astăđi a punerii petrii fundamentale la mult doritul nostru Gimnasiu? Tot, ce este în Sfînta Scriptură, este sf nt  i adev rat. Acolo cetim între altele, că nici un fir de păr nu cade de pe capul nostru fără voia lui Dumnezeu; acolo cetim, că Dumnezeu se îngrijesce de pasări, —  i a a cu c t mai mult se îngrijesce pentru om, pe care 'l-a făcut după chipul  i asemănarea sa,  i cu un suflet nemuritor,  i cu scop 'l-a făcut pe el, ca din mórte-  să 'nvie spre dobândirea r spl ții pentru faptele sale din ac st  vieță. Acestea sciind,  re să nu ȃicem, că cu voia lui Dumnezeu s'a int mplat punerea pietrei fundamentale a Gimnasiului nostru la s rb t rea Sfîntei Sofii?!

 M  veți întreba, evlavioșilor creștini, că în ce se cuprinde Pronia lui Dumnezeu  i  nsemn tatea cea mare, care o pun e  în s rb t rea de astăđi a Sfîntei Sofii? Toți sciți, că cuv ntul acesta grecesc »sofia»  nsemn z  pe românia »înțelepciune.» Sf nta Sofia, precum arată pravila bisericeșc  de astăđi, a avut trei fice, dintre cari una se cheama Credința, cealaltă Nădejdea  i a treia Dragostea. Aceste trei fete a  suferit muce-nicia pe vremea lui Adrian,  mp ratului roman p g n, pentru Evangelia lui Christos, în anul 122. Mama lor, Sofia, nu s'a muncit prin p g nul Adrian, ci s'a pus în gr pa ficelor sale,  i după-ce amar se t nguia  i pl ngea acolo trei ȃile pentru mórtea cea silnică a ficelor sale, 'ș -a dat sufletul său  i s'a sălășluit în viața cea mai bună.

 Sciind voi acum, evlavioșilor creștini, că astăđi s rb m ȃia Sfîntei Sofii  i a celor trei fice ale ei: a Credinței, a N dejdiu  i a Dragostii,  i că tocma în ȃia ac sta s'a int mplat  i punerea  i sfinȃirea petrei fundamentale la Gimnasiul nostru, veți afla  i singuri acea însemnătate mare, care pun e  în ȃia de astăđi din privire la s rb t rea de astăđi a Sfîntei Sofii  i a trei ficelor ei  i din privire la punerea  i sfinȃirea pietrii fundamentale la Gimnasiul nostru. Așa-dar' în  ntilnirea armonică a acestor două int mpl ri aflu e   nsemn tatea cea mare, care produce în mine o însuflețire, ceea-ce numai cu punerea mea în morm nt se va răci în mine. Nu pot t inu   convingerea mea cea din lăuntru, ci o spui în auđul a tuturor, că * ntilnirea cea într'o ȃi a sărbătorii Sfîntei Sofii  i a ficelor ei*

cu punerea și cu sfințirea pietrii fundamentale la Gimnasiul nostru o mărturisesc de-o lucrare învederată a Proniei dumnezeesci, care prin semnele acestea vădute ale întâlnirii ceî într'o di a acestor două serbători va să ne ȳică nouă, că Gimnasiul nostru să'l întemeiam pe Înțelepciunea aceea, care a avut trei fice, și anume: pe Credința, Nădejdea și Dragostea, căci numai acēsta este înțelepciunea cea adevărată.

»Și într'adevăr, de vom socoti învățăturile Evangheliei lui Christos, sēu și desvoltarea creștină și morală a orî-cărui popor cultivat, și de vom socoti convingerea pedagogilor celor renumiți, — numai decăt vom afla, că temeiul învățaturii Evangheliei lui Christos este credința, nădejdea și dragostea și că numai și numai acolo s'a desvoltat creștinătatea și moralitatea spre folosul cel adevărat al popórelor, unde basa creșterii era treimea acum pomenitelor trei vîrțuți creștine, și că acei pedagogi s'au învrednicit a sē numi luminătorii popórelor, cari crescerea o au basat pe învățatura Evangheliei lui Christos și pe vîrțuțile cele trei, cari curg dintr'nsa.

»Adevărul acesta ni'l dovedesc anii de curēnd trecuți 1848 și 1849, când urmările înțelepciunii mincinoșe și ale trei ficelor sale: ale gândirii fudule, ale rēsturnării rîndului celui legitim și ale năzuelii comunistice au adus tótă lumea într'o stare jalnică și critică, din care numai și numai brațul cel puternic al lui Dumneđeu au fost în stare a ne scāpa și a restaura puterea Domnitorilor și a aduce pace și siguranță popórelor; ér' glasul cel pētrunđător din cer ne ȳicea: Veniți cătră mine toți ceî osteniți și însărcinați și eū Vē voiū odihni pe voi. Mat. cap 11. st. 18. — Ce gāndiți, prin ce mijlóce putem veni la Dumneđeu, ca să ne odihnēscă pe noi? Cu adevărat nu prin alte mijlóce, fără numai prin împlinirea legii lui și prin ascultarea voi lui; sub legea lui Dumneđeu înțelegem înțelepciunea cea mai sfintă, căci Dumneđeu este cel mai sfint, așa și înțelepciunea lui este cea mai sfintă; sub voia lui înțelegem credința, nădejdea și dragostea, aceste trei vîrțuți de căpeteniă ale învățaturii creștine.

»Cine dintre voi, evlavioșilor creștini, se va afla, care să nu mărturisēscă cu prorocul David despre legea lui Dumneđeu: că adecă credincioșe sunt tóte poruncile lui Dumneđeu, întărite în vécul vécului întru adevăr și întru dreptate; și că începătura înțelepciunei este frica Domnului și înțelegere bună este tuturor celor, ce o păzesc pe dēnsa. Psalm 110, st. 7, 9, 10.

»Vedeți dară, cum Dumneđeu ne povēțuesce pe noi la însuși începutul zidirii Gimnasiului nostru și ne arată, că înțelepciunea aceea, care se va preda aci, să fiă acea înțelepciune, care are trei fice: credința, nădejdia și iubirea. — Scim din iscusința cea de tóte ȳilele, că învățatura fără înțelepciunea cerēscă și fără cele trei vîrțuți acum pomenite, duce pe

om la fanaticism, la neodihnire și la vătămarea a tot binelui obștesc. Ér' din contră acolo este raiul pământesc și pregătirea cărării cătră raiul ceresc, unde învățatura e basată pe înțelepciunea cerescă și pe cele trei virtuți cardinale creștinesci.

»Și așa pentru preamărirea Proniei dumnezeesci, — care a vrut, ca astăzi, când punem pétra fundamentală a Gimnasiului nostru, să se 'ntemple sêrbătórea Sfintei Sofii și a trei ficelor sale, precum și pentru vecinica aducere aminte a acestei Pronii dumnezeesci, — *prochiem pe Sfinta Sofia împreună cu trei ficele sale de Patróna Gimnasiului nostru și tot-odată vè las ca un amanet sfînt acea îndatorire, ca să vè fiă vouë tuturor precum și directorului, profesorilor și tuturor învățácelor diua de astăzi în tot anul o sêrbătóre școlară*, ca voi, cari sunteți părinți, să vè aduceți aminte totdeuna în diua de astăzi de Pronia dumnezeescă, care ni-s'a arêtat la diua punerii și sfințirea pietrii fundamentale la aceste școle gimnasiale. Ér' directorul și profesorii să afe în sêrbătórea Sfintei Sofii totdeuna diua aceea, care să le spună lor, ca să crească și să 'nvețe pe elevii gimnasiului nostru în duhul sfintei înțelepciuni, în duhul credinței despre unul adevêrat și în trei tețe închinat Dumnedeu, în duhul nádejdi și a dragostii creștinesci, și tóte acestea să le spună elevilor lor, ca să scie, de ce bunătate și de ce învățaturî se pot ei face pârtași, decă vor asculta povețele lor și decă vor deschide fragedele lor inimî spre locaș al Patróniei Gimnasiului nostru.

»Deci încheiú cuvêntarea mea cu cuvintele lui Sirach și vè dic : Uitați-vè la némurile cele din început și vedeți : cine a nádëjduit spre Domnul și s'a rușinat ; sêu cine a petrecut în frica lui și a fost pârăsit ; sêu cine 'l-a chiebat pe el și a fost trecut cu vederea ? Pentru aceea să cădem în mânilor Domnului și nu în mânilor ómenilor ; că precum este mărirea lui, așa este și mila lui. Amin ! (Cartea înțelepciunii lui Sirah cap 6., st. 10, 18),»*)

După vrednicul Episcop cuvêntă harnicul profesor și mai târziu director gimnasial *Gavriil Munteanu*. Dênsul își luă ca temă întrebarea «Să învățăm noi carte?»), o întrebare fôrte actuală pe acel timp de desmórțire națională și fôrte potrivită cu nisuițele spre lumină și cultură ale Brașovenilor. Din cauza însemnătății ideilor cuprinse într'ênsa și a limbajului frumos românesc, în care aú fost îmbrăcate aceste idei, cred, că nu greșesc, decă voii reproduce și acéstă vorbire.

*) Vorbirea acésta s'a tipărit în a. 1866 pe o fôie mare, încadrată, cu chel-tiuala lui *R. Radović*.

»Să învățăm noi carte? — Acésta este întrebăciunea, la care cuget a răspunde, Prea Sf. Stăpâne și onorabilă adunare, cu ocasiunea acestei solenități mărețe.

Scopul învățăturii este formarea inimei și luminarea minții. — Inima se formază prin cunoștința doctrinelor religiunii cu deosebire în Biserică; mîntea se luminează prin cultivarea științelor în școlă.

Formarea inimei stă mai cu sémă în a da lui Dumnezeu, Impăratului și la tot omul, ce este al său, adică: în a fi drept.

Sfânta noastră biserică, după neprețuitul său dar, de care puține se bucură, de a împărți membrilor săi St. taină și cuvîntul evanghelic în limba poporului, a îngrijit totdeuna de formarea și îmbunătățirea inimei noastre. Nicî un popor conlocuitor nu întrece pe poporul român în credința către Cesarul său; nicî unul nu'l covârșește cu bunătatea inimei, cu ospitalitatea, cu dreptatea, — scurt: cu amórea și frățietatea creștină către con-ómenii săi. Cerî Românului sălaş: »Bucuros,« își răspunde, »sălaşul e al lui Dumnezeu!« Trecî pe lângă via lui, pe lângă grădina lui, binecuvîntată de fructe; își ese înainte cu ród: »Ține,« își dice, »sunt dela Dumnezeu!“. . . Aú venit un popor strein, aú venit altul — și altul peste noi, și noi i-am primit, i-am îmbrățișat cu amóre, cu frățietate creștină, încât popóarele conlocuitoare și vecine, de vor fi ele drepte, nu pot să nu mărturisescă: că tóte s'aú folosit de la Român, însă el n'a luat de la nimene! . . .

Dreptatea, bunătatea, toleranța acésta évangelică sunt nisce roduri ale creșterii noastre celei bisericesci.

Însă, decă cu formarea inimei nu stăm mai jos decît nicî un popor conlocuitor, noi cu atît mai înapoiățî ne aflăm cu luminarea minții.

Neavînd școle, ca să ne luminăm mîntea, am primit o creștere numai pe jumătate. Sf. biserică ne învață, să fim bunî, să fim dreptî; școlă ne învață, să fim *înțelepți*. Nu e destul să fim numai bunî, dreptî; ci natura noastră, pozițiunea noastră cere, să fim și învățați, circumspecți, înțelepți: »Fiți blîndî ca porumbii, și înțelepți ca șerpii!«

A face bine și celora ce ne fac noué reú, e lucru creștinesc; însă a fi circumspecți, pentru ca inimiții noștri să nu ne pótă face reú, e înțelepciune dréptă.

N'am avut școle, ca prin luminarea minții să căpétăm înțelepciune și n'am avut nicî istorici, nicî juriști, nicî advocați ș. alt. Streinii ne-aú scris istoria, streinii ne-aú păstrat hrisóvele, streinii ne-aú apêrat drepturile. . . Domnilor, nu voiú să turbur bucuria acestei țile, deducînd și înfățișându-vé icóna cea tristă a relelor, a pagubelor, ce aú isvorit peste noi din lipsa școlilor!

Dumitru Oțoțoiu († 1852).

Că noi n'am avut școle, de când au început a avea și alții, e păcatul spiritului timpilor trecuți. Păcatele părinților adese-orî se pedepsesc în fii și strănepoți; însă nici un păcat părintesc nu ajunge mai curînd și mai sigur pe fii, decît păcatul școlilor. Noi putem fi încredințați despre acest adevăr! — Ar fi blestem pentru copiii noștri, cînd din pățanie nu ne-am fi învățat minte, și am recăde în păcatul strămoșilor.

Ah! decă bătrînii noștri, escelenți în evlavie, întemeietorii atîtor sute de mănăstiri sfinte, ar fi ridicat ei, după esemplul altor popóre, măcar numai o universitate, — cerul nostru ar fi mai senin!

Deci: *școle!*

Să nu'mi ȳică unii: la ce școle? Sunt la conlocuitoři destule școle, acolo pot învăța și copiii noștri; căci toți, căți cugetă așa, s'asémănă cu acei părinți degenerați, cari ar ȳice: De ce trébă mume matróna? Avem doiți, care să ne crească copiii!

Deci: *școle, fraților!*

Și încă cu atît mai vertos școle, cu cît noi din dumneȳească proniă ne aflăm trăind într'un stat poliglot, într'un stat compus din mai multe popóre, cu sîngele și cu religiunea unul de altul deosebite; și cu cît Maiestatea sa cavalerescul nostru imperator (pe care Dumneȳu să'l ȳină!) în dreptatea sa cea de tată adevărat, au chemat pe tóte popórele, ca deopotrivă să pórte greutățile, și deopotrivă să se bucure de folósele statului.

E dumneȳească legea: ca trupul să servescă sufletului, ca spiritul să domnescă preste materie. Popórele neînvătate, ca și indiviȳii, în veci au fost și vor fi róbe la popórele cele luminate. De nu vom învăța noi carte, alte popóre conlocuitoře vor învăța, cum au învățat și pînă acum. Noi atunci și în fiitor vom rămâne trup, materie, și, ca astfel, osândiți a purta pururea numai la greutateți ca hamalii; în vreme ce acelea, devenind minte luminată, se vor bucura de folósele statului, și vor domni preste noi.

De vȳ va ȳice nescine: Invățătura e nefolositoare; nu vȳ dați copiii la școlă! — atunci să vȳ aduceți aminte de cuvântul, care ȳice: »Pomul după róde, ér' omul după fapte se cunoșce.«

E învățat, care vȳ dă asemenea sfat? — atunci să sciți, că el nu vȳ voesce binele, ci robia... E neînvățat? — atunci ȳiceți: Dómne, iartă'l, că nu scie, ce vorbesce!

Cel-ce se îndoesce despre folósele școlilor și ale învățătorei, se îndoesce despre folosul sórelui și al raȳelor lui.

Cum-că comunitățile bisericesci române d'aici, și anume D-Vóstră, onorabililor reprezentanți și benefactori, sunteți pëtrunși de folosul învățătorei, că cunósceți spiritul timpului, trebuința naturei omului, pozițiunea bisericeii și a națiunei nóstre, sciți ce ne lipsesce, este viă dovadă solemnitatea acestei đile memorabile, ce o serbăm acum. Drept-aceea în acéstă privință n'am decât să vă urez, ca Dumneđeul vieței să vă lungéscă đilele, ca să puteți sfêrși sănëtoși, ceea-ce ați început cu atâta râvnă vrednică de laudă. Cu ajutorul lui Dumneđeul dar', ca totdeuna, mergeți înainte și acum cu exemplul cel bun, bravilor Brașoveni! — Prea Sf. Sa, prea bunul nostru Episcop, nu numai cu cuvëntul, ci și cu fapta s'a pus în fruntea zelului D-Vóstre, și credeți, că, pe lângă cununa cea nevestejită ce o împlețiți în jurul numelui Stimat D-Vóstre, pãrticica din capitalul, din rodul dreptelor osteneții ale D-Vóstre, ce o locați în sprijinirea șcólelor, va aduce dobândă însutită și sigură la fiii fiilor Dumnea-Vóstră. Amin!»

După aceste frumoșe vorbiri se recitară douë poesii ocașionale, scrise de membrul Eforiei școlare *Jacob Mureșianu*: una în limba latină, recitată de tinerul *Ioan Meșianu*, astăzi Venerabilul nostru Archiepiscop și Metropolit, érá a doua, românéscă, đisă de d-l *Gheorghe Bellissimus*, director emerit al șcólelor nóstre primare, pe atunci tiner învățător.*)

Festivitatea se încheiă, după-cum ne spune *Gazeta Transilvaniei* în numărul său din 20 Septembrie 1851, cu un imn din partea școlarilor și cu marșul național din partea muziceii militare.

Așa s'a petrecut acéstă mărétă serbare, care a rămas vie până în điuă de astăzi în inimile celor de față și care a ridicat mult în ochii străinilor prestigiul Românilor brașoveni.

După amiađi la 2 óre se dete din partea comunelor bisericesci în localitățile șcólei din casa Băcanului un «prânđ diplomatic» cu 72 invitați, la care se ridicară toaste însuflețite pentru Casa domnitóre, pentru națiune, pentru armată, pentru episcopul, și mai vërtos pentru reușita întreprinderii inaugurate și în sănătatea întemeietorilor și susținëtorilor noului gimnasiu.

Martți de diminétă (18/30 Sept.) episcopul porni înapoi la reședința sa, însoțit de urările Brașovenilor, cari se simțiau din ce în ce mai alipiți față de densusul.

*) După împãrtășirea d-lui G. Bellissimus. — Atât vorbirea lui Gavr. Munteanu, cât și posesiile lui Iac. Mureșianu s'aū publicat în »Fóia pentru minte etc.« din a. 1851.

Frumósa serbare a punerii petrii fundamentale trecuse. Clădirea se începuse; ea trebuia acum continuată și dusă la îndeplinire, — lucru nu tocmai ușor față cu mijlócele mai mult de cât modeste, ce se adunaseră până acum spre scopul acesta. De-ocamdată în tómnă a. 1851 trebuia urmat mai departe cu aședarea temeliei spațioasei zidiri începute. Lucrarea acésta fù împreunată cu greutăți cu mult mai mari, de cum se cređuse la început. Fiind terenul de clădire cam apătos, temelia trebuia săpată fórté adênc; afară de aceea, pentru soliditatea construcțiunei se află de lipsă a se aședă temelia pe piloți de stejari, bătuți în pământ, pe cari apoi se aședă un grătar puternic de bârne de stejar, érá locurile góle dintre aceste bârne se umplură cu petriș.

Sute de lemne de stejar se bătură astfel în pământ și bătutul acesta pretindea mult lucru, așa încât în tómnă a. 1851 abia se putù pregăti temelia pentru frontul edificiului; partea cealaltă se termină numai în primăvara anului următor. Lemnele de stejar parte se cumpărără, parte se dăruiură de Români din Țințari și de unii din proprietarii români din Scheiù, cari aveau locuri cu ceva arbori în Poiană.

Pétra mare și măruntă se aduse în tómnă acésta mai cu sémă din partea de sus a Scheiului, numită «Óbên», unde parte se spârgea, parte se aduna, fiind locul stâncos și fórté bogat în petriș. Adunatul și căratul petrei se făcea mai cu sémă în clacă, luând parte la adunat cu deosebire ómeni din Scheiù, érá la cărat Români din Brașovul vechiù și din Stupini. La adunatul petrii de multe ori daù mână de ajutor chiar și școlarii mai mărișori, conduși fiind de însuși protopopul Popasu și de câte unul din profesori.

«Îmi aduc aminte ca acum», povestese Chr. O., unul din școlarii de pe acel timp, «cum Popasu venia la școlă în Țilele, când scia, că avem mai puțin de învățat, mai cu sémă după amiađi, și ne chema cu dênsul pe Óbên, să ajutăm și noi la adunatul petrii pentru temelie. Cu mare bucurie îl însoțiam cu toții pe mult stimatul și iubitul protopop, și aședându-ne în șir, doi câte doi, o luam în sus pe ulițele Scheiului, noi înainte și Popasu însoțit de unul dintre profesori, de obiceiù de Oroianu, după noi. Cât Țici, eram în capul Tocilelor, la isvorul dela

pólele Óbênului. Aici Popasu și cu Oroianu se opriaă, și după-ce ne spuneau, ce trebuie să facem și cum să slobođim petriile, ca să nu ne lovim unul pe altul séu pe alt-cineva, ne trimeteau la trebă. Veselul protopop și cu tovarășul séu de obicei ră-măneau lângă isvor, unde făceau foc, de frigeau câte ceva atât pe séma lor, cât și pe a noastră. Când bolovanii veniau dela deal, durduind, numai ce îl auđiai pe Popasu strigând: «Băgați de séma, măi, să nu vă loviți care-va!» Și băieții în adevăr erau cu cea mai mare băgare de séma. Lucrul sporia vedând cu ochii, căci petriș era de ajuns. Într'un cés două adunam două-đeci, trei-đeci de caré. După-ce pétra adunată astfel o aședam în grămeđi la marginea drumului, așa încât cei cu carele numai să aibă s'o încarce, ne strângeam cu toții împrejurul protopopului, care mai totdeauna ne cinstea cu câte ceva de-ale mâncării, cu deosebire pe aceia, cari nu și putuseră aduce merinde de acasă. — Mai luam câte o înghițitură de apă, rupeam aprópe fiecare câte o ramură verde, cu care ne făceam stéguri cu batistele din buzunar, și apoi ne aședam în șir, ca să ne întórcem acasă.

«Ei, băieți», ăcea acum Popasu, «să vă ved, ce cântec frumos sciți voi cânta? — Și îndată și începeam câte un «Astăđi cu bucurie» séu alt marș național, de răsuna stâncile de pe Óbên și Dintre petri. Așa veniam cu toții pe séră până în Prund, de unde apoi ne împrăștiam pe la gazdele noastre.

A doua ăi de diminéță și veniau Stuparii și Brașovecheni cu carele și aduceau petrișul adunat de noi la locul de clădirei unde îl descărcau de-a dreptul în șanțurile temeliei*)

Muncitorii, cari dau mână de ajutor măștrilor la săpatul pământului, la baterea piloților și la căratul materialului, erau ómenii din Scheiă, cei mai mulți fără plată, cari se obligaseră

*) D-l G. *Bellissimus*, fost învățător și director al școlii normale, reproduce într'un raport al séu din Martie 1868, adresat Eforiei școlare, următórea scrisóre a prot. I. Popasu din timpul, când se lucra la temelia edificiului gimnasial: »Ađi după prelegeri vei eși cu toți învățătorii și cu copiii cei mai mărișori din școlă și veți merge pe Óbên, să prăvăliți petre; dar ia séma, să nu se primejduéscă vre un copil; numai prăvăliți, cât veți puté mai iute și mai multe, că mâncé vin caré gratis, și negăsind material, se 'ntore acasă fără ispravă.» — Tot d-l *Bellissimus* spune în același raport, că afară de Óbên, s'a mai adunat pétra și în Goriță, éráși de-asupra Scheiului, la pólele Témpei.

de bună voie, să ajute cu lucrul lor la ridicarea «școlilor celor mari românesci.» Pentru scosul ómenilor acestora la muncă și pentru luarea în primire a materialelor, care se aduceau din tóte părțile, se tocni cu plată anuală de 200 f. v. v. moș Neagoe Iuga, care nesciind scrie, își făcea însemnările sale pe răboj și pe urmă își da socotéla unuia dintre Efori, însărcinat anume cu luarea în sémă a materialelor.

Lucrul se urmà astfel mai departe, până când dete frigul, când apoi se întrerupse și se lăsà pe primăvara următoare.

Dar și peste érnă Eforia și comisiunea pentru clădire avură destul de lucru. De o parte trebuia îngrijit de organizarea mai departe a școlei de curênd înființate și de provederea ei cu cele de lipsă, érá de altă parte trebuia să se ia măsurii de cu vreme pentru procurarea materialelor de clădit și să se studieze modalitățile, după care zidirea s'ar poté ridica mai repede și într'un mod mai puțin costisitor.

Cu începutul anului școlar 1851/2 se deschise și clasa a doua gimnasială sub Gavriil Munteanu, érá în clasa primă trecuse ca profesor rectorul școlei, archidiaconul Iosif Barac. Invěțătorii la clasele primare de copii și de copile erau: *N. Preda, Vas. Oroianu, Andr. Androne, Gheorghe Bellissimus și Ioan Petcu.* Salariile profesoriale și invěțătoresci se mai măriseră cu ceva (Munteanu 500 fl, Barac 450, Preda și Oroianu câte 300 etc.) Cele două clase gimnasiale aveau și acum caracter de școlă particulară, nefiindu-le recunoscut dreptul de publicitate din partea statului.

Numérul școlarilor din aceste două clase gimnasiale era de 36.

Interesul publicului pentru noua școlă creștea în continuu, precum dovedesce și faptul, că tinerii comercianți *Dim. Teclu, I. Stafoveanu, Const. I. Popasu, Ioan Pědure, Nic. Pantazi, Dim. Alexiu, Ioan Navrea și Gheorghe Ancăn,* veděnd, că școlă nu are mijlóce, ca să plătescă un profesor de musică, au angajat cu cheltuéla lor pe maestrul capelei orășenesci *Mislevicek* pe timp de trei ani ca «profesor al harmoniei vocale bisericesci» și l'au întrodus în școlă cu învoirea protopopului I. Popasu.

În genere entuziasmul pentru școle între Români și coreligionarii lor din Brașov era așa de mare pe timpul acesta, încât chiar și Neorusticii (Țigani) din Brașov cerură dela Popasu, să

le deschidă și lor o școlă proprie. Bunul protopop nu trecu cu vederea cererea lor și câtă-va vreme Țiganii muzicanți și meseriași din Blumena*) avură școlă lor deosebită, sub inspecțiunea lui Popasu.

În întocmirea Eforiei școlilor centrale se făcu în toamna a. 1851 o schimbare însemnată. Anume vădând membrii de până acum G. Bariț și Iac Mureșianu, că rămânerea lor mai departe ca efori nu află consimțământul episcopului Șaguna, carele pretindea strict observarea caracterului confesional al școlii și al corpurilor ei administrative, se retraseră în 22 Septembrie din sinul Eforiei și în locul lor se aleseră ca membri ordinari ai acestei corporațiunii din partea parohiei din cetate Vasile Lacea și I. G. Ioan, éra ca suplenți R. Orghidan, Bucur Popp și Ioan Sasu. Prin urmare Eforia avea acum ca membri ordinari din partea bis. Sf. Nicolae pe : I. Țippa, I. Pantazi și Ios. Barac, éra din partea bis. Sf. Adormiri pe : I. Iuga, Vasile Lacea și I. G. Ioan; ca suplenți pe : Nic. Voinescu, Gheorghe R. Leca și Gavr. Munteanu (dela sf. Nicolae) și pe R. Orghidan, B. Popp și I. Sasu (din cetate). Președinte rămase și mai departe protopopul Ioan Popasu.

De ore-ce agendele Eforiei se înmulțiseră foarte tare în urma începerii clădirei, la cererea cassierului și al doilea președinte de până acum, I. Iuga, densusl rămase de aici înainte numai cassier al clădirei, pe când cu îngrijirea afacerilor curente ale școlii se însărcină noul membru G. R. Leca. Totodată unii din profesori se însărcinară cu îngrijirea archivei, a bibliotecii și cu purisarea protocoalelor Eforiei.

În ce privesce clădirea, Eforia tocmi în decursul ernei pétra, ce mai era de lipsă pentru temelie, luă dispozițiunii, să se mai pregătască câte-va sute de stânjini de stejari, ce mai trebuiau de asemenea pentru continuarea temeliei, și comandă 50,000 și ceva mai târziu 100,000 cărămiți mai mari, destinate a se întrebuința la rëndul de jos a clădirei. Totodată Eforia făcu o rugare cătră Magistratul orașenesc, ca lemnul de brad trebuincios să'l dea gratuit din estinsele păduri ale orașului.

*) Un suburbiu al Brașovului.

Magistratul și dete ascultare acestei cereri și concese pe séma școlei tăierea a 1194 brați, dintre cari o parte din pădurea dela Comori și două părți din pădurile dela Zêrnesci Eforiei i se părû deocamdată, că locurile acestea sunt prea depărtate și de aceea trimise o deputațiune, care să rôge pe primarul și pe ceilalți funcționari dela administrația orașului, să dea lemnele mai aprôpe, bună-óră la Varnița séu la Grópa Strimbă ; Magistratul însă rămase pe lângă hotărîrea sa.

În Februarie 1852, deși era încă vreme de érnă, membrii comisiunei pentru clădire *Ioan Petric* și *Nicolae Măciucă* se duc înșiși, împreună cu un pădurar al orașului, peste Poiană la pădurea dela Comori, ca să vadă, unde s'aú avisat lemnele din partea orașului, și vedënd, că transportul braților se póte face mai ușor peste Rêșnov, decât de-a dreptul la Brașov, propuseră, ca îndată să se tocmescă tăietori și cioplitori, și bârnele tăiate și curățite să se aducă de cărauși din Rêșnov, după-ce se vor mai usca.

De asemenea se luară dispozițiuni pentru tăiatul și căratul lemnelor din pădurile dela Zêrnesci, la care lucru făcû servicii însemnate școlei notarul de atunci din acéstă comună *Ioan Mețianu*, Eminentia Sa Archiepiscopul și Metropolitul de astăzi, tocmind cu prețuri reduse tăietorii de lipsă și făcënd diferite înlesniri la transportul lemnelor.*)

Și de óre-ce tóte aceste mészuri luate de Eforie erau împreunate cu cheltuieli însemnate, pe când sumele, care intra-seră până acum la cassierul I. Iuga spre scopul clădirei (6302 fl. 25 cr v. v.) erau deja cheltuite, se decise, ca diferiții benefactori subscriși pe listele de contribuiri să fie invitați a'și achita sumele subscribe și totodată să se continue cu adunarea de contribuiri în favorul clădirei Spre scopul acesta se tipăriră și nisce chitanțe, destinate a se preda donatorilor. Chitanțele acestea, tipărite pe câte o jumătate de cólá, aú de-asupra doi íngeri în sbor, cari trâmbiță după ajutóre, érá mai departe următorul text :

*) În Noembrie 1854 i se dá din partea Eforiei fostului notar comunal din Zêrnesci, atunci preot în Rêșnov, un atestat de laudă, în care se dice, că »s'a aflat silitor și prietin al școlelor și al învêtătorei.«

Quietanția

pentru . . . , adecă . . . , pe care D . . . aũ binevoit a-ĩ dăruĩ la fondul clădirii școlelor naționale romãnesci centrale de legea răsăritenă drept credinciosă din Brașov. Țr' subscrișii i-aũ priimit numerați în tocma, și daũ sus lăudatului benefactor acestă cvietanția nu numai ca legitimare, ci totodată și ca un semn de mulțumire și neuitată suvenire, spre care scop se și petrece nemuritorul nume al benefactorului împreună cu suma dăruită în condicele fondului mai sus numit.

Brașov, în . . . . .

În numele celor două reprezentanții bisericesci, întreprindătoare de clădirea școlelor.

(Urmază subscrierile.)

Ca încassatori ai contribuțiilor subscribe și ca colectanți de dani noue se aleseră comercianții: *Ioan Sasu, Radu Pascu și Apostol Evtatiu Pop.*

Tot în erna dintre anii 1851—52 și în primăvara a. 1852 se revidă din nou planul clădirii, simplificându-se în unele puncte și se însărcină zidarul Fisoler, ca împreună cu ceilalți măestri să facă un preliminar de spese pe basa planului revidat.

Preliminarul acesta nou se făcu (11 Martie n. 1852) și pe baza lui se constată, că afară de lucrările executate până acum, speșele clădirii s'ar urca la 41,912 fl. 24²³₂₄ cr. m. c. și anume:

I. Zidăria (lucru și material)	24,375 fl.	48 ²³ ₂₄ cr. *)
II. Lemnăria (lucru și material)	8375 fl.	20 «
III. Petrăria și sculptura	1527 fl.	44 «
IV. Ferăria	3955 fl.	30 «
V. Têmplăria (ferestre, uși etc.)	2804 fl.	42 «
VI. Sticlăria	874 fl.	40 «

Cu totul . 41,912 fl. 24²³₂₄ cr. m. c.

Eforia ar fi dat bucuros întrégă lucrarea în antreprisă pe baza acestui preliminar, cu ore-care reduceri făcute în urma cal-

*) După acest preliminar erau de lipsă pentru clădire: 999, 650 cărămiđi, 145 stânjinii cubici de petră, 16,416 urme cubice de var și 36,138 urme cubice de ășip.

culului arhitectului Emilian, dar nedispunând de un capital așa de însemnat în bani gata și de altă parte având nădejde, că se va aduna și de aici înainte material gratuit dela diferiți binefăcători, se decise a continua lucrarea în regie proprie, cu deosebirea însă, ca de aici înainte maestrul să se provadă singuri cu oamenii de lipsă, de ore-ce experiența arătase, că muncitorii angajați de bună voie nu vin regulat la lucru și astfel numai opăcesc pe maeștrii în lucrările lor.

Astfel în 29 Maiu n. 1852 se făcù un *noù contract* cu Fisoler, nimicindu-se învoiala din 3 Sept. 1851. Prin acest noù contract maeștrul se obliga, să continue și să termine până în toamna a 1854 întreg lucrul de zidărie cu oamenii și cu argații săi, având a primi pentru lucrarea sa suma de 12,000 fl. m. c. plătitibilă în 8 rate, érá când sala festivă din mijlocul edificiului ar trebui înălțată, ca să pótă fi provădută și cu galerie, încă un adaus de 700 fl. m. c. Materialul întreg avea să'l dea Eforia și la cas, când dēnsa ar întârția cu procurarea lui la timp, să'l pótă procura maeștrul pe socotéla Eforiei.

Un contract analog se încheiă în Septembrie 1852 cu maeștrul lemnar B. Kertsch, acordându-i-se pentru întreg lucrul său la clădire suma de 2000 fl. Cu ceilalți maeștri se încheiară învoelile de lipsă ulterior. Tóte lucrările aveaù să se facă și mai departe sub controla lui Șt. Emilian.

În chipul acesta în Maiu 1852 lucrul începù din noù și se continuă până toamna, terminându-se întrégă temelia, puternicele bolte ale subsolului și înălțându-se zidul de jur împrejur până la ferestrele rēndului de jos.

Își póte închipui ori-și-cine grijile și ostenelele membrilor Eforiei în decursul acestei lucrări făcute în regie proprie și cu mijlóce adunate rēnduri-rēnduri dela diferiți binefăcători. Nu era unul dintr'înșii, — toți oameni ocupați în același timp cu afacerile lor particulare și unii având familii număróse, — care să nu fi fost însărcinat cu ceva. *Nicolae Măciucă* avea să îngrijescă de procurarea și luarea în sémă a cărămiđii, *Vasile Lacea* avea să pórte grijă de var, *Gheorghe Burbea* și *Vasile Stinghe* de năsip, *Rudolf Orghidan* de lespeđile de pétră, ce aveaù să se așeđe la partea de jos a edificiului, *Ioan Jippa* de ștejar, *I. Jippa* și *V. Lacea* de scânduri și de lați, *Bucur Popp* de luarea în

primire a bânelor de brad și în același timp de ferăria necesară, *Ioan Sasu* de pétra ordinară, — având toți aceștia a da aducătorilor adeverințe de primire, cu care și puteau ridica plata dela cassierul clădirii *I. Iuga*, suplinit în cas de absență de *Nic. Voinescu*. Popasu încă nu rămase fără lucru. «Domnul protopop», ȕice protocolul Eforiei din 14 Aprilie 1852, «va avé bunătate a servi cu *măestria vorbirii și a îndemnării* la tóte trebile, ce se cer la ușurarea cheltuelilor clădirii și a câștigării de danii».

Pe când clădirea școlélor centrale înainta în chipul acesta, Brașovul avú norocirea a găzdui între zidurile sale pe *Maj. Sa Impèratul și Regele Francisc Iosif I.*, carele ca domnitor tiner tocmai venise să cerceteze frumoșa țéră a Ardélului. Augustul domnitor sosi în Brașov în 14/26 Iulie 1852 și rămase până a doua ȕi la amiaȕi, în care timp cercetà pe lângă alte clădiri publice și biserica Sf. Nicolae, unde Româniî din Brașov și din împrejurime, în frunte cu *I. Popasu*, îl primiră în modul cel mai solemn. Cu ocasiunea acésta fruntașii români din Brașov presentară Majestății Sale doué rugări: una pentru un ajutor pe séma clădirii școlare, pe lângă care trecuse *Maj. Sa*, mergând spre biserica Sf. Nicolae, și a doua pentru încuviințarea unei colecte între toți Româniî ardeleni de legea răsăriténă, cu scop de a se crea un fond școlar și bisericesc, din care Brașoveniî nădăjduiaû, că se va puté ajuta și noul lor gimnasiû.

Prima petițiune a fost resolută negativ, conform rescriptului guvernial din 15 Martie 1854, Nro 4652, de óre-ce gimnasiul român din Brașov are caracter privat și de óre-ce comuna bisericescă română neunită din Brașov e una din cele mai avute din întregă țéra; a doua rugare, în urma unor noué informațiuni date Guvernului prin Magistratul orășenesc în Martie 1853, a fost aplacidată, dar colecta proiectată nu s'a pus în lucrare, după-cum se va vedé mai jos.

Într'aceea se apropià începutul *anului școlastic 1852/3*. Pentru acest an se decise a se deschide și cl. III. gimnasială cu *Gavriil Munteanu* ca profesor. În cl. II. trecú *Iosif Barac*, érá cl. I. i se dete, cam peste voie, lui *Vasile Oroianu*, care mai bucuros ar fi rămas și mai departe ca învățator la școla normală. La clasele primare de copii și de copile, afară de învățatorii de până acum: *G. Bellissimus*, *N. Preda* și *Andr. Androne*, se

angajară *Inocențiu Montanescu* și *Ioan Pântece-Roșu*, érá ca suplent *Nicolae Nicolaș*. Cele trei clase gimnasiale erau cercetate de 51 școlari.

În tómna a. 1852 se făcú o nouă rugare cătră Ministeriul de instrucțiune pentru recunóscerea gimnasiului și pentru investirea lui cu drept de publicitate.

Érna dintre anii 1852—53 se petrecú éráși cu pregătiri pentru clădire. Se tocmiră 75,000 țigle, se angajară mai mulți năsipari din Brașovul vechiú, cari să aducă primăvara și vara 2000 care de năsip, și totodată se tocmi ferăria necesară la clădire (diversele legături de fer, care se preparară din ferul cumpărat de Eforie dela firma Schneider).

Ceea-ce ținea legate mânilé Eforiei și pricinuia și acuma grijí și greutăți, era *lipsa de bani*. Până acum se cheltuise dela începutul clădirei 12,808 fl. 03 cr. m. c. Restanțe din contribuiriile subscrise de diferiții benefactori erau în sumă de 5544 fl. m. c. Pentru lucrările, ce trebuiaú executate în decursul anului 1853 însă, când conform contractului încheiat cu Fisoler avea să se termine întrégă clădirea din roșu, erau de lipsă încă 10—11 mii fl.

De unde să se procure o sumă așa de însemnată?

Eforia se vedú îndemnată în astfel de împrejurări, să apeleze și la Românií din alte părți, cunoscuți ca ómení cu avere și cu simț de jertfire pentru binele obștesc și astfel hotări, să se adreseze cu cereri de ajutor la cunoscutele familii: *Sina*, *Mocioni*, *Fogarași*, *Dumba*, *Nicolici*, *Hurmuzachi* ș. a. Spre scopul acesta însă Eforia află cu cale a alătura pe lângă cereri și câte un *desemn al clădirei* școlare, ce era în construcțiune, și astfel însărcină pe arhitectul Șt. Emilian să facă un asemenea desemn, care apoi se trimise în Viena lui Ioan Maiorescu, și acesta dispuse, ca desemnul să se litografeze în 500 esemplare.

În timpul acesta întêmplându-se un atentant asupra Augustului nostru Domnitor, Episcopul Șaguna, numit din vara a. 1852 consiliar intim și baron, scrise celor doué parochii fruntașe din Brașov, să trimită câte un delegat, cari împreună cu alți bărbați de frunte din Ardeal să mérgă în Viena și să feliciteze pe tinerul domnitor de fericita scăpare din acéstă primejdie. Ca membri în deputațiunea, ce avea să mérgă la

Viena împreună cu Șaguna, se alese din partea bisericeii Sf. Nicolae I. *Jippa*,  r  din partea bisericeii Sf. Adormiri G. *Iuga*. La plecarea reprezentan ele celor două biserici dete (prin instruc iunea din 14 Martie) delega ilor lor însărcinarea, ca: 1) să st ruesc  din t te puterile pentru *recunóscerea gimnasiului* din partea Ministeriului din Viena  i pentru *investirea lui cu dreptul de publicitate*; 2) să prezenteze *adresele de contribuiri pe s ma clădirii școlare* frunțașilor români  i  i altor coreligionari cu dare de m n  din Viena  i din Pesta; 3) să st ruesc  pentru *incuviințarea colectei* cerute în peti iunea predată Maj. Sale  n 15/27 Iulie 1852  n Brașov, pentru crearea unui fond general pe s ma bisericilor  i școlilor rom ne gr. or. din Ardeal.  i ca episcopul încă să sprijinesc  aceste cereri  i cu deosebire pe cea dint iu  i pe a treia, cele două reprezentan e bisericesci  i adresară cu data de 19/31 Martie o rugare scrisă în termirii cei mai m guliitori.

Intervenirea celor doi delega i brașoveni, ajuta i în st ruin ele lor at t de Șaguna, c t  i de frunțașii români aflători în Viena, nu rămaseră fără rezultat, cel puțin în privin a punerii la cale a recun scerei noului gimnasiu din partea statului.

 nc  la finea lui Aprilie 1853 sosit prin Magistratul orășenesc o *ordina iune a Comandei militare districtuale* cu data de 2 Mai n. 1853, Nr. 5607, prin care Eforia f  provocată să răspundă la următoarele 6 puncte: 1) Cine este conducătorul nemijlocit al gimnasiului? 2) Ce calificațiune are acest conducător? 3) Cari sunt profesorii angaja i pentru gimnasiu  i care este calificațiunea lor? 4) Care este planul de  nv ț m nt al gimnasiului? 5) Cine sunt sus in torii gimnasiului  i ce mijloce de subsisten a are noul gimnasiu? 6) Care sunt salariile profesorilor  i dec  aceste salarii sunt pe deplin asigurate pe un timp mai îndelungat?

La ac st  ordina iune Eforia răspunse în 20 Iunie n. 1853, că cu conducerea institutului va fi  ncredin at de aici înainte, cu  nvoirea episcopului, profesorul Gavriil Munteanu, care este pe deplin calificat at t în ceea-ce privesce pregătirea sa științifică, c t  i prin îndelungata sa experiență pe terenul școlar; că profesorii de p n  acum  u fost, afară de Munteanu: Iosif Barac, Vas. Oroianu  i catichetul Ioan Petric, de asemenea  nzestra i cu cunoștințele de lipsă  i av nd purtare morală  i po-

litică esemplară; érá pe viitor, deschidându-se și clasa IV. gimn., se vor mai angaja încă: *David Almășanu*, ale cărui testimony se alătură pe lângă răspuns, în tocmai ca și ale celorlalți profesori, precum și absolventul de drepturi *Nicolae Basiliades*, ale cărui atestate se vor înainta ulterior; că până acum a funcționat în fie-care clasă numai câte un profesor, dar că pe viitor se va introduce împărțirea studiilor după specialități, conform prescrierilor proiectului de organizațiune ministerial, și că în toate privințele, atât în ceea-ce se atinge de planul, cât și în ce privește mijlocele de învățământ, noul gimnasiu se va acomoda după gimnasiile de stat; că existența gimnasiului este asigurată pe timp de zece ani din partea celor două comunități bisericesci și de către mai mulți binefăcători, ale căror învoieli se aștern din nou autorităților politice, legalisându-se din partea tribunalului cercual; că în fine pe viitor directorul va fi salarizat cu 600 fl. m. c. anual, profesorii cu câte 500 fl., érá catichetul cu 120 fl. m. c., și spre mai bună încredințare reprezentanțele bisericesci și particularii angajați a ajuta școla dau și revers, că vor plăti regulat aceste salare timp de zece ani.

Prin urmare eraú semne, că mulțămindu-se Guvernul cu aceste întocmiri, dintre care unele (designarea lui Munteanu ca viitor director, angajarea lui Almășanu ca profesor, întrarea în tractări cu juristul N. Basiliades etc.) se făcură numai după sosirea hârtiei Comandei militare din Sibiiu, nu va întârșia nici recunoscerea gimnasiului din partea statului.

Într'aceea *clădirea edificiului* școlilor centrale înainta cu pași repeși. Lucrul se începuse cu mult mai de vreme ca în anul trecut, așa încât la începutul lui Maiú 1853 parterul se și ridicase. Clădirea se continuă cu zel mai departe sub conducerea lui Fisoler și a lui Emilian, care de multe ori, când zidarii nu sciaú ce să mai facă, lua cărămida și ciocanul în mâni și le arêta.*) Până tómnă ea trebuia negreșit isprăvită din roșu și pusă sub coperiș.

Dar și acum piedeca principală era lipsa de bani. Drept, că partea cea mai mare a restanțelor din contribuiriile subscrise

*) Așa spune singur într'o scrisóre a sa, cu data de 14 Maiú 1856, adresată Eforiei școlare.

se încassă, biserica Sf. Nicolae își achită și ultimul rest din suma de 6000 fl. m. c., cu care se angajase, — spre care scop, nedispunând de bani gata, fû silită să vîndă o parte din amaturile (scule și bani vechi) aflătoare în deposit la dînsa, — nouă contribuiri se făcură la stăruința neobositului Popasu, care de multe ori scotea din buzunar și ultimul fiorin, ce'l mai avea, ca să plătescă meșterilor și muncitorilor: tôte acestea însă nu erau de ajuns, ca să se întâmpine diferitele cheltuieli. Astfel noul cassier al clădirei, comerciantul *Bucur Popp*, care luase locul lui I. Iuga încă din Decembre 1852, fû silit să facă, cu autorisarea Eforiei și cu garanția celor două reprezentanțe bisericesci, un împrumut personal de 6000 fl. m. c., ca așa lucrarea să se pôtă urma mai departe.

Și cu tôte acestea tòmna, când în adevër clădirea ajunse pînă la coperiș și se și coperi provisoriu, se simți trebuința unui nou împrumut, în sumă de 4000 fl. m. c.

În astfel de împrejurări se începù a. șc. 1853/4, când se deschise și clasa IV gimnasială, și întreg gimnasiul mic, la care funcționa acum și *David Almășanu*, fost profesor în România și după a. 1848 funcționar administrativ în Făgăraș, fû pus sub direcțiunea lui Gavriil Munteanu. Șcôla centrală nu mai rămase în decursul acestui an școlar în cuartirul cel vechiu din casele Băcanului, care se părea prea scump, ci clasele gimnasiale se mutară în casa lui Ioan Popescu, astăzi Șirul bisericeii Nro 6, clasele primare de copii fură duse éráși în casa de lângă móră din Prund, érá cele de copile fură instalate deocamdată în nisce chilii din curtea bisericeii Sf. Nicolae.

Deodată cu începerea a. șc 1853/4 sosi în Sibiiu *rescriptul ministerial* din 27 August 1853 Nro ⁶⁷³³/₇₈₆, prin care se încuviințeză *deschiderea* cu începutul acestui an școlastic a *gimnasiului românesc* gr. or. din Brașov, aflător în organizare, *ca gimnasiu inferior cu patru clase*, directorul și profesorii angajați se aprobă deocamdată ca suplenți, avînd a face la timpul seû examen de profesori definitivî, și în fine se promite înzestrarea noului institut cu dreptul de publicitate, îndată-ce se vor îndrepta unele mancități (angajarea unui al șéselea profesor, o împărțire mai bună a materialului de învățămînt după specialități, delăturarea unor manuale necorrespunđetóre, lucrarea unor statute pentru administrarea averei școlare). Mijlôcele de

subsistență ale gimnasiului le află rescriptul ministerial de suficiente, exprimându-se mulțămîta Ministeriului față cu jertfele aduse de cele două comune bisericesci și de particulari, cari și-au luat asuprași ajutorarea noului institut pe timp de 10 ani («Ministeriul de culte și instrucțiune a observat cu mare mulțămîta simțul de jertfă dovedit față cu institutul de creștere și învățămînt înființat, atât din partea celor două comunități greco-neunite din Brașov, cât și din partea multor particulari, și față de acest fapt află de întemeiată conclusiunea, că institutul în curînd va dispune de subsidiile necesare pentru procurarea mijloacelor de învățămînt recerute.»)

Rescriptul acesta a fost transmis episcopului Șaguna prin decretul guvernial din 9 Septembrie 1853, Nr. ²⁰¹⁰⁷/₂₁₂₀, subscriș de vice-gubernatorul Bordolo.

Bunul episcop se vedu îndemnat a veni însuși la Brașov și a aduce iubiților săi Brașoveni vestea acésta de bucurie. El voia să vadă cu ochii săi, cât inaintase lucrarea, la care însuși pusese pétra fundamentală în 17. Sept. v. 1851, éra de altă parte se simția îndatorat față cu fiii săi sufletesci, cari îi deduseră mână de ajutor cu cea mai mare bunăvoință în tóte întreprinderile sale mai însemnate*) și voia să-i mîngăe prin prezența sa și să-i încurajeze în lucrările lor.

Șaguna veni la Brașov însoțit de iubitul său protosincol *Grigoriu Pantazi*, fiul comerciantului și eforului școlar I. Pantazi, și în 11 Septembrie conchemă pe membrii Eforiei și pe alți fruntași brașoveni, ca să le împărtășescă concesiunea obținută pe séma școlei lor. «Iubiților mei fii», dîse dînsul în vorbirea, ce o ținu cu acésta ocaziune, «am sciut, că va să aveți bucurie mare de darul împărătesc. Am venit să mă bucur și eă împreună cu voi. Primiți-mă și pe mine la ospéțul bucuriei vóstre!»**)

Dar bunul archiepăstor nu se mulțamî numai cu împărtășirea hotărîrii ministeriale, ci totodată le și aréta celor adunați, ce trebuie să facă, ca să póta obținé mai curînd recunóscerea

*) La denumirea sa de episcop (1848) Șaguna fú ajutat de obștile din Brașov cu 2500 fl. m. c., cu care și acoperi primele sale necesități, éra în a. 1851, la cumpărarea caselor diecesane dela bar. Apor, cu 4000 fl. m. c.

**) N. Popea: Archiepiscopul și Metropolitul Andreiú baron de Șaguna. Sibiiú 1879, pag. 312.

publicității gimnasiului, îi îndemnă să continue cu zel lucrarea începută, până o vor aduce la sfârșitul dorit, și ca să dovedescă și cu fapta interesul său față cu tinerul gimnasiu, pe care'l luase sub protecțiunea sa, se înscrie însuși în șirul binefăcătorilor lui, obligându-se, că va plăti regulat la fondul profesoral timp de 10 ani câte 100 fl. m. c. Obligațiunea acésta nu numai o îndeplini Șaguna cu esactitatea-i caracteristică, răspunzând imediat în mâinile cassierului suma de 100 fl. pe anul șc. 1853/4, ci în August 1855 el dete spre scopul amintit, în loc de 1000 fl. în dece rate, de odată 2000 fl. în obligațiuni de ale împrumutului de stat din a 1854, afară de 200 fl., ce-i dăruise mai înainte.

De un deosebit interes mi se pare *ședința din 11 Septembrie 1853*, de ore-ce dintr'ênsa se vede de o parte îngrijirea în adevăr părintescă, ce o avea Șaguna față de gimnasiul din Brașov, érá de altă parte stima și iubirea, de care se bucura el din partea Românilor brașoveni, și astfel socotesc, că nu va fi de prisos a reproduce aici *protocolul acestei ședințe*, concipiat de archidiaconul și profesorul Iosif Barac.

La 11 Sept. 1853 s'aú ținut ședință, aflându-se de față :

Esceleția Sa Inalt Prea Sfințitul Domn Episcop *Andreiú Barone de Șaguna*.

Prea Cuvioșia Sa Dl. Părintele Protosincol *Gregoriu Pântazi*.

Prea onoratul Domn Protopop *Ioan Popasu*.

Onoratul Domn :	<i>Ioan Țippa</i> .
»	» <i>Ioan Iuga</i> .
»	» <i>Rudolf Orghidan</i> .
»	» <i>Vasilin Lacea</i> .
»	» <i>Nicolau Voinescu</i> .
»	» <i>Ioan Pântazi</i> .
»	» <i>Bucur Popp</i> .
»	» <i>Georgiu Leca</i> .
»	» <i>Iordache David</i> .
»	» <i>Georgiu Burbea</i> .
»	» <i>Ioan Sasu</i> .
»	» <i>Ioan G. Ioan</i> .
»	» <i>Georgiu Nica</i> .
»	» <i>Gavriil Munteanu</i> , director.

Vasile Lacea († 1861).

Onoratul Domn: *David Almășianu*, prof.
 » » *Vasilie Oroianu*, prof.
 » Părinte: *Catechet Ioan Petric*.
 » » *Protodiacon Iosif Barac*.

1) Escelenția Sa Domnul nostru Episcop Andreiș Barone de Șaguna, țind pentru noi o cuvântare fôrte vie și îmbucurătore, s'aũ îndurat a descrie prea frumos mila cea mare a Inălțatului nostru Impărat, Francisc Iosif I-iul, și a Inaltului sėu Ministeriu de Cult și Invěțământ, de care s'aũ învrednicit acum școla năstră română rėsăritenă centrală, și respective gimnasiul mic, ce s'aũ înființat cu ajutoriul lui Dumneșeu la noi în Brașov, și făcėndu-ne cunoscută mai mult decăt părintesca sa bunăvoință, pentru care n'aũ pregetat a veni la noi, ne-aũ arėtat cu deosebită bucurie, că Inaltul Regesc Guvern prin grațiosul sėu decret dto 9 Sept. Nr. 20107/853, eșit în urma Inaltului Rescript Ministerial de Cult și Invěțământ dto 27 August Nr. ⁶⁷³³/₇₈₆ a. c., îngădue după rugămintea năstră, a se putė deschide cu începutul anului școlastic 185³/₄, gimnasiul nostru cel mic de patru clase, întăresce pe directorele și profesorii arėtați de noi și promite publicitate școlelor năstre gimnasiale, îndată-ce vom împlini niște defecte ale școlei năstre, ce le numesce în milostivul sėu decret; apoi descoperinduși Escelenția Sa Domnul Episcop ferbintea sa dorință de a vedė căștigată pentru gimnasiul nostru căt mai curėnd dela Inaltele Locuri tăgăduita publicitate, care este lucrul cel mai momentos și mai de lipsă la școla năstră, a lăsat a se ceti mai sus lăudatul decret guvernial, prin Domnul Părintele Protosincol Gregoriu Pantazi, în origine.

2) După aceea a esplicat Escelenția Sa Domnul Episcop decretul de față punct de punct, ne-aũ reflectat la tot ce avem a face, ca să căștigăm școlei năstre dorita publicitate, mai vėrtos la ceea-ce ne îndatorėză cu deosebire Inaltul Ministeriu al Invěțământului, ca să ne concedă publicitatea gimnasiului, și ne-aũ sfătuit părintesce, ca să îngrijim a căpėta căt mai curėnd și pe al 6-lea profesor la gimnasiul nostru, să îndreptăm planul învățaturilor, cu órele prelegerilor și împărțirea materiilor de învățatură, după modificarea însemnată ce am primit, și după cerința Inaltului Ministeriu respectiv, și să arėtăm statutele pentru administrarea bunurilor școlare, adecă a fondului profesoral, că acestea se cer mai tare, și prin facerea destul la acestea ne promite Inaltul Ministeriũ, că îndată va da publicitatea cea mult dorită gimnasiului nostru.

3) Mulțămesce Escelenția Sa Dl Episcop, în numele tuturor mărturisitorilor de religiunea ortodoxă rėsăritenă și a națiunei române întregi,

la fundatoriile des pomenitului nostru gimnasiu pentru binele cel mare, ce prin laudabila lor întreprindere au făcut coreligionarilor și conaționarilor săi, și ca un mare Mecenat și prea ales Archiepiscop, carele într'un timp scurt numai de șapte ani, de când fu destinat de Provedință pentru principatul Transilvania, mari și nenumărate jertfe au adus atât pe altarul Bisericii, cât și al națiunii; acest prea scump Părinte al nostru, dăcem, voescă astăzi a se face titor mare și la gimnasiul nostru, promite la fondul profesoral al școlii noastre Rf. 1000. c. m., în timp de zece ani unul după altul următorii câte o sută fiorini convenționali pe tot anul, și cu acesta intră în numărul celor mai mari fundatori ai școlilor noastre de aici din Brașov și se vecinicesce cu pomenire sfântă și pentru această mare bunătate, în Brașov și în tot locul.

4) Tot Escelenția sa domnul Episcop proiectează a se strânge la fondul profesoral ofertele binefăcătoare totdeauna înainte, la începerea fiecărui an, ca și cu acesta să înainteze și sporască fondul școlii; pentru aceea poftesce pe toți contributorii la susținerea gimnasiului nostru, ca ratele lor anuale, pentru care s'au obligat, să le dea în toți anii înainte, când se începe anul școlii; arată mai întâi însuși *Escelenția Sa cu esemplu și în privința acesta*, că s'au milostivit a numera și înmanua Dluș cassier Gheorghe Leca din dania făgăduită de 1000 fl. c. m. plata anuală pe anul școlastic 185³/₄, adică o sută fiorini în moneta convențională. —

5) Noi reprezentanții Eforiei și profesorii de față aflători, pătrunși de adevărul și puterea cuvintelor celor aurite, cu care Escelenția Sa marele nostru Archiepiscop s'au milostivit și acuma a ne bucura, îmbărbăta și sfătui, și surprinși de dania cea bogată și esemplul cel prea frumos și nobil, cu care Escelenția Sa după atâtea mari, multe și nenumărate jertfe ce au făcut pentru înaintarea și înflorirea Bisericii și națiunii noastre, pășesce cu nespasă căldură între fundatoriile cei mai dintâi și benefactorii, cei mai mari ai institutului nostru, mai întâiu *versăm cea mai ferbinte mulțumită Escelenției Sale* pentru mila și dragostea cea de trei ori părintească, cu care se îndură și acum a ne însufleți, sprijinind cu braț puternic și ajutând foarte mult școlile noastre; primim cu cel mai adânc respect auritele sfaturi ale Escelenției Sale; ne făgăduim a duce în deplinire cât mai în grabă neapărat trebuincioșele puneri la cale pentru câștigarea publicității gimnasiului nostru, după sunetul milost. decret gubernial mai sus însemnat; sfânta noastră Biserică, națiunea, tinerimea noastră și noi ne simțim plini de recunoștință și datorii cu vecinică mulțumită pentru dania cea prea frumoasă, ce se îndură Escelenția Sa și cu ocaziunea de față a face la școlile noastre; ne legăm, că vom urma și noi după

puteri esemplul Escelenției Sale, și nu ne tragem înapoi nici la aceea, ca să plătim ratele anuale binefăcătoare tot-deauna înainte, la începutul anului școlastic.

(Urmază subscrierile.)

Față de o astfel de purtare, față cu un interes așa de cald pentru școla lor, nu e de mirare, că Românii din Brașov îl consideraū pe Șaguna ca pe un binefăcător al lor, ca pe un părinte bun, al cărui cuvânt merita ori și când totă încrederea. Așa se pôte explica autoritatea deosebită, de care se bucura marele Archiereū în mijlocul fiilor săi sufletesci din Brașov și care merse crescând până la ultimele clipite ale vieții sale.

Dar nu numai Românii brașoveni se simțiau atrași față de vrednicul lor Păstor sufletesc; erau, așa dicând, fermecați de dênșul, ci și străinii din acest oraș rămăseseră uimiți de măreța lui figură și de nobilul său caracter. O vie dovadă despre acesta este, că pictorul și profesorul de desemn dela școla reală săsescă *Friedrich Giesel*, care'l văduse pe Șaguna în ornate archieresci pontificând la punerea pietrii fundamentale la clădirea gimnasiului, fū așa de încântat de dênșul, încât îi zugrăvi portretul în mărime naturală și'l dăruī gimnasiului românesc, ca să se păstreze pururea «ca amintire pentru posteritate de acest bărbat deosebit de mare și ca îndemn pentru imitarea faptelor lui» («Mit dem Wunsche, dass dasselbe — das Bildniss des Mannes, der so mit Begeisterung und wirklichen Aufopferung für seine Nation gehandelt und selbst den Grundstein dieses Baues eigenhändig gelegt, — als Erinnerung an diesen Mann einzig seiner Grösse für die Nachwelt bewahrt und als Mahner der Nachahmung seiner Thaten demselben in diesem Gebäude irgend ein Platz angewiesen würde.»*)

Venirea lui Șaguna la Brașov și petrecerea lui de câte-va zile în mijlocul Românilor din acest oraș, fuseseră un nou îndemn pentru Românii brașoveni de a urma mai departe cu totă energia întreprinderea începută, de a'și da toate silințele, ca edificiul măreț, ce'l începuseră, să se termine, și ca școla întemeiată de dênșii să fie provădută cu toate cele de lipsă. Ei se sciau urmăriți cu atențiune de Șaguna în lucrările lor și această

*) Scrisórea lui Friedr. Giesel din 20 Iulie 1853. Archiva Eforiei.

convingere îi ambiționa, îi îmbărbăta și le da noue puteri în continuarea întreprinderii lor.

Și în adevăr și aveau lipsă Brașovenii de încurajare, căci situațiunea se putea numi cu tot dreptul foarte grea.

Clădirea era gata numai de jumătate ; banii adunați prin colecte nu numai se cheltuiseră, dar trebuise a se face împrumuturi în sumă de 10,000 fl pentru acoperirea lucrărilor de până acum ; unii dintre măeștri nu putuseră fi achitați, așa încât țiglarul C. Weiss fû silit să dea jalbă la pretură pentru plata materialului liferat ; interesele pentru împrumuturi mergeau înainte, încât decă s'ar fi continuat starea acesta mai multă vreme, cine scie, unde ar fi ajuns lucrurile ?

Ce era de făcut în asemenea împrejurări ?

Să se facă o nouă colectă ? . . . Incercarea acesta se putea face, dar publicul era cam stors de colectele de până acum, și n orî și ce cas nu se putea colecta o sumă așa de mare, ca să se pótă răfuî datorii și în același timp să se pótă urma mai departe și cu lucrările.

Să se facă un împrumut mai mare, cu interese mai puțin apăsătoare, ipotecându-se însăși clădirea școlară ? . . . Și părerea acesta se ivi în timpul acesta de strêmtore, dar fû combătută din cele mai multe părți, arêtându-se greutățile, ce s'ar nasce pe viitor în urma unui asemenea împrumut

Acela, care combătea cu mai multă hotărîre zălogirea propusă a edificiului școlar, era *Nicolae Măciucă*. Omul acesta simplu, care abia scia să și scrie numele și care și adunase ceva avere numai prin munca sa, prin speculele de negoț, ce le făcea, dar care contribuisese cu o deosebită rêvnă la întreprinderea școlară, ce nădêjduia, că va fi spre folos némului sêu în viitor, étă cum vorbea cătră membrii Eforiei și cătră ceilalți membri ai reprezentanțelor bisericesci într'o scrisore scrisă de altă mână, dar de bună sémă dictată de dênsul :

»Domnilor și fraților !« țice Măciucă în scrisóra sa din 13 Decembre 1853. »Vê rog de un cuvênt, să mi'l luați în băgare de sémă foarte bine: pentru școlă să ne înțelegem cu toții frățesce, după-cum ne-am și legat tot frățesce. Să ne luăm sama între noi înțelepțesce cu planurile, care le facem între noi, ca să îndatorăm școlă. Dar trebuie să ne socotim întâi:

bine va fi, ca să punem povară pe dânsa? Ore nu va veni vremea, cu o mână să zidim și cu dece să stricăm? Ore puté-vom să dăm și dobândă grea și să ținem și profesori? — La acésta să ne socotim fórte bine, că degéba am zidit, decă nu vom avé putere, ca să ținem profesori într'ênsele!

Așa-dară, fraților, după cum suntem legați cu contract, trebuie să ne jertfim și să nu lăsăm lucru, să vie să riđă alte nații de noi, nici să ne risipim, cum s'aú risipit dela Turnu Vavilonului pe vremea lui Noe. Ci noi să ne ținem toți de mână, după-cum am început. Ce s'a început, să isprăvim cu ajutorul Domnului, ca să vadă și alte némuri, că nația română aú început un lucru și l'aú săvêrșit, și să nu ne spăriem, că ne vom sărăci; că până acuma, să dăm slavă lui Dumneđeú, că din noi nici-unu n'aú rēmas la aman până acum. Așa-dară să punem fiecare umêru și să săvêrșim, ce s'aú început, și să nu îngreuiem șcôla cu datorii, ce nu le póte purta, că eú din partea mea, puiú ce m-oa mai ajunge, și D-Vóstră să puneți de o potrivă cu mine toți.»

Nu, șcôla nu trebuia în nici un chip zălogită!

De acésta părere erau și membrii comisiunei alese în Martie 1854, ca să studieze mai de aprópe situațiunea financiară, și astfel Eforia hotărî, ca pe de o parte să se urmeze mai încolo cu colectele, érá de altă parte să se încerce a se face un împrumut mai lesnicios dela membrii mai cu dare de mână ai celor douê comunități bisericesci, din care împrumut să se achiteze datoriile cele vechi și să se urmeze mai departe cu lucrările clădirei, ca astfel până tóamna cel puțin parterul să fie gata pe din lăuntru.

În urma unui călduros apel din partea lui Popasu se aflară 11 fruntași din cele douê parochii, cari subscriseră câte un *împrumut de câte 1000 fl. m. c.* pe timp nedeterminat pe séma clădirei, cu dobândă de 6 la sută, și pe lângă acești marinimoși împrumutători, dintre cari unii dăruiură mai târđiú șcôlei întrégă suma împrumutată séu o parte dintr'ênsa, fágăduiră și reprezentanțele celor douê biserici 6000 fl. (bis. Sf. Nicolae 4000 fl., érá cea din cetate 2000 fl.) Cei 11 împrumutători, ale căror zapise fură subscribe de reprezentanțele ambelor biserici, erau: *Ioan și Gheorghe Iuga, Nicolae Voinescu, D. Crețoescu, G. Burețeá* (înlocuit mai târđiú prin urmașii lui Bucur Popp), *Nic. T. Ciurcu, Nic. Măciucă, Radu Pascu, I. Pantazi, Vasile Lacea și Christea Orghidan.* Cele 17 mii fl. însă nu se încassară

imediat, ci numai treptat, după trebuințele cele mai urgente, rămânând datoria la cassierul B. Popp neachitată până în Aprilie 1856, după mórtea dênșului.

În împrejurările acestea grele Eforia cređu, că ar fi timpul cel mai potrivit, să se pună în esecutare colecta pentru adunarea unui fond școlar și bisericesc pe séma întregei diecese, concesă din partea Guvernului în urma explicațiilor date din Brașov în primăvara a. 1853 și din rezultatele căreia nădējduiaŭ eforii brașoveni, că se vor puté ajuta și ei la terminarea edificiului gimnasial. Drept-aceea Eforia se și adresă la Șaguna cu rugarea, să binevoiască a pune în lucrare acea colectă; circumspectul episcop însă, cunoscând mai de aprópe împrejurările diecesei sale și trebuințele poporului, care erau legion, nu se simți îndemnat a da ascultare acestei rugări și și motivă denegarea sa printr'o scrisóre, al căreai conținut aflu de bine a'l reproduce, ca o dovadă a nisuințelor culturale ale Românilor din diferitele părți ale țerei și ca un tablou fidel al împrejurărilor din acel timp.

»Cu bucurie și mângăere,« țice Șaguna în răspunsul său din 23 Martie 1854, »am văđut din scrisórea Domniilor-Vóstre de sub 20-lea ale curgétórei rávna cea mare, carea o aveți pentru trebile școlare. Adevér este, că șcólele nóstre preste tot se află în cea mai desăvêrsită sărăcie, însă fie mulțămită lui Dumneđeŭ, că *sporim în cugetări bune și sănătoșe, cu care începem a eși din sărăcia noastră nu atât finanțială, cât intelectuală*, căci Dumnea-vóstră nu numai ați reorganizat șcólele vóstre normale, ci ați întemeiat și un gimnasiŭ cu patru clase, și zidiți nisce zidiri, care ca un monument al rávnei vóstre cătră tréba școlară pentru tóte vécurile va sluji. La Săcele încă s'aŭ chibzuit acum o școlă cu trei clase; la Arapatak, sêraca aceea obște aŭ cumpêrat un loc cu 80 fl. m. c., pe care și-aŭ ridicat șcóle. În protopopiatul dela Dobra s'aŭ înființat în anii trecuți 17 școli, în protopopiatul Iliiei 12 școli: pre scurt, *sporim cu sărăcia noastră cătră îmbogățire intelectuală*.

Desi tóte acestea, câte am atins până acuma, sunt adevêrate, cari se baséză pe acte oficióșe, totuși nu putem țice, că cu sărăcia noastră am fi în stare a înlătura tóte greutățile, care ni se arată în întreprinderile școlare, căci jertfele acelea, care le pretinde dela noi tréba școlară, sunt așa de mari, cât nu le putem întâmpina totdeauna în mészura cuviincióșă, mai cu sémă la întêmplare, când rávna noastră pentru ridicarea șcólelor

nu caută la greutăți, ci la ținta cea sfântă și măreță, și mai mult în Dumneșu, decât în înși-ne nădăjduim.

Cât de bine ne-ar veni, când am avea vre-un fond, de unde ne-am putea ajuta la întâmpinarea unor asemenea lipse! Dăruirea părinților și moșii noștri au greșit, că n'au întemeiat un fond școlar?

Nu, Domnilor! Ei au făcut pentru noi destul, și suntem datorți a le mulțumi, că ne-au susținut Biserica și limba, și prin acesta naționalitatea.

Ei au trăit ca sclavi, dar noi trăim ca oameni slobozi, având asemenea îndreptățire cu ceilalți cetățeni din patrie. Lor, ca sclavilor, nu li era iertat a întemeia fond școlar; acesta trebuie noi să o facem, căci pozițiunea noastră liberă ne impune nouă acesta.

Fără îndoială așa-dară, suntem datorți a întemeia un fond școlar. Însă, Domnilor! precum simt eu lipsa cea mare a unui fond școlar, carele ocârmuesc treaba școlară, și la carele din toate părțile ale Episcopiei noastre năzuiesc obștile pentru un sfat și pentru un ajutor pe sâmba școlii lor pe atâta nu mă îndoiesc a mă declara limpede: că acuma, decât am începe întemeierea unui fond școlariu, am face mai mare stricăciune, decât bună-tate lucrului acestui sfânt, care așa tare arde în peptul nostru. Pentru-că: 1-a. Obștile se întrec care de care să întemeieze școla sa și să hotărască lăfa dascalului. 2-a. Obștile noastre cele mai multe nu pricep folosul acela, care l'ar putea produce un fond mare și bogat, căci cu fond mic și sărac nu se poate mult face. 3-a. Obștile dic, că mai întâiu să întemeieze fonduri particulare pentru susținerea școlilor lor și apoi să se apuce de un fond, obștesc. 4-a. Obștile noastre încă nu știu, ce este al lor, căci trebuie urbană încă nu s'au limpedit. 5-a. Din toate părțile Episcopiei nu au astăzi alta, fără numai o vâetare despre scumpetea cea mare și sărăcia, de carea mult pățimesc Eparchioșii noștri.

Așa-dară eu nu aflu de bine a începe colecta pentru înființarea unui fond școlariu din pricina împrejurărilor de față, care sunt foarte serioase și care nu se pot lăsa dinaintea ochilor, că sunt pe față, și așa cu siguranță pot dice, că începutul nostru de acum ar fi numai spre stricarea lucrului acestui mare, care nu poate începe până atunci, până când nu vor fi alte împrejurări mai favorabile."

Ca o rouă răcoritoare asupra unei câmpii însetate veni în timpul acesta ajutorul de 222¹/₂ galbeni împărătesci dintr'o colectă făcută în Iași de Aga *Constantin Hurmuzachi*, la care partea cea mai mare fusese contribuită de către departamentul averilor bisericesti și al învățăturilor din principatul Moldovei. Marele patriot moldovean trimisese încă în vara

anului trecut episcopului Andrei Șaguna suma de 445 # cu destinațiunea, ca jumătate din această sumă să fie întrebuințată pentru ameliorarea tipografiei diecesane, înființate de Șaguna, și pentru întocmirea seminariului, érá a doua jumătate pe séma zidirei gimnasiului românesc din Brașov.

Tot în timpul acesta nobilul Mecenate brașovean *Ioan Iuga* își achită întrégă suma de 1000 fl. m. c. subscrisă pentru susținerea gimnasiului, investindu-o în obligațiuni metalice și dărui o ladă ferecată, cu trei chei, în care să se păstreze actele mai de valóre ale școlei și acțiunile dăruite de densusul. De asemenea mai dărui încă 300 catichise, care să se distribue între școlarii săraci.

În érna dintre anii 1853—54 tinerii români din Brașov dădură doué baluri în favorul școlei, al căror venit curat de 180 fl. 31 cr. m. c. îl destinară pentru procurarea mijlócelor celor mai necesare de învățământ pe séma gimnasiului.

Postul de cassier al clădirei școlare, începând din Martie 1854 nu'l mai ținú asupra sa B. Popp, carele de o parte trebuie că se săturase de greutățile, pe care avuse a le întâmpina în decursul anului 1853, érá de altă parte póte că era reclamat de afacerile sale particulare. Acest post împreunat cu atâtea greutăți i se încredință de aici înainte comerciantului *N. T. Ciurcu*, care'l purtă până la terminarea clădirei.

Într'aceea școla își urma mai departe cursul său regulat. Numéru școlarilor în tóte patru clasele gimnasiului era de 82. Din Decembre 1853 școla își câștigase și pe al șéselea profesor în persóna lui *Gheorghe Em. Nicefor*, de nascere din Brașov, un eminent absolvent al gimnasiului superior sășesc din orașul său natal, fost mai multă vreme instructor particular la o familie distinsă din Țera Românescă și apoi între anii 1851—1853 profesor la colegiul din Craiova, unde se afirmase ca o putere didactică escelentă.

G. Nicefor (Nichifor) fú angajat ca profesor de limba germană și elină în locul lui N. Basiliades, care, bolnav fiind, nu putú ocupa catedra, pentru care era luat în vedere. Și în Brașov, ca și în Craiova densusul dovedí o capabilitate deosebită în purtarea oficiului său de profesor, așa încât foștii lui școlari de

odinióră povestesc pânã în ðiua de astãði cu cel mai mare respect de cunoscinþele sale solide în materiile, pe care le propunea, de metoda sa escelentã în tractarea celor douë limbï, de autoritatea estraordinarã, pe care ði-o sciuse dênsul câştiga în scurtul timp, cât a funcţionat în Braşov ca profesor, ði mulþi dintre dênşii îşi aduc aminte însã ði astãði fragmente din piesele grecesci ði nemþesci, învăþate sub conducerea dênsului.

Completându-se astfel numërul profesorilor recerut de regulamentele şcolare ði indicat ði în hãrtia ministerialã din 27 August 1853, ði totodatã fãcându-se îndreptãrile necesare în planul de învăþãmânt, Eforia rugã pe episcopul, sã binevoescã a întreveni la Guvern, ca gimnasiul sã fie înzestrat cu dreptul de publicitate, ði acêsta cu atãt mai vërtos, cãci absolvenþii clasei a patra gimnasiale, care ar fi voit sã facã studii mai înalte, erau siliþi sã trecã la alte institute, unde ar fi putut întempina pedeci, nefiind provëduþi cu testimoniï dela un gimnasiu public.

Bunul episcop ði fãcù paşii de lipsã la Guvern, dar cu tôte acestea investirea noului gimnasiu cu mult doritul drept se mai amânã câtã-va vreme, pânã când Regimul se convinse prin organele sale, cã în adevër gimnasiul românesc din Braşov meritã sã obþinã acest drept.

Însemnez aici, cã în a. şc. 1853|4 s'a þinut, la iniþiativa lui I. Popasu, în dumbrava numitã «Stejeriş» *primul Maial* al şcolelor centrale, despre care se face amintire în actele şcolare. Sufletul acestei frumoşe serbãri şcolare, care de atunci încóce s'a þinut regulat în fie-care an ði care din capul locului a ajuns sã fie o ði de bucurie a întregului public românesc din Braşov, era însuşi vrednicul ði simpaticul protopop El se amesteca printre numërosul public, ce era de faþã; vorbea cu unul ði cu altul, mai cu sémã cu aceia, carï se arëtaserã mai zeloşi faþã cu şcola; urmãria cu bucurie jocurile şcolarilor, ba, ce e mai mult, însu-şi lua parte la ele

«Când şcolariï fãceau vre-o excursiune în Stejeriş,» scrie d-l I. Popea în articolul sëu «Un bãrbat vrednic,» publicat în fóia «Şcola ði familia» (Anul II, nro 2, din 1887), «il vedeã pe protopopul Popasu amestecându-se ði el printre bãeþii, carï se jucau d'a mingea; ba odatã imi aduc aminte, cã luãnd bëþul

dela un băiat, bătù mingea cu atâta putere, încât îi sări cilindrul cât colo».*)

Anul școlar 1854|5 află clasele gimnasiale încă tot în casa lui I. Popescu luată cu chirie, dar după câte-va săptămâni (din 17|29 Septembrie) atât gimnasiul cât și clasele primare se normale se mutară în edificiul cel nou, în care se terminase pe din lăuntru parterul și subsolul; părțile celelalte, între care și tencuiala din afară, se terminară numai în decursul anilor 1855 și 56.

Pentru anul școlar amintit gimnasiul avea tot puterile didactice de mai înainte, érá la normă se angajară ca învățători noi: *Dimitrie Cioflec*, fost învățător în Satlung, și *Gheorghe Perșenaru*, mai târziu paroh în Brașovul vechiu: cel dintâiu în locul lui Nic. Preda, al doilea în locul lui Ioan Pântece-Roșu, cari se despărtaseră din posturile lor.

În anul acesta Eforia, afară de îngrijirea mai departe a clădirei edificiului școlar și afară de afacerile curente, se ocupă cu deosebire cu compunerea și discutarea *statutelor* sale seú, cum am dice astăzi, a unui *regulament pentru organizarea afacerilor administrative ale școléi*, precum și cu *proiectul de organizațiune a unei școle reale inferioare împreunate cu gimnasiul și al unui curs de științe comerciale*. Ambele aceste proiecte, după-ce se consultară și cu reprezentanțele bisericesci, se înaintară la începutul a. 1855 Guvernului spre aprobare.**)

*) Despre *înfățișarea esternă a lui Popasu*, d-l I. Popea scrie astfel în articolul amintit: «Popasu ca tânăr preot și protopop era om frumos, rumen la față, și avea ochi vioi, mari și pătrunzători, barbă negră, părul capului negru. Umbla de regulă îmbrăcat în reverendă, haina oficiósă a preoților noștri, ér' peste reverendă purta o manta cu guler mare, lăsat pe spate și pe cap avea cilindru, pe care 'l purtă până la anul 1855». («Șc. și fam.» Anul II. Pag. 26 și 27).

**) Resoluțiunea Guvernului transilvan la primul proiect (ddto 12 Dec. 1856, Nr. 22,933—2731) a fost negativă, de óre-ce Eforia nu s'a mărginit în proiectul seú de statute numai la afacerile economice, conform § 118 din «Proiectul de organizațiune», ci s'a estins și la afaceri, care trec peste cercul seú de competență; de asemenea n'a rămas numai pe lângă gimnasiu, ci a luat în vedere și școla normală, ceea-ce taie în drepturile episcopului. — Proiectul al doilea, privitor la înființarea școléi reale și comerciale, deși se putea esecuta pe basa decretului Locotenenței ardelenene din 1855, Nr. 3955/457, totuși din cauza insuficienței mijlócilor materiale nu s'a pus în lucrare până în a. 1869.

Tot în timpul acesta «Reuniunea femeilor române pentru ajutoarea fetițelor orfane și sêrace», înființată în a. 1850, oferă prin hârtia sa din 28 Martie 1855 suma de 200 fl. m. c. anual pentru *înființarea unei școle de lucru de mână pe sêma fetițelor române* și cere dela Eforie spre acest scop un local în noul edificiu al școlilor centrale. Eforia primesce cu plăcere acest ofert, dar cere, ca în școla proiectată să se primescă numai eleve cu 3 clase primare, inspecția asupra disciplinei și progresului în studii să o aibă directorul gimnasial și totodată să se înființeze un fond pentru susținerea acestei școle.

În ceea-ce privește partea materială, în decursul anului șc. 1854/5 se făcură mai multe *donățiuni* pe sêma fondului școlar, numit și «fondul profesoral,» și anume: *Christodor Papa* testă suma de 200 fl. m. c., parochul din Brașovechiu și totodată protopopul titular *Jacob Balcăș* 100 fl., *Dimitrie Hagi Rusel* (rêposat în 28 Sept. 1855) 400 fl., era *Dobra Jacob Rêșnoveanu* 3 holde de arătură. De asemenea Magistratul orașenesc, în urma unei rugări din partea Eforiei, promise în hârtia sa din 18 Iulie 1855, că va da pe sêma școlilor centrale române anual câte 38 stânjini de lemne de ars.

Învățământul în clasele gimnasiale făcea progresele cele mai îmbucurătoare în urma silințelor profesorilor, dintre cari directorul Gavr. Munteanu și G. E. Nicefor lucrară mai multe manuale (Munteanu: «Geografia biblică» și «Manual de Geografie, în două cursuri» după Bellinger; Nicefor: «Crestomatia germână» și «Gramatica germână»), pe care le scóseră în tipar și astfel înlesniră fôrte mult instrucțiunea, care până acum se făcea parte după manuscripte, parte după manuale nemțesci. Absolvenții celor patru clase gimnasiale, cari trecuseră la școli străine, nu numai că se puteau ține față de noii lor colegi, ci unii dintr'ênșii se distinseră chiar și între școlarii unui gimnasiu vechiu și bine organizat, ca gimnasiul luteran din Brașov. Acêsta era dovada cea mai evidentă, că noul gimnasiu românesc apucase pe o cale bună și merita pe deplin încrederea publicului și a autorităților.

În decursul anului școlar, despre care e vorba, gimnasiul fû cercetat de *baronul de Lebzelttern*, vice-președintele guvernului provincial, însoțit de consilierul *Grüner*, prefectul districțului Brașov. Erau tocmai *esamenele publice* (30 Iunie n. 1855).

Baronul însuși puse mai multe întrebări școlarilor și rămase foarte mulțămît cu răspunsurile lor.

Prima cercetare oficiósă a noului gimnasiu și a școlelor primare împreunate cu dînsul a făcut-o în 27 August n. 1855, consilierul școlar *C. Schuller*. Fiind timp de vacanță, inspectorul ministerial n'a putut asista la prelegeri, dar pentru aceea s'a informat cu de-amăruntul despre mijlócele de subsistență ale școlei, a cercetat în modul cel mai minuțios mijlócele de învățămînt, a examinat timp de aprópe două óre lucrările scripturistice ale școlarilor din clasele gimnasiale, a vizitat încăperile școlei, și în urma celor vedute și constatate, după-cum ne spune o însemnare din «Protocolul actelor școlei celor mai însemnate,» a adresat cătră Eforii și reprezentanții bisericilor, cari erau de față la acéstă visitațiune, cuvintele: «Sunt foarte mulțămît cu starea școlei. Voiú face cel mai bun raport la Inaltul Guvern, prin care sperez, că vi se va esopera dela Inaltul Ministeriu dreptul de publicitate pentru gimnasiul d-vóstră. *Sunteți ómenî vrednici de tótă lauda. Pășiți și de aici încolo pe acéstă cale plină de merite pentru biserica și némul d-vóstre!*»

În anul școlar 1855/6, în care, în locul lui G. Perșenaru, se angajă ca învățător la cl. I. de fetițe *Nic. Iosif*, gimnasiul și celelalte școle fură cercetate cătră sfîrșitul lui Noembre de episcopul Andreiú Șaguna, carele, după-cum ne spune directorul Munteanu în «A doua programă a gimnasiului» (pag. 15), «a ospitat și a examinat de-a rîndul prin tóte clasele.»

Bunul episcop venise la Brașov, nu numai ca să se convingă însuși despre mersul învățămîntului la noul gimnasiu, pe care'l urmăria cu adevărată iubire părintescă, ci totodată ca să vadă, în ce stadiú se află lucrările la edificiul gimnasial și să încurajeze din nou pe întreprinďetorii mareței clădirii, cari păreau cuprinși de un fel de obosélă.

În ședința din 24 Noembre 1855, ținută cu membrii ambelor reprezentanțe bisericesci, Șaguna, după-ce se informă despre starea lucrurilor, îndemnă cu insistență pe cei adunați, să caute din tóte puterile a termina cu demnitate aceea, ce aú început, și în deosebî cerú în modul cel mai serios, ca socotelile clădirii, purtate pîná acum de atâtea persóne, să fie aduse cât mai curênd în regulă și astfel să se delătura rēcéla, ce începuse

a pătunde în inimile unora din tovarășii cei mai zeloși de până acum.

Venirea neobositului Archiereu în mijlocul Brașovenilor avu efectul cel mai binefăcător. Ședințele Eforiei, care în timpul din urmă nu mai erau cercetate cu zelul de mai 'nainte, începură a căpeta mai multă viață, măsurile de luat pentru terminarea clădirei școlare începură a fi tractate cu mai mult interes, socotelile clădirei dela început și până în zilele din urmă fură încredințate spre revidare bătrânului și înțeleptului comerciant Ioan Jippa, care le și aduse în ordinea cea mai bună.

O nouă încurajare și un nou îndemn pentru terminarea lucrării începute căpătară Români brașoveni prin sosirea actului guvernial din 15 Februarie 1856, prin care li se făcu cunoscut, că *Ministrul de culte și instrucțiune prin decretul său din 28 Ianuarie al aceluiași an, Nr. 832, declară gimnasiul lor de public și-i investesce atestatele cu aceeași putere și cu aceleași drepturi, pe care le au atestatele gimnasiilor de stat.*

Decretul acesta produse o mare bucurie nu numai în sinul Eforiei și al corpului profesoral dela tinerul gimnasiu, ci între toți Români bine simțitori de legea răsăritenă, cari aveau și ei acum un gimnasiu, deși numai cu patru clase, recunoscut de stat, în care fiii lor puteau să învețe, fără a se teme, că mai târziu vor întâmpina greutatea la trecerea în alte școli mai înalte.

Episcopul Șaguna, prin care se trimise decretul guvernial, însoți acest act de mare însemnătate prin următoarea ordinațiune, care dovedesce din nou bunătatea inimei sale și dragostea sa părintească față de noua școală din Brașov:

Nr. sc. 38/856.

Onorată Direcție și onorat corp profesoral!

Decretul aici alăturat al Inaltului Guvern cu bucurie îl împărtășesc Domniilor-văstre spre sciință și îndreptare. Acest decret, care dă Gimnasiului nostru din Brașov publicitate, face pentru noi, fiii bisericii răsăritene, cari am fost mai mult de trei sute de ani necăjiți, asupriți și escluși din tóte drepturile și bunătățile, de care trebuie să se bucure un fiu credincios al patriei sale, — ȳic: decretul acesta face pentru noi o epocă îmbucurătoare, căci dovedesce egala îndreptățire a bisericii noastre cu celelalte din țeră, îngăduindu-ne ridicarea unui Gimnasiu confesional cu

aceleași drepturi, de care se bucură și alte Gimnasilor confesionale și ale statului.

Brașovenii noștri au făcut cu întreprinderea înființării Gimnasiului pomenit un lucru de așa o însemnătate, care le aduce lor mulțumita bisericii și a ortodocsiei întregi.

Incredințat sunt, că Domnia-văstră cuprindeți sfințenia acestui institut bisericesc, căci faptele Văstre dovedesc acesta din destul; nu-mi rămâne alta, decât a Vă pofti, ca Dumneșeu să Vă întărească și pre viitor în cele bune și folositoare.

După părerea mea, nu ar fi de prisos, ca Domnul director în biserica Sf. Nicolae, altul dintre Domnii profesori în biserica Sf. Adormiri, altul în cea a Sf. Treimi, altul la Brașovul-vechiu, și unul la Tocile, în una din Duminecile viitoare să țină cuvântare istorică despre înființarea Gimnasiului și sporirea lui până astăzi, înțonând și tălmăcind cu deosebire egala îndreptățire a Bisericii noastre cu celelalte, egala îndreptățire în poziție cetățenă, precum și mila împărătescă a stăpânirii împărătesci, care au dat Gimnasiului de legea noastră dreptul publicității și ce va să țină acesta. În privința ținerei cuvântării să Vă înțelegeți cu preoții și reprezentanții bisericilor, poftindu-i, să vestească aceea obștei, ca toți, mari și mici, să vină atunci la biserică

Sibiiu, 18 Februarie 1856.

Andrei m. p.

Episcop.

Dorința bunului episcop fu urmată întocmai.

Duminecă în 11 Martie, a două Duminecă a Păresimilor, cinci profesori dela noul gimnasiu înzestrat cu drept de publicitate rostiră câte o cuvântare în cele cinci biserici din cetatea Brașovului și din suburbiile sale înaintea unei obști număröse, adunate să audă vestea de bucurie trimisă de marele Arhierieu. Munteanu vorbi în biserica Sf. Nicolae, Nicefor în biserica Sf. Adormiri din cetate, Petric în biserica Sf. Treimi, numită și grecască, Barac în biserica Sf. Treimi de pe Tocile, Oroianu în biserica Sf. Adormiri din Brașovul vechiu.

«Cu binecuvântare archierescă viu», își începù directorul *Munteanu* cuvântul seù, urcându-se pe amvon, «ca din acest loc, de unde sunteți deprinși a auzi cuvântul lui Dumneșeu numai prin rostul fețelor sfințite, să vă descoper următoarele. Luați aminte! . . .» Și după o interesantă excursiune istorică, în care descrie în trăsături generale, dar în colorile cele mai

vii, suerințele din trecut ale poporului nostru, vrednicul director se apropie de timpurile mai nouă și după-ce varsă o lacrimă de recunoștință în amintirea umanului împărat Iosif II, autorul decretului de toleranță, grăiesce astfel:

»Scăparea mai deplin a bisericii și a poporului nostru a păstrat-o Dumneșeu pentru alți timp. — Când mai înainte numai cu vre-o deșce an . . . s'ar fi sculat nescine din mijlocul nostru și ne-ar fi ășis: »Ian ascultați, o voi, mult cercașilor Români răsăriteni! Ce vė impușinați cu inima? — Să știți, că în anul mântuirii 1856 voi o să aveți la locul cel mai frumos din tot Brașovul un gimnasiu, în care nu numai religia vóștră, ce o iubiți atât, ci și sciințele se vor învăța în limba vóștră, ce nu o iubiți mai puțin!« — Ce i-am fi rėspuns noi óre acestui optimist? . . . Clătind cu capetele nóstre, i-am fi rėspuns: »Da o credem, bunul meu, când Tėmpa se va muta în Gróvėn (Gróverı).« — Atât de grea, ba cu neputință, ni s'ar fi părut înființarea unei ideı atât de îndrăsnėtă în atari cercustari!

Tėmpa, frașilor, nu s'a mutat; ea stă, unde a stătut, de când a pus-o Dumneșeu; Românul creștin însă, când trece prin Gróvėn și caută la mărėța zidire, în care e înființat gimnasiu de legea sa, măresce pe Dumneșeu părinșilor seı, convins, că cel-ce are credință, cât e grăuntele de muștar, póte muta munșii.«

După acėsta cuvėntătorul descrie în scurte, dar elocente cuvinte istoricul întemeierei șcólelor centrale și în deosebi a gimnasiului, arată pe scurt principalele faze, prin care trecuse gimnasiul până atunci și apoi continuă cu următóarele reflexiuni:

»Vedeți d-vóștră acum, în ce chip grăuntele de muștar au crescut arbore, în ce chip un cuget bun, de-o-camdată părut cu neputință, ci întreprins în armonie cu credință, s'au adus la împlinire! — Acėsta să ne fie de învățatură. Mai puțin de 6 ani au fost de ajuns pentru Români din Brașov, ca ei să întemeieze o școlă, care cu loc, cu clădire, cu plățirea profesorilor, să taie până acum peste una sută de miı fl. m. c.!

Numai temerea, că vė voiș călca de aprópe smerenia, că vė voiș osteni răbdarea și nu'mi va ajunge timp spre a vė descoperi adevėratul prilej, ce m'a scos în mijlocul d-vóștră, mă ține de nu numesc, unu câte unu, pe întemeietorii și pe toșii binefăcėtorii, căți au contribuit, cari cu dăniı, cari cu sfatul, cari cu lucrul la înființarea gimnasiului.

Așa cunosc smerenia cea creștinėscă a creștinilor noștri, cari nu vor să scie stānga lor, ce dă drėpta lor. Cu tóte acėstea luminarea nu se

cade să stea sub obroc, ci în sfeșnic, ca să lumineze la toți. Faptele întemeietorilor acestui gimnasiu nu trebuie să stea ascunse în protocolul de daniî al școléi; faptele acestea fac onóre bisericii și poporului nostru; ele trebuie să lumineze departe, trebuie să se vestéscă în tot locul, ca să fie iconă de urmare la toți creștinii noștri, pentru ca să se măréscă Dumneđeul părinților noștri. Decî pe lângă aceea, că numele întemeietorilor și al binefăcătorilor gimnasiului stă scris în cartea poleită de daniî, pe lângă aceea, că portretele, séu în lipsa acestora, numele lor cu slove de aur vor împodobî sala gimnasiului, — apoi daniile lor se vor publica anume și cu cifre într'o cărticică tipăhindă curênd, căreia i se va da lățirea cea mai estinsă ce se póte; până atunci vê đic numai, că Românii noștri brașoveni, cu înființarea acestui gimnasiu, au căpêtat drept la recunoștința bisericii și a poporului nostru întreg.*)

În urma acestora oratorul ajunge la decretul de publicitate a gimnasiului, îl esplică și-i arată însemnătatea. În fine își termină cuvêntarea cu cele mai ferbinți urări la adresa Domnitorului, a episcopului Șaguna și a binefăcătorilor școléi.

«Să dam lui Dumneđeșu,» sunt cuvintele din urmă din elocenta vorbire a lui Munteanu, «cele ce sunt ale lui Dumneđeșu, și Cesarului ale Cesarului. *Să ne ținem și în viitor, cum ne-am ținut în trecut, tare de biserica părinților noștri; atunci ne vom ține și limba, și vii vom fi.* — «Căutați mai întâiu împêrația lui Dumneđeșu și dreptatea lui, și celelalte se vor adauge voue.»

Vorbirea profesorului *Vasile Oroianu*, ținută în biserica din Brașovul vechiu, e mai puțin desvoltată ca a lui Munteanu. Și ea se începe cu o excursiune asupra trecutului poporului român, ale cărui îndelungate suferințe oratorul le atribue cu deosebire lipsei de învățatură a Românilor în timpurile trecute.

»Eú sunt de părere«, đice dênșul, »cum-că una dintre pricinile de căpetenie ale suferințelor de pe atunci a fost nesciința Românilor, adecă *lipsa de învățatură.* — Românii p'atunci n'aveau școle, cărțile bisericesci erau în limba slavónă; în școle dar' nu învățau fiind-că n'aveau școle; în biserică nu, fiind-că din sfintele slujbe nu înțelegeau nimic; dela preoți nu, căci cei mai mulți dintre preoții d'atunci abia sciau ceti. — Unde era dar' să învețe Românii? În școle străine? — În școle străine nu-i primia, și nici că-i lăsaú proprietarii la școle. Une-orî, ce e drept, se

*) Cărticica, de care vorbește Munteanu, nu s'a tipărit. O consemnare a binefăcătorilor școléi se publică numai în lucrarea de față.

Iosif Barac (1813—1884).

strecura câte un Român și la școle străine, și învăța; însă dela unul ca acesta Românii nu câștigau nimic, căci nefiind sădită în inima lui dragostea religiei și a nației sale, îl vedeai de o dată părăsindu-și religia și nația, și trecând la altă religie și la altă nație. Românii acum erau cu perderea îndoită: de o parte pentru că perdură un fiu învățat din sinul lor, ér' de altă parte, că numărul vrășmașilor lor acum era mai mare cu unul.

Cine era dară să apere drepturile Românilor? . . . Nesciința, în care se aflau? — *Nesciința n'a apêrat nici-odată drepturile nimănui, și nici că va apêra.* Ómenii neînvęțați, neavând cine să-î povățuiescă, nu se pot uní nici măcar doî inși la un cuget; ei sunt ca cei dela Turnul Vavilonului; nu se înțeleg unii pe alții; câți sunt, într'atâtea părți alérgă, — când dimpotrivă, ómenii învățați se ascultă unii pe alții, se pricep, se unesc în cugete și în propusuri, și astfel cu puteri împreunate sunt în stare a duce or-și-ce lucru mare în desăvêșire.«

După-ce arată apoi, că acum, mulțămită Cerului, împrejurările s'au schimbat, îndémnă pe cei de față, să se foloséscă de drepturile câștigate și să-și dea cu toții copiii la școlă, ca să învețe carte.

„Să trimitem dar' copiii la școlă,« încheie dênsul, »și încă mai întâiú la școlă românescă, să se desvolteze mintea lor mai întâiú în acea limbă, pe care o pricep mai bine; să-și învețe religia lor. După-ce va între în ei dragostea religiei și a limbei, îi putem trimite și la școlí străine, fără a ne fi frică, că-și vor perde religia și-și vor părăsí nația. Nu, ei vor rămâne totdeuna fii credincioși ai bisericei și ai nației lor, și totodată și supuși adevêrați ai înaltei nóstre Stăpâniri.

Décă se va silí fiecare părinte, ca fiii sêi să fie mai mult, decât ceea-ce a fost el, atunci némul nostru se va ridica în tótă privința și ne vom arêta vrednici de grația Majestății Sale prea-bunului nostru Impêrat, dela care câștigărăm și dreptul de ađi, prin care ne-a pus într'o tréptă cu alte nații din întréga monarhie austriacă.«

Veteranul protopop de astăzi al Brașovului, părintele *Ioan Petric*, singurul în viață dintre primii profesori ai gimnasiului nostru și dintre membrii de odinióră ai comisiunei pentru clădirea școlară, carele cuvêntă în ziua de 11 Martie 1856 în biserica Sf. Treimi din cetate, tractă în partea primă a vorbirei sale despre însemnătatea culturei în viața popórelor, aduse ca exemple de popóre culte, a căror amintire se păstréză până în ziua de astăzi, pe vechii Greci și pe Romani, arêta mai departe, că și credincioșii legei rêsăritene de sub coróna habs-

burgică aŭ înțeles în timpul din urmă însemnătatea cea mare a învățăturii și aŭ început a'și ridica felurite școli, și că în deosebi Brașovenii, însuflețiți de vrednicul protopop I. Popasu, aŭ îmbrățișat cu căldură cauza școlară.

»Ideile acestea sfinte și mântuitoare ale d-lui protopop,« ți se vorbi-
torul, » li se părea la mulți cu anevoe de a se pune în lucrare ; de aceea
întempină mari greutăți din partea celor-ce nu'l pricepeau, s'eu nu voiau
s'ă l' înțelegă ; dar tăria sufletului s'eu nu'l lăsă să despereze, ci'l îndemnă,
ca cu puterea cuvântului s'eu, cu înțelepciunea sa și influința, ce o are
la tot poporul brașovean, să nu se abată dela planul s'eu cel sfânt, pentru-
că lucrul bun și folositor, sprijinit de Provedință, va trebui să triumfeze.
Și, o putere cerescă! . . . iată că a și triumfat ; pentru-că mai întâiu
representanțele dela biserica Sf. Nicolae și a Sf. Adormiri din cetate
(care pentru dragostea lui Dumneșeu slujesc în dar bisericii), luminate
fiind de Duhul sfânt, îmbrățișară cu bucurie propunerile protopopului
lor și așa aceste reprezentanțe la 1844 Noembre 19 împreunându-se în
tréba școlei, aŭ cumpărat un loc în Gróverii cu 4320 fl., pe care să ridice
o zidire școlastică și aŭ pus de gând, să întemeieze și un gimnasiu
ortodox, care aŭ vădut, că nu'l aveaŭ creștinii de legea noastră din tot
Ardealul, și să zidescă o clădire de școlă, care să le ridice vaza bisericeii
și a școlei deoparte, érá de alta să servescă de un monument bătător la
ochii al eșirei noastre din robia legilor asupritóre și al întrării noastre în
dreptul de cetățén.«

După aceea oratorul făcù un scurt istoric al școlei până
la obținerea dreptului de publicitate ; arétà, care este organizarea
ei, studiile, ce se propun, împreună cu profesorii propunători ;
aminti mai departe cu recunoscință, că și câți-va din membrii
bisericeii Sf. Treimi aŭ dat mână de ajutor la lucrarea întreprinsă
de cele două biserici surori, contribuind cu totul la 2,000 fl.
m. c. Și esprimând speranța, că în curénd și «biserica grecescă»
se va asocia cu surorile ei în afacerile școlare, adăugà :

»Înțelepciunea a grăit din d-niș exadiștii*) d-vóstră atunci, când s'aŭ
făgăduit înaintea Archiereului lor, că la vremea sa se va împreuna și
comuna grecescă cu comunele române în trába școlei. Căci până când
copií vor umbla la școle de alte legi, unde nu li se predă legea noastră
cea ortodoxă, până când copií vor cerceta școle, unde nu pricep limba,
în care li se predăŭ învățăturile, până atunci să n'aveți nădejde, d-lor,

*) Comitetul de șese inși al bisericeii Sf. Treimi.

că veți vedea împlinită dorința cu copiii d-vóstră. Ei vor eși nisce ómenii ușori, și clătínându-se în credința strămoșească, vor avé numai o spoitură de sciință.»

Și termină cu următorul călduros apel:

»Veniți dară, iubiiților, să ne trimitem copiii la școlă, pentru-că, după-cum am mai đis, învățătura împreunată cu moralitatea creștină ne mântuesce de întunerecul nesciinței. Școlă este, care ne formeză inima, ca să iubim pe Dumnezeu mai pre sus de tóte și pe de-aprópele ca pe noi înși-ne. Școlă ne va da tãrie, ca să stãm împotriva luxului, moliciunii și a tótã stricãciunea vécurilor. Școlă risipesce norii apãsãrilor și nedreptãților. Școlă e, care ne întãresce și ne mângãe în tóte necazurile și nenorocirile lumii acesteia. Cu un cuvânt: *școlă este calea, care ne duce la tótã fericirea atãt pãmენტească, cât și cerescã*, carea la toți din inimă o poftesc. Amin!»

Cuvântul archidiaconului și profesorului *Iosif Barac*, ținut în biserica Sf. Treimi de «pe Tocile» și alcătuit după tóte regulile oratoriei eclesiastice, după-ce în întroducere accentuează însemnãtatea crescerei, ne spune singur în «expositio» materiile, ce le va tracta, și anume: în partea dintãiu despre însemnãtatea școlerilor, într'a doua despre «pricinile, din care am rãmas noi Românii cei drept-credincioși din principatul Transilvaniei așa de înderët în culturã», érá într'a treia, cum «timpul a ridicat acuma pedecile luminãrii nóstre».

»Vêrsta copilãriei«, đice Barac în partea primã a cuvântãrei sale, »este timpul sãmãnãturii, este timpul cel mai potrivit spre formarea inimii și a minții. Scãnteia cea dumneđeescã, adecã puterile sufletului, așa sunt de ascunse și pitulate în trup, ca și aurul în amestecarea cea uritã a altor materii pãmენტesci. Acestea trebuie să se desfacã, să se curețe și să se cultiveze, ca să strălucescã în prețel și vrednicia lor cea adevãratã; érá pregãtirile cele mai corãspundëtore scopului acestuia sunt școlerile. Aici se desvóltézã mințile pruncilor și se îmbogãțesc cu cunoscințele cele de lipsã și folositoare. Aici se pune fundamentul cel tare în cunoscința Religiei. Aici se luminează pricepera și se nobilézã inima. Școlerile sunt fabricile culturii de obște, și fãrã dênsele viața socialã este sãlbaticã, este mórtã. Istoria lumii séu cartea cea mare a întẽmplãrilor omenesci ne aratã, că tóte semințiiile pãmენტului în mësura aceea aũ fost fericite și puternice, în care le-aũ înflorit școlerile. Elada și Roma cea vechiã școlerilor și academiilor, în care creștea și învăța tinerimea, și literãților eșii din acestea, aũ a mulțãmii cultura lor cea mare, strălucirea și mãrirea lor. Numele

Elinilor și al Romanilor celor vechi se pomenesce cu laudă de vécurile următoare, și cărțile lor cele pline de înțelepciune și astăđi se prețuesc și se întrebuintează ca nesce isvóre nedeșertate de cultură; érá dimpotrivă: semințiile cele lipsite de șóle, ca aprópe de categoria dobitócelor, sunt nesocotite și jelite. Cu un cuvânt: șólele arată gradul culturii némurilor, și precum se înmulțesc séu scad, înaintézá séu daú îndéret acestea, așa crește séu scade, înaintézá séu daú îndéret cultura și starea cea bună a popórelor.«

Si măi încolo, aducénd câte-va esemple din trecut despre prietini și dușmanii șólelor, amintesce și de împératul Iulian Apostata, pe care'l consideră măi tiran decât Nero, Domițian și ceialalți prigonitori ai creștinilor, «că acesta», đice dénsul, «ca să póta măi sigur desrăděcina și stárpí învêțătura cea prea sfântă a Mântuitorului, și sugrumând cultura și luminarea, să póta cu atât măi slobod împéráți după pofta sa cea tirană, au poruncit a se închide șólele și a se arde cărțile creștinilor; și cu adevérat nici-odată nu s'au ivit măi mare primejdie creștinătății decât acésta, că *șólele sunt răděcina luminării, și cine le închide séu le strică pe acestea, acela dobórá pomul cel roditor al vieții și pustiesce religia*».

În partea a treia a cuvântărei sale, după-ce vorbesce despre înființarea gimnasiului și a celorlalte șóle împreunate cu dénsul, prin silințele lui Popasu și cu puternicul sprijin al episcopului Șaguna, și după-ce esplică însemnătatea dreptului de publicitate conferit, Barac se opresce la fundatori și binefăcătorii șólelor, despre cari se esprimă astfel:

»Apoi fundatori și ajutatori gimnasiului nostru sunt stálpíi cei măi tari ai fericirii poporului nostru de aici din Brașov. Numele lor și daniile lor se vor scrie spre vecinică aducere aminte în protocélele bisericesci și școlastice; însă literele se tocesc de numărul anilor, dară jertfele lor vor rodí nu numai în lumea acésta, ci și în viața ce va să fie. Eí sunt binecuvéntați de sfânta noastră biserică, de patrie, de némul nostru și de omenire. Eí sunt și vor fi pururea pomeniți în rugăciunile pruncilor, cari umblă la șólele nóstre. Lor le vor mulțámí luminarea și fericirea chiar și pruncií aceia ai poporului nostru, cari se vor nasce după mórtea nóstră. Eí vor fi pomeniți cu laudă și mărire sute de ani de cătră némul nostru. Tot ce se va desvolta din școlarií gimnasiului nostru spre înflorirea, binele, lauda și folosul poporului greco-résáritean din patria noastră și de orí și unde, va fi singur numai róda cea dulce a fundatorilor și sprijinitorilor șólelor nóstre

centrale de aici din Braşov. — *Eă privesc, fraţilor, în gimnasiul nostru o începere fericită a înmulţirii şi înaintării şcolilor de religiunea noastră în Transilvania, şi vedd într'ensul un instrument tare, cu care putem zidi patriei şi bisericii noastre un popor nou, luminat şi vrednic; érá această înaltă fórte frumos meritul fundatorilor şi întemeietorilor lui!*»

Şi cuvântarea bine simţită se încheie cu o căldurosă rugăciune către Împăratul Împăraţilor şi Domnul Domnilor, ale cărei ultime cuvinte sunt următoarele: «Binecuvântă, Prea Sfinte Dómnne, întemeierea gimnasiului nostru şi rënduesce-í acestuia cu darul tău pururea sprijinitori şi ajutători din fiii bisericii tale! Rêsplătesce, A-tot-îndurate Stăpâne, jertfele fundatorilor şcoléi acesteia cu fericire vremelnică şi vecinică, érá pe noi, robii tăi, ne luminéză şi ne îmbărbăteză, ca să facem numai ce este bine şi plăcut ochilor tăi. Amin!»*).

Sub impresiunea bucuriei cauzate prin conferirea dreptului de publicitate Eforia şi reprezentanţele bisericesci hotărîră, să facă tot ce le sta în putinţă, ca edificiul gimnasial, la care mai era încă de lucru atât în lăuntru etagiului, cât şi tencuéla din afară, să se termine cu desăvêrşire. De altfel şi măestrii angajaţi la clădire stăruiaş cu hotărîre pentru terminarea lucrărilor, declarând, că decă acestea se vor mai amána, ei nu se mai ţin legaţi de contractele încheiate cu Eforia şi totodată că vor cere despăgubire pentru amânarea lucrărei lor.

Şi de astă-dată însă, ca aprópe dela începerea întregéi întreprinderi, lipsa de bani forma greutatea principală.

Pentru acoperirea cheltuielilor celor mai neapêrate până la terminarea clădirei se mai cereaş aproximativ 7000 fl. Se făcu socotéla, că o parte din acéstă sumă se va puté acoperi din restul împrumutului de 17,000 fl. făcut la cele doué biserici şi

*) Aceste 4 cuvântări s'au tipărit cu cheltuiala lui Şaguna într'o broşură de 51 pag., intitulată: «Cuvântări ţinute în bisericile parohiale din Braşov, cu ocasiunea cetirei înaltului decret gubernial despre publicitatea gimnasiului de legea greco-rêsăriténă din Braşov, în 11-lea Martie 1856». Sibiiu, tip. diecesană, 1856. — Regret, că *cuvântul lui G. Nicefor*, rostit în capela din cetate, cu tóte cercetările, nu l'am putut afla. El s'a tipărit separat la tip. Römer şi Kammer (Braşov, 1856) într'o mică broşură de 8 pag., cu titlul: «Cuvânt pronunţat în capela română din cetate în 11/23 Martiu 1856 cu ocasiunea publicării înaltului decret minist., prin care gimn. mic rom. rês. din Braşov se dechiară de public». — Veđi: Julius Gross: *Kronstädter Drucke* (1535—1886). Braşov, 1886; pag. 107, Nr. 996.

la particulari, precum și din vechile donațiuni școlare, aflătoare în administrația bisericeii Sf. Nicolae (în sumă de 1306 fl 30 cr.); diferența avea să se acopere și acum din colecte.

În 13 Martie 1856 se și alege o comisiune, alcătuită din parochul și protopopul titular *I. Petric* și din comercianții *Apostol Evtatie Pop* și *Radu Pascu*, care avea să stăruască pe lângă cei-ce contribuiseră numai o singură dată pentru clădire, să bage din nou mâna în buzunar și să înlesnescă continuarea și terminarea lucrărilor.

Și stăruințele harnicei comisiuni nu rămăseră zadarnice. Încă în ședința din 25 Martie conducătorul ei, protopopul *I Petric*, raportază, că s'au făcut subscrieri nouă de ajutoare în sumă de 2709 fl. m. c. Între cei subscriși erau și de aceia, cari trebuiau să și tragă dela gură lor și familiilor lor, ca să pótă achita sumele subscrise; o făceau însă cu dragă inimă, voind, ca cetatea culturală a Românilor brașoveni, «Ierusalimul românesc» al lui Popasu, să nu rămână neisprăvită și ca nepoții și strănepoții lor să aibă de unde se înarma cu cunoștințele de lipsă pentru viață. Răbdau ei pentru moment, ca urmașii lor să se pótă hrăni sufletesce pentru eternitate.

Totodată se hotărî, ca procurarea și așezarea figurilor de ghips (capitelurile stâlpilor imitați din mijloc și rosetele de sub strașină), destinate a împodobi frontul edificiului, să se amâne pe timpuri mai favorabile.

Astfel, continuându-se cu zel lucrările în vara anului 1856, pe toamnă întreg edificiul era gata.

Măreț se înalța acum într'unul din cele mai frumoase locuri libere ale Brașovului simpla, dar imposanta clădire a școlilor centrale române. Era o zidire spațioasă (72 m. lung., 10½ și 15 m. înălț.), dar totodată proporționată, în aripi cu câte două rânduri de ferestri, era în mijloc cu trei (cu totul având în front 52 ferestri și trei uși mari la intrarea principală). Întreg edificiul avea 22 odăi spațioase, înalte și luminoase, dintre care 11 în parterre, 10 în etagiul I și 1 în etagiul II. Partea cea mai mare a odăilor își căpeta lumina din front, era 3 își aveau ferestrele către curte, de unde erau luminate și coridoarele. Risalitul prominent din mijloc al edificiului a fost rezervat în parterre pentru spațiosul vestibul, era în etagiul I și II pentru o frumoasă sală

festivă, cu o lungime de 18 m., lată de 10·7 m. și înaltă de 8·6 m., sprijinită pe 4 stâlpi puternici de stejar.*) Subsolul avea 16 despărțeminte, dintre care unele tencuite și destul de luminose, ca să p^otă servi eventual ca ateliere, bucătărie, local de baie etc.; sub coperișul de țiglă bine arsă se aflau trei poduri estinse, podite cu cărămidă.

Întregul edificiu p^ortă timbrul solidității și în adev^er el a și fost lucrat cu multă trăinicie, căci în timp de aproape 50 ani, de când există, la partea ac^esta vechiă a clădirii n'a fost de lipsă nici o reparatură mai esențială; totodată el cor^espond^e pe deplin cerințelor unei clădiri școlare moderne, așa încât autorul lui, arhitectul Ștefan Emilian, fost mai târziu profesor la Universitatea din Iași (+ Noembrie 1899), merită în adev^er recunoștința posterității.

Spesele clădirii, după socot^ela făcută de I. Jippa, se urcară cu totul la suma de 65,737 fl. 51 cr. m. c.; dar calculând și materialele dăruite, precum și lucrul făcut în cinste, întregă valoarea edificiului se p^ote prețui la suma de cel puțin 80,000 fl. v. a.**).

*) Sala ac^esta a fost frumos decorată în a. 1862 de pictorul Iosef Clement, av^end în front inscripțiunea în litere de aur: *Litteris et virtuti*. Ea servește la ținerea festivităților școlare, a examenelor publice etc. Păreții ei sunt împodobiți cu portretele întemeietorilor și binefăcătorilor celor mai însemnați ai școlii, precum și ale primilor directori.

**) Din suma de 65,737 fl. 51 cr., m. c. s'au cheltuit:

1) Pentru locul de clădire	fl. 4320—
2) 1,373,034 cărămiđi	» 11,144·01
3) 1344 buți de var	» 4903·59
4) 8392 car ^e de năsip	» 2249·11
5) Stejari la fundament	» 981·22
6) Petrile dela fundament	» 968·34
7) Căratul lemnelor de brad	» 1522·04
8) Ferul p. legături	» 2218·17
9) Țigle p. coperiș	» 863·51
10) Scânduri de podit	» 1434·14
11) Arhitectului Șt. Emilian	» 561·43
12) Zidarului Ios. Fisoler	» 13,850—
13) Lemnarului Bart. Kertsch	» 3033—
14) Lăcătușului I. Adami	» 2670·06
15) M ^e sarului M. Copony	» 2439·24
16) Petrarului W. Schmid	» 899·42
17) Lucrătorii cu palmele	» 1146·40
Restul: diferite alte cheltuieli.	

Pe când clădirea școlară era încă în construcțiune și Eforia împreună cu cele două reprezentanțe bisericesci se luptau cu cele mai mari greutateți pentru întemplinarea cheltuielilor recerute, în sinul frunțașilor români din Brașov se ivi ideea unei noue întreprinderi, care se puse în curând și cu mari așteptări în esecutare, în acest timp de creațiuni îndrăsnețe.

Era vorba de asigurarea viitorului școlilor de curând înființate. Cei 10 ani, pentru cari se obligaseră cele două biserici comproprietare și diferiții particulari că vor susține școla, aveau să trecă în curând. Ce era să se întemple cu școla de aici înainte? — Acastă preocupare era cât se pôte de îndreptățită și astfel era natural, ca frunțașii brașoveni să caute tôte isvórele, din care ar fi putut resulta vre-un ajutor statornic pentru școla lor.

Un asemenea isvor se părea, că ar fi completarea și ameliorarea băilor, cari fusese și până acum pe proprietatea cumpărată dela Ioh. Beer, din care proprietate numai o parte se folosise pentru vatra edificiului școlar, și încă înainte de a se începe clădirea acestui edificiu, Eforia și cele două reprezentanțe bisericesci însărcinaseră pe membrii comisiunei pentru clădire, să se ocupe cu studiarea modalității, prin care băile amintite ar puté aduce un venit permanent pe séma școlilor.

Mai târziu ideea acésta luă o altă formă. Anume membrii Eforiei și cu deosebire neobositul lor președinte I. Popasu se cugetară, decă nu ar fi mai avantajios pentru școlă, ca în locul băilor celor vechi, primitive, să se deschidă o *baie nouă de aburi*, împreună cu băi de vană, întocmite cu tot confortul.

Încă în ședința din 13/25 Decembre 1853 a ambelor reprezentanțe Popasu sulevâ ideea acésta și propuse «după îndemnul mai multor binevoitori din Sibiiu», să se facă pe locul școlilor nisce băi rusesci de aburi, «ca la Sibiiu.» Părerea acésta fû primită în principiu, dar' de óre-ce școla nu dispunea de capitale, se hotări, ca bisericile să dea locul, și aflându-se întreprinđători, cari să voiéscă a construí băile pe cheltuiala lor, să li se concédă a face acésta pe basa unor condițiuni, care se vor hotări mai târziu.

Intrevenind într'aceea diferitele pedeci pricinuite de lipsa de mijlóce pentru terminarea clădirei școlare, cestiunea băilor de aburi se mai amână până în Februarie 1855, când stăruind cu

Vasile Oroianu (1822—1870).

tóte puterile pentru înființarea unor asemenea băi și directorul poliției c. r. de pe atunci *Ignațiu Ditz*, carele ținea această întreprindere, în vederea numărșilor funcționari așezați în Brașov pe timpul absolutismului, de fórté avantațiosă, reprezentanțele bisericesci hotărîră, să se ridice cât mai curênd asemenea băi și spre acest scop să se emită un număr de obligațiuni în valóre de câte 100 fl., care să se plaseze la felurii particulari, asigurându-li-se 6% și replătirea împrumutului în timp de 10 ani.

Pentru punerea în lucrare a întregului plan se alese un comitet deosebit, avênd ca președinte pe Ign. Ditz, ca vicepreședinte pe I. Popasu, de cassier pe Ioan Pantazi jun., érá de controlor pe Gheorghe R. Leca. Comitetul acesta se puse în înțelegere cu arhitectul *Robert Ruebenbauer*, care și făcú un plan pentru proiectatele băi, în sumă de aproximativ 25,000 fl. Se decise deci, ca să se emită 250 obligațiuni nominale, în valóre de câte 100 fl. m. c. și totodată să se céră împreună cu aprobarea autorităților politice și un privilegiu pe timp de 30 ani pe séma băilor plănuite.

Atât Magistratul orășenesc, cât și oficiul cercual (prefectura) aprobară planul prezentat, ca al unei întreprinderi menite a promova binele obștesc, ba oficiul din urmă îndemnă chiar în răspunsul sêu din 21 Maiú n. 1856 pe întreprindători, să completeze proiectata clădire a băilor printr'o sală de conversațiune împreunată cu restaurant, care să servescă ca punct de concentrare a societății mai alese brașovene.

Representanțele primiră cu plăcere modificarea cerută de oficiul cercual și de óre-ce prin această modificare devisul se urca cu 5—6 mii fl., deciseră a se înmulți și numărul obligațiunilor dela 250 la 300.

Indată și începură a se plasa obligațiunile la diferiții particulari atât Români, cât și Neromâni, lucru, care la început mergea repede (în 20 Februarie 1855 se subscrieră 51 obligațiuni, în 13 Martie 1856 numărul oblig. subscribe era de 120, în 1857 de 178) și totodată se începú cu cel mai mare zel ciădirea băilor, care în decursul anului 1856 se și termină cu desăvêșire.

Băile încă nu erau gata, când se și iviră doi antreprenori, cari se invoiră a le lua în exploatare pe timp de cinci ani cu

arendă de 4000 fl. m. c anual și afară de aceea se obligară a zidi pe cheltuiala lor nisce odăi de pasageri, care la espirarea contractului aveaū să rămână în proprietatea școlei, în schimbul unei rebonificări foarte reduse.

Prin urmare afacerea băilor se părea cât se pôte de avantagiösă pentru școlă și astfel nu e de mirare, că reprezentanțele bisericesci în optimismul lor esprimeră mulțămirile cele măi căldurose «Măriei sale d-lui Polițai-Director Ditz,» «pentru-că numai deosebita rêvnă și silință a Măriei sale aū adus binele cel mare pentru școlă noastră și folosul publicului întreg prin înființarea băilor de abur măi sus numite» și la terminarea clădirei băilor se grăbiră a oferí ca semn de recunoștință atât «Măriei Sale,» cât și architectului Ruebenbauer câte un pocal de argint.

Dar lucrurile se schimbară în curënd și o mare decepțiune luà locul bucuriei de măi 'nainte.

Clădirea băilor nu era construită cu soliditatea recerută, așa încât în curënd trebuiră să se facă reparaturí costisitoare. De altă parte arêndașii, vëdëndu-se înșelați în așteptările lor, încă din primăvara anului 1857 cerură resilierea contractului și acela dintre dênșii, care rămase și măi departe ca arêndaș, în tómnă a. următor falimentă. În urma acestor întêmplări antreprenorii de măi târđiū nu măi oferiră nici jumătate din arênda dela început, așa încât din venitul băilor de abia se puteaū acoperí neconținutele reparaturí, necum să fie vre un venit, din care să se pótă plăti interesele obligațiunilor și cheltuielile clădirei, ce nu se putură acoperí din sumele încassate pe basa acestor obligațiuni.

Astfel în primăvara a. 1858 administrația școlélor ajunse într'o situațiune din cele măi critice.

Cheltuielile clădirei școlare încă nu erau acoperite. Pe lângă 12,000 fl. rămase ca datorie la particularii, cari împrumutaseră școlă în decursul clădirei, Eforia măi datora la diferiți măeștri aprópe 7000 fl. Acuma se adăgaseră pe lângă acestea și cheltuielile băilor. Anume, afară de suma de 17,800 fl. încassată din vëndarea obligațiunilor, se măi cheltuise pentru clădirea băilor încă 14,103 fl. 42 cr. Suma acésta din urmă, precum și suma de 7000 fl. pentru clădirea școlară trebuiaū neapêrat plătite în timpul cel măi scurt, căci altfel atât școlă, cât și baia erau în cel măi mare pericol.

De unde însă să se ia o nouă sumă de vre-o 20,000 fl. în timpul acela de crisă economică-financiară, care ruină cu totul câteva din cele mai de frunte case comerciale române din Braşov.

Se încercă a se face un împrumut la o bancă din Pesta punându-se ca amanet băile. Dar încercarea nu succese. Tot așa de puțin rezultat avu încercarea de a se face un împrumut de 18,000 fl. dela oficiul orfanal din Braşov, punându-se ca zălog nu numai băile, ci chiar și edificiul școlar.

Și diferiții creditorii cereau cu cea mai mare insistență achitarea pretensiunilor lor, amenințând cu darea Eforiei în judecată.

În situațiunea acésta deosebit de grea cele două reprezentanțe bisericesci se vădură silite a'și lua refugiul la episcopul Andrei Șaguna.

«Mai de șapte luni de ȕile», ȕic reprezentanții celor două biserici în hârtia lor către Șaguna din 9 Martie 1858, «stăm opăciți, cum este mai rău. Conturile de plătit ale școlei ne supără, că nu avem bani, ca să le răfuim; ér', ce e este mai rău, meșterii cei mulți și feluriți, cari au lucrat la înființarea băilor și la zidirea școlară, ne întetesc, ca să-i escontentăm cu ce am rămas datori, amerințându-ne cu procese și esecutié. Ómenii noștri, fiind strémtonați de timpuri nefavoritóre, au acuma a se îngrijí de trebile lor proprii, fără de a se puté îndemna ca să mai ajute cu bani școla, și cu un cuvént: decă nu vom puté câștiga de unde-va împrumutul trebuincios de 18,000 fl. m. c., școla noastră este espusă la o astfel de pagubă și nenorocire, încât acésta póte să o costisescă perderea viitorului și căderea ei.»

Și reprezentanții celor două biserici nu se mulțamiră numai cu rugarea în scris, adresată Arhiepiscopului lor, ci ca acesta să se convingă și din împărtășiri verbale de starea extraordinar de grea a școlei, aflară de bine a trimite la densusul și o deputație în persoanele conmembrilor lor *Ioan Fippa, Ap. Evst. Pop* și *Nic. Măciucă*.

Bunul, dar totodată precautul episcop ceti rugarea celor din Braşov, ascultă espunerile trimișilor lor și apoi în 14 Martie răspunse în scris, că este aplicat a le da împrumut din fundațiunile diecesane o sumă până la 20,000 fl., dar numai sub condițiune, ca până la achitarea acestui împrumut atât școla și

băile, cât și venitele ambelor biserici să trecă sub administrația dînsului.

»Pêtruns fiind«, ȕice Șaguna în răspunsul său din 14 Martie 1858, «at t de folosul cel mare, d c  suntem în stare a delătura primejdia, c t p truns fiind și de pagubele, care negreșit ne vor ajunge, d c  nu vom fi în stare a delătura primejdia, grăbesc at t cu sfatul, c t și cu ajutor real la D-V str , și adecă: Priimesc p n  la 20,000 fl. m. c. contele (conturile) cele neplătite la felurii meșteri, cari  u lucrat la înființarea băilor și la clădirea școlară. Și fiind-că eu pl tirile acestea le voi face cu bani fundaționali și de amanet, am lipsă pentru o garanție îndestulitoare. De aceea eu *numai și numai* aș  pot să mă ating de banii aceștia fundaționali pentru sus țisele plătirii, d c  D-V str   m  veți da în zălog și în administrația mea t te veniturile dela am ndou  bisericile v stre, dela băile de abur, dela obligații și dela alte realități, — pre scurt: d c 'mă veți da în zălog și în administrație t te veniturile, care le  u bisericile v stre sub ori-ce nume. Z logirea ac sta și administrația mea, de sine se  nelege, are de a ține p n  atunci, p n  când împrumutul din fundații cu 5 la sută nu se va plăti.»

Condiținea pusă de episcopul, carele era dator să se  ngrijesc  de averea pusă sub administrația sa, ambițion  pe reprezentanții celor două biserici. Ei hot r r , să jertfescă și ultimul crucer din averea disponibilă a bisericilor și să'l cruțe pe episcopul de sarcina, ce era gata să o ia asupra sa.

Dar lucrul trebuia să se facă cu cea mai mare băgare de s m , ca astfel să nu fie aduse și bisericile în  ncurcatur . Trebuia cercetat, care sunt datoriile cele mai urgente și acestea apoi trebuia  achitate treptat după sumele, de care puteau dispune cele două biserici.

Spre scopul acesta se alese în 30 Martie 1858 o *comisiune pentru cercetarea și lichuidarea datoriei școlei și a băilor*, în persoanele reprezentanților: *G. R. Leca și N. T. Ciurcu* din partea bisericii Sf. Nicolae, și *Manole E. Burbea și Anastasie Belgazoglu* din partea bisericii Sf. Adormiri. Comisiunea ac sta se și puse imediat pe lucru, cercet , care sunt datoriile cele mai urgente și care se mai pot am na, întră în tractări cu creditorii cei mai  semnați pentru împărțirea pretensiunilor lor în mai multe rate și în sf rșit facă un plan pentru achitarea datorii celor mai  ntețitoare, care plan și f  urmat în tocmai din partea celor două reprezentanțe bisericesci.

Până în Noembrie 1858 se plătiră 8797 fl. 27 cr. m. c., contribuind ambele biserici de o potrivă, în ultimele luni ale aceluiași an 5000 fl., érá la începutul anului următor 2816 fl. 60 cr. Astfel se delătură acéstă sabie a lui Damocles, ce atârna asupra șcólelor de curénd înființate, și Eforia școlară, care ajunsese în timpul din urmă în cea mai mare strémtoare, putú să răsufle mai liber.

Cele două biserici făcuseră jertfe extraordinare pentru școlă, dar' ele, ca nisce buní părinți, erau vesele, că în chipul acesta aú putut salva pe ficia lor mult iubită și astfel împrumuturile oferite nici nu le mai pretinseră înapoi, ci le dăruiră șcólei în modul cel mai marinimos.

În acest mod și după învingerea atâtor greutăți noua clădire școlară scăpă de sarcinile, ce o apăsau, și totodată băile de curénd înființate putură fi mântuite de primejdia de a cădé în mâni străine, îndată după înființarea lor. Băile acestea trecură prin multe peripeții, până când ajunseră să fie în adevér proprietatea șcólelor și să formeze un isvor de venit pentru școle, după-cum se plănuise la urzirea lor.

Pe când se petreceau întêmplările acestea esterne, învățământul își urma cursul său regulat atât la gimnasiul mic, investit cu dreptul de publicitate, cât și la școlă normală de copii și de copile.

Singura schimbare, ce se făcuse în corpul profesoral dela gimnasiu dela conferirea dreptului de publicitate încóce, era, că în Maiú 1856 harnicul profesor G. Em. Nicefor se retrase dela catedra sa, nemulțămít fiind cu situațiunea sa materială și trecú din noú în Țéra románescă, unde și murí după câtă-va vreme. Catedra dênsului fú ocupată cu începutul anului școlar 1856/7 de tînérul *Ștefan Iosif*, absolvent al gimnasiului evang. luter. din Sibíú și student la Academia comercială din Viena.

O altă schimbare de mai puțină însemnătate era, că în locul profesorului de musică vocală (mai pe urmă un străin cu numele Wagner) se angajă cu începutul aceluiași an școlar ca instructor în cântările bisericesci la tóte clasele gimnasiale, protopsaltul dela biserica Sf. Nicolae, *Gheorghe Ucenescu*, fost elev al lui Anton Pann.

Salariile profesorilor rămăseseră tot așa de mici ca și mai înainte (500 fl. m. c. anual), deși viața în Brașov se făcea din ce în ce mai scumpă. Numai directorului Gavriil Munteanu, carele într-o vreme era să părăsescă și el institutul și a fost reținut numai în urma stăruințelor episcopului Andrei Șaguna, — numai lui i se urcă cu începutul a. șc. 1856/7 salariul la 800 fl., cuartir în edificiul școlii și lemne de ars, incredințându-i-se totodată și inspecțiunea asupra școlii normale*).

Dar nici salariile acestea mici nu se puteau plăti regulat, de óre-ce îngreunându-se împrejurările, mulți din cei-ce se îndatoraseră a ajutama școla timp de 10 ani, nu'și puteau achita regulat cotisațiunile lor, și astfel de multe ori se întâmpla, ca profesorii să aștepte săptămâni întregi, până să'și primescă ratele lor lunare, și și atunci nu li se putea da de odată puținul, ce aveau să primescă, ci numai cu țirăita, câte 10—20 fl.

Nu arare-ori cassierul Eforiei, comerciantul *Radu Radovici*, care îngrijia de afacerile interne ale școlii din a. 1855, de când se retrăsese din acest post vechiul cassier, G. R. Leca, era silit să avanseze dela sine salarele profesorilor, neprimind la timp cotele dela benefactori, și atunci profesorii erau buni bucuroși, că primesc câți-va fiorini în monetă feliurită: hârtie, argint și aramă, cu cari să'și pótă acoperi trebuințele cele mai neapărate, până când cassierul putea aduna parale ceva mai multe.

Dar aceste miserii, care se repetau aprópe regulat, nu erau în stare să discorageze pe cei șese profesori; ei își vedeau fără preget de munca lor, disconsiderând tóte greutatețile și având în vedere numai binele și fericirea tinerimei incredințate conducerii lor. Cu deosebire directorul Munteanu își da tóte silințele, să provadă cu manualele necesare gimnasiul condus de dênșul, spre care scop în a. 1857 dete la ivélă o carte de lectură românescă, în a. 1860 gramatica română (partea etimologică), érá ceva mai târđiú o gramatică latină și o sintaxă românescă.

Ca inspector al școlii din partea statului a funcționat în timpul acesta consilierul școlar, d-rul *P. Vasici*, carele a cercetat de repește ori gimnasiul atât în decursul anului școlar,

*) În 1859 se urcă salariul dir. Gavriil Munteanu la 900 fl. — Un beneficiu pentru profesori era în timpul acesta, că cei mai mulți dintre dênșii își aveau locuința gratuit în edificiul gimnasial.

cât și pe timpul examenelor publice, de obicei presidate de dânsul. D-rul Vasici căuta în toate chipurile să promoveze interesele școlii, spre care scop nu pregeta a încuraja pe profesorii prin sfaturile sale binevoitoare și totodată a îndemna corpurile administrative, să facă tot ce le sta în putință pentru provederea școlii cu toate cele de lipsă; tot la stăruințele consilierului Vasici s'a introdus în Iunie 1857 la școla noastră *deputațiunea școlară*, provădută în §. 117 al proiectului de organizațiune al gimnasiilor din Austria, o comisiune de 3 membri cu menirea de a urmări mai de aproape mersul învățământului și a stabili o conlucrare armonică între școlă de o parte și între susținătorii ei și publicul cel mare de altă parte. Ca membri în această comisiune se aleseră din partea Eforiei școlare: *I. Jippa, I. G. Ioan și G. R. Leca.*

La școla primară seü normală se făcù cu începutul anului șc. 1857|8 o schimbare însemnată. Anume Ministeriul de culte și instrucțiune publică prin rescriptul seü Nro 10, 347 din 1855 dispusesese, ca cursul școlilor normale capitale, pregătirilor pentru școlile medii să nu mai fie numai de 3 ani ca până acum, ci de 4, și astfel toate școlile de această categorie să aibă câte 4 clase. Schimbarea acesta se introduse și la școla noastră normală cu începutul a. șc. amintit, adăugându-se și a *patra clasă*, pe lângă cele trei de mai 'nainte. Învățătorii școlii normale de copii erau acum: *G. Bellissimus* în cl. IV, *D. Cioflec* în cl. III, *I. Gal* în cl. II și *I. Moldoveanu* în cl. I. Școla de copile rămase și mai departe numai cu doi învățători: *Constantin Murgu* la cl. I și *Andr. Androne* la cl. II și III. Dirigent al școlii normale rămase și de aici înainte învățătorul cl. IV. *G. Bellissimus*, sub controla directorului gimnasial.

O altă învoire, care se făcù la școlile centrale române din Brașov tot pe acest timp, a fost întocmirea unui *curs de séră pe séma ucenicilor și a calfelor dela právălii*. Anume, neputându-se deschide, din cauza lipsei de mijlôce, școla reală și comercială, proiectată încă dela urzirea școlilor centrale, și dorind reprezentanțele bisericesci, ca numeroșii tineri aplicați la comerț să și pôtă câștiga unele cunoscințe, hotărîră (Febr. 1857) în înțelegere cu Gremiul comercianților români din Brașov, să introducă pe séma tinerilor amintiți un curs de séră cu două despărțeminte: unul pentru începători și altul, în care să

se predea cele mai de lipsă cunoștințe pentru un viitor comerciant (Socotéla neguțătorescă, Corespondența nemțescă și românescă, Contabilitatea simplă, ceva din Dreptul cambial și Geografia comercială, cu deosebire a țărilor, cu care pòrtă negoț României). Cursurile acestea aveau să se țină séra dela órele 6—7 de patru óri pe săptămână sub conducerea a doi profesori, cari aveau să fie remunerați din partea Gremiului. Ele se începură regulat numai în tómnă a. 1861 și se continuară, împreună cu un curs întrodus mai târziu pentru învățaceii dela meserii, până în a. 1886, când fură suprimate în urma unui ordin ministerial, neputându-se întocmi conform cerințelor mai noue din partea autorităților Statului.

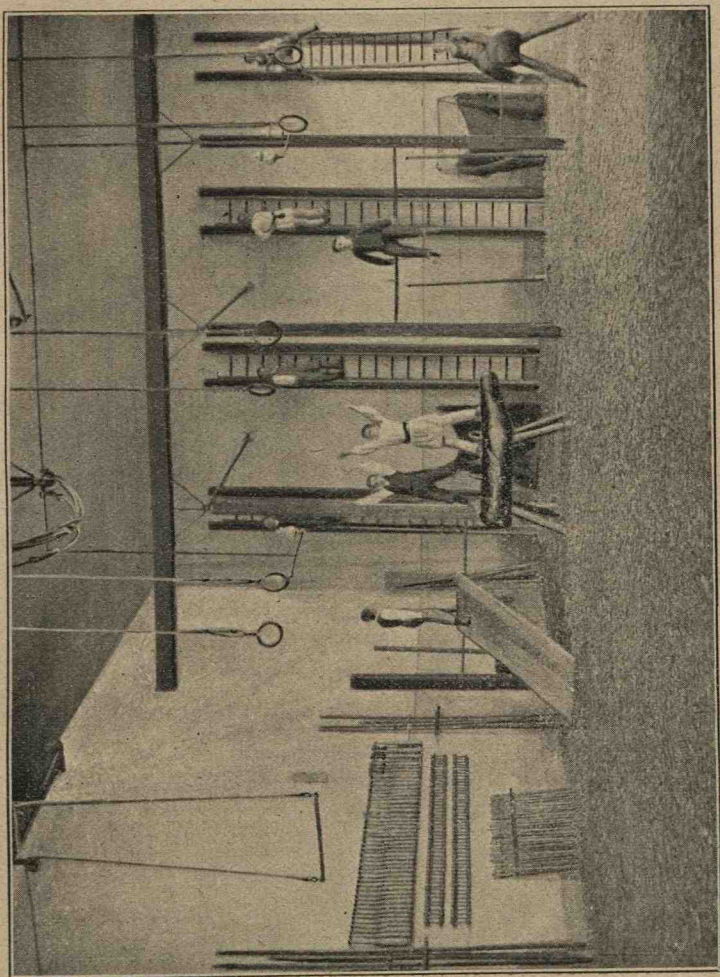
Dintre celelalte evenimente petrecute între anii 1856—1860 vom însemna *dania bėtrânului Vasile Lacea*, acéstă inimă de aur, care bătea așa de puternic pentru binele poporului românesc, deși sub haina simplă a țăranilor români din Brașov și Săcele. Pe lângă suma de 600 fl. în obligațiunii de stat și pe lângă alte nenumărate binefaceri pe séma șcólei, începând din primele clipite ale existenței ei, Lacea dăruiesce șcólelor prin înscrisul său din 25 Aprilie 1856, comunicat în 5 Martie 1858, jumătate din muntele «Valea négră» din România (jud. Prahova), aflătoare în proprietatea sa, al cărei venit șcólele aveau să'l foloséscă după mórtea sa.

Tot în ședința din 5 Martie 1858 protopopul I. Popasu a adus la cunoștința reprezentanțelor bisericesci, că réposatul măcelar *Christea Orghidan* a iertat șcólelor din împrumutul său de 1000 fl. oferit în a. 1854 suma de 600 fl. împreună cu interesele până la mórtea sa.

Prin urmare și în timpul acesta greu se aflaú inimí nobile, care se cugetaú la viitorul șcólelor și care căutaú să le ușureze existența, întru cât le iertaú puterile.

Acela însă, care a covêrșit pe toți ceialalți binefăcători ai șcólelor românesci din Brașov prin liberalitatea sa și prin nobleța inimei sale, a fost *Ioan Iuga*, réposat în 12 Martie 1860, primul cassier al acestor șcóle și totodată unul din stâlpíi cei mai puternici, cari le-aú susținut în anii cei mai dintâi și mai grei ai existenței lor.

Bărbatul acesta vrednic, ridicat la bunăstare materială și la o deosebită vađa între concetățenii săi prin activitatea sa și

Sala de gimnastică.

prin viața sa esemplară, nu numai că a fost cel dintâiu, care și-a capitalizat ajutorul său de 100 fl. m. c. anual pentru susținerea școlii, nu numai a contribuit sume însemnate pentru ridicarea clădirii școlare și a revărsat în jurul său o mulțime de alte bunătăți, câtă vreme a fost în viață, — afară de toate acestea prin marimosul său *testament* făcut deja în 12|24 *Iulie 1851*, pe lângă alte legate, care dovedesc în modul cel mai strălucit simțul său de umanitate și iubirea sa nemărginită către națiunea și biserica sa, a destinat însemnata sumă de 12,000 fl. m. c. pentru *salarisarea unui profesor de Istorie și de studii auxiliare acesteia la gimnasiul român din Brașov*, și o altă sumă de 6000 fl. m. c. pentru pensionarea profesorului amintit și pentru crearea câtor-va stipendii pe séma școlarilor celor mai distinși, însă lipsiți, din gimnasiu și din școla comercială.

»Am cunoscut și m'am pătruns în cursul vieții mele«, ȳice Iuga în testamentul său,*) »că pe lângă biserică, școla este singurul mijloc de scăpare și scut apărător al viitorului prea iubitei mele națiuni; însă tocmai în astă privință ved și simț cea mai neapărată lipsă al ei. Decă voiesc tare și vĕrtos, ca să așed un fond de 12,000 fl., ad. două-spre-ȳece miș fl. bană de arg., din al cărui venit anual să se facă un salariu de 600 fl. m. c., adecă șese sute fiorini mon. conv. pentru un profesor la școla națională românească de legea răsăritenă din Brașov, dela care cer eu următoarele calități: Să fie Român și cu nascerea și cu simțământul său; să se supună la cercetare, până în cât ar fi adăpat în sciințe și mai vĕrtos în specialitatea, pe care va avea să o propună în școlă; voiesc încă, ca numai din două specialități să pótă alege una, adecă său istoria generală și a patriei cu unele sciințe ajutătoare, cum geografia oră statistica, oră chronologia, până în cât acestea vor trebui să se propună în gimnasiul nostru românesc, — său sciințele comerciale și tehnice, până în cât aceleași vor fi de a se propune în clasele reale și comerciale, care *se deschid aici în Brașov*. Decă acel profesor fundat de mine va lua asupra-și specialitatea istoriei, să se îndatoreze totodată, ca în cei dintâiu cinci ani ai profesoriei sale să compună și să publice istoria patriei și a națiunii sale, încă

*) Acest testament s'a publicat în mai multe edițiuni sub titlul: »Actul de fundațiune al școlilor naționale românești din Brașov și Legatele concețătĕnului Ioan Iuga de Bacia.« Ed. I, 1864, cu cheltuiala lui *I. G. Ioan și Const. I. Iuga* (tip. Rómer și Kamner). — Ed. II, 1882 (tip. Alexi) sub îngrijirea Comitetului administrativ al fundaț. Iugaiene.

și geografia patriei, care să fie tipărite cu spesele școlii sub condițiunii ce va afla cu cale efortia școlastică, atât în folosul fondului, cât și spre óreșire care premiare a profesorului auctor cu o sumă de esemplare; se înțelege însă, că manuscriptul mai înainte de tipărire are a se da la o revisiune de vre-o trei bărbați români din cei mai procopsiți; — érá decă profesorul și-ar alege specialitatea comercială, să scóțá în același curs de 5 ani în limba noastră cărțile cele mai neapărat trebuinciose la această specialitate tot pe lângă condițiunile de sus. Preste tot cer eú dela acest profesor al meú, ca el să fie un cap și talent nu numai teoretic, ci totodată și practic, de a cărui procopsélá să se foloséscă nu numai tinerimea școlastică nemijlocit în clase, ci și națiunea pe din afară.

Să se mai așede din starea mea încă și un alt fond școlastic de 6000 fl. m. c., adecă șese mii fioriní baní de arg., a cărui menire să fie precum urméză:

1) Dobénda anuală de 300 fl. m. c., adecă trei sute fioriní baní de argint dela acest capital să rămână neatinsă, adecă să se prefacă într'un alt capital într'un curs de ani, — până când acesta ar cresce, ca să arunce chiar el o dobénda de 300 fl. m. c. adecă trei sute fioriní baní de argint.

2) Decă profesorul fundat după voința mea, arétată la II. III., în curs de 10 ani ar deveni cu totul neputincios de a mai da prelecțiuni în clase, atunci să i se defigă din dobénda dobéndeí o pensiune de 200 fl. m. c., adecă doué sute fioriní argint pe an până la capétul vieței sale, érá jumétatea restului dela 100 fl. m. c., ad. una sută fioriní, ad. 50 fl. m. c., să se întrebuinteze de stipendiuri la vre-o doí școlari de frunte, însă lipsiți, aleși însă totdeuna numai din cele doué clase mai mari gimnasiale, séú din clasa de sus comercială, érá ceilalți 50 fl. m. c., să se adaoge din an în an la capitalul, care cresce din dobénda curgátóre de 300 fl. m. c.

3) Neavénd profesorul trebuința de pensiune până la 15, đic cincispre-dece ani, jumétate din venitul curgátor dela capitalul adunat din dobéndile originale să se împartă pe fie-care an în stipendii școlastice câte 30 à 40 fioriní baní de argint, érá jumétate să se adaoge tot la noul capital.

4) Fiind silit profesorul a se cere în pensiune mai târđiú, i se va asigura din fond după analogia anilor și a pensiunilor ce va fi dând statul.

5) Ínsă întéplându-se, ca profesorul să nu aibă trebuința de pensiune nici până la 25 de ani aí serviciului, urméză ca dobénda curgátóre în acest restimp de ani s'ar prefacă într'un alt fond însemnător. La întéplarea acésta și dela acest an în sus să se împartă totdeuna $\frac{3}{4}$ părți ale venitulú dobéndilor în salarii și pensiuni profesoresci și în stipendii

școlastice, cum și în spese pentru tipărirea cărților, cumpărarea de instrumente fizice și matematice, adaogerea la biblioteca școlilor de cărți bune: érá a patra parte să se alătore ne'ncetat la fond, carele vréu ca să crească cât se póte mai mare și să fie vecinic.

6) Cer și doresc, ca școlarilor, cari ar fi după timp din familia mea séu din rudeniile mele colaterale, avénd silință și purtare bună și neprihănită, cum și trebuință de stipendiū, să li se dea întâietate.»

Administrația fundațiunei sale o încredințéază nobilul testator unui comitet de 5 membri, între cari unul din partea familiei sale, doi dintre curatorii bisericeii românesce din cetate, érá doi dintre membrii Eforiei séu ai deputațiunei școlare.

Nu e de mirare decî, că mórtea lui Ioan Iuga a fost jelită în modul cel mai sincer din partea tuturor Românilor din Brașov cu inima la loc și că reprezentanțele școlare au hotărît încă în 20 Martie 1860, ca portretul lui să se facă pe cheltuiala școléii și să se așede în sala festivă alătura cu portretele lui D. Oțoțoiu și a lui Vasilie Lacea, primii înzestrători ai școléilor cu fundațiunii permanente.

Însuși marele episcop Andreiū Șaguna se vèdù îndemnat a închina lucrarea sa: «Istoria bisericeii ortodoxe răsăritene universale, dela întemeierea ei până în zilele nóstre» (doué tomuri, Sibiiū 1860) — «Vrednicului de binecuvântare archieréscă și de amintire obștească, réposatului nobil Ioan Iuga de Băcii, cetățean și neguțător în Brașov, mădular dintâiū al Eforiei școlare, făcător de bine al săracilor, al tinerimei școlare, și sprijinitor al institutelor școlare și filantropice, carele fiind de 72 de ani, au adormit în Domnul în 12-lea Martie 1860.»

Faptul acesta servesce spre neperitóre laudă atât Mecenațelui réposat, căruia i s'a dedicat cartea, cât și Archiereului, care a dedicat-o.

Așa se încheiă *primul deceniu* din viața școléilor nóstre centrale. A fost un timp luminos deceniul dintre anii 1850—1860 pentru Româniū din Brașov și împrejurime, și faptele petrecute în acest timp vor forma totdeuna un titlu de glorie al Românilor brașoveni în anele istoriei nóstre culturale. Cu puține mijlóce, dar' cu multă încredere în Dumnezeu și în devotamentul lor pentru binele obștesc, ei începură mărețe lucruri, pe care, deși cu mari jertfe și nu arare-orî și cu unele decepțiuni, în cele din urmă le aduseră la îndeplinire.

Pare-că cetesci o epopee, când îți arunci privirile asupra restimpului acestuia de zece ani: atâtea fapte, atâta devotament, atâta jertfire de sine, atâtea figuri mărețe, care — e drept — nu s'au distins prin manauarea ferului distrugător, ci prin serviciile aduse luminei și științei.

Nu cred, să pot încheia mai bine acest capitol, decât redând în extras *conspectul binefăcătorilor școlilor noastre* din timpul cel dintâiu al existenței lor, după protocolul de danii făcut de însuși protopopul I. Popasu în anul 1856 și continuat până în a. 1859, — cu unele rectificări și completări făcute pe baza socotelilor clădirii școlare, încheiate definitiv de I. Jippa în 31 Decembre 1860.

Binefăcătorii școlii în deceniul 1850—60.*)

1.	<i>Episc. Andreiū Șaguna</i> , la fondul școlar, clădire, bibl. fl.	2522·75
2.	<i>Apostol Evstatie Pop</i> , neguț. » » » »	860—
3.	<i>Andreiū Corbul</i> , » » » »	400—
4.	<i>Andreiū Popovici</i> , sen. » » » »	100—
5.	<i>Anastasiē Safrano</i> , » » » »	100—
6.	<i>Andreiū Adamovici</i> , funcț. Bucuresci, » » » »	108—
7.	<i>Alecu Gheorghiu</i> , neguțator, » » » »	80—
8.	<i>Andreiū Pitiș</i> , măcelar, » » » »	80—
9.	<i>Anghel Ivan</i> , croitor, » » » »	40—
10.	vęd. <i>Ana Sechira</i> , » » » »	40—
11.	<i>Un anonim</i> , » » » »	25—
12.	<i>Antonie Rusu</i> , prin Șt. Sotir » » » »	20—
13.	<i>Anastasia Hernea</i> , » » » »	10—
14.	<i>Alexe Verzea</i> , protopop, Săcele, » » » »	50—
15.	<i>Antonie Rusu</i> (din Scheiū) » » » »	4—
16.	<i>Bucur Popp</i> , neguțator, la fondul școl. și clădire » » » »	1130—
17.	Trei baluri în Brașov, » » » »	466·64
18.	<i>Bucur Peteu</i> , econom, Satulung, » » » »	100—
19.	<i>Bucur Găitan</i> , econom, Satulung, » » » »	100—
20.	<i>Vasile Lacea</i> , neguțator, la fondul prof. și clădire » » » »	2175·36**)

*) Aici sunt introduși și aceia, cari au contribuit în a. 1844 la cumpărarea locului de clădire.

**) Afară de muntele «Valea neșă».

21.	<i>Vlad Pêrlea</i> , neguțător, la fondul prof. și clădire	fl.	700—
22.	<i>Vasile Moroianu</i> (Circ) » » » » »		800*)
23.	<i>Vlad Alexandru</i> , neguțător, » » » » »		205—
24.	<i>Vasile Beldiceanu</i> , » » » » »		210—
25.	<i>Vasile Orghidan</i> , » » » » »		100—
26.	<i>Vecinia I, II și III</i> (Scheiü) în lucru » » » » »		249·12
27.	<i>Vasile Baboiü</i> , » » » » »		4.—
28.	<i>Vasile Gămulea</i> , neguț. mic, » » » » »		6.—
29.	<i>Gheorghe Ioan și fiü</i> , neguț., la fondul prof. și clădire » » » » »		3300—
30.	<i>Gheorghe Iuga</i> , » » » » »		1250—
31.	<i>Iordache David</i> , » » » » »		660—
32.	<i>Gheorghe Nica</i> , » » » » »		775—
33.	<i>Gheorghe Burețea</i> , » » » » »		500—
34.	<i>Gheorghe G. Orghidan</i> , » » » » »		355—
35.	<i>Gheorghe Ioanide</i> , » » » » »		200—
36.	<i>Gheorghe R. Leca</i> , » » » » »		200—
37.	<i>Gheorghe M. Burbea</i> , neguț. și cojocar, la fondul șc. și clădire » » » » »		90—
38.	<i>Gheorghe I. Nica</i> , neguțător, » » » » »		20—
39.	<i>Gheorghe Aslan</i> , » (Rom.) » » » » »		80—
40.	<i>Gheorghe Ancân</i> , » » » » »		70—
41.	<i>Gheorghe Stefanovicü</i> , » » » » »		80—
42.	<i>Gheorghe Moldoveanu</i> , econom, Satulung, » » » » »		50—
43.	<i>Gheorghe Golea</i> , » » » » »		30—
44.	<i>Gheorghe G. Ioan</i> , neguțător, » » » » »		20—
45.	<i>Gheorghe Ghianțu</i> , » » » » »		40—
46.	<i>Gheorghe A. Rusu</i> , » » » » »		20—
47.	<i>Gheorghe Vineș</i> , econom, Satulung, » » » » »		10—
48.	<i>Gheorghe Drag. Grădinariu</i> , neguțător, » » » » »		15—
49.	<i>Gheorghe Filip</i> , muncitor, » » » » »		2—
50.	<i>Dumitru Eremie</i> , neguțător, la fondul școlar și la clădire » » » » »		380—
51.	<i>Dumitru Oțoțoiu</i> , măcelar, » » » » »		2166**)
52.	<i>Dobra Iacob Rêsnoveanu</i> , » » » » »		330***)
53.	<i>Dimitrie Hagi Ruset</i> , neguțător » » » » »		400—
54.	<i>Dimitrie Crețoescu</i> , neguțător, » » » » »		100—
55.	<i>Dimitrie Ionciovicü</i> , » » » » »		140—
56.	<i>Dimitrie Popescu</i> , » » » » »		30—

*) În fênațe și holde.

***) Muntele «Radu Slovelu».

***) 290 fl. în holde.

57.	<i>Diletanții români</i> (repr. teatrale)	la clădire fl.	91·37
58.	<i>Dimitrie Dimitriu</i> , neguțator,	» »	42—
59.	<i>Ioan Manole</i> , econom, Săcele	» »	20—
60.	<i>Dimitrie Moroianu</i> , neguțator	» »	100—
61.	<i>Dimitrie Pascu</i> ,	» »	21·12
62.	<i>Dimitrie Sim. Nicolau</i> ,	» »	65—
63.	<i>Dimitrie Petroviči</i> ,	» »	20—
64.	<i>Dimitrie Const. Petcu</i> ,	» »	20—
65.	<i>Dimitrie I. Petroviči</i> ,	» »	10—
66.	<i>Ecaterina Florea Orghidan</i> ,	» »	100—
67.	<i>O anonimă</i> (Elena)	» »	4—
68.	<i>Zaharia Nicolau</i> , neguțator, la fondul șc. și la clădire	» »	328—
69.	<i>Zaharia R. Ianoviči</i> , (Zugravu), neguțator,	» »	400—
70.	<i>Zaharia Pârvu</i> , econom, Satulung,	» »	100—
71.	<i>Zaharia Voicoviči</i> (Lamfor), neguțator,	» »	35—
72.	<i>Zamfir Niculescu și vęd. Miculésa</i> ,	» »	40—
73.	<i>Ioan Iuga</i> , neguțator, la fondul școlar și la clădire	» »	2650·*)
74.	<i>Ioan Pantazi</i> ,	» » » »	1760—
75.	<i>Ioan Florian</i> ,	» » » »	350—
76.	<i>Ioan Leca Răuț</i> ,	» » » »	560—
77.	<i>Ioan Sterie Arseniu</i> ,	» » » »	50·**)
78.	<i>Ioan Manole</i> , neguțator	» » » »	251·40
79.	<i>Ioan Popasu</i> , protopop,	» » » »	584—
80.	<i>Ioan M. Burbea</i> , neguțator,	» » » »	26·40
81.	<i>Ioan Petric</i> , paroch și prot. tit.	» » » »	384—
82.	<i>Ioan Dónțea</i> , măcelar,	» » » »	321—
83.	<i>Ioan G. Sasu</i> , neguțator,	» » » »	240—
84.	<i>Iosif Barac</i> , protodiacon	» » » »	191·12
85.	<i>Ioan Mușat și soții</i> (V. Pitiș, I. și V. Buștea)	» » » »	8·36
86.	<i>Ioan G. Maniu Bădișoiu</i> , neguț., la fond. șc. și	» » » »	190—
87.	<i>Ioan Petroviči</i> ,	» » » »	300—
88.	<i>Ioan Marinoviči</i> ,	» » » »	30—
89.	<i>Ioan Martinoviči și Aslan</i> , neguțători, București	» » » »	40—
90.	<i>Ioan Martinoviči</i> , neguțator,	» » » »	80—
91.	<i>Iacob Balcăș</i> , paroch, Braș.-vechiu, la fond. șc.	» » » »	100—
92.	<i>Iacob Murășianu</i> , profesor,	» » » »	80—
93.	<i>Ioan Țippa</i> , neguțator,	» » » »	200—

*) Afară de fundațiune.

**) Afară de aceea, mai multe cărți și charte la bibliotecă.

94.	<i>Ioan T. Bómbĕn</i> , neguțător	la clădire fl.	140—
95.	<i>Ienache Gake</i> ,	» »	200—
96.	<i>Ioan Alexiu</i> ,	» »	80—
97.	<i>Ioan Pĕrșoiu</i> , econom, Satulung,	» »	20—
98.	<i>Ioan I. Pĕdure</i> , neguțător,	» »	100—
99.	<i>Ioan Pană</i> , econom, Satulung,	» »	100—
100.	<i>Ioan Stafóvĕnu</i> , neguțător,	» »	70—
101.	<i>Ioan Prișcu</i> , măcelar,	» »	40—
102.	<i>Ioan Nica</i> , neguțător,	» »	10—
103.	<i>Ioan T. Popovici</i> , neguțător,	» »	90—
104.	<i>Ioan Navrea</i> ,	» »	20—
105.	<i>Ioan și G. Hagi Gav. Ciurcu</i> , neguțători,	» »	20—
106.	<i>Ioan Popovici</i> , neguțător,	» »	25—
107.	<i>Ioan Bran de Lemeni</i> , funcț. în Sibiiu, la fondul școl.	»	150—
108.	<i>Ioan H. Pitiș</i> , neguțător, Ploesci	la clădire	» 80—
109.	<i>Ioan Bómbĕn</i> ,	Galați » »	10—
110.	<i>Ioan Bómbĕn</i> , muncitor, 3 stânjini pĕtră.		
111.	<i>Irimie Verzea</i> , capelan, Satulung,	» »	1—
112.	<i>Ioan Dumbravă</i> , paroch, Braș.-vechiu,	» »	8—
113.	<i>Bis. Sf. Treimi</i> , Brașov-Cetate,	» »	600—
114.	<i>Obștea din Țințari</i> , 50 tulpini stejari	» »	125—
115.	<i>Costea Ianovici</i> , neguțător, la fondul școl. și	» »	70—
116.	<i>Obștea din Braș.-vechiu</i> , 203 carĕ năsip și 45 carĕ pĕtră	»	54·28
117.	<i>Obștea din Stupini</i> , căratul materialului	la clădire	» 52·48
118.	<i>Obștea din Ghimbav</i> ,	» »	23·60
119.	<i>Obștea din Cristian</i> ,	» »	7·12
120.	<i>Obștea din Rĕșnov</i> ,	» »	24·24
121.	<i>Obștea din Zĕrnesci</i> ,	» »	8·24
122.	<i>Obștea din Herman</i> ,	» »	10—
123.	<i>Ioan Popovici</i> , paroch, Herman,	» »	2·36
124.	<i>Obștea din Dârste</i> , căratul	» »	8—
125.	<i>Constantin Bicu</i> , neguțător, Bucurescĭ	» »	120.—
126.	<i>Constantin Belgazoglu</i> , neguțător	» »	70—
127.	<i>Constantin Bratu (Brutus)</i>	» »	100—
128.	<i>Colectă din Rĕșnov, Ghimbav, Cristian</i> , prin I. Petric	»	» 21·22
129.	<i>Const. Iancu Popasu</i> , neguțător,	la clădire	» 80.—
130.	<i>Constantin Marișescu</i> ,	» »	20—
131.	<i>Const. Antonie Popovici</i> ,	» »	32—
132.	<i>Constantin Alexiu</i> ,	» »	20—
133.	<i>Constantin Voicu</i> , zaraf,	» »	14—

134.	<i>Constantin Pascu</i> , neguțător,	la clădire fl.	60—
135.	<i>Colecta Aga Const. Hurmuzachi</i> ,	» »	1416·35
136.	<i>Manole Em. Burbea</i> , neguțător, la fondul școl.	» »	500.—
137.	<i>Mihail Flușturanu</i> ,	» »	200—
138.	<i>Mihail Milea</i> ,	» »	50.—
139.	<i>Manole Barbu</i> ,	» »	20—
140.	<i>Miron Moldovenescu</i> , arêndaș, Zêrnesci,	» »	10—
141.	<i>Manea Ivan Popia</i> , econom, Satulung,	» »	30—
142.	<i>Maria Buc. Găitan</i> ,	» »	10—
143.	<i>Nicolae Măciucă</i> , neguțător, la fondul școl. și la	» »	1410—
144.	<i>Nicolae Teclu</i> ,	» »	1400—
145.	<i>Nicolae și Zoe Dima</i> ,	» »	900—
146.	<i>Nicolae Voinescu</i> ,	» »	660—
147.	<i>Nicolae T. Ciurcu</i> ,	» »	380—
148.	<i>Nicolae și Vasile H. Frigător</i> , neguțători,	» »	300—
149.	<i>Nicolae Dimitriu</i> , schimb. de bani, la fond. șc. și la	» »	120—
150.	<i>Nicolae Gridov</i> , neguțător,	» »	153·20
151.	<i>Dim. și Merc. Naum Docău</i> , neguțători,	» »	180—
152.	<i>Nicolae Fl. Orghidan</i> ,	» »	320—
153.	<i>Nicolae Zirdea</i> , fost Führrer (sergent)	» »	100—
154.	<i>Nicolae Pădure</i> , neguțător,	» »	100—
155.	<i>Nicolae Găitânariu</i> ,	» »	80—
156.	<i>Nicolae Dimitriopolu</i> , speditor,	» »	50—
157.	<i>Nicolae H. Moldoveanu</i> , neguțător, Făgăraș,	» »	50—
158.	<i>Nicolae Cătană (Bărbuceanu)</i> , măcelar,	» »	60—
159.	<i>Nicolae Biri</i> , neguțător,	» »	60—
160.	<i>Nicolae Urzică</i> , muncitor,	» »	2.—
161.	<i>Oprea Solomon</i> , econom, Satulung,	» »	100—
162.	<i>Oprea P. Sfetea</i> , neguțător,	» »	40—
163.	<i>Miloș Obrenović</i> , fost Prinț al Sêrbiei, pentru cărți la copiii sêraci	» »	100*)
164.	<i>Paraschiva R. Butmăloiu</i> , la fondul școlar,		2000**)
165.	<i>Petru Gherman</i> , protopop,	fl.	43—
166.	<i>Petru H. Mihali</i> , neguțător, Ploiesci,	la clădire »	40—
167.	<i>Paraschiva Drag. Grădinariu</i> ,	» »	40—
168.	<i>Rudolf Orghidan</i> , neguțător, la fondul școl.	» »	1550—

*) Dăruiti în a. 1842 la bis. Sf. Nicolae.

**) În grădini.

169.	<i>Radu Pascu</i> , neguțător, la fondul școlar și la clădire	fl.	500—
170.	<i>Răduț Zamfir</i> , » Aiud, » »		515·42
171.	<i>Radu Radovicî</i> , » la fondul școlar » »		350—
172.	<i>Radu Moroianu</i> , econom, Satulung, » »		120—
173.	<i>Radu Țițeiu</i> , » » » »		100—
174.	<i>Radu Pârvu Burtea</i> , » » » »		50—
175.	<i>Radu Ivan Popia</i> , » » » »		30—
176.	<i>Radu Mazêre</i> , poporén din Scheiü, material » »		2—
177.	<i>Sterie Arseniu</i> , neguțător, la fondul școlar, » »		600·*)
178.	Contele <i>Ștefan (?) Roseti</i> , Moldova, la fond. șc. » »		473·20
179.	<i>Sotir Manciu</i> , neguțător, » »		165—
180.	<i>Simion H. Toma</i> , » » » »		100—
181.	<i>Ștefan Sotir</i> , » » » »		200—
182.	<i>Stan Blebea</i> , » la fondul școlar și la clădire » »		220—
183.	<i>Ștefan Chicomban</i> , » » » »		40—
184.	<i>Frații Stoianovicî</i> , neguțătorî, Brăila, » »		100—
185.	<i>Stoica Șeitan</i> , econom, Satulung, » »		10—
186.	<i>Simion Brezeanu</i> , neguțător, » »		13—
187.	<i>Teodor T. Ciurcu</i> , » la fondul școlar » »		300—
188.	<i>Vasile Stinghe</i> , măcelar, » »		40—
189.	<i>Toma Vasiliu</i> , paroch, » »		100—
190.	<i>Toma Sim. H. Toma</i> , neguțător, » »		110—
191.	<i>Teodor Sfetea</i> , » » » »		2—
192.	<i>Florea Fl. Orghidan</i> , » » » »		70—
193.	<i>Christea Orghidan</i> , » » » »		190—
194.	<i>Christea Orghidan</i> , măcelar, » »		1054—
195.	<i>Christodor Papa</i> , neguțător, » »		200—
196.	<i>Țehiul (societatea) măcelarilor români</i> , » »		100—
197.	<i>Dochia Comșa</i> , la fondul școlar, » »		40·**)
198.	<i>Bănică Ioan</i> , neguțător, Ploiesci, » »		50—
199.	<i>Ioan Popovicî</i> , avocat, Satulung, » »		446
200.	<i>Gavriil Munteanu</i> , director gimn. » »		20—
201.	<i>Gheorghe Gheorghiu</i> , neguțător, la fondul școl. » »		100—
202.	<i>Starețul Onufrie</i> , Sinaia, » » » »		12—
203.	<i>Vasile Bureția</i> , neguțător, » » » »		200—
204.	<i>Gheorghe Anghel</i> , » » » »		15·***)

*) Din dania de 1000 fl. m. e., făcută la bis. Sf. Nicolae și redusă pe timpul revol. din 1848/9 la 600 fl.

**) Danie din 1848 la Sf. Nicolae.

***) Binefăcătorii 204—259 sunt introduși după conspectul lui I. Jippa.

205.	<i>Arghir Arghiriades</i> , neguțător, la fondul șc. și la clădire fl.	20—
206.	<i>Iancu Archimandrescu</i> ,	» » 50—
207.	<i>Ioan Alexi și Ghenovici</i> , neguțători	» » 100—
208.	<i>Ioan Buștea</i> ,	» » 5·12
209.	<i>Costea Bratu</i> , Câmpulung	» » 140—
210.	<i>Ioan Bobancu</i> ,	» » 42—
211.	<i>Chr. Bogdan</i> ,	» » 10—
212.	<i>Nicolae Barla</i> ,	» » 10—
213.	<i>V. Manole Burbea</i> ,	» » 20—
214.	<i>Anast. Belgazoglu</i> ,	» » 10—
215.	<i>Left. Brezeanu</i> ,	» » 16—
216.	<i>Luisa G. Ciurcu</i> ,	» » 10—
217.	<i>Grig. Cerchez</i> ,	» » 5—
218.	<i>Petru Constantin</i> ,	» » 40—
219.	véd. <i>Elena Dimitriu</i> ,	» » 2—
220.	<i>Ioan Dușoiu</i> , neguțător,	» » 20—
221.	<i>Gheorghe Frigătoru</i> ,	» » 40—
222.	<i>Jacob Ferhat</i> , neguțător, Mold.	» » 100—
223.	<i>Urs Gălă</i> ,	» » 20—
224.	<i>I. G. Iuga</i> ,	» » 20—
225.	<i>I. Hagi Ilie</i> ,	» » 40—
226.	<i>Nicolae Irimie</i> ,	» » 30—
227.	<i>Parasc. Florea Iuga</i> ,	» » 20—
228.	<i>Gavriil Iancovici</i> ,	» » 10—
229.	<i>N. Fotache Leca</i> ,	» » 30—
230.	<i>Anton Manu</i> ,	» » 30—
231.	<i>Gheorghe Meșotă</i> , econom, Dârste,	» » 10—
232.	<i>Nic. Nedelcovici</i> ,	» » 30—
233.	<i>Todor Nicolau</i> , neguțător	» » 10—
234.	<i>Gheorghe Em. Nicefor</i> , profesor,	» » 20—
235.	<i>Nicolae Orghidan</i> ,	» » 50—
236.	<i>Nic. R. Orghidan</i> ,	» » 15—
237.	<i>Costea R. Orghidan</i> ,	» » 20—
238.	<i>Christea Ovanes</i> ,	» » 10—
239.	<i>Vasile G. Orghidan</i> ,	» » 10—
240.	<i>Vasile Pitiș</i> ,	» » 3·24
241.	<i>Toma și Ioan Petcu</i> , neguțători	» » 100—
242.	<i>Ioan Perșenaru</i> ,	» » 5—
243.	<i>Ioan Panaiot</i> ,	» » 10—
244.	<i>Stan Poenaru</i> ,	» » 1—0

245.	<i>Ioan Pascu,</i>	la clădire fl.	15.—
246.	<i>I. B. Popp,</i>	» »	20.—
247.	<i>Vasile Pădure,</i>	» »	40.—
248.	<i>Nic. I. Pantazi,</i>	» »	25.—
249.	<i>Gheorghe V. Pêrlea,</i>	» »	10.—
250.	<i>Mih. Pancu,</i> București,	» »	50.—
251.	<i>Stăia și Mincu,</i> comercianți,	» »	20.—
252.	<i>Gheorghe Sēcăreanu,</i>	» »	20.—
253.	<i>Ioan Sotir,</i> neguțator,	» »	38'24
254.	<i>Elena Țăranu,</i>	» »	4.—
255.	<i>D. N. Teclu,</i>	» »	20.—
256.	<i>Ioan Urzică,</i>	» »	15.—
257.	<i>Costache Uicu,</i>	» »	25.—
258.	<i>Manole Vraciu,</i>	» »	8.—
259.	<i>Zaharia Zoicovici,</i>	» »	5.—
260.	<i>Biserica Sf. Nicolae,</i> la susținerea șc. și clădire fl. v. a		37,605'21
261.	<i>Biserica Sf. Adormiri</i> » » » » clădire fl. v. a.		17,503'99

DIN

CONFERENCELE PEDAGOGICE

ALE

CORPULUI PROFESORAL

1899 — 1900.

XII.

NICOLAE BOGDAN: «GRAMATICA LIMBEI ROMÂNE»

pentru cl. I și II gimn., reală și civilă“ Brașov, 1900.

Recensiune de *Andrei Bârseanu*, profesor.

Onor. Conferență!

Planul nostru de învățământ pentru limba română prescrie pentru cl. I și II gimn. și reală, pe lângă lectură, tractarea diferitelor părți din gramatică, nu însă într'o ordine științifică, ci în mod empiric, luându-se ca basă propozițiunea simplă și astfel înaintând mai departe în cercuri concentrice, până când școlarul se va înzestra cu toate cunoștințele gramaticale de lipsă. Tractarea sistematică a gramaticii este rezervată pentru cl. III gimn. și reală, când, pe baza cunoștințelor câștigate mai înainte, școlarul poate cuprinde mai ușor cu mintea și organismul limbei și îl poate urmări în diferitele sale manifestațiuni.

De ore-ce mai toate manualele noastre de gramatică, destinate pentru școlile medii, erau lucrate în mod deductiv, pornind dela definițiuni și dela reguli și ilustrându-le pe acestea cu diferite exemple, mai mult s'au mai puțin reușite, profesorii, cari au propus în anii din urmă limba română în clasele prime ale institutelor noastre, au trebuit să se folosescă la tractarea materialului gramatical cu deosebire de cartea de citire, întrebuițând manualul de gramatică introdus la școlile noastre numai în cazuri de tot rare, ca d. e. la învățarea formelor de conjugare și de declinare, era încolo lăsându-l cu totul neatins.

Și într'adevăr, pe baza pieselor de lectură se și poate învăța gramatica cu destul succes, de ore-ce în aceste piese putem afla materialul de lipsă,

pe temeiul căruia să li se dea școlarilor diferitele noțiuni din sintaxa, morfologia și din etimologia limbei materne.

Dar acest mod de învățământ este împreunat și cu unele greutăți.

Maî întâiu în piesele de lectură rare-orî aflăm propozițiuni mai scurte, din care școlarul să pótă observa cu ușurință rolul fie-cărui cuvânt în țesătura limbei. O piesă de lectură este, așa đicând, o stofă țesută gata, în care de multe orî este cu greú a deosebî urzela de bătătură, cu deosebire pentru ochii unor începători, cum sunt școlariî din cl. I și II gimn. și reală. — Afară de aceea, fiind materialul gramatical un material vast și fôrte variat, ușor se pôte întembla, ca profesorul, având înaintea ochilor săi numai piesele de cetire, să trecă cu vederea unele partîi dintr'ensul și astfel cunoșcințele școlarilor în acéstă privință să rămână mance.

Din aceste considerațiuni o gramatică lucrată pe basa principiilor arătate în planul nostru de învățământ se pôte privi ca necesară și o asemenea carte compusă fiind cu destulă cunoșcință de cauză, nu ne pôte fi, decât binevenită.

Ca manual de gramatică pentru cl. I și II gimn. și reală a elaborat colegul nostru N. Bogdan cartea, cu esaminarea căreia ați binevoit a ne însărcina.

Dênsul purcede în cartea sa dela propozițiunile cuprinse în piesele de lectură introduse în acéstă carte, și pe basa acestor propozițiuni desvóltă treptat diferitele noțiuni din gramatică, începând cu cele mai simple și înaintând până la cele mai complicate și mai grele de înțeles. Anume cartea d-lui N. Bogdan constă din două părți, fiecare din ele menită pentru câte una din cele două clase, pe séma căror a fost întocmit manualul în cestiune.

Partea I cuprinde mai întâiu nisce noțiuni generale despre propozițiune și despre părțile ei, precum și despre părțile vorbirei, și după-aceea se ocupă în deosebî cu părțile propozițiunei simple curate și a celei desvóltate, analisându-le din tóte punctele de vedere; totodată în acéstă parte se tractéză în deosebî și diferitele părți ale cuvântărei, mai cu sémă verbul și numele.

Partea a doua este destinată în prima linie propozițiunilor compuse. Aici se arată diferitele soiuri de propos. compuse împreună cu părțile lor; se vorbește în deosebî despre conjuncțiuni, ca cuvintele, care légă diferitele propozițiuni între sine; se tractéză apoi despre propozițiunea contrasă, despre period și despre topica propozițiunilor simple și a celor compuse. Tot în partea acéstă se cuprinde un capitol despre silabe, și în fine se dau câteva reguli ortografice.

În fruntea fiecărui capitol se află câte o piesă de lectură. Propozițiunile cuprinse în această piesă se analizează și pe baza acestor analize se fac diferitele deducțiuni, resumate la finea capitolului ca nisce reguli gramaticale. Fiecare capitol este împărțit în mai mulți paragrafi, érá observațiunile mai secundare sunt cuprinse în note, deosebite prin tipar de lucrurile esențiale.

După-cum vedem, *metoda* urmată de d-l N. Bogdan în cartea sa coréspunde întru tóte pinciipiilor stabilite în planul nostru de învățământ și din acest punct de vedere gramatica d-sale se póte considera de pe deplin reușită.

Să cercetăm însă, cum a pus d-l Bogdan în aplicare această metodă în gramatica sa; cu alte cuvinte, să ne ocupăm ceva mai în deosebi cu *materialul*, cuprins în această gramatică.

1. Bucățile de cetire. Cele 21 bucăți de cetire, pe care d-l Bogdan le ia ca puncte de mánecare în gramatica sa sunt împrumutate parte cea mai mare din Cartea de cetire a d-luí I. Popea.

În genere ele sunt destul de bine alese, deși, în ceea-ce privesce cuprinsul, puteau fi ceva mai variate. D-l Bogdan n'a putut introduce în cartea sa piesele de lectură astfel, după cum le-a aflat în cartea de cetire, ci a trebuit să le prelucre, ca astfel să le pótă întrebuița cu succes la analizele sale gramaticale. Prelucrarea acésta, după a nóstră părere, în unele piese nu este destul de succésă. Astfel întâlnim pasage, în care cuvintele sunt întrebuițate într'un mod silit (ca d. e. în piesa »Vulpea bércă«, pag. 10: »Atuncî pe fața lui se ivesce o roșéță amestecată cu albéță.« — séu în piesa »Lisandru«, pag. 19: »Privia la călétorii trecétorii«) séu chiar necorect (ca d. e. în piesa : »Măgarul réșfătat«, pag. 15: Ca să-î lingușéscă, il lovesce cu piciorul așa de tare, . . .« — Séu în piesa »Corbul și vulpea«, pag. 88: Începe (vulpea) să-î măguléscă (corbuluí). — »În unele piese sunt pasage întregi defectuos stilisate (ca d. e. pasagiul 2 din piesa »Luminărică«, pag. 66 și pasagele 3, 4 și 5 din piesa »O doftorie minunată a împératului Iosif II,« pag. 126 și 127). În genere se face abus cu întrebuițarea demonstrativelor *acesta și acésta*, și în unele locuri subiectul séu obiectul propozițiunei nu sunt arétate destul de limpede (d. e. în piesa »Împératul și șarpele«, réndurile prime dela pag. 77.) Întâlnim și unele provincialisme, ca d. e. »Petru era fórte sărac, atâta copii avea ca *pujdina*« (pag. 120.) — »Și'mí ad un doctor« (pag. 126.) — *piaț* (în loc de: piață pag. 76.) — »Pisica *jefuesce* neconturbată prin céta șorecéscă« (pag. 146.) —

În fine observăm, că cuprinsul fabulei »Omul, calul și măgarul« (pag. 63) este întreg alterat și anume nu în favorul piesei.

2. Analisele propozițiilor și regulile gramaticale în genere sunt destul de clare și corecte. Cu toate acestea și aici găsim unele excepțiuni. Așa d. e. pasagiul din § 5, pag. 4: »Dați-vă în lături! — Aici Sorin *să provăcă* la prietini să într'un mod poruncitor«, — nu ni se pare bine stilizat. — Definițiunea obiectului, pag. 6: »Acea parte a propozițiunii, care răspunde la întrebările: pe cine? ce? se numește obiect,« nu ni se pare corectă, de ôre-ce și subiectul pôte răspunde la întrebarea: ce? Ar fi trebuit să se completeze: Acea parte a prop., *care întregesce predicatul* și răspunde la întrebările: pe cine? ce? se numește obiect. — De asemenea e defectuos stilizată (de bună sémă din trecere cu vederea) regula din § 20 (pag. 10:) »Dacă într'o propozițiune compusă *una dintre ele* o întregesce pe cealaltă, atunci cea întregitoare se numește secundară, iar aceea, pe care o întregesce secundara, se numește principală«. — La pag. 19 în Notă se vorbește de singular și de plural la cele trei persóne, fără să se fi arătat mai înainte, ce însemnéază aceste două numiri. — La pag. 21, § 48, se țice: »Să'mi de a. Acéstă *formă de verb* exprimă o lucrare, care premerge unei alte lucrări conditionate de acéstă«, — în loc de: În forma acéstă verbul exprimă . . . .« etc. — La pag. 22, § 52, se țice: »Dacă verbul prin forma sa exprimă o lucrare *săvêrșită într'un mod nehotărit* — fără ca să cunóscem, care e subiectul — țicem, că lucrarea se întâmplă în modul infinitiv,« — în loc de: Dacă verbul prin forma sa exprimă într'un mod nehotărit o lucrare, etc.« — Pasagiul al doilea din § 54 (pag. 23), nu ni se pare destul de limpede. — Supinul nu se folosește numai ca atribut, cum apare din § 56, pag. 24, ci pôte avé și alt rol în propozițiune (așa d. e. în propozițiunile: Plécă la cerșit. S'a săturat de haiducit. Holda e gata de secerat. El s'apucă de învățat etc.) — La pag. 26, § 63 se țice: »Dacă verbul prin forma sa exprimă o lucrare, care va fi terminată înainte unei alte lucrări viitoare — țicem, că *se săvêrșesce* în viitorul anterior« . . Cine se săvêrșesce? — La § 90, pag. 56, se spune, că substantivele: alun, fag, prun, măr, pâr »sunt astfel de substantive, care *după înțelesul lor* arată o parte bărbătésacă«; éra la § 91, pag. 57, se țice, că substantivele, nucă, prună, péră etc. »sunt astfel de substantive, care *după înțelesul lor* arată o parte féméiască«. — Regula relativă la genul substantivelor terminate în *u* și al celor terminate în *e*, dela pag. 57, § 94, încă nu ni se pare limpede. — În nota dela § 158, pag. 84, se țice: Numeralesle cardinale unu, una, doi, două, când stau ca atribute, concórdă cu substantivul în număr și gen,« fără să se spună, că și în cas. Din contră la § 169,

pag. 89, se ȳice : »Intregirea predicativă concórdă cu subiectul în gen, număr și cas,« pe când e cunoscut, că decă e ca predicat (după d-l Bogdan »intregire predicativă«) un substantiv, acesta nu trebuie să concorde cu subiectul în gen, une-oră nici în număr. — La pag. 90 ni se spune, că hi! exprimă un *sentiment* de pornire; ho! *sentiment* de oprire. — La pag. 91, § 171, se ȳice : »Când strigăm *după* cineva . . . ne folosim de un alt cas, de Vocativ.« Strigăm *pe*, mai rar *după* cineva — În propozițiunea : »Din partea, de unde se auȳia sunetul, un leu năpraznic se apropia de mine« (§ 221, pag. 134), secundara »de unde se auȳia sunetul,« e atributivă și nu circumstanțială de loc, cum o numesce d-l autor. — Nota 2 dela § 234, după a noastră părere, se potrivea mai bine la § 236 decât aici, de ore-ce la § 236 se citeză propozițiunea folosită în această notă și totodată *aici* se vorbesce de secundarele comparative. — În fine considerăm de un defect al cărȳii, că autorul nu resuméză regulile de interpunțiune, răspândite în diferitele capitole ale cărȳii, ci se mulȳmesce numai cu două întrebări recapitulative (pag. 159) față cu diferitele semne de interpunțiune, a căror întrebuițare corectă face greutăȳi însemnate școlarilor.

3. Terminii gramaticali folosiȳi în cartea d-lui Bogdan sunt în de obște cei folosiȳi și în celelalte gramatici românesce, afară de câte-va excepțiuni. Anume densusul, pornind dela principiul, că predicatul fiecărei propozițiunii trebuie să fie un verb, consideră în propozițiunile, care au ca predicat un adjectiv seú un substantiv, numai copula de predicat, érá adjectivul seú subst. unite cu subiectul în propozițiune le numesce *intregiri predicative* și acestor întregiri le și dedică un capital separat în carȳea sa. În privința acesta densusul urméză exemplul d-lui V. Goldiș, care în Sintaxa sa latină, aprobată de conferența noastră, consideră tot numai verbul ca predicat. Tot o analogie după Sintaxa d-lui Goldiș este și terminul de *unire sintactică*, pe care d-l Bogdan îl dá acelor părȳi secundare ale propozițiunei, care conțin în sine și noȳiunea de subiect și pe cea de predicat, ca d. e. gerundiile : lucrând, venind, cântând etc. Acele părȳi ale propozițiunei (obiecte, determinațiuni, attribute), care constau din mai multe cuvinte, d-l Bogdan le numesce *uniri etimologice*, pe când cuvintele compuse, ca : binefacere, codobătură, batjocură, Sânziene etc. le numesce *unităȳi gramaticale*. Decă erau neapérat de lipsă acești terminii și decă sunt destul de bine întrebuițai, lăsăm la aprecierea filologilor de profesiune.

Timpul prea-perfect îl numesce d-l Bogdan, după analogia gramaticii franceze, »perfectul anterior,« érá viitorul II : »viitorul anterior«, ceea-ce ni se pare corect.

4. In ceea-ce privesce **ortografia**, d-l Bogdan în genere urm $\acute{e}$ z $\acute{a}$ dup $\acute{a}$ principiile stabilite de Academia rom $\acute{a}$ n $\acute{a}$; cu t $\acute{o}$ te acestea îns $\acute{a}$ face unele inova $\acute{t}$ iuni, pe care nu le afl $\acute{a}$ m destul de potrivite. A $\acute{s}$ a d. e. cuvintele: obicei $\acute{u}$, Mai $\acute{u}$, vechi $\acute{u}$, r $\acute{e}$ sboi $\acute{u}$, noroi $\acute{u}$, bici $\acute{u}$, cui $\acute{u}$, orologi $\acute{u}$ etc. le scrie f $\acute{a}$ r $\acute{a}$ *ă* la fine; *n* înainte de o labială nu'l preface în *m*, ci scrie: înprejur, înp $\acute{a}$ r $\acute{t}$ ind, îng $\acute{a}$ nfat etc. Accentul gre $\acute{u}$ îl folosește în perf. simplu pers. III. sing. numai la conj. I, și nu și la a doua și a patra conjugare. Perf. simplu pers. III sing. dela »tai $\acute{u}$ « îl scrie *t $\acute{a}$ e* în loc de *t $\acute{a}$ i $\acute{a}$* , și tot astfel *sf $\acute{a}$ șie*, *se apropi $\acute{e}$* , în loc de *sf $\acute{a}$ ș $\acute{a}$* , *se apropi $\acute{a}$* . Pluralul artichiat dela fiu și copil îl scrie: *fi $\acute{u}$* , *cop $\acute{u}$* , și nu fiii, copiii. Articolul pronominal *al lui* (în Genetiv) îl scrie regulat *alui* (d. e. »un vechi prieten *alui* Sorin«); »în contra acestui bic $\acute{u}$ *alui* Dumne $\acute{d}$ e $\acute{u}$ «); *nu m $\acute{a}$ i avea* scrie împreună: *num $\acute{a}$ i avea*; *tu știi* și *s $\acute{a}$ fi $\acute{u}$* scrie în m $\acute{a}$ i multe r $\acute{e}$ ndur $\acute{i}$ cu c $\acute{a}$ tu un *i* în loc de doi. Ac $\acute{e}$ sta îns $\acute{a}$ p $\acute{o$ te fi și greșal $\acute{a}$ de tipar.

5. **Executarea tipografică** a căr $\acute{t}$ i $\acute{i}$ este în genere reușit $\acute{a}$. Piesele de lectur $\acute{a}$ sunt tip $\acute{a}$ rite cu cicero, deduc $\acute{t}$ iunile cu garmond, eșemplele și cuvintele m $\acute{a}$ i însemnate cu garmond cursiv; lucrurile de tot esențiale cu litere grase. Trebuie îns $\acute{a}$ să constat $\acute{a}$ m, ca s'au strecurat și greșeli de tipar în num $\acute{e}$ r destul de mare, cu deosebire greșeli de interpunc $\acute{t}$ iune, precum și c $\acute{a}$ te-va greșeli care stric $\acute{a}$ chiar înțelesul. Aș $\acute{a}$ d. e. la conjugarea verbelor active (pag. 34) într $\acute{e}$ g $\acute{a}$ pers $\acute{o}$ na a treia din imperativul plural este greșit $\acute{a}$. Propozi $\acute{t}$ iunea: »Desculț, încins cu o funicic $\acute{a}$ și cu traista în șold, colinda t $\acute{o$ t $\acute{a}$ ziulica bisericile« (din piesa »Lumin $\acute{a}$ ric $\acute{a}$ «), e reprodus $\acute{a}$ de trei ori la pag. 70 astfel: »Desculț, încins cu o funicic $\acute{a}$ în șold» etc. La pag. 19 afl $\acute{a}$ m nota: »Sunt îns $\acute{a}$ și verbe de acelea, *de* car $\acute{i}$ nu se pot folosi t $\acute{o$ te pers $\acute{o}$ nele» și în pasagiul urm $\acute{a}$ tor: »Acele verbe, *de* car $\acute{i}$ se p $\acute{o$ te folosi numai pers $\acute{o}$ na a treia» etc. La pag. 174 întâlnim o vechi $\acute{a}$ cunoscinț $\acute{a}$, pe hazlia »cocobarz $\acute{a}$,» contras $\acute{a}$ din »cocost $\acute{a}$ rc» și »barz $\acute{a}$.—

Din cele ar $\acute{e}$ tate m $\acute{a}$ i sus constat $\acute{a}$ m aș $\acute{a}$ dar $\acute{a}$, c $\acute{a}$ gramatica d-lui Nic. Bogdan este pe deplin succ $\acute{e}$ s $\acute{a}$ ca metod $\acute{a}$; are îns $\acute{a}$ unele defecte în executarea diferitelor p $\acute{a}$ r $\acute{t}$ i, defecte, care s $\acute{e}$ pot del $\acute{a}$ tura la o eventual $\acute{a}$ nou $\acute{a}$ edi $\acute{t}$ iune și care nu sunt aș $\acute{a}$ de mari, ca ac $\acute{e}$ st $\acute{a}$ gramatic $\acute{a}$, pe lâng $\acute{a}$ corecturile de lips $\acute{a}$ din partea profesorilor de specialitate, să nu s $\acute{e}$ p $\acute{o$ t $\acute{a}$ întrebuinț $\acute{a}$ ca carte didactic $\acute{a}$.

Propunem dec $\acute{i}$, introducerea gramatic $\acute{e}$ i d-lui Bogdan ca manual în cl. I și II gimn. și real $\acute{a}$, fiind m $\acute{a}$ i metodic lucrat $\acute{a}$ ca manualul folosit p $\acute{a}$ n $\acute{a}$ acum, și totodat $\acute{a}$ facem propunerea, ca autorul să fie ajutat din partea fondului Coresi cu o sum $\acute{a}$ cor $\acute{e}$ spu $\acute{d}$ et $\acute{o}$ re pentru acoperirea sp $\acute{e}$ selor avute cu tip $\acute{a}$ rirea ac $\acute{e}$ stei gramatic $\acute{e}$.

Notă. — Recensiunea acésta s'a cetit în a III conferență comună a corpurilor profesoriale ținută în 9 Octobree v. 1899. Conferența profesoria decise conform propunerii D-lui recensent : ca manualul să se recomande Ven.-lui Consistoriū spre aprobare pentru clasele I și II gimnas. și I și II reale.

Venerabilul Consistoriū cu ordinul nr. 8551 școl., dtto 28 Octobree 1899 (depus în archiva direcțiunii gimnas. sub nr. 112—1899/900) a aprobat manualul D-lui N. Bogdan pentru a se introduce în mod provisor în clasele I și II gimnasiale și reale.

XIII.

ARSENIU VLAICU: CURS COMPLET DE LIMBA FRANCESĂ.

Metoda I. Fetter. Părțile I, II, III, IV, Grammaire française.
Editura librăriei H. Zeidner, Brașov 1899.

Recensiune de *Dr. Constantin Lacea*, profesor.

Onorată Conferență!

Manualul de limba franceză al lui I. Fetter, directorul unei școle reale superioare din Viena, este unul dintre cele mai bune manuale de limba franceză scrise în limbă streină. Acesta e împărțit în 4 părți. Partea întâi și a doua cuprind bucăți de cetire scrise numai în limba franceză. Aprópe după fiecare bucată de cetire urmăzează exerciții de scris și de conversație asupra celor tractate în bucată de cetire precedentă. Bucățile de cetire cuprind în cele mai multe casuri istorioare mici și interesante și numai arareori propozițiuni singuratică. Exercițiile acestea sunt astfel aranjate ca să coréspundă diferitelor capitole din gramatică, care e tractată deosebit după exercițiile de cetire, e împărțită în paragrafi și e scrisă în două limbi, în limba germână și în limba franceză. După această urmăzează explicările pentru înțelegerea exercițiilor de cetire, și la urmă e un dicționar franțuzesc-nemțesc, care cuprinde tóte cuvintele, cari obvin în amândouă părțile.

Abia în partea a treia sunt pe lângă exercițiile franțuzesci și exerciții nemțesci, cari aú să fie traduse în limba franceză și cari cuprind de cele mai multe ori materialul tractat deja în bucată de cetire franțuzescă precedentă. Și în partea a treia ca și în celelalte două dintâi sunt exerciții de scris și de conversație, afară de această exercițiile recapitulative ocupă mai mult loc decât în partea întâi și a doua. Explicări la bucățile de cetire sunt și în partea a treia, dar nu la tóte, ci numai la cele două-deci

și două dintâi. Cuvintele din celelalte bucăți de cetire se află în dicționarul dela finea cărții împărțit în două părți, dintre care partea primă e dicționar franțuzesc-nemțesc, ér' partea a doua nemțesc-franțuzesc.

Partea a patra se deosebesce de partea a treia în privința întocmirii numai într'atâta, că nu are dicționar și că cuvintele necunoscute școlarilor, cari obvin în bucățile de cetire sunt explicate jos pe pagina, pe care se află ele, ér' la finea cărții se află unele exerciții de conversație sau frazeologie.

Deóre-ce partea gramaticală tractată în partea întâi și a doua a manualului cuprinde numai capitolele principale ale gramaticii, autorul tracteză într'o broșură deosebită gramatica franceză ca parte întregitoare a manualului.

Din acestea vedem, că autorul ține calea de mijloc în privința tractării gramaticii la învățarea unei limbi streine. El nici nu o eschide cu totul, dar nici nu o consideră ca mijlocul singur conducător la scop. Partea practică, exercițiile de conversație îl preocupă mai mult decât orî-ce.

În prefață Dnul A. Vlaicu ne spune, că simțind greutățile, ce rezultă din lipsa unui manual bun de gramatică francesă în limba română, s'a decis să edea în românesce cărțile lui I. Fetter, »probate printr'o lungă experiență.» Deși metodă Fetter nu există, și cu tóte că D-nul Vlaicu nu s'a folosit de cărțile lui Fetter pentru compunerea unui manual de limba francesă în limba română, ci numai a tradus în limba română tot ce e scris nemțesce în manualul lui Fetter, înmulțind numai materialul de lectură, — totuș D-nul Vlaicu și'-a ajuns scopul, care l' a avut în vedere, »de a promova cauza învățământului din acest obiect,« cum țice D-sa în prefață.

D-nul Vlaicu a avut în vedere la alegerea materialului întrodus de D-sa școla comercială. La partea I și II afară de câte-va poesii, anecdote, fabule în prosă și în versuri a adaus și scrisori comerciale și câte-va capitole asupra diferitelor societăți. La partea a III-a a adaus pe lângă altele și câteva capitole din Merceologie. Materialul adaus la partea acesta e cu mult mai vast decât cel adaus la partea I și a II-a. Partea III-a are în ediția nemțescă 126 de pagini, pe când cea românescă 214. Materialul întrodus în partea IV-a încă e foarte vast și variat. În broșura »Grammaire française« nu a făcut nici un adaus. Defectul principal al acestei întocmiri este, că D-nul Vlaicu nu a întrodus nici la explicările bucăților de cetire, nici în dicționar său în altă parte traducerea cuvintelor necunoscute, cari obvin în bucățile de cetire întroduse de D-sa, așa că profesorul voind să cetescă bucățile acestea, având în vedere, că foarte

puțin școlari au dicționare franțuzesci e silit să dicteze însuși în oră traducerea acestor cuvinte. Mai am de observat cu privire la materialul introdus de D-nul Vlaicu, că unele bucăți de cetire nu sunt tocmai bine alese, așa de exemplu fabula »L'âne vêtue de la peau du lion« introdusă în partea I/II mi s'pare prea grea pentru începători. În partea III-a a introdus traducerea poeziei „Grifönig.“ Pe lângă aceea, că traducerea nu s'póte compara cu originalul, poezia întregă e scrisă într'un spirit prea nemțesc, pentru-ca să fie introdusă într'o carte de cetire franțuzescă. Mai departe în partea a patra a introdus prea multe bucăți de cetire luate din scrierile Iuliei Hașdëu. Până ce e vorba de materialul vast, care'l presintă literatura franțuzescă, cred; că nu e corect, ca să recomandăm școlarilor ca limbă de model o franțuzescă scrisă de un autor, a căru limbă maternă nu e cea franceză. Tot în partea IV-a aflăm în piesa »Le dimanche« la pag. 262: »Ce n'est pas, d'ailleurs par l'Eglise catholique seulement que ce jour (le dimanche) est adopté; il l'est également par toutes les sectes dissidentes« E trist, că într'un manual întocmit pentru școlele nóstre confesionale, e numită confesiunea nóstă »secte dissidente.«

D-nul traducător n'a îndreptat unele incorectități din cărțile lui Fetter, așa d. ex. la pag. 6 s' dice: H nu s' aude în limba francesă. Acesta e fals, pentru-că H aspirée s' pronunță, adevărat, că în unele ținuturi mai tare, în altele mai puțin, — dar de pronunțat s' pronunță, ceea-ce s'a constatat și cu aparatele fonetice. Semnele citațiunei sunt în cărțile D-lui Vlaicu ca și în ediția nemțescă cele nemțesci („ . . . “) în locul celor întrebuintate în cărțile franțuzesci (» . . . «). Unele greșeli de tipar din ediția nemțescă le aflăm și în ediția românească.

Ici colea a adaus câte ceva, ce în original nu s' află, așa d. e. la conjugare a introdus fórt corect que înainte conjunctivului. La pagina 24 din partea I. și II. a introdus timpul passé antérieur dela verbele avoir și être, care în ediția nemțescă a fost trecut cu vederea. La pag. 93 explică formarea femininului adjectivelor terminate în-f, ceea-ce în original éráș nu aflăm. La pag. 90 indică ca escepție dela formarea pluralului substantivelor terminate în -eu adjectivul bleu, plur. bleus, deși în paragraful acesta e vorba de substantive și nu de adjective. A făcut și unele schimbări în text, așa d. e. la pag. 19 cetim:

Dix, onze, douze

Elles seront très douces

în loc de: Elles seront toutes rouges. La pag. 61: devant le drapeau aux couleurs de la patrie, în loc de: aux deux couleurs jaune et noir. Tot în partea

I/II la pag. 40 în loc de: Paris, le 16 octobre 1886, a pus: Paris, le 16 octobre 1899. În dicționarul părții a III-a a introdus și explicații, care nu au nimic a face cu textul, în care obține cuvântul francez respectiv. Multe din aceste explicații sunt cu totul superflue, pentru-că școlarul nu va avea câteodată ocazie cât va fi la școală să întrebuințeze cuvântul într'un sens așa de îndepărtat, așa d. ex. *botte* în înțeles de forfecă mare, *épée* = militarime, *imposer* a pune mâinile de-asupra capului pentru a binecuvânta, *lanterne* = crâng, *manche* = coddă, mâner, *minuscule* = mic abecedar, *poire* = pară, corn, *ornière* = obiceiuri înrădăcinate, păreri ruginite, *pomme* = măr, măciucă, *pot* = olă, măsură de capacitate, *rabot* = sapă de amestecat varul, *ranger* = a se cuminti ș. a. La cuvântul *roi* a adăugat pe lângă traducerea proprie «rege»: rigă, popă, termină întrebuințată la jocul de cărți. —

Judecând după titula manualului, oricine crede, că D-nul Vlaicu a întocmit un manual de limba franceză după »metoda lui Fetter«. Lucrul însă nu stă așa, deși ar fi fost de dorit ca D-nul Vlaicu să întocmească manualul după firea limbii românești. Unele reguli, mai cu seamă sintactice sunt superflue, cel puțin în partea I/II, așa d. ex. regulile asupra topicii franceze sau asupra întrebuințării timpurilor *passé défini* și *imperfect* ș. a. Sunt afară de aceea unele expresiuni, care românește trebuiau explicate, pentru-că altfel școlarul nu le înțelege, așa d. ex. la pag. 26 partea I/II dăm de expresiunea *qui sont restés*, între cuvintele traduse aflăm numai *resté rămas*; nemțește se traduce acesta *ſie ſind geblieben*, dar noi nu putem dice: cari sunt rămași. La pag. 28 și 29 aflăm expresia »ils avaient vaincu«, școlarul va traduce cu: ei avuseră învins, sau dacă nu, va trebui să găsească, că acesta e prea-perfect. Astfel de expresiuni, cari trebuiau traduse mai sunt la pag. 32 »on aurait déjà parlé«, pag. 39 »auraient désiré« sau pe aceeași pag. »auront négligé« ș. a. Sedus de limba germană a uitat să scrie românește femininul la multe adjective, așa d. ex. la pag. 144 *vif (vive)* = vioi. De-asemena la pag. 166 nu înseamnă, că *font* = fac este persoana a III-a din plural, și tot așa *prennent* = ia. Amândouă sunt tot odată și formele persoanei întâi din singular.

În manualul nemțesc sunt foarte multe transcrieri fonetice. D-nul Vlaicu multe din ele nu le-a introdus în ediția românească. Numai pe cele nouă pagini dintâi a lăsat 44 de transcrieri fonetice. E drept că între acestea se află sunetele *ö, ü* și altele, pentru cari nu avem semne în alfabetul românesc. Dar deore-ce D-nul Vlaicu întrebuințează pentru aceste sunete câte-odată semnele nemțesci, ar fi putut să le întrebuințeze peste tot, sau dacă nu, să fi inventat D-sa alte semne, să le fi explicat pe cale fonetică și să le fi întrebuințat peste tot. La pag. 1 aflăm nota

următoare: »Semnele din parantesă ne arată cum se cetesc cuvintele, — arată lungimea, ◡ arată scurtimea unei vocale. Semnul ʀ arată un sunet închis, éřă ʌ un sunet deschis.» De aceste semne D-nul Vlaicu nu face decât foarte rar întrebuițare, așa d. e. aflăm în ediția nemțescă la pag. 1 âme = suflet (ām); pâle = palid (pāl); după aceea va = mergi (vâ); la dame = dama (lă dăm). Domnul Vlaicu pentru transcrierea fonetică a acestor cuvinte are numai un a fără nici un semn, deși de fapt a din cuvântul âme se cetesce mai lung decât a din dame. Amintesc acesta nu pentru că ași ține prea mult la transcrierile fonetice de felul acesta, ci pentru că sunt de părere, că deóre-ce D-nul Vlaicu s'a folosit de unele transcrieri fonetice, trebuia să le introducă tóte fără excepție, sau dacă nu, să fi căutat să înlocuască această procedură cu alta, care i s'ar fi părut D-sale mai practică. Nasalele nu le transcrie ca în original, ci cu aⁿ, eⁿ, oⁿ și öⁿ, ceea-ce nu e corect, pentru-că dacă școlarul vede litera n lângă vocală, crede, că totuș trebuie să se pronunțe n, dar nu tocmai așa plin. Defectul acesta l'am observat la mulți, cari au învățat să pronunțe nasalele după o astfel de transcriere.

O altă scădere a manualului este, că multe cuvinte nu sunt corect traduse românesce. În partea I/II obvin cu mult mai puține traduceri greșite decât în celelalte părți. Dintre acestea voiū induce pe cele mai bătătoare la ochi. În partea I/II aflăm écuelle f. = ceașcă, în loc de castron (Њарѣ); huche = paner, și însemneză castăn pentru pâne. Pag. 171: traduce sou cu gologan, un sou franțuzesc are cincă centime și un gologan dece centime; brume = brumă, în loc de negură. Partea III-a: ainsi que = tot așa, chiar așa, în loc de: tot așa că, așa că; approcher = a apropia, dar însemneză și a se apropia; calme = liniștea atmosferii, în loc de liniștea sufletescă; canard = rățoū, în loc de rață; bétail = cireadă, ciurdă; changer = a schimba, (dar și a se schimba); chevreuil = țap, ied, în loc de căprióră; collègien = coleg, școlar de liceū, (coleg nu e corect); écarter = a se depărta, în loc de a depărta; faire le fier = mândru, a face pe sumețul, fudulul (după nemșesce: ѣтлѣ, тѣшѣг ѣтун); garde-manger = dulăpior de sârmă, (dar nu scrie că pentru mâncări); hôtesse = găzdoae, óspe, — (óspe e de prisos); jamais = nici odată, (fals, însemnă: vre-odată), lever les yeux = a clipi din ochi, a privi în sus, (însemnarea dintâi nu e la loc); le manège des chevaux de bois = joc de a caii, în loc de carusel; marquer un mauvais point = a arêta o notă slabă, în loc de a însemna o notă rea unū școlar; le mois d'école = luna de școlă, în loc de taxa școlară de pe o lună; se moquer de q. ch. = a 'și bate joc de cineva, în loc de a 'și bate joc de ceva; faire le mot à mot =

vorbă cu vorbă, în loc de: a traduce din cuvânt în cuvânt; obstiné, e = încăpăținat, îndărătnic, neaga, (traduce un adjectiv franțuzesc cu un substantiv românesc); palissade = uluci, palat, gard viu, (palissade nu însemnează nici odată palat); paraphe = iscălitură, în loc de linie încolăcită; plancher = dusumea, pardoseală, (vrea să țină podeală); être sur le point = a fi în curent, în loc de a avea de gând; poulain = mânz, nótin, cârlan, (și însemnează de fapt numai mânz); pousser = a împinge, a da în brânci, — (póte vrea să țină: a da brânci), afară de-aceea nu a tradus toate însemnările, cari se află în ediția nemțescă: *ſtoßen, auſſtoßen, treiben, wachſen, auſſſlagen*; présomption = biziuală, presupunere, (biziuală nu e corect); se prêter = a se împrumuta, trebuia tradus cu a se acomoda, a se învoi, a suferi; quel, le = de care, ce fel, în loc de: care; raie = trăsură, dungă, linie, cărare, în loc de raie (pesce); réchauffer = a încălzi din nou, în loc de a încălzi; recopier = a copia, a prescrie earăș, (însemnarea din urmă e falsă); saumon = somn, în loc de salm (*Lachs*); visière = cosorcu, punctul de ochire de pe țava puscii, și aici însemnează vizir (o parte a armaturii); pag. 156.: une pâtisserie = prăjitură, în loc de cofetărie; 160: tout à l'heure = tocmai, în loc de: adineauri, mai înainte.

Și în dicționarul românesc-franțuzesc am aflat multe greșeli, așa d. e. a aminti = apercevoir; a-și aminti ceva = s'apercevoir de qu. ch.; a apuca = garantir; expresiunea «a atinge o sumă» nu e românescă; a blama = blâmer; candela = la chandelle, și în alt loc: lumina de sevă; carnea de berbec = la chair du mouton, în loc de: du mouton; tot așa la chair du boeuf, în loc de: du boeuf, la chair du porc în loc de: du porc desinteresat = montrer du désintéressement (traduce un adjectiv cu un verb în infinitiv); după aceea = après; a da să înțelegă = se faire entendre; a întinde = passer; a se întrepune = s'entr'aider, și mai jos a sprijini = entr'aider; lovituri de bici = à coups de fouet (à e de prisos). Multe cuvinte din deprinderile românesce nu se află în dicționar, deși în ediția nemțescă se află, așa d. e. bârzăun, a se închea, povara, călărețul, a se învârti, a înspăimânta, nevoie, culesul, și alte multe.

În: Grammaire française încă s'au strecurat unele greșeli, ca d. e. pag. 3: demandeur = acusator, actor, vrea să țină suplicant, petiționar; pag. 4: le chevreuil = căpriorul.

Din partea IV-a am să relevez următoarele traduceri greșite. Pag. 50: Durandal = o sabie a lui Roland (în loc de: sabia lui Roland); pag. 51: la meurtrière = ferestra de împușcat, în loc de: meterez. Din fraseologia dela sfârșitul cărții nu sunt corect traduse următoarele expresiuni: Il ne

faut pas chanter victoire avant le combat = nu trebuie să ne lăudăm mai înainte; il demeure sur les bords du Rhin = locuiește pe Rin; on dirait qu'il ne nous a pas vus = ca și cum nu v'ar fi văzut. ș. a.

Afară de acestea am aflat în manualul D-lui Vlaicu multe cuvinte necunoscute școlarilor, multe neologisme, provincialisme și expresiuni silite, ca d. e. prudent, laborios, a regreta, a induce, în loc de a unge, a accepta, a accorda, agil, scărăbuș, rutinier, împedurit, pag. 104: eū am fost fost = j'eus été, pag. 105: fost fost = ayant été, grijnic, culpabil, uvrier, a defusa (défricher). La pag. 115 vorbește de terminațiuni, vocale și consonante (în loc de vocalice și consonantice). Bêler = a becăi, a sbera (de oi); caquet = limbuție, clevet. Acestea în partea I/II.

În partea III-a am observat următoarele: abandonner = a delăsa absolut; abîme = precipițiū; accomplir = a termina complet; banderole = infulă, steag de sərbătore; bosse = bosă, cocōșe, etc.; brièvement = cu brevitare, scurt; cabane = cabana, colibă; câble = cablu, funie grōsă; confire = a condita, a pune conserve; côté = lature, partea drēptă sau sinistră; déférence = deferiță, respect; le daim = cerbastrul, damul (în explicare pag. 152); éboulement = surpare, năruială; écrin = besactea; enceinte = incintă, ocol; enchantement = solomonie, fermecare, vrăjire; gazouiller = a ciripi, a gungui; guillemet = ghilemele (în loc de semnele citațiunii); herser = a grăpa, a boroni; immortaliser = a nemuri, a face nemuritor; plate-bande = tarla (în loc de tivitură, strat); plumage = peniș, pene; prune = prună, perje; rosée = pembe, roăă; taillis = seciū, tufar; tohu-bohu = harmalaie, harhalaie.

În partea IV-a traduce chanson de gest cu cântec de gest; retenir comme = a reține ca (pag. 40.); l'écuyer = scudierul (cuvânt format dela scut, pag. 51 și 172); l'auditeur = auđitorul (vrea să ăică ascultătorul); défier = a sfida, a provoca (pag. 51); tourbière = strat de torfă (pag. 110); carrière = cariera, baie de peatră (pag. 112); marneux = marnos (pag. 113).

D-nul traducător nu e destul de consequent. Fōrte des aflăm în dicționar, că dintre două cuvinte romănesci, cari staū pentru un substantiv franțuzesc, unul e cu articol și celălalt fără; ca d. ex. air = aerul, înfățișare; bobinette = cleșnița de lemn, cleanță (partea I/II). Tot așa în partea III: activité = activitatea, silința, vioiciune; autorité = autoritatea, putere, credit; tour = ținutul, regiune (partea IV, 110) și alte multe de felul acesta. Tot de aici se țin și următoarele incorectități: de grands éclats de rire = a pufni de ris (substantiv tradus cu un verb); enflamer = a înflăcăra, aprins de inflamă (?); plat = farfurie, neted, aședat, drept,

(traduce un substantiv cu adjective); il pleut à verse = plouă de varsă, a turna cu găleța; regretter = a regreta, a-ți părea rău, a se căi; escarpe = prețipis, prăpăstios (un substantiv și un adjectiv); suppression = suprimare, a lăsa afară (partea IV, 107.) Nu că școlarul n'ar înțelege cuvintele acestea, dar neconsequența e lucru supărăcios. Cuvântul redoubler îl traduce odată cu a dubla (partea I/II pag. 189, III dicționar), a duplica (I/II pag. 146), a îndoi (dicțion. III). Câte-va cuvinte din manualul nemțesc nu se află în traducerea românească.

Maî sunt și alte incorectități, așa d. ex. declinațiunea adjectivului posesiv »meu« e greșită. În partea IV ediția nemțescă la frazeologie expresiunile sunt aranjate după conținut și împărțite în grupe. În fruntea fiecărei grupe stă numele obiectului, la care se referă expresiunile, întâi e A, după aceea Abend etc. în ordine alfabetică. D-nul Vlaicu și-a făcut lucrul maî comod, și fără a aranja expresiunile după conținut, a păstrat ordinea din manualul nemțesc. Sunt și uniî termini de gramatică neusitați, așa d. ex. pronumele personale conjunctive, pronumele personale absolute, fiitorul ș. a. Partea IV are și o hartă geografică a Franței, care în manualul românesc nu o aflăm. Greșeli de tipar s'aû strecurat foarte multe. În genere D-nul traducător a păstrat tiparul din original afară de unele escepții de ex. I/II pag. 3, 4, 5 etc. III. pag. 153 etc. Tipărirea verbelor neregulate e foarte nepractică.

Având în vedere, că manualul în genere e foarte bun și greșelile amintite nu detrag nimic din valoarea acestuia jertfind profesorul respectiv puțin timp pentru corectarea lor, având maî departe în vedere, că prin înmulțirea materialului de cetit în ediția românească manualul corăspunde și maî bine scopurilor noastre: *Recomand să se introducă cărțile Fetter-Vlaicu ca manual de limba franceză la școlele noastre comerciale, reale și gimnasiale, și anume Partea I/II. în clasa I. comercială, în clasele III. și IV. reale și gimnasiale; Partea III. în clasa II. comercială și în clasele V.—VI. gimnasiale; Partea IV. în clasa III. comercială; »Grammaire française« în clasele a II. și a III. comercială. Aceste două părți din urmă deocamdată nu se pot folosi la gimnasiu, deore-ce timpul de o oră pe săptămână destinat pentru propunerea limbii franceze în gimnasiul superior nu e suficient. Dacă cu o eventuală modificare a planului de învățământ se vor înmulți orele de limbă franceză, se vor pute introduce și aceste părți (Partea IV. și grammaire française) și în gimnasiul superior.*

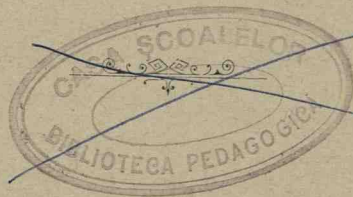

Notă. — Recensiunea acésta s'a cetit în conferența pedagogică din 25 Febr. v. 1900 și conferența profes. pe baza ei a decis :

a) să recomande Venerabilului Consistoriū întroducerea manualului la școlele noastre astfel: Partea I. și II. pentru cl. I. comerc., cl. III. și IV. reale și gimnasiale; Partea III. pentru cl. II. comerc. și cl. V. și VI. gimnas.; Partea IV. în cl. III. comerc.; „Grammaire française“ în clasele II. și III. comerc. — În cazul completării cursurilor extra-ordinare de francesă în gimnasiul superior Partea IV. și „Grammaire“ să se folosească și în gimnasiul superior.

b) Aprobarea se urmeze numai după-ce autorul va fi eliminat din Partea IV. pasagiul de pe pag. 262, în care religiunea noastră e trecută între sectele disidente, ér conferența 'și exprimă dorința, ca la a II-a ediție D-1 traducător să arete în titlul cărții, că ea e o traducere a gramaticii lui Fetter.

Venerabilul Consistoriū archidiececan prin ordinul său nr. 2850 școl. ddo 23 Martie v. 1900 (înregistrat în archiva direcțiunii sub nrul 272—1899/900) a aprobat concludul conferenței profesionale în tot cuprinsul lui.

CUPRINSUL.

	Pag.
I. Proiect de modificare a programei órelor de lecții la școlele n. medii, de <i>V. Onițiu</i>	1
II. I. F. Negruțiu: Manual de stilistică, — recens. de <i>Dr. Iosif Blaga</i>	17
III. Fr. Koós și V. Goldiș: Două cărți element. p. deprinderea l. maghiare, — recens. de <i>Dr. Iosif Blaga</i>	19
IV. Kalmár Elek: magyar Olvasókönyv II, — recens. de <i>Nic. Bogdan</i>	22
V. Lurtz: Aritmetica p. II, III, IV., — recens. de <i>Aurel Ciortea</i>	24
Pro memoria: † Nic. Popovici	30
„ „ Ioan Lăpădatu, de <i>A. Bârseanu</i>	46
VI. Despre jocurile de băieți, — de <i>Petru Roșca</i>	67
VII. Chestiunea locului de patinat pentru școlari, — de <i>Petru Roșca</i>	89
VIII. Ioan Petran: Gramatica română, — recens. de <i>Nic. Bogdan</i>	93
IX. Pomp. Grigoriță: Geografia, — recens. de <i>Dum. Lupan</i>	96
X. Dr. Iosif Blaga: Teoria Dramei, — recens. de <i>A. Bârseanu</i>	100
XI. Planul de învățământ al limbei maghiare la școlele noastre medii. † <i>Dr. Vasilie Glodariu</i>	107
Înființarea mesii studenților	119
Cantată p. jubileul de 50 de ani al școlilor centrale, de <i>A. Bârseanu</i>	139
Înființarea școlilor centrale. Primul deceniu din viața acestor școle (1850—1860), — de <i>A. Bârseanu</i>	149
XII. Nic. Bogdan: Gramatica limbei române, — recens. de <i>A. Bârseanu</i>	247
XIII. Fetter-Vlaicu: Curs complet de limba franceză, — recens. de <i>Dr. C. Lacea</i>	254

